

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**SOSYAL GİRİŞİMCİLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD
ÜLKELERİ VE TÜRKİYE İLLERİ ÜZERİNE AMPİRİK UYGULAMALAR**

DOKTORA TEZİ

Cuma DEMİRTAŞ

DANIŞMAN

PROF.DR. KAHRAMAN KALYONCU

AKSARAY 2020

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**SOSYAL GİRİŞİMCİLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: OECD
ÜLKELERİ VE TÜRKİYE İLLERİ ÜZERİNE AMPİRİK UYGULAMALAR**

DOKTORA TEZİ

Cuma DEMİRTAŞ

DANIŞMAN
PROF.DR. KAHRAMAN KALYONCU

AKSARAY 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren.....(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Cuma

Soyadı : DEMİRTAŞ

Bölümü: İktisat

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Sosyal Girişimcilik ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri ve Türkiye İlleri Üzerine Ampirik Uygulamalar

İngilizce Adı: Relationship between Social Entrepreneurship and Economic Growth: Empirical Applications for OECD Countries and Turkish Provinces

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Cuma DEMİRTAŞ

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Cuma DEMİRTAŞ tarafından hazırlanan “Sosyal Girişimcilik ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkeleri ve Türkiye İlleri Üzerine Ampirik Uygulamalar” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Aksaray Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Danışman: Prof. Dr. Kahraman KALYONCU

İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat/Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Prof. Dr. İbrahim BAKIRTAŞ

İktisat Teorisi/Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Doç.Dr. Süleyman BOLAT

Mali İktisat/Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Prof. Dr. Ahmet AY

İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat /Selçuk Üniversitesi

.....

Üye: Prof. Dr. Reşat CEYLAN

İktisat Politikası/ Pamukkale Üniversitesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 28/09/2020

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve
sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci:

Cuma DEMİRTAŞ

İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında, kıymetli zamanını bana ayırarak bilgisini benden esirgemeyen danışmanım, Prof. Dr. Kahraman KALYONCU'ya, değerli fikirleri ve eleştirileriyle doktora tezi yazma sürecinde katkıları olan değerli tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. İbrahim BAKIRTAŞ ve Doç. Dr. Süleyman BOLAT ile değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Ahmet AY ve Prof. Dr. Reşat CEYLAN'a teşekkürü borç bilirim.

Yine çalışmanın hazırlık aşamasında göstermiş olduğu anlayış, sabır ve özveri ile bana destek olan kıymetli eşim Fatma DEMİRTAŞ ile varlığıyla bana büyük motivasyon kaynağı yaratan sevgili kızım Sevde Nur DEMİRTAŞ, annem Meryem DEMİRTAŞ ve babam Mustafa DEMİRTAŞ'a şükranlarımı sunarım.

Son olarak sağlamış olduğu veri seti desteğinden dolayı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'na (KOSGEB) teşekkür ederim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL GİRİŞİMCİLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
OECD ÜLKELERİ VE TÜRKİYE İLLERİ ÜZERİNE AMPİRİK
UYGULAMALAR

(Doktora Tezi)

Cuma DEMİRTAŞ, Aksaray 2020

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemektir. Bu kapsamda iki ayrı örneklem seçilmiştir. Birinci örneklemde (ülke bazlı) sosyal girişimcilik faaliyeti (kaynak eşleme) kapsamında özel sektör işletmelerinin sivil toplum kuruluşları (STK) ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk adına yapmış olduğu aynı ve nakdi yardımların (özel-STK kaynak tahsis) ekonomik büyüme üzerine etkisi analiz edilmiştir. Ülke bazlı panel veri seti örneklem olarak 24 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkesini, dönem olarak 1970-2014 dönemlerini kapsamaktadır. Ülke bazlı analiz için panel ARDL yöntemi (PMG tahmincisi) kullanılmıştır. İkinci örneklemde (il bazlı) ise, kamunun sosyal girişimcilik faaliyeti (kaynak eşleme) kapsamında Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla gerçekleştirmiş oldukları girişimcilik desteklerinin (kamu kaynak tahsis) ekonomik büyümeye etkisi analiz edilmiştir. İl bazlı panel veri seti örneklem olarak 81 ili, dönem olarak 2012-2016 dönemlerini kapsamaktadır. İl bazlı analiz için panel veri yöntemi (Driscoll-Kraay tahmincisi) kullanılmıştır. Çalışmanın katkısı, ülke ve il bazında sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi mevcut veriler kullanılarak daha önce analiz edilmemiş olmasıdır. Ülke bazlı analiz bulgularına göre sosyal girişimcilik ekonomik büyümeyi hem uzun dönemde hem de kısa dönemde pozitif yönde etkilemektedir. İl bazlı analiz bulgularına göre sosyal girişimcilik illerin ekonomik büyümesini pozitif yönde etkilemektedir. Elde edilen bulgular çerçevesinde hem ülke hem de il bazında sosyal girişimciliğin ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğu ifade edilebilir.

Bilim Kodu : 111901, 110602

Anahtar kelimeler: Ekonomik Büyüme, Sosyal Girişimcilik, Panel Veri Analizi

Sayfa Adedi : 243

Danışman : Prof. Dr. Kahraman KALYONCU

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AND
ECONOMIC GROWTH: EMPIRICAL APPLICATIONS FOR OECD
COUNTRIES AND TURKISH PROVINCES

(Ph. D. Thesis)

Cuma DEMİRTAŞ, Aksaray 2020

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the effect of social entrepreneurship on economic growth. In this context, two separate samples were selected. In the first sample, within the scope of private sector-non-governmental organizations (NGO) social entrepreneurship activity (resource matching), the effects of in-kind and cash aids provided by private sector companies and NGOs on behalf of corporate social responsibility (private sector- NGOs resource allocation) are analyzed on economic growth. The country-based panel dataset covers 24 Economic Development and Cooperation Organization (OECD) countries for the 1970-2014 period. Panel ARDL method (PMG estimator) was used for country-based analysis. In the second sample (province-based), within the scope of public social entrepreneurship activity (resource matching), the effect of entrepreneurship supports (public resource allocation) realized by the Small and Medium Enterprises Development and Support Administration (SMEDSA) was analyzed on economic growth. Provincial-based panel dataset covers 81 provinces for the 2012-2016 period. Panel data method (Driscoll-Kraay estimator) was used for province-based analysis. The contribution of the study is that the impact of social entrepreneurship on economic growth in country and provincial basis has not been previously analyzed using available data. According to the results of the country-based analysis, social entrepreneurship affects economic growth positively both in the long run and in the short run. According to the results of the province-based analysis,

social entrepreneurship positively affects the economic growth of the provinces. It can be stated that social entrepreneurship is an important determinant of economic growth on both country and provincial basis within the framework of the results.

Science Code : 111901, 110602

Key Words : Economic Growth, Social Entrepreneurship, Panel Data Analysis

Page Number :243

Supervisor : Prof. Dr. Kahraman KALYONCU

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	8
SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1.İktisadi Gelişmişlik ve İhtiyaçların Çeşitliliği	10
1.2.Sosyal Girişimcilik Kavramı	15
1.2.1. Sosyal Girişimciliğin Gelişimi ve Kapsamı	21
1.2.1.1. Sosyal Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler	23
1.2.1.2. Sosyal Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler	25
1.2.2. Sosyal Girişimciliğin Piyasa ve Kamu Başarısızlıklarına Çözümü.....	29
2. BÖLÜM.....	34

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME	34
2.1.Sosyal Girişimciliğin Ekonomik Büyümeye Etkisi	35
2.1.1. Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerine İlişkin Uygulama Örnekleri ve Ülke Gruplarının Ekonomik Büyümesine Etkisi	40
2.1.1.1. Sosyal Girişimciliğin Gelişmiş Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi	42
2.1.1.2. Sosyal Girişimciliğin Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi	44
2.1.1.3. Sosyal Girişimciliğin Az Gelişmiş Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi	45
2.2.İktisadi Büyüme Modellerinin Tarihsel Gelişimi	47
2.3.Solow Büyüme Modeli	52
2.3.1. Genişletilmiş Solow Büyüme Modeli.....	54
2.3.1.1. Teknolojik Gelişme	55
2.3.1.2. Beşeri Sermaye	57
2.3.2. Genişletilmiş Solow Modeline (MRW) Sosyal Girişimciliğin Eklenmesi: Ishise ve Sawada Modeli	59
3. BÖLÜM.....	65
SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME:	65
OECD ÜLKE BAZLI ANALİZ.....	65
3.1.OECD Ülkelerinde Sosyal Girişimcilik.....	66
3.1.1. Sosyal Girişimcilik Üzerine İncelemeler.....	68
3.2.Ülke Bazlı Örneklem İçin Veri Seti.....	71
3.3.Ampirik Bulgular.....	73
3.3.1. Ülke Bazlı Örneklem İçin Tanımlayıcı İstatistikler	73
3.3.2. Değişkenlere ve Modellere İlişkin Testler.....	75

3.3.2.1. YKB'nin Test Edilmesi	75
3.3.2.2. Homojenlik Testi	79
3.3.2.3. Panel Birim Kök Testi	80
3.3.2.1. Panel ARDL	82
3.4. Ülke Bazlı Çalışmanın Hipotezi	85
3.5. Araştırma Modeli	85
3.5.1. Ülke Bazlı Çalışmaya İlişkin Tahmin Sonuçları	86
4. BÖLÜM	92
SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME:	92
İL BAZLI ANALİZ	92
4.1. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik	93
4.2. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik İhtiyacı	96
4.3. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Faaliyetleri, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Uygulamalı Literatür	99
4.3.1. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerine İlişkin Bazı Örnekler	99
4.3.2. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerinin Ekonomik Büyümeye Etkileri	104
4.3.3. Türkiye'de Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür	105
4.4. Çalışmanın Hipotezi	112
4.5. Araştırma Modeli	112
4.6. İl Bazlı Örneklem için Veri Seti	113
4.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler	114
4.7. Ampirik Bulgular	116
4.7.1. Sabit Etkili Modele İlişkin Tahmin Sonuçları	118
SONUÇ VE ÖNERİLER	122
KAYNAKÇA	130

EKLER.....	167
EK 1: Kamu Sosyal Girişimciliği.....	168
EK 2: Özel Sektör Sosyal Girişimciliği	169
EK 3: STK Sosyal Girişimciliği	171
EK 4: Kamu, Özel Sektör ve STK Sosyal Girişimciliği.....	174
EK 5: STK-Özel Sektör Sosyal Girişimciliği.....	179
EK 6: Kamu-Özel Sektör Sosyal Girişimciliği	182
EK 7: Kamu-STK Sosyal Girişimciliği	183
EK 8. Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Gelişmiş Ülke Örnekleri	184
EK 9. Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Gelişmekte Olan Ülke Örnekleri	192
EK 10: Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Az Gelişmiş Ülke Örnekleri..	207
EK 11: Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Türkiye Örnekleri.....	214
EK 12. Tez Değerlendirme Formu	222

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo: 1. Sosyal Girişimcilik Kavramının Tasniflenmesi	17
Tablo 2. Sosyal Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi	70
Tablo 3. Ülke Bazlı Örneklemede Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	72
Tablo 4. Ülke Bazlı Örneklem Grubunu Oluşturan Ülkeler	72
Tablo 5. Ülke Bazlı Değişkenler için Tanımlayıcı İstatistikler	73
Tablo 6. Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi	74
Tablo 7. Değişkenlere Ait r^2 Değerleri	74
Tablo 8. Değişkenlere Yönelik YKB Testi Sonuçları	77
Tablo 9. Model Artıklarına Yönelik YKB Testi	78
Tablo 10. Swamy S ve Delta Testi Sonuçları	79
Tablo 11. CADF Birim Kök Testi Sonuçları	81
Tablo 12. Panel ARDL Analiz Sonuçları	87
Tablo 13. Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür	107
Tablo 14 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür	108
Tablo 15 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür	109
Tablo 16 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür	110
Tablo 17. İl Bazlı Örneklemede Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları	113
Tablo 18. İl Bazlı Çalışma Örneklemini için Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	114

Tablo 19. İl Bazlı Örneklemeye Ait Korelasyon Matrisi	115
Tablo 20. Değişkenlere Ait r^2 Değerleri	115
Tablo 21. F, Score ve Hausman Test Sonuçları.....	116
Tablo 22. Değişen Varyans, Otokorelasyon ve YKB Testi Sonuçları.....	117
Tablo 23. İl Bazlı Örneklemenin Tahmin Sonuçları	118

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Pareto Etkinliği	13
Şekil 2. Sosyal Girişimciliğin Ekonomik Büyümeye Etkisi	39

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADF:	Augmented Dickey Fuller
AGÜ:	Az gelişmiş ülkeler
ARDL:	Ardışık Bağımlı Gecikmesi Dağıtılmış Model
AR-GE:	Araştırma Geliştirme
CADF:	Yatay Kesitsel Genelleştirilmiş Dickey Fuller
CIPS:	Yatay Kesitsel Genelleştirilmiş IPS
DFE:	Dinamik Sabit Etkiler
DYY:	Doğrudan Yabancı Yatırımlar
EKK:	En Küçük Kareler
GMM:	Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
GOÜ:	Gelişmekte Olan Ülke
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GÜ:	Gelişmiş Ülke
İŞGEM:	İş Geliştirme Merkezi
İŞKUR:	İş Bulma Kurumu
KGF:	Kredi Garanti Fonu
KGSYH:	Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

LM: Lagrange Multiplier

MEKSA: Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı

MF: Mikrofinans

MG: Ortalama Grup Tahmincisi

MRW: Mankiw-Romer-Weil

NYU: New York University

ODA: Resmi Kalkınma Yardımları

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

PMG: Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi

POLS: Pooled Ordinary Least Square

PWT: Penn World Table

SGDD: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TGB: Teknoloji Geliştirme Bölgesi

TGBD: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Derneği

TGMP: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı

TKDK: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TKV: Türkiye Kalkınma Vakfı

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı

TÜSEV: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

YKB: Yatay Kesit Bağımlılığı

GİRİŞ

Sanayi Devrimi'nin yaşandığı 18 ve 19. yüzyıllardan itibaren, ülkeler arası ve ülke içi gelir uçurumu giderek artmıştır. Örneğin, Dünya Bankası 2019 yılı satın alma gücü paritesi verilerine göre en zengin 10 ülkenin kişi başı geliri, en fakir 10 ülkenin kişi başına gelirinin tam 74 katıdır. Bu rakam 19. yüzyılın sonlarında 3 katına, 20. yüzyılın ortalarında 15 katına günümüzde ise daha hızlı bir artışla 74 katına çıkmıştır. Dolayısıyla sanayi devriminden sonra küresel eşitsizlik sürekli olarak artış göstermiştir. Küresel eşitsizliğin bu denli artması beraberinde yoksulluk, açlık, bulaşıcı hastalıklar gibi toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Worldometers 2019 yılı verilerine göre; bulaşıcı hastalıklardan ölen insan sayısı 12 milyon, 5 yaş altında ölen çocuk sayısı 7 milyon, içecek suya erişimi olmayan insan sayısı 805 milyon, aç insan sayısı 839 milyon ve günde açlıktan ölen insan sayısı 12 bin 579 gibi önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu tür sorunlara genellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılrken, 2000 yılından itibaren gelişmiş ülkelerde de karşılaşılmaya başlanmıştır. Bu durumu destekleyen ve teyit eden bir çalışma 2008 yılında yayınlanan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) raporudur. Rapor, OECD'ye üye ülkelerde 1970'li yılların ortasından itibaren gelir eşitsizliği ve yoksulluğun giderek arttığını göstermiştir. Rapor, özellikle 2000 yılından itibaren Kanada, Almanya, Norveç, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İtalya ve Finlandiya gibi gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliği ve yoksulluğun önemli ölçüde arttığını vurgulamıştır. Örneğin, ABD Nüfus Sayım Bürosu (Census) 2019 yılı verilerine göre, dünyanın en gelişmiş ülkesi olarak kabul edilen ABD'de aşırı yoksul (Dünya Bankası'na göre günde iki dolar veya daha az gelire sahip) aile sayısı 2000 yılından 2018 yılına kadar 2 kat artarak 1.9 milyona ulaşmıştır.

Ülkeler arası ve ülke içi artan eşitsizlikler, araştırmacıları eşitsizliğin nedenlerini araştırma konusunda sürekli olarak teşvik etmiştir. Literatürde bu eşitsizlikleri araştıran çalışmalar üç temel yaklaşım altında toplanmıştır. Bunlar: üretim fonksiyonu yaklaşımı, coğrafya-lokasyon yaklaşımı ve son olarak kurumsal (piyasa) yaklaşımıdır.

İlk dönemlerde eşitsizlikler sahip olunan üretim faktörleriyle (emek, fiziki ve beşeri sermaye gibi)¹ daha sonra coğrafya-lokasyondan kaynaklanan (iklim, ticaret merkezlerine yakınlık gibi)² faktörlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu faktörlerin eşitsizlikleri açıklamada yetersiz kalması, araştırmacıları başka faktörlere yöneltmiştir. Bu faktörler piyasa ekonomisi, mülkiyet hakları ve mübadele özgürlüğü gibi unsurları öne çıkaran kurumsal faktörlerle açıklanmıştır. Dolayısıyla ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, sahip olunan kaynakların yanı sıra toplumun sahip olduğu kuralların niteliğiyle yani, bireyleri koordine eden kurumlarla ilişkilendirilmiştir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde ülkelerde yoksulluğun bu denli artmasının en önemli nedeni olarak, 1970’li yıllardan itibaren terk edilen sosyal refah devleti anlayışı sonrasında, neo-liberal politikaların benimsenmesi gösterilmiştir. Çünkü benimsenen neoliberal politikaların doğurduğu piyasa başarısızlıkları sonucunda gelir ve servet dağılımının yanı sıra sağlık, eğitim, finansal hizmetlere erişim gibi alanlarda eşitsizlikler artmıştır. Artan eşitsizlik ve yoksulluk, gelişmiş ülkeleri ve uluslararası kuruluşları harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Avrupa komisyonu ve OECD, üye ülkelere sosyal refah uygulamalarının sosyal girişimci kuruluşlar aracılığıyla desteklenmesi için politikalar ve teşvikler sağlamıştır. Ortaya çıkan böylesi bir yönelimde sosyal girişimci kuruluşlar özellikle OECD’ye üye ülkelere başlıyarak toplumsal yaşamda önemli bir konuma gelmişlerdir. Özellikle temel ihtiyaçların yeterince karşılanamadığı ve bu ihtiyaçları karşılayabilecek mekanizmalardan birisi olan ve günümüzde geçerli piyasa sisteminin başarısız kaldığı bir dönemde, sosyal girişimci kuruluşlar önemli bir büyüme potansiyeline ulaşmış ve etkileyici sonuçlar elde etmişlerdir. Örneğin, Avrupa Komisyonu ile OECD’nin 2017 yılı raporunda da belirtildiği üzere sosyal girişimler Belçika’da toplam istihdamın %17’sine, Fransa’da ise her yıl yaklaşık olarak GSYH’nın %10’una katkı sağlamaktadır. Her

¹ 2017 yılı için yüksek gelirli ülkelerde AR-GE harcamalarının GSYH içindeki payı %2,8 iken düşük gelirli ülkelerde ise bu oran %0,8’tir (UNESCO, 2018).

² Gelişmişlik düzeyi ile yerleşim yeri arasında ilişki olduğu 23° 45’ kuzey ve 23° 45’ güney enlemleri arasındaki ülkelerin neredeyse tamamının geri kalmış, buna karşın orta ve yüksek enlemlerde bulunan ülkelerin ise gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir (Küçüker, 2000: 6).

ne kadar sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ekonomiye katkıları yeni yeni tartışılmaya başlansa da sosyal girişimcilik uygulamaları 1970’li yıllardan itibaren ülkelerin gündemindedir. 2000’li yılların başında, özellikle OECD’ye üye ülkelerde artan yoksulluk ve buna bağlı artan sorunlar 2008 krizi ile birlikte daha da şiddetlenmiş, Avrupa Birliği ve OECD gibi örgütler sosyal girişimcilik faaliyetlerinin daha da yaygınlaşması için üye ülkelere teşviklerini artırmıştır. Bu durum Avrupa Birliği’ne üyelik süreci yürüten ve OECD üyesi olan Türkiye’nin de sosyal girişimcilik politikalarını etkilemiştir. Buna bağlı olarak, hem OECD’ye üye ülkelerde hem de ülkemizde sosyal girişimcilik faaliyetleri artmıştır. Sosyal girişimcilik faaliyetlerin artması hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşitsizlikleri azaltmanın yanı sıra, toplumsal ve ekonomik çıktılar da yaratmaktadır. Bu çıktıların ekonomiye etkilerinin ortaya konulmasının hem OECD gibi uluslararası kuruluşların hem de ülkemizin politika ve stratejilerini geliştirmesi noktasında katkı sunması beklenmektedir. Bu beklentiler tezin arkasındaki motivasyon unsurlarıdır.

Bu kapsamda sosyal girişimcilik konusu detaylı bir şekilde araştırıldığında konu ile ilgili bazı eksiklikler göze çarpmaktadır. Bu eksiklikler; sosyal girişimciliğin kar amaçlı ve hibrid finansman araçlarına sahip olmasına rağmen, sadece kar amaçsız faaliyetler olarak görülmesi ve ortak bir tanımlamanın yapıl(a)mamış olması, çeşitli uygulamalara sahip olsa da mikrokredi ile özdeşleştirilmesi, toplumsal ve ekonomik birçok çıktılarına karşın ekonomik büyümeye etkisinin neredeyse yok denecek kadar az ele alınmış olması şeklinde sıralanabilir.

Bu eksikliklerden ilki, sosyal girişimciliğin genellikle kar amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetleriyle sınırlandırılmış olmasıdır. Bu durum konunun daha sığ olarak ele alınmasına ve sosyal girişimcilik alanının tam olarak tanımlanamamasına neden olmaktadır. Böylelikle sosyal girişimcilik ile ilgili ortak bir tanımlama yapılmasını engellemektedir.

İkinci eksiklik, sosyal girişimciliğin gündeme gelmesini sağlayan Muhammed Yunus’un geliştirdiği mikrokredi uygulamasıdır. Muhammed Yunus Bangladeş’te yoksul 42 aileye toplamda 27 dolar vererek onların para kazanmalarını, kendilerine güven duymalarını sağlayan mikrokredi uygulamasını geliştirmiş ve 2006 yılında Nobel Barış ödülünü almıştır. Bu yüzden sosyal girişimcilik uygulamaları çeşitlilik gösterse de sosyal girişimcilik denince akla ilk olarak mikrokredi uygulaması gelmekte ve mikrokredi ile sosyal girişimcilik özdeşleştirilmektedir. Bu durum sosyal girişimcilik gibi geniş bir alanın sadece bir uygulama ile sınırlandırılmasına neden olmaktadır.

Üçüncü eksiklik, sosyal girişimciliğin toplumsal ve ekonomik çıktılarına rağmen, ekonomik büyümeye etkisinin ele alınmamış olmasıdır. Piyasa ve kamunun bugüne kadar yeterince dikkate al(a)madığı başta yoksullar olmak üzere, dezavantajlı grupları dikkate alan ve böylece her şeyin değişebileceğine inanan sosyal girişimciler, Türkiye’de ve dünyada eğitimden tarıma, engellilerden azınlıklara kadar pek çok alanda toplumsal faydanın yaratılabilmesi için çabalamaktadır. Bu çabalar doğrultusunda Bloom (2009) çalışmasında da vurgulandığı üzere sosyal girişimciler; azınlıkların temsili ve haklarının savunulması, yoksullar için ürün ve hizmet geliştirme, sermaye sağlama, işletme geliştirme, kaynak eşleme, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Böylelikle sosyal girişimciler toplumda herkesin fırsatlara eşit şekilde erişebilmesini sağlayarak, dünyayı sadece imkânı olanlar için değil, herkes için yaşanabilir hale getirmeye çalışmaktadır.

Toplumsal bir amaç için kurulan ve bu amaca yönelik faaliyetler yürüten sosyal girişimler, kuruldukları yerlerde sosyal değişimin araçları olmakla birlikte ekonomik büyümeyi de etkilemektedir. Bu etki üç kanal üzerinden gerçekleşmektedir: Birinci kanal sosyal sermaye, ikinci kanal sosyal ortam, üçüncü kanal ise ekonomik büyüme bileşenleri üzerinden gerçekleşmektedir. Birinci kanal, sosyal sermayenin diğer sermaye türleri (fiziki ve beşeri sermaye) gibi bir üretim girdisi olarak ekonomik büyümeyi etkilemesidir. İkinci kanal sosyal sermaye ile birlikte sosyal ortam yaratarak gerçekleşmektedir. Sosyal ortamın yaratılması; işlem maliyetlerin azalmasını, asil-vekil probleminin azalmasını, yeniliğin yayılımının hızlanmasını, girişimcilik ve yatırımların artırması gibi katkılarla ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Üçüncü kanal ise, sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik büyüme bileşenlerine yapmış olduğu katkı ölçüsünde gerçekleşmektedir. Örneğin, sermaye sağlama fiziksel sermaye stokunu (K); eğitim, sağlık hizmetleri beşeri sermaye stokunu (H); teknoloji geliştirme ve istihdam faaliyetleri teknoloji düzeyi (A) ve işgücünü (L) artırmaktadır. Aynı zamanda sosyal sermaye ve sosyal ortamın gelişmesi büyüme bileşenlerinin daha etkin ve verimli şekilde işlemesine de katkı sağlamaktadır. Böylelikle ekonomik büyümeyi çeşitli şekillerde etkilemektedir. Bu yüzden ekonomik büyüme ve bileşenlerine katkısı olduğu düşünülen sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme modeline dahil edilmesi önem taşımaktadır.

Bu tezde, Ishise ve Sawada (2009) modeli sosyal girişimcilik (S) değişkenine göre yeniden dizayn edilmiştir. Ishise ve Sawada (2009) modelinde sosyal sermaye MRW modeline dahil

edilirken; mevcut tez çalışmasında sosyal girişimciliğin sosyal sermaye yaratma boyutu göz önüne alınarak dahil edilmektedir. Böylelikle bir ekonomik büyüme modeli ile çerçevesi belirlenen sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi iki ayrı örneklem üzerinden, biri ülkeler bazında diğeri ise bir ülkenin alt birimi olan iller bazında ampirik olarak analiz edilmektedir. Ülke bazlı analizde Türkiye ekonomisinin de dahil olduğu 24 OECD ülkesi yer alırken, il bazlı analizde ise 81 il yer almaktadır. Ülke bazlı analizde özel sektör tasarrufu ile gerçekleştirilen kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetinin, il bazlı analizde ise kamu harcamalarıyla gerçekleştirilen girişimcilik faaliyetinin ekonomik büyüme üzerine etkisi incelenmiştir.

Ülke ve il bazlı analizlerde sosyal girişimcilik için kullanılan vekil değişkenleri sosyal girişimciliğin kaynak eşleme faaliyeti içerisinde değerlendirilse de uygulama aşamasında farklılık arz etmektedir. Buna göre ülke bazlı analizde kullanılan veri setinde özel-STK tarafından yapılan yardımlar yer almaktadır. Bu yardımlar kişilere nitelik kazandırılmaksızın verilmektedir.

İl bazlı analizde kullanılan veri setinde ise kamu sektörü tarafından yapılan yardımlar bulunmaktadır. Bu yardımlarda ya kişilerin belli niteliklere sahip olması ya da kişilere verilen eğitimlerle belli niteliklerin kazandırılması söz konusudur. Veri setlerindeki bu ayrım sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinde fark yaratıp yaratmadığını ya da bir fark varsa bu farkın ne düzeyde olduğunu görmemize olanak sağlayacaktır. Bununla birlikte, politika yapıcılara hangi uygulama biçiminin tercih edilerek amaçlanan çıktıya (eşitsizlik ve yoksulluğu azaltma gibi) ulaşılabilceği noktasında bilgi vermesi de beklenmektedir. Ayrıca mevcut literatürde sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisinin ülke bazlı örneklemelerde oldukça az incelenmiş olması, iller bazında ise incelenmemiş olması tezin önemini artırmaktadır. Bu bilgiler ışığında tezin hipotezlerine bağlı olarak yapılacak olan analizler ve analiz bulgularının hem dünya genelinde hem de ülkemizde politika yapıcılara ve araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir. Bu önem ve beklentiler doğrultusunda tezin iki temel amacı vardır: İlki, sosyal girişimciliğin ülkelerin ekonomik büyümesine etkisini incelemek, ikincisi ise sosyal girişimciliğin illerin ekonomik büyümesine etkisini incelemektir. Bu doğrultuda birinci amaç için tezin üçüncü bölümünde 24 OECD ülkeleri bazlı uygulama, ikinci amaç için dördüncü bölümde Türkiye'nin 81 ili için iller bazlı uygulama yapılacaktır. Böylelikle yapılacak olan analizler yardımıyla, "sosyal girişimciliğin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin ülkelerin ve illerin ekonomik büyümesine

etkileri var mıdır?”, “varsa bu etkilerin boyutunun ne düzeyde olduğu?” ortaya konulacaktır. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın ilgili literatüre birtakım katkılar yapması beklenmektedir. Bu katkılar şunlardır:

- i) Sosyal girişimciliğin kapsamı ve tanımı için genel bir çerçeve çizilmekte ve sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre katkıları somut örneklerle ortaya konulmaktadır. Böylelikle sosyal girişimciliğe ait bir tanım yapılmaktadır.
- ii) Sosyal girişimcilik değişkeni bir üretim girdisi olarak Ishise ve Sawada (2009) modeli temel alınarak, MRW (1992) modeline teorik olarak dahil edilmektedir. Ishise ve Sawada (2009) modelinde sosyal sermaye MRW (1992) modeline teorik olarak dahil edilirken, bu tez çalışmasında sosyal girişimcilik değişkeni dahil edilmektedir.
- iii) Ülke bazlı çalışmalarda sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini ele alan az sayıda çalışma vardır. Bu çalışmalar sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini ya mikrokredi üzerinden ya da uygulama örnekleri üzerinden incelemişlerdir. Oysa sosyal girişimcilik sadece mikrokrediyle sınırlı değildir. Bu yüzden sosyal girişimcilik faaliyetleri kapsamında özel sektör işletmelerinin STK’lar³ ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk adına yapmış olduğu ayni ve nakdi yardımların ekonomik büyüme üzerine etkisi 24 OECD ülkelerinde 1970-2014 dönemleri için test edilmektedir. Bu bakımdan mevcut tez literatürdeki bu boşluğun doldurulması konusunda katkı yapmayı amaçlamaktadır.
- iv) Türkiye özelinde ise, sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini iller bazında inceleyen ampirik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu amaçla kamunun sosyal girişimcilik faaliyeti kapsamında KOSGEB’in girişimcilik desteklerinin ekonomik büyüme üzerine etkisi 81 il düzeyinde 2012-2016 dönemleri için incelenmektedir. Bu açıdan araştırma Türkiye’de sosyal girişimciliğin ve KOSGEB özelinde ise

³ STK’lar açık bir şekilde sosyal misyona sahip kar amacı gütmeyen örgütlerdir. Geniş anlamda STK’lar sivil toplum alanında faaliyet gösteren her örgütlenmeyi ifade ederken, dar anlamda ise sadece sosyo-ekonomik kalkınmaya doğrudan ve dolaylı katkı sağlamak amacıyla gönüllülük, bağımsızlık ve kar amacı gütmemek gibi esaslara dayanan kuruluşları ifade etmektedir (Demir, 2014: 347-356). Dolayısıyla kavram; STK, kâr amaçsız örgütler, hükümet dışı örgütler, üçüncü sektör kuruluşları, gönüllü kuruluşlar gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir (Sarıkaya, 2010: 88).

girişimcilik desteklerinin ülke ve il düzeyinde ekonomik büyüme üzerine etkisinin ölçülmesi bakımından katkı sağlamaktadır.

Bu amaçlar ve beklenen katkılar doğrultusunda araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde araştırmanın kavramsal ve teorik arka planı oluşturulurken, üçüncü ve dördüncü bölümlerde ise ülke ve il bazlı uygulamalar oluşturulmuştur. Sonuç ve öneriler kısmında ise çalışmanın genel bir zeti yapılarak, elde edilen bulgular tartışılmaktadır. Bu bulgular çerçevesinde araştırmacı ve politika yapıcılara bazı öneriler sunulmaktadır.

1. BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2019 yılı satın alma gücü paritesine göre hesaplanan en zengin 10 ülkenin kişi başı geliri, en fakir 10 ülkenin kişi başına gelirinin tam 74 katıdır (World Bank, 2019). 2018 yılı için yüksek gelirli ülkelerde günlük 1,9 dolar kişi başı gelire sahip nüfusun toplam nüfusa oranı %0,6 iken, bu oran düşük gelirli ülkelerde %48'dir. Bu devasa gelir farkı, “Neden bazı ülkeler zenginken, diğerleri fakirdir?” sorusunu gündeme getirerek, bu farkın nedenlerini araştırma konusunda araştırmacıları sürekli olarak teşvik etmektedir.

Literatürde bu farkı araştıran çalışmalar üç temel yaklaşım altında toplanmaktadır. Bunlar: üretim fonksiyonu yaklaşımı, coğrafya-lokasyon yaklaşımı ve son olarak kurumsal (piyasa) yaklaşımıdır (Beşkaya ve Koç, 2013: 3-4). Üretim fonksiyonu yaklaşımı (emek, fiziki ve beşeri sermaye gibi) ile coğrafya-lokasyon yaklaşımının (iklim, ticaret merkezlerine yakınlık gibi) öne sürdüğü faktörler gelişmişlik farklılıklarına neden olurken, kurumsal yaklaşımın öne sürdüğü faktörler de (piyasa ekonomisi, mülkiyet hakları ve mübadele özgürlüğü gibi) gelişmişlik farklılıklarına neden olmaktadır (Goldin, 2019: 13-15). Dolayısıyla ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı, sahip olunan kaynakların yanı sıra toplumun sahip olduğu kuralların niteliğiyle yani, bireyleri koordine eden kurumlarla ilişkilendirilmiştir (Gwartney ve Lawson, 2003: 426; De Soto, 2017: 5).

Bu ilk iki yaklaşımın yetersizlikleri söz konusudur. Üretim fonksiyonu, coğrafya-lokasyon yaklaşımlarında ifade edilen kaynakların ve fırsatların çoğuna sahip olan bazı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler neden hala gelişmemektedir? Sorun kurumsal yaklaşımın öne sürdüğü unsurlara sahip olmamalarından mı kaynaklanmaktadır (Gwartney ve Stroup, 2008: 48)? Başta özel mülkiyet olmak üzere piyasa sisteminin diğer kurallarının bu ülkelerde tam olarak oluşmaması ülkelerin geri kalmasına mı neden olmaktadır? Ülkeler arasındaki eşitsizliklerin sebebi piyasa mekanizmasının varlığından mı, yoksa piyasa mekanizmasının

yetersiz olmasından mı kaynaklanmaktadır (Bakırtaş ve Demirhan, 2015: 76-81; Bey, 2001: 12-13)? Teoride piyasa mekanizmasının bütün bu sorunları çözdüğü kabul edilirken, “neden gerçek hayatta başarısızlıklar görmekteyiz?” gibi sorular güncelliğini korumaktadır.

Başarısızlıkların çokluğu ve çeşitliliği, çözümleri de çok ve çeşitli kılmış, bu nedenle de pek çok yöntem (kamu yardımları ve uluslararası yardımlar gibi) geliştirilmiş; ancak yeterince başarılı olunamamıştır (Collier, 2007: 3-5; Easterly, 2006: 290-292; Yunus ve Weber, 2007: 3-18). Bu başarısızlıklar yeni yöntem ve motivasyonların gerekliliğine olan arayışları tetiklemiş ve sosyal motivasyonlu girişimcilik biçimleri olarak adlandırılan sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Işık, 2016: 67-80; Roper ve Cheney, 2005: 95-98; Koning, Noailly ve Visser, 2007: 255-256). Ne var ki toplumsal sorunların (yoksulluk, işsizlik, suç ve şiddet, engelli, göç, açlık, sağlık, eğitim ve çevre sorunları gibi) karmaşıklığı sosyal girişimcilik faaliyetlerini çeşitlendirdiği için genel geçer bir sosyal girişimcilik tanımı yapmak zordur. Ancak en sade şekliyle, sosyal girişimcilik toplumsal sorunlara yenilikçi çözüm bulma amacıyla olan bireylerin (sosyal girişimciler) sosyal girişim yaratma davranışlarını içeren bir süreç olarak ifade edilebilir (Mair ve Noboa, 2006: 121-122). Bu sürecin oluşmasında toplumdaki çeşitli kesimlerin ihtiyaçları önemli rol oynamaktadır. Çünkü ihtiyaçlar, temel ihtiyaçlar (beslenme, barınma gibi) ve sosyal ihtiyaçlar (saygınlık ihtiyacı, kendini gerçekleştirme gibi) olarak iki başlık altında toplanabilir (Demirel, 2015: 118).

Temel ihtiyaçların yeterince karşılanamaması toplumsal sorunlara neden olmaktadır. Toplumsal sorunlara çözüm arayışı sosyal girişimciliğe olan talebi artırırken, bu sorunlara çözüm bulma arayışında veya sosyal ihtiyacı karşılama amacıyla olan sosyal girişimcilerin yani birey, firma, kamu kuruluşu ve bunların ortaklaşa hareket ettiği yapıların sosyal girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları ise sosyal girişimciliğin arzını artırmaktadır. Dolayısıyla sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasında temel ihtiyaçların yeterince karşılan(a)maması talep tarafını, temel ihtiyaçların karşılanması sonrasında sosyal ihtiyaçları tatmin etme çabaları ise arz tarafını desteklemektedir.

Sosyal girişimciliğin toplumsal sorunlara çözüm arayışı en nihayetinde sosyo-ekonomik faktörleri etkilemektedir. Örneğin, dünya nüfusunun 7,5 milyar olduğu günümüzde günlük 1,9 dolarla geçimini sağlayan yaklaşık 4 milyar insan bulunmaktadır. Düşük gelire sahip bu kesime yönelik mal ve hizmet üretilmediğinden -karın olmadığı bir alan olarak düşünülmekte- temel ihtiyaçları karşılanamamaktadır (Hammond, 2007). Temel ihtiyaçların

karşılanamaması mevcut sorunlara ilave olarak yeni sorunların (artan suç ve şiddet olayları, yolsuzluk, artan göç gibi) ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009: 82). Bu açıdan sosyal girişimciler tarafından bu 4 milyar insanın dikkate alınmasını sağlayacak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi (yoksullara yönelik mal ve hizmet üretme, kaynak eşleme ve sermaye sağlama gibi) hem mevcut toplumsal sorunları azaltması hem de kapsayıcı piyasaların⁴ yaratılarak sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesine katkı sağlaması açısından çok önemlidir (Hammond, 2007:4-7).

Bu bölümde iktisadi gelişmişliklere göre şekillenen ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların mevcut sistem (piyasa) tarafından yeterince karşılanamaması sonucu ortaya çıkan sosyal girişimcilikten bahsedilmektedir. Ardından sosyal girişimcilik tanımlarının bir tasniflemesi yapılarak sosyal girişimciliği etkileyen arz ve talep yönlü faktörlere değinilmektedir. Son olarak ise sosyal girişimcilerin mevcut aktörlerden (piyasa ve kamu) farklı olarak neler yaptıkları, piyasaların daha kapsayıcı olmasına nasıl etki ettikleri ve ekonomik büyümeye katkı sağladıklarına yer verilmektedir.

1.1. İktisadi Gelişmişlik ve İhtiyaçların Çeşitliliği

Toplumların iktisadi gelişmişliklerine göre şekil alan ihtiyaçlar; sürekli biçimde değişmekte, gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Burada önemli olan toplumların gelişimlerini devam ettirecek bu değişen, gelişen ve çeşitlenen ihtiyaçlara cevap verebilmektir. Bu durum kimi toplumlarda temel ihtiyaçların karşılanmasını gerektirirken, kimi toplumlarda ise temel ihtiyaçların karşılanmasının yanında Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde vurguladığı gibi daha gelişmiş toplumsal düzeye geçilmesini sağlayacak yeni ihtiyaçların da karşılanmasını gerektirmektedir (Burhan, 2002: 33).

Günümüzde bireyler ihtiyaçlarını tatmin edecek malları geçerli sistem olan piyasadan talep etmekte, piyasa ise bu talebi dikkate alarak arzın mevcut olmasını sağlamaktadır. Fakat sonsuz ihtiyaçları tatmin edecek kaynakların kıt ve bu kıt kaynakların alternatif kullanım

⁴ Kapsayıcı piyasalar; dezavantajlı kesimi talep tarafında müşteri olarak, arz tarafında ise çalışan, girişimci ve değer zincirinin çeşitli noktalarında yer alabilen insanlar olarak bir araya getirmeyi ifade etmektedir. Bundan dolayı bugüne kadar dikkate alınan piramidin üstünde yer alan yaklaşık 2 milyar insanın yanı sıra, asıl olarak piramidin tabanında yer alan günlük 1,9 dolarla geçimini sağlayan 4 milyar insanın dikkate alınmasını da gerektirmektedir. Çünkü bu kesim bütün ekonomik faaliyetlerde ihmal edilmektedir (Hammond, 2007:4-7).

alanlarının olması, ihtiyaçlar arasında tercih yapılmasını gerektirmektedir (Eğilmez, 2014:1-15; Dinler, 2009: 5-16). Bu durum bireylerin mevcut kaynaklarla maksimum fayda ilişkileri kurmalarını zorunlu hale getirmekte ve ihtiyaçlar arasında öncelik sıralaması yapmalarına neden olmaktadır (Gwartney ve Stroup, 2008: 12). Dolayısıyla bireyler kendileri için en şiddetli olan ihtiyaçları tatmin etmeye yönelmektedir. İhtiyacın giderilmesi o ihtiyacın şiddetini azaltacağından, sıradaki daha şiddetli olan bir diğer ihtiyacı tatmin etmeye yönelmekte ve bu döngü bu şekilde devam etmektedir (Bey, 2001: 12-13).

Toplumların kıt kaynaklarla sonsuz ihtiyaçları tatmin etme çabaları toplumları neyin üretileceği, nasıl üretileceği ve kimler için üretileceği gibi temel sorunlarla karşı karşıya getirmektedir (Eğilmez, 2014: 1-15). Burada neyin üretileceği talep cephesini oluştururken, nasıl üretileceği arz cephesini oluşturmaktadır. Kimler için üretileceği ise tüketicilerin ödeme gücüne göre olduğundan kaynak-faktör piyasasında daha fazla gelir elde edenler (sahip oldukları kaynakların miktarı ve fiyatı nispeten yüksek olanlar), daha fazla mal ve hizmet satın almaktadır.

Toplumlar yukarıda bahsi geçen bu temel sorunlara en etkin çözümün geçerli dağıtım mekanizması olan piyasa sistemiyle sağlandığını varsaymaktadır. Bu sistemde fiyat mekanizması düzgün işlediği sürece, kar peşinde koşan firmalar kendi karını maksimize ederken, aynı zamanda toplumun faydasının da maksimum olacağı öngörülmektedir (Türkkan, Sayan ve Çelik, 2018: 5-25; Acar, 2005: 125). Bu açıdan fiyat mekanizmasının etkin bir şekilde çalışması için gerekli olan unsurların sağlanması, ihtiyaçların tatmininin gerçekleşmesi açısından önemlidir (Fourie ve Mohr, 2007: 29). Çünkü fiyat mekanizması; tüketicilerin ne kadar talep edeceğini, üreticilerin de ne kadar arz edeceğini belirleyerek, toplumda hangi malların ne kadar üretileceği, nasıl üretileceği ve bölüşümünün nasıl gerçekleştirileceği sorularına da cevap vermiş olmaktadır. Kısacası etkinliği sağlamaktadır (Dinler, 2009: 5-16). Ekonomide etkinliğin (tüketimde, üretimde ve bölüşümde) eş anlı gerçekleşebilmesi ise Pareto etkinlik olarak tanımlanmaktadır (Baumol ve Blinder, 1999: 10-40).

Pareto etkinliğin kendiliğinden ortaya çıktığı piyasa türü tam rekabet piyasasıdır (TRP). TRP; çok sayıda alıcı ve satıcının bulunması, piyasa koşulları ile ilgili yeterli bilginin olması, üretim faktörlerinin serbestçe dolaşabilmesi, ürünlerin homojen olması, dışsallıkların olmaması, giriş ve çıkış serbestisinin olması ve ölçeğe göre sabit getirilerin olması varsayımları üzerine inşa edilmiştir (Savaş, 2011: 50-56). Fakat bazı durumların (eksik

rekabet, eksik bilgi, dışsallıklar, ölçeğe göre artan getiri ve kamusal mallar gibi) varlığında TRP varsayımları gerçekleşmemekte ve pareto etkinliği sağlanamamaktadır. Dolayısıyla piyasa başarısızlıkları meydana gelmektedir. Piyasa başarısızlıklarının sebepleri aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

İlki, eksik rekabet piyasalarıdır. Bu piyasalarda firma sayısının ve yapılan toplam üretimin ($Q_{TR} > Q_{MRP} > Q_{Oligopol} > Q_{Monopol}$) TRP'ye göre az olmasından dolayı fiyatı ($P_{TR} < P_{MRP} < P_{Oligopol} < P_{Monopol}$) yüksektir. Kısacası TRP'ye kıyasla diğer piyasa türlerinde, mallar daha az üretilip daha yüksek fiyata satıldığından etkinlik de sağlanamamaktadır (Gwartney ve Ferrarini, 2014: 1-5; Türkkan, vd., 2018: 5-25).

İkincisi, ölçeğe göre artan getiri durumudur. Üretimde artan verimlerin söz konusu olduğu durumda rekabet ortadan kalkmaktadır. Böylelikle üretim arttıkça, üretim maliyetlerinin azalmasından dolayı firmalar doğal olarak monopol hale gelmektedir. Bu da etkinliğin gerçekleşmesini engellemektedir.

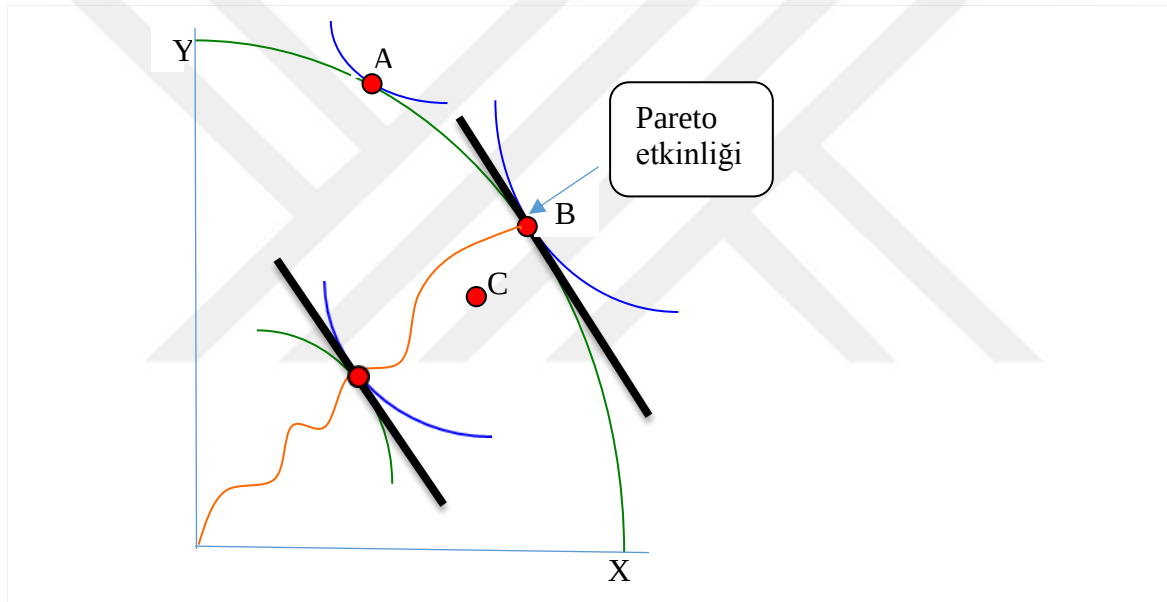
Üçüncüsü, eksik bilgi (ahlaki tehlike ve ters seçim) olgusudur. Piyasa mekanizmasının düzgün işlemesini sağlayan koşullardan biri olan açıklık koşulunun sağlanamaması durumunda ortaya çıkmaktadır (Ghosh, 2008: 262). Müşteri açısından hangi firmanın, ne fiyat uyguladığını öğrenme çabası katlanılacak arama maliyetini artıracığından bilgi eksik veya maliyetlidir. Çok küçük arama maliyeti bile firmalara fiyatları etkileme gücü verebilir (Stiglitz, 1994: 23-24). Bu durum kaynak dağılımında etkinliği ortadan kaldırdığından kişisel fayda sosyal faydanın önüne geçebilmektedir.

Dördüncüsü, dışsallıktır. Dışsallık, bir ekonomik faaliyetin ilgisi olmayan (anlaşma dışındaki) başka kişilere sağladığı faydalar ve yüklediği zararlardır (Ghosh, 2008: 262). Bu durum fiyatların doğru bilgi aktarma fonksiyonunu bozmaktadır. Böylelikle bireysel fayda ve maliyetler ile toplumsal fayda ve maliyetlerin birbirinden farklılaşması piyasanın etkinliğini bozmaktadır (Wolf, 1986: 15).

Beşincisi, kamusal mallardır. Kamusal mallar ise tam kamusal mallar (savunma hizmeti gibi) ve yarı kamusal mallar (eğitim ve sağlık hizmetleri gibi) olarak ikiye ayrılmaktadır. Karın esas olduğu özel sektörde karın olmadığı alanlarda üretim yapılmadığından tam kamusal mallar üretilmemekte, yarı kamusal malların herkese sağlanması konusunda ise başarısız olunmaktadır. Bu nedenle devlet, piyasa sistemine müdahale etme görevinin yanı sıra refah devleti anlayışının gereği olarak da bazı kamusal malların (eğitim, sağlık, altyapı vs.)

üretimini yapmaktadır (Borooah, 2003: 3-11; Ghosh, 2008: 262). Kamusal malların devlet tarafından yetersiz üretilmesi kamu başarısızlığına, kamunun başarısız olduğu alanları, beleşçilik davranışından⁵ dolayı özel sektörün doldurmaması piyasa başarısızlığına neden olmaktadır.

Kısacası TRP'den sapma durumlarında; bir yandan talep mekanizması rasyonel işlemediğinden (arzulanan noktadan başka bir noktada olması durumunda) talep tarafı etkinsiz olurken, diğer yandan arz mekanizması; eksik rekabet, dışsallıklar gibi unsurların varlığı nedeniyle (üretim olanakları eğrisi olması gerekenin altında) etkinsiz olmaktadır. Bundan dolayı temel ihtiyaçlar yeterince karşılanamamaktadır. Bu durum Şekil 1'de resmedilmiştir.

Şekil 1. Pareto Etkinliği

Şekil 1'de A noktasında bireylerin yanlış tercihlerde bulunması sonrasında talep mekanizması rasyonel işlememekte, toplumun temel ihtiyaçlarının tatminini sağlayacak mal ve hizmetlerin üretilmesi yerine, toplumun belli bir kesiminin özellikle de zengin kesiminin ihtiyaçlarını dikkate alan mal ve hizmetler üretilmektedir. Yani kıt kaynaklar açlıkla mücadele eden insanlara gıda ürünleri üretmesi gerekirken; alkol, sigara ve kozmetik gibi hayati önemi olmayan ürünlere aktarılmaktadır. C noktasında ise piyasa başarısızlığı

⁵ Toplumun tüm üyelerinin herhangi bir bedel (vergi harici) ödemededen tüketebileceği mallar olan kamusal mallar ödeme yapan ve yapmayan herkese fayda sağlayacağından beleşçilik sorununu ortaya çıkarmaktadır.

unsurlarının (eksik rekabet, dışsallıklar gibi) varlığından dolayı ekonomide potansiyelin altında üretim gerçekleşmektedir. B noktası ise üretim ve dağıtımda etkinliğin eşanlı sağlandığı, yani pareto etkinliğin gerçekleştiği noktadır. Bu noktada hem üretici hem de tüketici için refah maksimum olmaktadır. Bu durum TRP'nin varlığında gerçekleşmektedir. Ancak TRP'nin ideal koşulları, daha önce de bahsedildiği üzere, nadiren gerçekleşmektedir. Bu açıdan tam rekabet koşulları altında varılan her rekabetçi dengenin pareto etkin bir dağılım ortaya çıkardığını ifade eden birinci refah teoreminin sonuçlarına ihtiyatla yaklaşılması ve pareto etkinlik koşullarının iyileştirilmesi gerektiği kabul görmektedir. Dolayısıyla da sosyal refahın artırılması için gerekli olan müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. Bu müdahaleler pareto iyileştirilmesi olarak ifade edilmekte ve dağıtımda eşitlik konusunu ön plana getiren refah iktisadının ikinci teoremi altında meşrulaştırılmaktadır (Selen, 2017: 334-335).

İkinci refah teoremine göre; eşit olmayan dağıtım devlet tarafından kişiler arasında malların transferi yoluyla başlangıç donanımı değiştirilerek, Pareto etkin dağıtım yeniden sağlanabilmektedir (Bağlı, 2011: 266). Eşitsizliği gidermeye yönelik bu müdahale sosyal refahı⁶ artırmaktadır (Stiglitz, 1987: 3). Fakat piyasa ve kamunun başarısızlıklarından dolayı bu sistem beklenen etkiyi⁷ gösterememektedir (Bahmani, vd., 2012: 272). Bu sebeple ülkeler ve bölgeler arasında önemli düzeyde gelişmişlik farklılıkları ortaya çıkmaktadır (Stiglitz, 2014: 243). Önemli olan bu farklılıkları azaltmaya yönelik ülkelerin ve ilgili kuruluşların çalışmalarıdır. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM) daha kapsayıcı ve daha eşitlikçi bir toplum için sürdürülebilir kalkınma hedefleri yayınlamıştır. Bu hedeflerde bireylerin temel ihtiyaçlarının güvence altına alınması temel önceliktir (UNDP, 2015:17). Böylelikle temel ihtiyaçların giderilmesinin bireyler arasındaki eşitsizliği azaltmasının yanı sıra daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir büyümenin de gerçekleşmesine katkı sağlayacağı

⁶ Edgewort'e göre ekonomideki tüm bireylerin faydalarının toplamından oluşan sosyal refah gelirin azalan bir fonksiyonudur. Bundan dolayı zenginden fakire yapılan transferin sosyal refah kaybı, fakirden zengine olacak bir transferin sosyal refah kaybından daha azdır. Dolayısıyla zenginden fakire yapılan transfer sosyal refahı artıracaktır (Stiglitz, 1987: 3).

⁷ Firmalar, hissedarlarına maksimum getiri sağlamaya çalışmaktadır. Bu kâr maksimizasyonu, genellikle toplumsal refah yaratma amacıyla çakışmaktadır. Böylelikle piyasa başarısızlıkları bazı sosyal ihtiyaçların ticari çıkarlardan dışlanmasına neden olmaktadır (Barr, 1992: 751-761; Bator, 1958: 352-360). Ayrıca, marjinalize olmuş birçok kişi, oldukça yoksul olmasından dolayı etkin bir şekilde piyasaya girememektedir (Bağlı, 2011: 266). Böylece işletmeler tüm sosyal ve çevresel ihtiyaçları karşılayamamaktadır (Austin, Stevenson ve Wei-Skillern, 2006: 2-3; Cohen ve Winn, 2007: 35).

beklenmektedir. Bir başka anlatımla, bir toplumda bireylerin temel ihtiyaçları giderilmeden sosyo-ekonomik başarıların gerçekleşmesinin ve gelişmişlik farklılıklarının azaltılabilesinin mümkün olamayacağını ifade etmektedir. Bu yüzden bütün sorunların ve gelişmişlik farklılıklarının ana kaynağı olan temel ihtiyaçların tam olarak karşılanabilmesi önemli olmaktadır. Yapmamız gereken bu ihtiyaçları karşılayabilecek mekanizmaların yaratılmasıdır. Bu mekanizmalardan birisi günümüzde piyasa sistemidir. Bu sistemin daha önce anlatıldığı üzere başarısız olması, başarısızlıklara çözüm konusunda temel aktör olan başta devlet⁸ ve firmaların da yetersiz kalması sorunların çözümünde güçlükler yaratmaktadır (Horasan, 2016: 1-7; Namal, Koçancı ve Aksoy, 2018: 93-96; Griffiths, vd., 2013: 343-345). Bu durum yeni yöntem ve motivasyon arayışlarını tetiklemektedir (Işık, 2016: 67-80; Koning, vd., 2007: 255–256). Bu arayışlar, sosyal motivasyonlu girişimcilik biçimleri olarak adlandırılan sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Estrin, Mickiewicz ve Stephan, 2013: 479-485).

1.2. Sosyal Girişimcilik Kavramı

Günümüzde sosyal girişimcilik yazını geleneksel girişimcilik yazınına yoğun şekilde entegre edilmektedir. Sosyal girişimcilik, geleneksel girişimciliğe sosyal bakış açısının ilave edilerek genişletildiği girişimcilik olarak tanımlanmaktadır (Noruzi, Westover ve Rahimi, 2010: 4-6). Bu bakımdan sosyal girişimciliğin tanımlanmasına girişimcilik terimiyle başlanması faydalı olacaktır.

En genel şekliyle girişimcilik, belirli fırsatlardan yararlanma adına kaynakların araştırıldığı, değerlendirildiği ve bu kaynaklardan optimal düzeyde fayda sağlandığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Girişimcilik bu süreci gerçekleştirebilecek bir değişim ajanına yani “girişimcilere” ihtiyaç duyar (Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009: 83). Girişimciliğin bir alt türü olan sosyal girişimcilik de sosyal sorunlara kalıcı çözüm bulmaya çalışan sosyal girişimci davranışlara sahip kişilerin faaliyetlerini kapsamaktadır (Pathak ve Muralidharan, 2018:

⁸ Kamuya ait varlıkların özelleştirilmesi ülkelerin, sosyal devlet uygulamalarına günümüzde fazla çaba harcamamalarına yol açmaktadır. Buna ilave olarak, kamunun toplanan vergilerle maliyeti yüksek sosyal yatırımları yapması beklenirse de vergi oranlarının yükseltilerek bu yatırımların yapılması popülist bir uygulama olmadığından çok fazla tercih edilmemektedir (Roper ve Cheney, 2005: 95-98). Ayrıca yolsuzluk, bürokrasi, krizler gibi çeşitli sebeplerle de kamunun ihtiyaçları karşılama fonksiyonu sürekli kesintiye uğramaktadır (Horasan, 2016: 1-7).

1153). Böylece sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözüm bulma amacıyla olan bireylerin (sosyal girişimciler) sosyal girişim yaratmalarına yol açan davranışlarını içeren bir süreçtir (Mair ve Noboa, 2006: 121-122).

Sosyal girişimcilik genel bir çerçevede ifade ediliyor olsa da sosyal girişimcilik üzerinde uzlaşa sağlanmış ortak bir tanım yoktur (Noruzi, vd., 2010:4-6). Çünkü toplumlarda mevcut olan sorunların farklılıkları sosyal girişimciliğin yöntemlerinin farklılaşmasına yol açmakta ve bu durum ortak bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır (Noruzi, vd., 2010: 4-6; Mair ve Marti, 2006: 37-40; Short, Moss ve Lumpkin, 2009: 162-167; Zahra, vd., 2009: 519-522). Ortak tanımlamayı zorlaştıran bu yöntemsel farklılıklar; “balık verme”, “balık tutmayı öğretme” ve “balık sektörünü değiştirme” şeklinde belirtilebilir.

Sosyal girişimcilerin birçoğunun amacı; “balık verme” yöntemine göre mevcut koşulların iyileştirilmesi için faaliyetlerde bulunmak, “balık tutmayı öğretme” yönteminde fırsatları tanımlama ve yenilik yaratacak şekilde fırsatları kullanmak, “balık sektörünü değiştirme” yönteminde ise tüm endüstriler ve sistemlerde devrim yaratmak olarak sıralanabilir (Social Entrepreneurship Forum, 2016). Uygulamada bu yöntemler sorunlara göre farklılık arz etmektedir. Örneğin; balık verme yaklaşımında kişinin temel ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatta kalmasına yardımcı olmak, balık tutmayı öğretme yaklaşımında, sorun hakkında bilinçlendirme, sorunu çözme konusunda teşvik etmek ve mücadele için beceriler kazandırmak yani güçlendirmek, balık sektörünü değiştirme de ise toplum için daha geniş etkileri olan sorunları tek tek ele almak yerine sistematik olarak çözümler sunmak ve sürdürülebilirlik sağlamak için yapılmaktadır (Karğın, Aktaş ve Gökbnar, 2018: 156-157; Meydanoğlu, 2018; Özdemir, 2016; Meira, Meyer ve Pascucci, 2014: 138-139; Denizalp, 2009: 7-8). Bu yöntemler; kamu, özel, STK ve/veya bunların kesişiminden oluşan aktörler tarafından bir finansman aracı (kar amaçlı, kar amaçsız ve hibrid) tercih edilerek gerçekleştirilmektedir.

Sosyal girişimciliğin aktör ve araç bakımından farklılıklar göstermesi ülkedeki yasal sistem ve sosyal girişimcilerin misyonundan kaynaklanırken, yöntem açısından farklılıklar ise toplumlarda mevcut olan sorunların farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Noruzi, vd., 2010:4-6; Mair ve Marti, 2006: 37-40; Short, vd., 2009; Zahra, vd., 2009). Dolayısıyla bu farklılıklar ortak bir sosyal girişimcilik tanımının yapılabilmesini engellemektedir. Bu açıdan literatürde yer alan bazı çalışmalar aktör, araç ve yönteme göre tasnif edilmiştir. Aşağıdaki Tablo 1’de buna ilişkin tasnif yer almaktadır. Tablo 1’de aktör (kamu sektörü,

özel sektör, STK) olarak özünde üç, ortaklıkta (kamu-özel sektör, kamu sektörü -STK, STK-özel sektör, kamu-özel sektör-STK) dört ve toplamda yedi gruba ayrılmaktadır. Yöntemlerine (balık vermek, balık tutmayı öğretmek, balık sektörünü değiştirmek) ve araçlarına (kar amaçlı, kar amaçsız, hibrid) göre ise üçer gruba ayrılmıştır. Bazı sosyal girişimcilik tanımlarında aktör, araç ya da yöntem açıkça belirtilmemiştir. Bu yüzden sosyal girişimcilik tanımlarında öne çıkan belli vurgular çalışmaların tasnifi sürecinde dikkate alınmıştır. Bu tasniflemede dikkate alınan vurgular aşağıdaki gibidir:

Yöntem açısından, “toplumu güçlendirmek ve sosyal ortamın iyileştirilmesi” ifadelerinin yer aldığı tanımlar; yardımlaşma, dayanışma ve sosyal sermayenin güçlenmesine atıf yaptığından “balık vermek” olarak tasniflenmiştir. “Yenilik yaratacak şekilde” ve “fırsatları tanımlama” ifadesinin geçtiği tanımlar “balık tutmayı öğretmek” grubuna konulmuştur. “Yenilikçi”, “kalıcı çözüm”, “sosyal değişim” ve “sistemik olarak değişim yaratmak” ifadesini kullanan tanımlar ise “balık sektörünü değiştirmek” olarak kategorize edilmiştir.

Aktör açısından, “sosyal şirketler” ve “sosyal işletmeler” ifadesine yer veren tanımlar, firmaların toplumsal sorunlara odaklanan faaliyetlerini vurguladığı için özel sektör-STK grubuna konulmuştur. Kamu-özel sektör ve STK olarak aktörleri açıkça belirtilmeyen ya da hiçbir şekilde aktörler hakkında bilgiye yer verilmeyen tanımlar ise “kamu-özel sektör-STK” grubuna konulmuştur.

Araç açısından, “sürdürülebilir” ve “ticari yöntemler” ifadesinin geçtiği tanımlar sürdürülebilirliğin sağlanması için kar amacının güdülmesi gerektiğinden “kar amaçlı” olarak tasnif edilmiştir. Faaliyetlerin “belirli kısmı sosyal amaç” ifadesinin kullanıldığı tanımlar “hibrid” olarak gruplandırılmıştır. “Faaliyetleri hakkında hiçbir ifade kullanılmayan tanımlamalar” içinse “kar amaçlı, kar amaçsız ve hibrid” olarak üç grupta sınıflandırılmıştır. Tablo 1’de bu tasniflemede kullanılan parametreler yer almaktadır.

Tablo: 1. Sosyal Girişimcilik Kavramının Tasniflenmesi

Yöntem	Aktör	Araç
Balık vermek	STK	Karlı
Balık tutmayı öğretme	Özel sektör Kamu sektörü STK-Özel sektör Kamu sektörü-STK Kamu-Özel sektör Kamu-Özel sektör -STK	Karlı Hibrid Karlı
Balık sektörünü değiştirme		

Çalışmalar tasniflenirken izlenen yol, sosyal girişimcilerin benimsemiş olduğu yöntemleri bunu gerçekleştiren aktörlere ve bu aktörlerinde bu yöntemleri gerçekleştiren kullandığı araçlara göre yapılmıştır. Yapılan tasniflemeden de görüleceği üzere sosyal girişimciler sorunlara göre bazı yöntemleri⁹ tercih etmektedirler. Toplumlarda ortaya çıkan sorunlar belli zorluk derecelerine sahip olduğundan, benimsenen sosyal girişimcilik yöntemleri de bu zorluk derecelerine göre şekillenmektedir. Bu zorluk dereceleri sosyal girişimciliğin benimsediği yöntemlerin, bunu gerçekleştiren aktörlerin ve kullanılan araçların farklılaşmasına yol açmaktadır. Örneğin aktörler zorluk derecesi yükseldikçe kullandıkları yöntemler, tek başına yapılandan ortaklaşa yapılandan ya da araçları tercih ederken daha sürdürülebilir olmayı sağlayacak araçların (kar amaçsızdan kar amaçlıya doğru) tercih edilmesine doğru değiştiği gözlenmektedir. Bu farklılaşma, yapılan tasniflemeye de açıkça görülmektedir. Burada tasniflemeye ilişkin özet bilgilendirme yapılırken, daha detaylı bilgiler Ek:1, Ek:2, Ek:3, Ek:4, Ek:5, Ek:6 ve Ek:7’de bulunan sosyal girişimcilik tanımlarının yer aldığı tablolarda sunulmaktadır.

i) STK sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** sosyal ihtiyaçların giderilmesi (Leadbeater 1997), sosyal ortamın iyileştirilmesi (Çavuş ve Pekkan 2017), topluma fayda sağlama (Tan vd. 2005; Marshall 2011; Smallbone vd. 2001; Hibbert vd. 2002; Shaw ve Carter 2007).
- **Balık tutmayı öğretme:** sürdürülebilirlik (Tiryaki 2013; The Institute for Social Entrepreneurs, 2018), yeni işletme yaratma (Pomerantz 2003; Meira, vd. 2014) yönetim becerileri geliştirme (Denizalp 2009), fırsatları tanıma ve araştırma (Mort vd. 2003).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilik yapma (Kazmi vd. 2016), yenilikçi sosyal değer yaratma (GEM; Massetti 2008; Hill vd. 2010; Sengupta, Sahay ve Croce 2018), sosyal

⁹ Sosyal girişimciliğin benimsediği yöntemlerin temelinde sosyal amacı gerçekleştirme vardır. Bu sosyal amaç toplumda var olan sorunların farklılıklarına göre değiştiğinden, benimsenen yöntemler de bu amacı gerçekleştirme doğrultusunda değişmektedir. Örneğin bu amaç balık verme yönteminde yardımseverlik, sosyal ortamın iyileştirilmesi gibi faaliyetlerle gerçekleştirilirken, balık tutmayı öğretme yönteminde sürdürülebilirlik, yeni beceriler kazandırma gibi faaliyetlerle gerçekleştirilmektedir. Balık sektörünü değiştirme yöntemi diğer yöntemlere göre biraz zor olsa da daha çok tüm aktörlerin ortaklaşa gerçekleştirdiği faaliyetler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemde sosyal amaç ise sorunlara sistematik çözüm bulma, sosyal değişimi gerçekleştirme gibi faaliyetlerle gerçekleştirilmektedir.

ve ekonomik değişim (Tiwari 2016; Tapsell ve Woods 2008), sosyal sorunlara kalıcı çözüm (Wolk 2007).

ii) Özel sektör sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** topluma fayda sağlama (egirişim 2016; Korosec ve Berman 2006; Morfopoulos 2007; Shaw ve Carter 2007; The Institute for Social Entrepreneurs, 2018).
- **Balık tutmayı öğretme:** yeni işletme yaratma (Pomerantz 2003).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilikçi sosyal değer yaratma (Austin vd. 2006), sosyal sorunlara kalıcı çözüm (Wolk 2007), sosyal değişim (Tiwari 2016; Snellman 2016).

iii) Kamu sektörü sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** topluma fayda sağlama (Shaw ve Carter 2007).
- **Balık tutmayı öğretme:** eğitimsel destekler (KOSGEB 1990).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilik yapma (Borins 2000), yenilikçi sosyal değer yaratma (Austin vd. 2006), sosyal sorunlara kalıcı çözüm (Wolk 2007).

iv) STK-Özel sektör sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** topluma fayda sağlama (Siqueira vd. 2014; Kachlami 2014; Rothaemerl 2007; Said vd. 2015), yardımseverlik (Youth Leadership Academy 2018; Christie ve Honig 2006; Sulphay ve Alkahtani 2017; Murphy ve Coombes 2009; Kostetska ve Berezyak 2014), sosyal ortamın iyileştirilmesi (Cornwall 1998; Stanford University 2018), kolektif iyilik (Henton vd. 1997; Wei ve Yen 2018).
- **Balık tutmayı öğretme:** sürdürülebilirlik (Witkamp vd. 2011), girişimcilik (Kök ve Mert 2016), değişimi yaratma (Drayton, 2002), yeni işletme yaratma (MacMillan 2005), yenilikçi ve yaratıcı çözümler (Brooks 2009), kendinden kalıcı olma (Social Entrepreneurship Forum, 2016).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilikçi sosyal değer yaratma (Kök ve Mert 2016), sistematik çözüm üretme (Beauvais, 2017), yenilikçi stratejilerin kullanılması (Jackson ve Harrison 2011), yenilikçi faaliyetler (Nissan vd. 2012), sosyal yenilik (Perrini ve Vurro 2006), yenilikçi yaklaşım (NYU Stern 2005; Hossain, Saleh ve Drennan 2016), sosyal değişim (Tapsell ve Woods 2008; Waring 2016).

v) Kamu sektörü -STK sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** işbirliği yapma (Montgomery, Dacin ve Dacin 2012).
- **Balık tutmayı öğretme:**
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilikçi sosyal değer yaratma (Guo ve Bielefeld 2014).

vi) Kamu-özel sektör sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** topluma fayda sağlama (Guo ve Bielefeld 2014), işbirliği yapma (Montgomery vd. 2012).
- **Balık tutmayı öğretme:** gerekli kaynakları bir araya getirme ve piyasa fırsatlarını tanımlama (Tracey ve Phillips 2007).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilikçi sosyal değer yaratma (Guo ve Bielefeld 2014).

vii) Kamu sektörü, özel sektör ve STK sosyal girişimciliği:

- **Balık verme:** yardımseverlik (Yunus 2010), topluma fayda sağlama (EMES; Fowler 2000; Cook vd. 2003; Shaw ve Carter 2007), toplumun ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri sağlama (Campbell 1997), işbirliği yapma (Montgomery vd. 2012), sosyal sermaye yaratma (Robb ve Gandhi 2016; Pathak ve Muralidharan 2018).
- **Balık tutmayı öğretme:** sürdürülebilirlik (Günlü 2015; Said Business School 2005), girişimcilik (Mastrangelo, Benitez ve Ros 2017), yeni işletme yaratma (Robinson 2006; Friedman ve Desivilya 2010), yönetim becerileri geliştirme (Sharir ve Lerner 2006), fırsatları, yetenekleri ve inovasyonu birleştirme (Skoll Foundation, 2018), fırsatları araştırma ve uygulama (Perrini vd. 2010; Corner ve Ho 2010; Miller ve Wesley 2010; Bacq ve Janssen 2011; Besler 2010; GCSE 2018; Roberts ve Woods 2005; Faruk, Hassan ve Islam 2016; El Ebrashi 2013), yenilikçiliği, beceriyi ve fırsatı değerlendirme (Oxford University), yenilik, fırsat, değer yaratma ve sosyal faydalar yaratma (Okpara ve Halkias 2011), güçlendirme yaklaşımı (Florida University 2014).
- **Balık sektörünü değiştirme:** yenilikçi sosyal değer yaratma (Peredo ve Mclean 2006; Meyskens vd. 2010; Austin vd. 2006; Harvard University 2019; Lundström ve Zhou 2014), sosyal sorunlara kalıcı çözüm (Duke University 2019; Wolk 2007), sistematik çözüm üretme (Schwab Foundation 2019; Smith ve Stevens 2010), yenilikçi yaklaşım (GCSE 2018; Fuqua School 2018; Mair ve Marti 2006; Johnson 2000; Ndhlovu ve

Ndinda 2017) sosyal ve ekonomik değişim (Günlü 2015; Roberts ve Woods 2005; Alvord vd. 2004; Mastrangelo, Benitez ve Ros 2017; UNICEF 2007), sistemi değiştirme (Schuringa 2013), toplumsal değişim hareketi (Santa Clara Universtiy 2019; Seelos ve Mair 2005).

Yapılan tasniflemeden de anlaşıldığı üzere sosyal girişimcilik için genel kabul gören bir tanımlama bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu tasnifleme ortak bir tanımlama yapmanın da ne derece zor olduğunu göstermektedir. Bu zorluk, farklı tanımlar ve yaklaşımlar altında sosyal girişimcilik kavramını dar ve geniş kapsamlı olarak değerlendirmemize neden olmaktadır. Bu bakımdan sosyal girişimcilik kavramına ilişkin geniş kapsamlı tanımlar STK, özel veya kamu sektörleri içinde ve kesişiminde gerçekleşen sosyal misyon temelli etkinliklerin tümü olarak tanımlanırken, dar kapsamlı tanımlar ise her bir aktöre göre şekillenen sosyal misyon temelli etkinlikler olarak yapılabilmektedir.

1.2.1. Sosyal Girişimciliğin Gelişimi ve Kapsamı

Neo-liberal politikaların benimsenmesiyle devlet tarafından yürütölen sosyal politika uygulamaları eksen kaymasına uğramış, bu uygulamalar STK'lara yani kar amacı gütmeyen kuruluşlara geçmiştir. Bu durum kar amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetlerini artırmıştır. Sosyal girişimcilik ile ilgili literatürün ilk gelişmeye başladığı bu dönemlerde sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen kuruluşların faaliyetlerini açıklayan bir kavram olmuştur (Thompson, 2002:415). Daha sonraki dönemlerde ise STK'ların sosyal girişimci olup olmadığı konusunda tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalarda bazı araştırmacılar STK'ları sosyal girişimciliğten ayrı tutarken, bazıları gelir yapısının (kendi gelirinin %5'den daha azı piyasa tabanlı) girişimsel davranışlar göstermesi açısından bir gösterge olmayacağını, bunun yerine sosyal sorunlara yenilikçi çözüm bulmasının daha önemli olacağını öne sürerek STK'ları sosyal girişimci olarak kabul etmişlerdir (Lepoutre, vd., 2013: 703; Popoviciu ve Popoviciu, 2011: 44-45; Boschee ve McClurg, 2003; Dees, 1998: 56-60).

Bir taraftan bu tartışmalar devam ederken diğer taraftan özel sektörün sosyal, ekonomik ve ekolojik sorunların çözümüne yönelmesi sosyal girişimciliğin, kurumsal sosyal sorumluluk gibi tutumlarla ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda kar amacı güden örgütler de sosyal girişimciliğe dahil edilmiştir (Tan, Williams ve Tan, 2005: 357-359). Bu

durum kar amacı güden örgütleri sosyal, ekonomik ve ekolojik sorunlara yenilikçi çözümler sunan işletmeler olarak yeniden tanımlamıştır (Dees ve Anderson, 2006; Dorado, 2006:320-321; Roper ve Cheney, 2005: 95-98). Bu gelişmelere sivil toplumdan gelen baskıların yanı sıra kurumsal pazarlanabilirlik ve karlılığı artırma düşüncesi hakim olmuştur. Bu düşünce temel amacı kar elde etmek olan işletmelerin toplumsal sorunları da dikkate almasını sağlamış ve özel sektörden sivil topluma aktarılan kaynaklar artmıştır (Işık, 2016: 67-80; Wei ve Yen, 2018: 152).

Son olarak kavram, modern refah devleti¹⁰ anlayışı gereği kamunun yapmış olduğu sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu anlayışa göre, kamu kesimi bireylerin eğitimi, sağlığı ve güvenliği gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür (Bilen, 2016: 2-5). Bu yükümlülükler iki gruba ayrılmaktadır. Birincisi: kütüphaneler, halk eğitimi, milli savunma gibi kamu mallarının temin edilmesidir. İkincisi: işsizlik yardımı, doğal afet yardımı ya da yoksullara sağlanan yardımlardır. Bu gibi yardımlar piyasa başarısızlıkları sonucu gerçekleşen eşitsizliklere müdahale etmede en yaygın yöntemlerden biridir (Wolk, 2007: 28). Bu durum 1970’li yıllara kadar sorun olmazken, bu tarihten itibaren artan vergi oranları, kamu açıkları ve artan borç nedeniyle oluşan krizlerin refah devletinin krizi olarak ifade edilmesi, piyasa başarısızlığı sorununu kamu başarısızlığı sorununa dönüştürmüştür. Bu yüzden devletin etkisinin azaltılması gerektiği neoliberal iktisatçılar tarafından kabul görmüştür (Bilen, 2016: 2-5; Özdemir, Başel ve Şenocak, 2009: 153).

Uygulanan sosyal refah politikalarının hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde piyasa başarısızlığından kaynaklanan sorunlara yeterince çözüm olamaması başka yöntemlerin denenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum kalıcı çözüm bulma konusunda kamuyu çoğu zaman STK ve özel sektörle işbirliğine zorlamaktadır (Kök ve Mert, 2016: 160-164; Wolk, 2007: 1-18). Bu işbirliğini etkileyen yeni trendlerin yeni bir alan olarak özel sektör, STK ve kamu tarafından yaratılan sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasında etkili olduğunu göstermektedir (Kök ve Mert, 2016: 160-164; Seelosa ve Mair, 2005: 242-245).

¹⁰ Refah devleti temelde bireyin yaşamının her yönü ile ilgilenen, bireye ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olmada eşit fırsatlar sağlamaya çalışarak asgari bir yaşam düzeyi elde etmelerine çalışan bir anlayıştır (Andersen, 2012: 1-3).

Sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasında toplumsal sorunların yaygınlığı ve çeşitliliğinin yanı sıra toplumların sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel değerler vs. etkili olmaktadır. Toplumsal sorunların yaygınlığı ve çeşitliliği sosyal girişimciliğe olan talep tarafını etkilerken, toplumların sahip olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel değerler ise arz tarafını etkilemektedir. Bundan dolayı bu faktörlerin neler olduğu ve sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasına nasıl etki ettiğinin bilinmesi yerinde olacaktır.

1.2.1.1. Sosyal Girişimcilik Talebini Etkileyen Faktörler

İhtiyaçları tatmin etmek için mal ve hizmet talep edilmektedir. Bu sebeple talep, toplumlarda neyin, ne kadar ve nasıl üretileceğini belirlemektedir. Ancak piyasa ve kamu başarısızlıkları, kültürel ve etnik çeşitlilik, kamu kurumlarına güvensizlik ve geleneksel kurumlar gibi unsurlar toplumda karşılanamamış temel ihtiyaçları yaygınlaştırmaktadır. Karşılanamamış temel ihtiyaçların yaygınlığı sosyal girişimciliğe olan talebi artırmaktadır (Ben-Ner ve Hoomissen, 2007: 520-533; Zahra, vd., 2008: 118-121).

Sosyal girişimcilik talebini artıran unsurlardan ilki, piyasa ve kamu başarısızlığıdır. Klasik iktisat teorisinde, tam rekabet koşulları gerçekleşmediğinde devlet kamu malları üreterek piyasanın bir parçası gibi hareket edebilmektedir (Weisbrod, 1988: 6-7; Caruana, Ewing ve Ramaseshan, 2002: 43-45). Ancak bu durumda daha önce de bahsedildiği üzere, bedavacılık sorunu ortaya çıktığından kamu mallarının yetersiz üretilmesi kamu başarısızlığının yanında piyasa başarısızlığına da yol açmaktadır (Nissan, Castaño ve Carrasco, 2012: 303-309). Böyle bir durumda bireyler, kamu kuruluşlarından piyasanın başarısız olduğu alanlarda görevini yerine getirmesini bekleyebilir. Ancak piyasa başarısızlığı durumunda tercih edilen kamu müdahaleleri özellikle de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yetersizdir (Barr, 1992: 751-761). Çünkü bu ülkelerde yolsuzluk, bürokrasi ve siyasi partiler arasındaki anlaşmazlık gibi kamu başarısızlıkları, sosyal programlar için politikalar tasarlamayı ve bunları zamanında uygulamayı zorlaştırmaktadır (Acemoglu ve Verdier, 2000: 194-197). Ayrıca ekonomik krizlerde, hükümetlere bütçelerini düşürme ve verilen hizmet düzeyinin azaltılması için uygulanan baskı, kamu kesiminin sorunları çözmek için doğru bilgiye sahip insanların olmaması ya da politikacıların sık sık seçmeni takip etmesi gibi nedenlerden dolayı birçok acil sosyal, ekonomik ve çevresel sorun çözülmeden bırakılmaktadır (Thompson, 2002: 413-414; Acemoğlu ve Verdier, 2000: 194-197; Zahra, vd., 2008: 118-

121). Yukarıda bahsedilen bu nedenler bireylerin kamu kurumlarına olan güven düzeylerini düşürmekte ve bireyleri toplumsal sorunlara çözüm bulmaya zorlamaktadır. Bu koşullar altında insanlar piyasa ve kamu tarafından yeterince karşılan(a)mayan mal ve hizmetleri talep etmek için sosyal girişimci kuruluşlara¹¹ yönelmektedir (Pryor, 2012: 339-341; Koning, vd., 2007: 255-256; Rose-Ackerman, 1996: 706; Young, 2000: 150-157). Böylece piyasa ve kamu kurumlarına olan güvenin düşük olduğu yerlerde sosyal girişimciliğe olan talep artmaktadır (Zahra, vd., 2008: 118-121). Bu görüşü destekleyen çalışmaların (Elkington ve Hartigan 2008, Kerlin 2009, Mair ve Martí 2009, Nicholls 2006, Nyssens 2006, Zahra vd. 2008) sayısı da giderek artmaktadır. Örneğin, Kerlin (2009:1-11) çalışmasında¹² sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasının devletin piyasadan geri çekilme ya da devletin kötü işleyişi nedeniyle sosyal programların finansmanın yetersiz kalmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu nedenle, sosyal girişimciler piyasa ve kamu başarısızlığını fırsatlar kaynağı olarak algılamakta ve bunları ele alarak toplumsal değer¹³ yaratmaya çalışmaktadır.

Sosyal girişimcilik talebini etkileyen bir diğer unsur, kültürel ve etnik çeşitliliktir. Birçok etnik ve kültürel grubun farklı gereksinimlere sahip olduğu ülkelerde hükümetler bazı gruplara kamu malı sunma konusunda fazla istekli olmayabilir (Salamon, Sokolowski ve Anheier, 2000: 9). Çünkü hükümetler özellikle seçmenlerinin ihtiyaçlarını dikkate aldığı için azınlıkta olan seçmenlerin ihtiyaçları karşılanmamaktadır (Kingma, 1997: 135-136). İhtiyaçları yeterince karşılanamayan bu grupların sosyal girişimciliğe olan talebi artırması muhtemeldir (Alesina ve Ferrara, 2004; Mauro, 1995; Montalvo ve Reynal-Querol, 2005).

Sosyal girişimcilik talebini etkileyen bir başka unsur, karşılanmamış temel ihtiyaçları etkileyen dağıtım mekanizması olan geleneksel kurumlardır. Önde gelen iki geleneksel dağıtım mekanizması, aile ve dindir. Aile üyeleri veya aynı dine sahip üyelerin paylaşılmış olduğu kimlik ve yakınlıktan dolayı birbirlerini desteklemeleri beklenmektedir. İhtiyaçların aile ve dini destekle karşılandığı toplumlara nazaran, aile ve dinin daha az önemli olduğu

¹¹Sosyal girişimci kuruluşlar çoğunlukla dağıtımçı ve halkın tüm ihtiyaçlarının karşılanması güdüsü diğer bir ifadeyle paternalistik kaygılarla yönetilmektedir.

¹² 3 bölge (Batı Avrupa, Doğu ve Orta Avrupa, Doğu Asya) ve 5 ülke (ABD, Japonya, Arjantin, Zambiya ve Zimbabve) örneğini ele aldığı çalışmasıdır.

¹³ Sosyo-ekonomik ve siyasi koşullar içinde toplumsal, ekonomik ve çevresel sorunlara hassasiyet geliştirerek ürettikleri ürün ve hizmetler ile toplumsal fayda ya da sosyal bir etki yaratmadır (Kök ve Mert, 2016: 160).

toplumlarda sosyal girişimcilik faaliyetlerine olan talep daha düşük olabilir. Örneğin, Borzaga ve Defourny (2001: 350-370) çalışmasında aile gibi resmi olmayan kurumlar tarafından karşılanan sosyal hizmetlerin fazla olduğu toplumlarda sosyal girişimciliğin yaygın olmadığını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, aile bağlarının önemsiz olduğu ülkelerde sosyal hizmetlere yönelik talebin yüksek olmasından dolayı sosyal girişimcilik daha yaygındır.

1.2.1.2. Sosyal Girişimcilik Arzını Etkileyen Faktörler

Piyasa mekanizmasının bir ayağını talep oluşturken, diğer ayağını arz oluşturmaktadır. Bu durum sosyal girişimcilik faaliyetleri için de geçerlidir. Bu yüzden sosyal girişimciliğe yönelik talebin yanında sosyal girişimcilik arzına da ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal girişimcilik arzı, kamu sosyal girişimciliği, özel sektör sosyal girişimciliği ve STK sosyal girişimciliği faaliyetleriyle ortaya çıkmaktadır (Ben-Ner ve Hoomissen, 2007: 520-533; Anheier, 1993: 21; O'hagan ve Purdy, 1993: 161). Bu sosyal girişimcilik faaliyetleri; karşılan(a)mamış ihtiyaçlar temelinde, karşılıklı bağımlılık, girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlığı, aile, din, genelleştirilmiş güven ve bireylerin risk profili gibi unsurların varlığından etkilenmektedir.

Sosyal girişimcilik arzını etkileyen unsurlardan ilki, karşılan(a)mamış temel ihtiyaçlardır. Karşılanmamış temel ihtiyaçların sosyal girişimcilik arzı üzerine etkisi, toplumda benimsenen değerler üzerinden olmaktadır. Bilindiği üzere bireysel değerleri ve inançları içeren kültür, girişimci olma seçeneği de dahil olmak üzere geniş bir davranış yelpazesini etkilemektedir (Freytag ve Thurik 2007:122-123; Mueller ve Thomas 2001:51). Bu açıdan sosyal girişimcilikte, ilgi duyulan değerler bireyleri başkalarının ihtiyaç ve sorunlarına odaklanmak için motive eden değerlerdir. Bu değerler bireyleri; prestij, arkadaşlık isteği (Olson, 1971: 65), sosyal tercih, kariyer gelişimi, saygı ve tanınma beklentileri, belirli gruplarla özdeşleşme, topluma karşı fedakâr tutumlar (Andreoni, 1989: 1448-1449), başkalarını küçümsememe (Becker, 1974: 1083), yardımseverlik gibi unsurlar üzerinden motive etmektedir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için kişinin kendi temel ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir (Levie ve Bosma, 2010: 43-44). Bu yüzden karşılan(a)mamış temel ihtiyaçlar sosyal girişimcilik talebini artırırken, sosyal girişimcilik arzını azaltmaktadır. Bu durum büyük ölçüde Maslow'un ihtiyaçlar piramidine bağlıdır.

Maslow'a göre, insanların doğuştan gelen bazı ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar giderilme düzeyine göre belirli bir hiyerarşi içinde otomatik olarak ilerler. Bu hiyerarşiye göre ihtiyaçlar: fizyolojik, güvenlik, sevgi-ait olma, saygınlık ve kendini gerçekleştirme olarak sıralanmaktadır. Kısacası, birey bir kategorideki ihtiyaçları tam olarak gidermeden bir üst düzeydekine, dolayısıyla kendini gerçekleştirme düzeyine geçemez (Maslow, 1943: 370-371). Kendini gerçekleştirme aşamasında birey kendi sorunları dışındaki problemlere odaklanmaktadır (Heylighen, 1992: 40). Bu nedenle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayanarak, sosyal girişimcilik arzının temel ihtiyaçların yerine getirilme derecesi ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmesine bağlı olarak belirlenebileceği savunulabilir. Inglehart ve Baker (2000), Maslow hiyerarşisine oldukça benzer bir teori savunmaktadır. Ancak Maslow ihtiyaçlara odaklanırken, Inglehart ve Baker kişisel değerlere vurgu yapmaktadır.

Inglehart ve Baker (2000: 19-22)'e göre zengin toplumlar; yaşam kalitesine, çevrenin korunmasına ve kendini ifade etmeye artan derecede önem verirken, ekonomik büyüme ve fiziksel güvenliğe nispeten daha az önem vermektedir. Çünkü toplumlarda sanayileşme ve ekonomik büyüme sağlandıkça, bu toplumlarda yaygın olan değerler hayatta kalma ihtiyacından kendini ifade etme ihtiyacına doğru gelişmektedir. Bu gelişim kişileri daha fazla hoşgörü, siyasi aktivizm gibi materyalist olmayan değerlere yönlentmektedir. Böylelikle toplumdaki refah artışının materyalist görüşten post materyalist¹⁴ görüşe doğru bir değişim yaratacağı ifade edilmektedir. Başkalarının daha iyi olmasını düşünen yani yüksek post materyalist düzeye sahip ülkelerde gönüllülük, çevre koruma, kültürel konular ve sosyal girişimcilik gibi faaliyetlerin daha fazla olması beklenmektedir (Salamon ve Anheier, 1998: 220-233). Örneğin, Uhlaner ve Thurik (2007:183-184) post materyalist ülkelerde (kendini ifade etme değerleri yüksek olan toplumlarda) geleneksel girişimcilikten ziyade sosyal girişimciliğin arttığını ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumda kendini ifade etme değerlerinin yaygınlığı sosyal girişimci olma eğilimini artırmaktadır.

Sosyal girişimcilik arzını etkileyen unsurlardan ikincisi, karşılıklı bağımlılıktır. Daha önce bahsedildiği üzere kamu ile kar amacı gütmeyen kuruluşlar arasında bir rekabet ilişkisinin yanı sıra ortaklık ilişkisinin de var olabileceğidir (Salamon ve Anheier, 1998: 220-233;

¹⁴ Post materyalist kavramı materyalist olmayan bir hayat ve amacı olan kişisel gelişim, kendini ifade ve materyal amaçlı olmayan anlamlı çalışmaları ifade etmektedir.

Saxton ve Benson, 2005: 19-22). Kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile kamu kurumları benzer sorunlara odaklanabildiğinden, bu ikisi arasında potansiyel bir ortaklık ve karşılıklı bağımlılık vardır (Matsunaga, Yamauchi ve Okuyama, 2010: 181-185; Nissan, vd., 2012: 303-309; Young, 2000: 150-157). Ayrıca kar amacı gütmeyen kuruluşların sosyal ihtiyaçları karşılamada kamu kuruluşlarına göre daha esnek ve pro-aktif olduğu, bu nedenle gerekirse bu kuruluşların kamu adına finanse edilen sosyal hizmetlerin tamamını sunabileceği ileri sürülmektedir (Salamon ve Nunez, 1995: 80-95; Salamon ve Anheier, 1998: 220-233; Young, 2000: 150-157). Böylelikle, kamu bütçesinin bir kısmı sosyal girişimcilik faaliyetinin geliştirilmesi için kullanılabilir. Yani hükümet doğrudan finansman (sübvansiyonlar ve hibeler) ya da bir piyasa aktörü gibi sosyal girişimcilik faaliyetlerini destekleyebilir (Dorado ve Ventresca, 2013: 70-74; Kerlin, 2009: 1-11; Mair ve Martí, 2009: 421-423; Zahra, vd., 2008: 118-121). Örneğin, Avrupa ülkelerinin toplumsal amaçlı örgütler ile ortaklık ve karşılıklı bağımlılık ilişkisi çerçevesinde hareket etmeleri geleneksel refah devletine alternatif bir uygulama olarak düşünülmekte ve devlet tarafından da desteklenmektedir (Borzaga ve Defourny, 2001; Nyssens, 2006; Young, 2008). ABD’de ise kaynak kıtlığı nedeniyle sunulmayan hizmetlerin yeni kombinasyonlarının araştırılması bu kurumları teşvik etmektedir. Bu ilişkinin farklı nedenlerle de olsa ABD’de de yaygın olduğu ifade edilmektedir. Her iki durumda da devlet kamu amaçlarına hitap eden daha etkin ve etkili yolu araştırmaktadır (Young, 2000: 166; Kerlin, 2006: 258-260). Bu nedenle ticari girişimlerle kamu faaliyetlerinin büyüklüğü arasında kabul gören negatif ilişkinin, sosyal girişimcilik için geçerli olamayacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla kamunun sosyal refah harcamalarının sosyal girişimciliği destekleyeceği iddia edilmektedir (Estrin, Korosteleva ve Mickiewicz, 2013: 12-13; Henrekson, 2006: 579; Van Stel, Storey ve Thurik, 2007: 171; Hoogendoorn, 2016: 278-283).

Üçüncü unsur, girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlığıdır. Elkington ve Hartigan (2008)’a göre girişimci olmayı teşvik eden toplumlarda sosyal girişimcilik faaliyetleri artmaktadır. Çünkü sosyal girişimcilik süreci, girişimci insanların vizyonuna sahip olma, uygun örgütsel yapı ve özerk hareket etme fırsatı olduğunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla toplumların girişimci ruhuna sahip olması sosyal girişimciliğin yaygınlığını artırabilmektedir (Thomson, Alvy ve Lees, 2000: 329-330).

Dördüncü unsur, ailedir. Aile bağlarının güçlü olması sosyal girişimcilik arzını artırabilir. Aile, bireylere sağladığı belirli bir güvenlik ağı ile bireylerin sosyal girişimci faaliyetlerde

bulunma fırsat maliyetini düşürebilir ya da sosyal bir girişim yaratmak için kaynaklar sağlayabilir (Aldrich ve Cliff, 2003: 574-576). Ailenin desteğinin azalması ise sosyal girişimci faaliyetler için kaynakların harekete geçirilmesinde zorluklara neden olabilir (Elkington ve Hartigan, 2008: 15-17; Shaw ve Carter, 2007: 420-422).

Beşinci unsur, dinin etkisidir. Çoğu din; dürüstlük, işbirliği ve merhamet gibi değerleri ön planda tutmakta ve insanların post materyalist değerler kazanmasını teşvik etmektedir. Bu dini değerler bireyleri sosyal girişimciliğe yönltebilir (Salamon ve Anheier, 1998: 220-233). Ayrıca işbirliği ve merhamete değer veren dinlerin, informal ağ (aile dışı) ile sosyal sermaye yaratması da sosyal girişimcilik arzını artırabilir (Jackson, vd., 1995:60; Lam, 2002: 421). Bu nedenle dinin ön planda olduğu toplumlarda, sosyal girişimcilik eğilimi daha yüksektir (Estrin, vd., 2013: 479-485). ABD'deki kilise cemaatlerinin sosyal faaliyetleri ve hizmetleri organize etmedeki rolü buna örnek gösterilebilir (Smidt, 2003: 2).

Altıncı unsur, sosyal sermaye bileşeninden biri olan genelleştirilmiş güvendir. Genelleştirilmiş güven yabancılar arasındaki kişisel olmayan güven ile ilgilidir. “Genel olarak insanlar iyi niyetli mi?” ya da “başkalarını kullanmayı seviyorlar mı?” gibi ikilemler günümüzde yaygındır. Genelleştirilmiş güvenin yüksek olduğu toplumlar, bu ikilemleri daha kolay aşabilir. Bu nedenle genelleştirilmiş güvenin; ekonomik performansı, kamu sektörü verimliliğini, sosyal entegrasyonu, sivil katılımı ve kişisel yaşam memnuniyetini geliştirdiği savunulmaktadır (Delhey ve Newton, 2005:1; Fukuyama, 2001: 8-12). Bu açıdan, bir ülkede genelleştirilmiş güven seviyesi, sosyal girişimciliğe girme eğilimini olumlu yönde etkileyebilir (Delhey ve Newton, 2005: 3). Örneğin, Estrin vd. (2013) çalışmasında genelleştirilmiş güvenin; sosyal girişimciliği desteklerken, ticari girişimciliği desteklemediği sonucuna ulaşmıştır. Dünya ve Avrupa Değer Anketi'nden elde edilen veriler de bunu desteklemektedir. Ayrıca sosyal girişimciliğin dünyayı daha iyi bir yer haline getirme misyonunun kişiler arasında işbirliğini artırması, genelleştirilmiş güvene de katkı sağlamaktadır (Fukuyama, 2001: 17-20). Dolayısıyla genelleştirilmiş güven ve sosyal girişimcilik birbirini destekleyen iki unsurdur.

Son olarak, sosyal girişimcilik arzını etkileyen bir diğer unsur, bireylerin risk profilidir. Parker (2009)’a göre ticari girişimciler genellikle normal vatandaşlara göre daha az riskten kaçınma eğilimi göstermektedirler. Bu durum sosyal girişimciler için de söz konusudur (Harding ve Cowling, 2006: 25-28; Mort, Weerawardena ve Carnegie, 2003: 77-80; Zahra vd., 2008: 118-120). Örneğin, İngiltere için 2006 yılında yayınlanan Sosyal Girişimcilik

İzleme (Social Entrepreneurship Monitor) raporu; sosyal girişimcilerin normal İngiliz vatandaşlarına göre daha az, ticari girişimcilerle karşılaştırıldığında ise daha fazla riskten kaçınma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Nicolás ve Rubio, 2016: 57). Çünkü sosyal girişimcilerin ticari girişimcilere nazaran inandırıcılıklarını kaybedip sosyal ağlarına zarar vermekten (özellikle iflas ve kişisel başarısızlıklardan) daha fazla korktukları görülmektedir (Hoogendoorn, Peter ve Thurik, 2011: 4). Bu yüzden başarısızlık riski sosyal girişimcilik faaliyetinde bulunma eğilimini olumsuz etkileyebilmektedir. Kısacası sosyal girişimciliği etkileyen faktörler çeşitlilik göstermektedir. Ülkeden ülkeye toplumdan topluma göre değişiklik gösteren bu faktörler çeşitlilik arz etse de temelinde piyasa ve kamu başarısızlıklarından kaynaklanan toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlar vardır. Bu sorunlara çözüm sosyal girişimciliği ortaya çıkarmıştır.

1.2.2. Sosyal Girişimciliğin Piyasa ve Kamu Başarısızlıklarına Çözümü

Kamu destekli hizmetlerin ve aktif bir sosyal sektörün yer aldığı piyasa temelli kapitalizm ile karakterize edilen modern ekonomik sistemde piyasa mekanizması tek başına kaynak tahsisinde etkinliği sağlayamamakta ve farklı türlerde piyasa başarısızlıkları ile karşılaşmaktadır. Piyasanın başarısız olması temel ihtiyaçların yeterince karşılanamamasına neden olmakta ve eşitsizlikler ortaya çıkmaktadır (Kitapçı, 2017: 29). Piyasa başarısızlıklarını önlemeye yönelik kamu ve STK'ların müdahaleleri yetersiz kalmakta, bu durum yeni sorunlara yol açabilmektedir. Bu noktada sosyal girişimciliğin rolünün ne olduğu ve mevcut aktörlerden farklı olarak neler yaptığının bilinmesi önem arz etmektedir.

Sosyal girişimciliğin temel alanı piyasa ve kamu başarısızlığı nedeniyle ihmal edilen sorunlardır (Santos, 2012: 336-337; Kalyoncu, 2017: 131). Çünkü artan sorunlar ve eşitsizlik; kaynakları yeniden dağıtan, dezavantajlı nüfusa ücretsiz veya düşük maliyetle hizmet sunan, toplumsal eşitsizlikten endişe duyan bireyleri harekete geçirmiştir (Certo ve Miller, 2008: 267-271). Buradaki temel unsur sosyal misyondur. Sosyal girişimcilikte sosyal misyon piyasa ve kamu tarafından karşılan(a)mayan temel beşeri ihtiyaçları doğrudan karşılamayı sağlayan ürün ve hizmetler gerçekleştirmeyi ifade etmektedir. Yani sosyal değer yaratmanın öncelikli olduğu ekonomik değer yaratmanın ise ikinci planda olduğu farklılığını

açıklamaktadır (Peredo ve Mclean, 2006: 58; Sullivan-Mort, vd., 2003: 78-80; Thomson, vd., 2000: 332; Dees, 1998: 60-64). Bu da onları diğer aktörlerden farklılaştırmaktadır.

Sosyal misyonun gerçekleştirilmesinde yenilik, sahip oldukları ağ yapıları ve gelir kazanma rolleri ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyal girişimcilerin odak noktasını inovasyon oluşturmaktadır. Çünkü toplumsal sorunların karmaşık ve köklü çözümler gerektirmesi yeni mal ve hizmetlerin yaratılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla sosyal girişimcilerin başarısı için inovasyon bir koşuldur (Alvord, vd., 2004: 262-265; Chell, vd., 2010: 487-490); Mair ve Marti, 2006: 37-40; Peredo ve Mclean, 2006: 57-61).

Sosyal misyonun gerçekleştirilmesinde sosyal girişimcilerin sahip oldukları kişisel ağlar da önemli rol oynamaktadır. Çünkü çoğunlukla küçük girişimler olarak faaliyette bulunan sosyal girişimciler, özellikle yerelde, ağ ilişkilerinden yararlanarak güvenilirlik ve destek kazanmaktadırlar. Bu ağ yapıları sayesinde yerel koşulları daha iyi tanımakta ve karşılanamamış sosyal ihtiyaçları daha iyi tahlil ederek soruna daha hızlı ve kolay bir şekilde çözüm bulabilmektedirler (Özeren ve Saatçioğlu, 2016: 76).

Sosyal misyonun gerçekleştirilmesinde sosyal girişimciliğin "girişimcilik" olarak kabul edilebilmesi için bir piyasa mantığına sahip olması gerektiği ifade edilmektedir (Masseti, 2008: 2-7; Peredo ve Mclean 2006: 61). Ancak bu ifadeye göre sosyal girişimcilerin yapmış olduğu faaliyetlerin tamamından gelir kazanması gerektiği zorunluluğunun olup olmayacağı noktasında tam bir uzlaşma sağlanamamaktadır. Bazı araştırmacılara göre sosyal girişimciler gelir kazanmalıdır (Austin vd., 2006: 11-12; Boschee ve McClurg, 2003: 8; Dorado, 2006: 320-321). Bazılarına göre ise gelirin nereden geldiğinin göz ardı edilerek sosyal girişimciler sosyal değer yaratmalıdır (Dees, 1998: 64; Emerson ve Twersky, 1996: 25). Her ne kadar bu konuda uzlaşma sağlanamasa da temel öncelik her zaman sosyal misyondur. Bu açıdan sosyal misyonun ön planda tutulduğu sosyal girişimcilik, kaynak tahsisi ve çıktı açısından önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Bu önemli sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Sosyal misyonun ön planda olması özellikle eksik rekabetçi firmaların piyasa gücünü kullanarak fiyatları farklılaştırdığı yerlerde daha da önemli olmaktadır. Çünkü eksik rekabet ya da asimetrik bilgi gibi tam rekabet piyasanın oluşmasını engelleyen durumlarda kar amaçlı firmaların karını artırmak için malın fiyatını artırması ya da arzını nicel ve nitel açıdan azaltması beklenen bir durumdur. Sosyal girişimlerde ise piyasa gücünü kullanarak karın artırılması için bu gibi durumlar söz konusu

değildir. Çünkü fiyatları artırmaları ya da kaliteyi düşürmeleri onların fırsatçı olarak algılanmasına neden olarak, güvenilirliklerinin zarar görmesine yol açmaktadır. Böylelikle, örgüte güvenin ve desteğin azalması söz konusu olabilmektedir (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20). Dolayısıyla sosyal misyonu ön planda tutan sosyal girişimciler daha düşük fiyatlarla üretimin artmasını desteklemekte ve mal ve hizmetlerin ödeme gücü düşük olan tüketici kesimine ulaşabilmesine imkan sağlamaktadır. Böylece geleneksel olarak rekabetçi piyasalarda gözlemlenenden farklı bir tahsis etme davranışıyla mallar ve hizmetler piyasa dengesinin sağlayabileceğinden daha geniş bir tüketici ve kullanıcı grubuna tedarik edilebilmektedir.

- ❖ Genellikle kaynak kısıtı gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmalarına rağmen, sosyal girişimciler diğer aktörlerden farklı olarak işbirliği yaparak (sosyal sermayeye erişmek gibi) ve mevcut kaynakları harekete geçirerek bu sorunların çözümü konusunda benzersiz bir stratejiye de sahiptirler (Griffiths, vd., 2013: 343-345; Korstenbroek ve Smets 2019: 477). Bu strateji gönüllü işgücü ve yardımlar gibi ilave kaynakların, kamusal ve yarı-kamusal mallarının temini ve yerel kalkınmanın desteklenmesinde kullanılabilmesidir. Böylelikle piyasa dışı işlemlerin olası çıktılar haline gelebilmesine imkan vermektedir. Bu nedenle kar amaçlı firmalara göre farklı bir tahsis davranışı daha ortaya çıkmaktadır (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20). Çünkü kar amaçlı firmalar özel mülkiyeti artırma amacı taşımaktadırlar. Bu amaç onların gönüllü ya da düşük ücretli işgücü gibi ilave kaynaklara erişimini sınırlamaktadır. Ayrıca onların toplumsal amaçlar için kaynaklarını kullanmaya da engel olmaktadır. Bundan dolayı, yalnızca istisnai durumlarda kaynaklarının küçük bir bölümünü sosyal olarak ilgili mal ve hizmetlerin üretimine ayırma eğilimi göstermektedirler. Bu durum onların kaynaklarını yoksul ve dezavantajlı sosyal grupların kullanımına sunma konusunda daha az istekli hale getirmektedir. Buna karşın sosyal girişimlerde elde edilen artı değerlerin çok büyük bir bölümü toplumsal amaç için kullanılmaktadır (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20).
- ❖ Sosyal girişimlerin, yarı kamusal malların yetersiz arz edilme sorununun üstesinden gelebilme yeteneği de benzersizdir. Çünkü etkin toplumsal çıktıların elde edilebilmesi, kaynakların büyük ölçüde topluma kazandırılabilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu tahsis ve dağıtım şekli, organizasyonun yönetiminde farklı

aktörlerin (kamu, özel ve STK) katılımıyla desteklenmektedir. Böylece kaynakların (kamu sübvansiyonları, gönüllü çalışma ve finansal bağışlar) topluma kazandırılması güven ilişkilerini güçlendirmekte ve beşerilik sorununu çözmeye yardımcı olurken, katılım süreçleri ise eksik bilgi sorununu azaltmaktadır (Weisbrod, 1988: 6-7; Kickul ve Lyons, 2016: 245). Bunun nedeni, farklı paydaşların güçlendirilmesinin daha iyi bir bilgi paylaşımına izin verdiği ve fırsatçılığı azalttığıdır. Benzer durum kar amacı güden firmalar için söz konusu değildir. Çünkü onların temel hedefi özel mülkiyeti artırma amacıyla karı maksimize etme üzerine olduğundan, kaynakların topluma kazandırılması ya da yatırımcı olmayan paydaşların da katılımının sağlanabilmesi mümkün olamamaktadır (Jensen ve Meckling, 1976: 3-7).

Kısaca, günümüzde geçerli olan piyasa sisteminin tek başına kaynak tahsisinde etkinliği sağlayamaması farklı türlerde piyasa başarısızlığı ile karşılaşılmasına neden olmaktadır. Piyasanın başarısız olması temel ihtiyaçların yeterince karşılanamamasına bağlı olarak toplumsal sorunları ortaya çıkarmaktadır. Kamunun ve piyasanın bu toplumsal sorunları önlemeye yönelik müdahalelerinin yetersiz kalması sorunların daha da artmasına yol açmaktadır. Bu noktada sosyal girişimcilik piyasa ve kamu mekanizmasının yetersiz olduğu alanlarda piyasa-dışı kaynakların (gönüllü çalışma ve hibeler gibi) harekete geçirilmesini sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- ❖ Piyasa dışı kaynaklar sosyal girişimlerin daha yüksek fiyatlarla tüketici rantını uygun bulmamasına ve kaynakları etkin bir şekilde tüketicilere dağıtmasına imkan sağlayarak, piyasa gücünü kullanma ve asimetrik bilgi gibi çeşitli piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelebilmesine olanak sağlamaktadır (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20).
- ❖ Sosyal girişimcilik, piyasa dışı kaynakların varlığı sayesinde düşük gelirli bireylere kaynak dağıtımını yapabilmesi, kamunun yeniden dağıtım işlevini desteklemektedir.
- ❖ Sosyal girişimciliğin, toplumsal bütünlüğü ve güven ilişkilerini güçlendiren erdemli mal¹⁵ ve hizmet üretmesi, işbirliği, yardımlaşma, dayanışma gibi değerleri geliştirmesi sosyal sermaye birikimini artırarak (Korstenbroek ve Smets 2019: 477;

¹⁵Erdemli mal, toplumun sağlığı ve refahı bakımından ihtiyaç duyulsa da yeterli eğitim, bilgi veya gelir düzeyi sağlanamadığı için talebin yetersiz kaldığı mal veya hizmettir.

Pathak ve Muralidharan, 2018: 1178) yoksulluk ve sosyal dışlanmayı azaltmaktadır (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20; Birkhölzer, 2009: 6-9).

- ❖ Sosyal girişimcilik, piyasa ve kamunun yeterince kullanmadığı toplumda var olan kaynakların kullanılmasını sağlayarak, yerel kalkınma ve büyümeyi desteklemektedir (Borzaga ve Tortia, 2008: 4-20; Kim ve Lim, 2017:4-5).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, iktisadi gelişmişliklere göre şekillenen ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların mevcut sistem (piyasa) tarafından yeterince karşılanamaması toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunları artırmıştır. Artan sorunlar sosyal girişimciliği ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların çeşitliliği ve karmaşıklığı sosyal girişimcilik faaliyetlerini de çeşitlendirerek ortak bir sosyal girişimcilik tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu yüzden sosyal girişimciliğe ait ortak bir tanım yapılamamıştır. Bu kapsamda ilgili literatürde yer alan sosyal girişimcilik tanımları çeşitli açılardan (aktör, yöntem ve araç) ele alınarak bir tasnifleme yapılmıştır. Bu tasnifleme sonucunda sosyal girişimciliğin kapsamı ve tanımı belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından sosyal girişimciliği etkileyen arz ve talep yönlü faktörlerin neler olduğu ve nasıl ortaya çıktığından bahsedilmiştir. Sonrasında sosyal girişimciliğin piyasa ve kamu başarısızlıklarına ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlara nasıl bir çözüm sunabileceği ve bu çözümün bireysel ve toplumsal açıdan önemine değinilmiştir.

2. BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME

Girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkisi uzun süreden beri incelenen konular arasında yer alsa da girişimciliğe sosyal boyutun ilave edildiği sosyal girişimcilik konusu son zamanlarda gündemde yer almaya başlamıştır. Bunun en önemli nedeni kamu kaynaklarının sosyal alanda kullanımının azaldığı ve sosyal konuların piyasaya bırakıldığı günümüzde sosyal, ekonomik ve ekolojik sorunların artarak daha karmaşık bir hal alması (Horasan, 2016: 1-7) ve bu artan sorunlara çözüm bulunmaksızın başta ekonomik iyileşme olmak üzere herhangi bir iyileşmenin mümkün olamayacağı gerçeğinin ilgili çevrelerce anlaşılmasıdır (Shaw ve Carter, 2007:418; Kocak ve Kavi, 2014: 27; Çavuş ve Pekkan, 2017; Gül ve Paksoy, 2019:1912). Her ne kadar bu durum, ilgili çevrelerce kabul görse ve sosyal girişimcilik bu sorunlara ilişkin başarılı çözümler ortaya koysa da sosyal girişimcilik için ortak bir tanımlama yapılamamıştır. Bu durum sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkisinin ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu doğrultuda bir önceki bölümde sosyal girişimciliğe ait tanımlar tasniflenerek ortak bir sosyal girişimcilik tanımı yapılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde yoksullukla mücadelede faaliyetler yürüten sosyal girişimciliğin bu faaliyetlerinin ekonomik büyümeye etkisi ele alınmaktadır. Bu etkinin ortaya koyulması ülke gruplarına göre sosyal girişimcilik uygulamalarının bir tasnifi yapılarak gerçekleştirilmekte ve bu tasnifinin genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Akabinde ekonomik büyüme modellerinin tarihsel gelişiminden bahsedilerek genel bir yol çizilmeye çalışılmaktadır. Sonrasında ekonomik büyüme modelleri için temel kabul edilen Solow büyüme modeli ve onun genişletilmiş versiyonuna yer verilmektedir. Son olarak, Genişletilmiş Solow Modeline (MRW) sosyal girişimcilik Ishise ve Sawada (2009)'ın çalışması temel alınarak ilave bir üretim girdisi olarak dahil edilmektedir.

2.1. Sosyal Girişimciliğin Ekonomik Büyümeye Etkisi

Kurumlar ve kurumsal yapının olmaması ya da yeterince gelişmemesi özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ciddi sorunlara sebebiyet vermektedir (Stiglitz, 2014: 137). Bu ülkelerin çoğunda refah devletinin çok zayıf olması ya da mevcut olmaması oldukça yüksek olan yoksul kesimin sosyo-ekonomik durumunu daha da kötüleştirmektedir (Chang, 2008: 289). Bundan dolayı toplumun büyük bir kesiminin içinde bulunduğu kötü durumun iyileştirilmesi için bazı eylemlerin (eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanabilmesi) gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Stiglitz, 2014: 355-356). Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Amartya Sen'in 1999 yılındaki çalışmasına dayanarak piyasaların¹⁶ daha kapsayıcı olmasının eşitsizliğin azaltılmasında temel bir çözüm ve kalkınmanın esas ilkesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu düşünce yoksul insanların temel ihtiyaçlara uygun fiyatlarla erişebilmesi, iş fırsatlarına erişim ve firmaların değer zincirlerine tedarikçi ve dağıtıcı olarak katkıda bulunması gibi topluma değer katan yaklaşımların benimsenmesini gerektirmektedir (Sobhani ve Gasnier, 2012: 4).

Bu yaklaşımlara son dönemlerde ilgi giderek artmaktadır. Bunun en önemli nedeni, ekonomik gelişmenin sosyal sorunlara tam olarak kalıcı çözüm bulunmasıyla gerçekleşeceğinin düşünülmesidir (Kocak ve Kavi, 2014: 27; Çavuş ve Pekkan, 2017). Günümüzde bu yaklaşımın sosyal girişimcilik olarak ifade edilmesi, sosyal girişimciliğin; sosyal gelişme, ekonomik büyüme ve kalkınma için ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009: 84). Bu nedenle kamu kaynaklarının sosyal alanda kullanımının azaldığı ve sosyal konuların piyasaya bırakıldığı günümüzde sosyal girişimcilik gelecek vaat eden ve önemini artıran unsurlardan olmaktadır (Kocak ve Kavi, 2014: 27).

Sosyal girişimcilik; fırsatları, işbirliğini, takım çalışmasını, sosyal-kurumsal içermeyi¹⁷, ticari ilkelerin toplumsal konulara uyarlanması gibi özellikleriyle sosyal amacı¹⁸ önceliğine

¹⁶ Piyasa kabul edildiği gibi asla bir görünmez el değildir. Bu bakımdan düzenlenmesi gereken bir kurumdur. Piyasanın hakkaniyetli sonuçlar verebilmesi için piyasa sürecine dahil olan herkesin temel ihtiyaçlara eşit şekilde erişebilmesi gerekmektedir (Kırmanoğlu, 2005: 29).

¹⁷ Sosyal ve kurumsal içeme, bireylerin ve grupların özellikle de dezavantajlı olanların toplumda yer alabilmesi amacıyla, kimlikleri temelinde yeteneklerini, fırsatlarını ve itibarlarını iyileştirme ve geliştirme sürecidir (World Bank, 2019).

¹⁸ Sosyal amaç, toplumun faydasını gözeten ve sosyal refah artırımını ifade etmektedir. Sosyal refah yaratımı bireysel girişimsel çabanın daha geniş toplumsal ihtiyaçlara örneğin, toplumun geniş kesimine su temin etme, kadınların güçlendirilmesi, dezavantajlı kesime istihdam yaratma, eğitim ve sağlık gibi hizmetleri kapsamaktadır. Oluşan sosyal refah, sosyal maliyetle denkleştirilen ve yaratılan sosyal değer bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Zahra vd. 2009).

almaktadır (Kocak ve Kavi, 2014:31-32; Makhoul, 2011: 1-2). Bundan dolayı çoğu sosyal girişimcinin bu amacı gerçekleştirme çabalarına yön veren açık ya da örtülü bir değişim arzusu vardır. Bu değişim arzusu başta yoksulluk olmak üzere toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunların ortadan kaldırılmasıdır. Bu maksatla sosyal girişimciler girişimlerini, yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacak bir dizi sonuca bağlayan, nedensel bir modele dayandırmaktadır (Colby, Stone ve Carttar, 2004: 26). Bu modelde sonuca ulaştıracak temel ve ara çıktılar vardır. Temel çıktı yoksulluğu azaltma iken, ara çıktılar ise yoksulluğun azaltılmasına yardım edecek eğitim, sağlık, yeti kazandırma (sermaye sağlama ve işletme geliştirme) ve yoksullara yönelik mal ve hizmet sağlama gibi faaliyetlerden oluşmaktadır (Bloom, 2009: 128-134).

Sosyal girişimciler benimsedikleri değişim arzusuna göre temel çıktıyı gerçekleştirmek için ara çıktılarından biri ya da birkaçı üzerine odaklanabilmektedir. Örneğin, eğitime odaklanan bir sosyal girişimci; eğitim çıktılarının iyileştirilmesinin yoksulluğu azaltırken, aynı zamanda kaynak eşleştirmeyi (resource matching), yoksullara yönelik ürün ve hizmetlerin kullanılabilirliğini, bilgiye ve sağlığa erişimi de iyileştireceğine inanmaktadır. Bu doğrultuda sermaye sağlama, işletme geliştirme yardımı, eğitim ve sağlığın iyileştirilmesi, yoksullara yönelik mal ve hizmet sağlama, kaynak eşleştirme, bilgi sağlama ve hukuki konularda destek gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir (Bloom, 2009: 128-134; Woodman, 2015).

Sosyal girişimcilerin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerden ilki, sermaye sağlamadır. Birçok sosyal girişimci kuruluş, yoksullara doğrudan sermaye vererek ya da yoksulları istihdam eden, yoksullara mal ve hizmet sunan küçük işletmelere sermaye sağlanarak yoksulluğun azaltılabileceğine inanmaktadır. Bu düşüncenin temelinde yoksullara doğrudan sermaye sağlamanın yoksulların girişimci ruhunu açığa çıkaracağı beklentisi yer alırken, küçük işletmelere sermaye sağlamanın ise yoksulları istihdam eden, eğiten ya da temel ihtiyaçlarını karşılayan organizasyonların yaratılabileceği beklentisi yer almaktadır. Bu değişim arzusunu benimseyen bazı sosyal girişimci örgütler, sadece sermaye sağlamanın, beklenen sosyal etkiyi yaratamayacağını öne sürerek alıcılara fon desteği ya da teknik yardım da sunmaktadır (Bloom, 2009: 128-134). Bu alanda en bilinen organizasyon, Nobel Ödülü sahibi Muhammed Yunus'un liderliğindeki Grameen Bank'tır (Schwab Foundation, 2017).

İkincisi, işletme geliştirme yardımıdır. Bazı sosyal girişimci kuruluşlar sermaye sağlama faaliyetinden ziyade, küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ) geliştirme faaliyetine daha fazla odaklanmaktadır. Bu doğrultuda KOBİ'lerle birlikte çalışarak onların yönetim bilgileri

(know-how) ve sürdürülebilir olmaları gibi gelişmelerini destekleyici tecrübeler kazanmalarına yardımcı olunmaktadır. Böylelikle gelişen KOBİ'lerin daha çok insana istihdam olanakları, daha iyi çalışma koşulları ve daha iyi ücret sağlayabileceğine inanılmaktadır (Bloom, 2009: 128-134). Bu alanda en bilinen sosyal girişimci kuruluş, Endeavor'dur (Schwab Foundation, 2017).

Üçüncüsü, eğitimin iyileştirilmesidir. Birçok sosyal girişimci, eğitimin daha iyi iş imkanı, daha iyi tüketim ve dolayısıyla da daha fazla refah sağladığı gerekcesiyle eğitim alanına odaklanmaktadır. Bu girişimlerden bazıları yoksul ve dezavantajlı kişilerin temel eğitimine odaklanırken, bazıları ise daha çok mesleki beceriler kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Woodman, 2015; Bloom, 2009: 128-134). Bu alanda en bilinen sosyal girişimci örgüt, Teach for America'dır (Schwab Foundation, 2017).

Dördüncüsü, yoksullara yönelik ürün ve hizmet sağlamadır. Bu alandaki girişimlerin amacı, yoksulların ihtiyaçlarının karşılanabildiği fiyatlarda ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve pazarlanmasıdır. Yoksul nüfusu hedefleyen bu uygulamayla onlara düşük maliyetli gıda ürünleri, temizlik ürünleri, konut, su, bilgisayar, telefon, ilaç gibi mal ve hizmetler geliştirilmektedir (Woodman, 2015). Bunlardan biri olan Kick Start, Afrika'da yeni teknolojiler geliştiren ve pazarlayan bir kuruluştur. Yerel girişimciler, yeni işletmeler kurmak amacıyla bu düşük maliyetli teknolojileri satın almaktadır (Schwab Foundation, 2017).

Beşincisi, kaynak eşleştirmedir. Birçok kuruluş, piyasaların yoksullara daha verimli ve etkili bir şekilde yardımcı olması için çaba harcamaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları fikirler ile sermayenin, bazıları ihtiyaç sahipleri ile bağışçıların, bazıları ise iş fırsatları ile iş arayanların eşleşmesine yardımcı olmaktadır (Bloom, 2009: 128-134). Örneğin, fikirler ile sermayenin eşleşmesine yardımcı olan bir kuruluş Kiva'dır (Schwab Foundation, 2017). Ülkemizde ise KOSGEB'in Girişimcilik Destek Programı'dır.

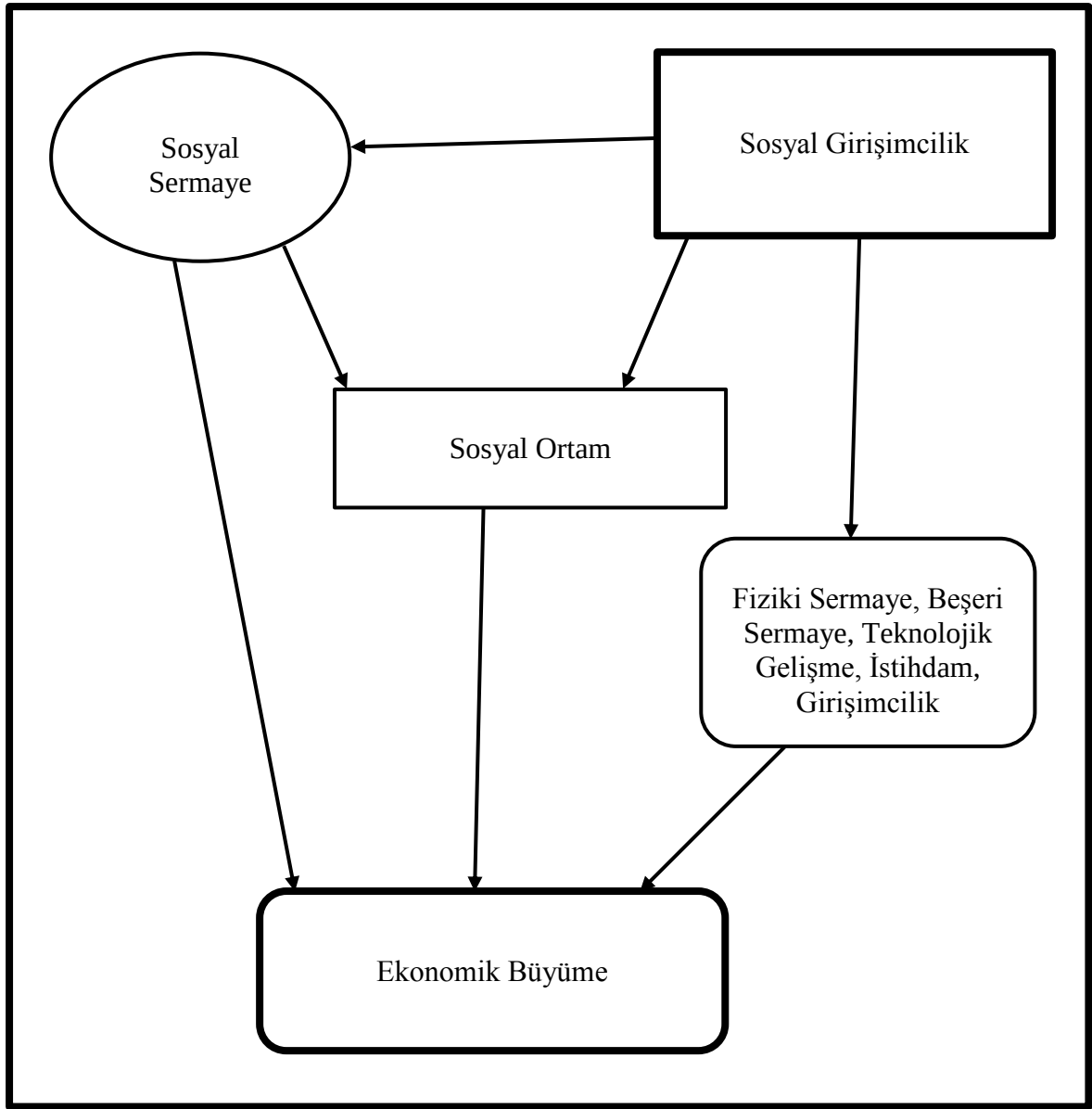
Altıncısı, bilgi sağlama ve hukuki konularda destektir. Bazı girişimler piyasada yer alan üretici ve tüketicilere yeni bilgi formları sağlamaktadır. Böylece üreticilere ve tüketicilere piyasa koşulları hakkında veri sağlamanın yoksullar için daha etkin bir piyasa ortamı yaratacağına inanılmaktadır. Bu girişimler arasında adil ticaret ve sürdürülebilir ürünler için sertifikasyon programları yürüten kuruluşlar bulunmaktadır. Örneğin Trans Fair, ABD'de adil ticaret ürünlerinin üçüncü taraf sertifika programını yürüten ilk kuruluştur. Pek çok kuruluş, bilgi sağlamanın ötesinde, haksız uygulamalara karşı yoksulları savunmaktadır.

Buna bir örnek olarak, The Center for Responsible Lending kuruluşunun haksız borç verme uygulamalarına yönelik çalışmaları gösterilebilir (Bloom ve Dees 2008: 51-52).

Son olarak sağlık alanında faaliyetler gerçekleştirmesidir. Sağlık ile ilgili sorunlar, insanların mali kaynaklarını azaltmakta ve kazançlarını artırmayı da zorlaştırmaktadır. Ayrıca, bu sorunlar yoksul insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya ayırabilecekleri enerji ve zamanı da azaltmaktadır. Bu alanda çalışan son derece yenilikçi bir organizasyon örneği, One World Health enstitüsüdür. Dünya çapında ihmal edilen bulaşıcı hastalıkların tedavisi için yeni ilaçlar geliştiren bu enstitü ABD’de kar amacı gütmeyen ilk ilaç firmasını kurmuştur (Bloom, 2009: 128-134). Bunlara benzer daha birçok kuruluşa ve harekete ekte yer alan tablo 8, 9 ve 10’da da görüldüğü üzere rastlamak mümkündür. Birbirine bağlı, birbirini güçlendiren ve yoksulluğu azaltma yolunda liderlik eden bu girişimler görüldüğü üzere kendi bileşenlerinin toplamından daha fazlasını ifade etmektedirler (Bornstein 2007:1-11; Dees, 2007: 29-30; Bornstein ve Davis, 2011: 21).

Sosyal girişimlerin sosyal amaçları doğrultusunda piyasa başarısızlıklarından kaynaklanan sorunları azaltma yolunda, başta yoksulluk olmak üzere, gerçekleştirdikleri; istihdam, azınlıkların temsili ve haklarının savunulması, yoksullar için ürün ve hizmet geliştirme, sermaye sağlama, işletme geliştirme, kaynak eşleme, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi faaliyetlerle piyasaların daha kapsayıcı olmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu faaliyetlerin bireyler arasında yardımlaşma, dayanışma, formel ve informal ağlar yaratma, güven düzeyini artırma ve gönüllü faaliyetlere katılma gibi değerleri geliştirmesi de sosyal sermaye düzeyini artırmaktadır (Ruysscher, vd., 2017: 2537; Pathak ve Muralidharan, 2018: 1178).

Sosyal girişimcilerin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ve bunun sonucunda elde edilen çıktılar yoksullukla mücadelede önemli kazanımlar sağlarken, ekonomik büyümeyi de etkilemektedir. Bu etki hem sosyal sermaye hem de ekonomik büyüme bileşenleri üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durum Şekil 2’de görselleştirilmiştir.

şekil 2. Sosyal Girişimciliğin Ekonomik Büyümeye Etkisi

Kaynak: Bahmani, vd., 2012 çalışması temel alınarak tarafımızca hazırlanmıştır

şekil 2’de görüldüğü üzere sosyal girişimcilik faaliyetleri ekonomik büyümeyi   kanal üzerinden etkilemektedir. Birinci kanal sosyal sermaye, ikinci kanal sosyal ortam, üçüncü kanal ise ekonomik büyüme bileşenleri üzerinden gerçekleşmektedir. Birinci kanal, sosyal sermayenin diğer sermaye türleri (fiziki ve beşeri sermaye) gibi bir üretim girdisi olarak ekonomik büyümeyi etkilemesidir. İkinci kanal sosyal sermaye ile birlikte sosyal ortam yaratarak gerçekleşmektedir. Sosyal ortam yaratması; işlem maliyetlerini, asil-vekil problemini azaltmakta, yeniliğin yayılımını hızlandırmakta, girişimcilik ve yatırımların artırmasını sağlayarak ekonomik büyümeyi destekleyici katkılar sağlamaktadır.   nc  kanal, sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik büyüme bileşenlerine yapmış olduğu

katkı ölçüsünde gerçekleşmektedir. Örneğin sermaye sağlama fiziksel sermaye stokunu (K), eğitim, sağlık hizmetleri beşeri sermaye stokunu (H), teknoloji geliştirme ve istihdam faaliyetleri teknoloji düzeyi (A) ve işgücünü (L) artırmaktadır. Böylelikle ekonomik büyümeyi etkilemektedir.

Sonuç olarak, yoksullukla mücadele yeni bir yaklaşım olan sosyal girişimcilik piyasaların daha kapsayıcı olmasına katkı sağlayarak hem yoksulluğu azaltmaya çalışmakta hem de gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerle ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Bu faaliyetlerinin ekonomik büyümeye etkileri, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre tasnif edilmiştir. Bu tasnife ilişkin tablolar; Ek:8, Ek:9 ve Ek:10 yer almaktadır. Sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ekonomik büyümeye etkilerine ilişkin kısa değerlendirmeler ise aşağıda alt başlıklar altında sunulmaktadır.

2.1.1. Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerine İlişkin Uygulama Örnekleri ve Ülke Gruplarının Ekonomik Büyümesine Etkisi

Sosyal girişimcilerin gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlere ait uygulama örneklerin; neler olduğu, hangi alanda yoğunlaştığı, temel ihtiyaçlara ne ölçüde çözüm olabildiği, varsa bireylere, topluma ve ekonomiye nasıl etki ettiğinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Sosyal girişimciliğin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere ait uygulama örnekleri¹⁹, hem finansman modeline (kar amaçlı, kar amaçsız ve hibrid) (Kalyoncu, 2015: 38) hem de ülkelerin gelişmişlik düzeylerine (gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş) göre tasnif edilmiştir. Sosyal girişimcilerin faaliyette olduğu ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde Dünya Bankası'nın 2017 yılı için Atlas metodu kriteri²⁰ dikkate alınmıştır.

Sosyal girişimciliğin uygulama örneklerinin hedef faaliyet alanı kapsamında gerçekleştirmiş oldukları uygulamalar altı temel alana göre tasniflenmiştir. Bu tasnife konu olan sosyal girişimlerin sayısı 191'dir. Bu sayının 47'si gelişmiş ülkelerde, 100'ü gelişmekte olan ülkelerde ve 44'ü ise az gelişmiş ülkelerde (AGÜ) bulunmaktadır. Bu tasnife göre gelişmiş ülkelerde sosyal girişimcilerin faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar: eğitim, sağlık,

¹⁹ Uygulama örnekleri temelde The Schwab Foundation olmak üzere çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir.

²⁰ Bu kriteriye göre Dünya Bankası; ülkeleri düşük gelir (995\$ ve daha az), düşük orta gelir (995\$-3,895\$), yüksek orta gelir (3,896\$-12,055\$) ve yüksek gelir (12,055\$ ve daha yüksek) olarak tasniflemiştir (World Bank, 2017). Çalışmada düşük gelir ve düşük orta gelirli ülkelerin birleşimi az gelişmiş ülkeleri, yüksek orta gelir gelişmekte olan ülkeleri ve yüksek gelir gelişmiş ülkeleri temsil etmektedir.

engellilerin sağlık ve eğitimi, işletme geliştirme, kaynak eşleme, yoksullara y6nelik mal ve hizmet sağlama şeklinde sıralanmaktadır. Gelişmiş 6lkelerde bu faaliyetlerin daha 6ok beşeri sermaye yaratılmasına (eğitim ve sağlık hizmetleri) y6nelik olduğu g6r6lmektedir. Bunun yanı sıra engellilere y6nelik faaliyetlerle de engellilerin toplumsal hayata ve ekonomiye katkı sağlamaları hedeflenmektedir. Sosyal girişimciliğin faaliyet alanlarının gelişmekte olan 6lkelerde sıralaması ise: eğitim, yoksullara y6nelik mal ve hizmet sağlama, işletme geliştirme, sağlık, sermaye sağlama ve kaynak eşleme şeklindedir. Bu faaliyetlerin gelişmekte olan 6lkelerin ekonomik b6y6melerine katkıları ise yine ilk sırada eğitim olmakla birlikte, yoksulların gelişmiş 6lkelere g6re daha fazla olmasından dolayı, yoksullara y6nelik mal ve hizmet sağlamaya y6neldiği g6r6lmektedir. Bu faaliyetleriyle beslenme, sağlık gibi konularda iyi olma (well-being) durumunu geliştireceğinden beşeri sermayeyi etkilemektedir. Son olarak bu alanların AG6'lerde yoğunlukları ise yine ilk sırada eğitim olmakla birlikte, işletme geliştirme, kaynak eşleme, sermaye sağlama ve yoksullara y6nelik mal ve hizmet sağlama şeklinde sıralanmaktadır. Bu faaliyetlerin AG6'lerin ekonomik b6y6mesine katkısı diğer 6lke gruplarında olduğu gibi eğitim yoluyla beşeri sermayenin geliştirilmesidir. Buna ilave olarak KOBİ'lerin geliştirilmesi i6in işletme geliştirme ve sermaye sağlama faaliyetleri, etkin kaynak tahsisinin ger6ekleştirilmesine y6nelik kaynak eşleştirme faaliyetleri şeklinde sıralanmaktadır. AG6'lerde yoksullara y6nelik faaliyetlerin diğer 6lke gruplarına g6re fazla olması beklenen bir durumdur. Ancak yapılan tasniflemede Hindistan (d6nya yoksullarının %33'ne sahip) gibi yoksulluğun y6ksek olduğu 6lkelerin gelişmekte olan 6lke gruplarında yer alması b6yle bir sonucun ortaya 6ıkmasında etkili olmuştur.

Sosyal girişimcilik faaliyetlerine ait uygulama 6rneklerinin farklılaşması gelişmiş, gelişmekte olan ve AG6'lerin sorunlarının farklılık arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sosyal girişimciliğin yoğunlaştığı alanların ve ekonomiye etkilerinin ortaya konulabilmesi i6in 6ncelikle 6lke gruplarının sosyo-ekonomik 6zelliklerine bakılması gerekmektedir. Bu a6ıdan 6lke gruplarına ait genel sosyo-ekonomik 6zelliklerin incelenmesi yerinde olmaktadır.

2.1.1.1. Sosyal Girişimciliğin Gelişmiş Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi genelde kişi başına gelir düzeylerine göre belirlenmektedir. Buna göre bir ülkenin gelişmiş bir ülke olarak kabul edilebilmesi için kişi başına gelirin 12.000 dolar veya üstü olması gerekmektedir (Cunningham, 2018: 1-5).

Dünya Bankası 2019 yılı verilerine göre gelişmiş ülkelerin²¹ ortalama kişi başına geliri 38.000 dolardır. Kişi başına geliri oldukça yüksek olan bu ülkelerin ekonomileri daha istikrarlı, teknolojisi, sanayisi, sağlık, eğitim ve altyapı hizmetleri daha gelişmiştir.

Genel sosyo-ekonomik özelliklerin oldukça iyi olduğu bu ülkelerde birçok insan, ihtiyaçlarını tatmin etmek için yeterli gelire ve yüksek yaşam standartlarına sahiptir. Buna bağlı olarak, ortalama yaşam süresi, yaşlı nüfus oranı ve okur yazar oranı yüksek, anne ve bebek ölüm oranı ile işsizlik gibi göstergeleri ise düşüktür. Ayrıca bu ülkelerde nüfus artış hızı düşük olmakla birlikte, toplam nüfusu 2019 yılında 1.3 milyardır (World Bank, 2019).

Gelişmiş ülkeler yüksek gelir ve yaşam standartlarına sahip olmalarına rağmen; yoksulluk ve artan gelir eşitsizliği, yaşlı nüfus, sokak çocukları, çevre ve obezite gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlardan birincisi yoksulluk, gelişmekte olan ve AGÜ'lere nazaran az da olsa gelişmiş ülkelerde de son dönemlerde artmaktadır (Karacan, 2017: 75-100). Ayrıca bu ülkelerin çoğunda hem doğum hem de ölüm oranları düşüktür. Yani nüfus içindeki genç insanların oranı nispeten az, yaşlıların oranı ise giderek artmaktadır. Örneğin 2015 yılına ait rakamlara göre, en çok Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde olmakla birlikte, her 5 kişiden 1'inin yaşı 60 ve/veya üstü olduğu, önümüzdeki 15 yıl içinde bu sayının daha da artacağı beklenmektedir. Bu da birçok nüfus sorununu (yaşlıların refahı, bağımlı nüfusun artması, işgücünün azalması gibi) beraberinde getirmektedir (Misra, 2018: 1-2).

Dünya genelinde 2030 yılına kadar, insanların yüzde 16'sının 60 yaş ve/veya üzeri olacağı tahmin edilirken, 2000 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Milenyum Beyannamesi'nde yaşlı kişilerin ihtiyaçlarına dair herhangi bir gündem maddesi yer almamaktadır. Bu da yaşlıların refahı ve haklarının korunması gibi sorunları gündeme getirmektedir. Bu durum

²¹Andorra, Arjantin, Aruba, Avustralya, Avusturya, Bahamalar, Bahreyn, Belçika, Kanada, Şili, Hırvatistan, Güney Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Güney Kore, Kuveyt, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Monako, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Umman, Panama, Polonya, Portekiz, Katar, San Marino, Suudi Arabistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, ABD, Uruguay.

hem yaşlı bakım sistemlerinin mevcut olduğu ülkeleri hem de bu tür sistemlere sahip olmayan ülkeleri nüfusun yaşlanmasının etkilerine karşı acil önlem almaya yöneltmektedir (United Nations, 2015: 31-46).

Nüfusun yaşlanmasının yarattığı bir başka sorun ise işgücü arzıdır. Çünkü yaşlı insanlar büyük ölçüde çalışan nüfusa bağlı kalmaktadır. Buna gelişmiş ülkelerde eğitim düzeyinin artmasıyla bireylerin eğitim sürelerinin artması ve işgücüne katılımlarının gecikmesi de eklenince, yetersiz işgücü arzı sorunu ortaya çıkmaktadır (Ghosh, 2018b: 1-5).

Gelişmiş ülkelerde bir diğer sorun kırsaldan kente genç göçün artmasıdır. Kırsal kesimde sosyal olanakların kente göre daha az olması, gençlerin kente olan cazibesini artırmaktadır. Bu durum gençlerin kırsal bölgelerden şehirlere göçünü tetiklemektedir. Bu göçten öncelikle, işgücünün elverişsiz olması nedeniyle tarım sektörü olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca köylerdeki nüfusun azalması yaşam standartlarında da bir düşüşe neden olmaktadır (Misra, 2018: 1-2). İkinci olarak ise köyden kente göç eden gençlerin uyum sağlayamaması sokak çocuklarının sayısında da bir artışa yol açmaktadır.

Kent nüfusundaki hızlı artış; gecekondulaşma, stres, zihinsel hastalık, depresyon, yüksek tansiyon, obezite, kalp rahatsızlıkları ve solunum problemleri gibi rahatsızlıklara yol açmaktadır. Bazı gelişmiş ülkelerde, örneğin ABD'de kentsel gecekondulaşma, birçok sosyal ve çevresel sorun yaratmaktadır. Son derece verimli tarım arazileri hızlı nüfus artışından dolayı azalmaktadır (Misra, 2018: 1-2). Buna tüketim ve yüksek yaşam standartları ile birlikte daha yüksek enerji kullanımı da eklenince, gelişmiş ülkelerdeki karbondioksit emisyonlarının düşük gelirli ülkelere göre daha fazla artmasına yol açmaktadır (United Nations, 2015: 31-46).

Özetle gelişmiş ülkelerinin karşı karşıya kaldığı sorunlar genellikle yaşlılar, sokak çocukları, çevre, obezite, işgücü arzı gibi sorunlardan oluşmaktadır. Bu sorunların varlığı ise sosyal girişimcilerin bu alanlarda yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Sosyal girişimcilik uygulamalarına yönelik yapılan tasniflemede 191 adet sosyal girişim bulunmaktadır. Bu girişimlerin 47'si yani %24'ü gelişmiş ülkelerde faaliyet göstermektedir. Bu girişimlerin hedef faaliyet alanlarına göre yapılan değerlendirmede, sosyal girişimcilerin bu ülkelerde ağırlıkta olan hedef grupların sorunları üzerine faaliyetlerini yoğunlaştırdığı görülmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ülke örneklerinde sosyal girişimciliğin hedef gruplarında; engelliler, yaşlılar, düşük gelirli öğrenciler, sokak çocukları, yoksullar, işsizler, çiftçiler, azınlıklar, çevre, obezite ve tüketici hakkı yer almaktadır. Sosyal girişimcilerin bu hedef grupların sorunlarına çözüm bulmaya çalışması, sorunların azalmasının yanında doğrudan ve dolaylı

olarak bölge ve ülke ekonomisine de birçok katkı sağlamaktadır. Bu girişimlerin katkıları; eğitim ve mesleki eğitim hizmeti, sağlık hizmeti, yoksulluğun azaltılması, engellilerin istihdamı ve bağımlılığının azalması, işsizlerin istihdamı, sokak çocukları, göçmenler, uyuşturucu kullanımı ve çevre sorunları ile mücadele gibi alanlarda sağlamış oldukları çıktılarla gerçekleşmektedir. Bu çıktılar sonucunda devletin üzerinden yükün alınması, devletin tasarruf etmesi, sosyal maliyetin azalması, azınlıklar ve göçmenlerin entegrasyonu, çevre sorunların azalması, azınlıkların eğitim ve sağlık hizmetlerin karşılanması gibi alanlarda ekonomiye katkı sağlamaktadırlar.

2.1.1.2. Sosyal Girişimciliğin Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi

İkinci ekonomik kategori ise gelişmekte olan ülkelerdir.²² Bu kategoride gelişmiş ülkelere göre daha az sanayileşme ve kişi başına gelir düzeyinin daha düşük olduğu ülkeler yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kişi başına gelirleri 3.000 ile 12.000 ABD Doları arasındadır. Kişi başına ortalama gelirleri ise 5.000 dolardır (Cunningham, 2018:1-5). Bu ülkeler Dünya bankası 2019 yılı verilerine göre, 2018 yılında 5,301 milyar toplam nüfusa sahiptir (World Bank, 2019).

Gelişmiş ülkelere göre yaşam standartları daha düşük olan bu ülkelerin genel yaşam düzeyi; yavaş büyüme oranları, gelirin az sayıda kişinin elinde toplanması ve eşitsiz dağılımı, yetersiz sağlık hizmetleri, düşük düzeyde okuryazarlık ve yetersiz eğitim hizmetleri gibi nedenlerle kısmen düşüktür. Doğum oranlarının görece yüksek düzeyde olduğu bu ülkelerde, yüksek ve artan genç işsizlik, tarımsal üretime bağımlılık, birincil ürünlerin ihracatı, girişimci eksikliği, yetersiz sermaye ve teknoloji gibi özellikler ön plandadır (Ghosh, 2018a).

Genel olarak bu sorunlarla karakterize olan gelişmekte olan ülkelerde sosyal girişimcilerin hedef grupları; yoksullar, kadınlar ve genç işsizlerin daha ağırlıkta olduğu bir görünüme sahiptir. Sosyal girişimcilik uygulamalarına ilişkin yapılan tasnifleme de bunu

²²Arnavutluk, Cezayir, Amerikan Samoası, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Belize, Bosna-Hersek, Botswana, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Ekvator Ginesi, Fiji, Gabon, Grenada, Guatemala, Guyana, İran, Irak, Jamaika, Ürdün, Kazakistan, Hindistan, Lübnan, Libya, Makedonya, Malezya, Maldivler, Marshall Adaları, Mauritius, Meksika, Karadağ, Namibya, Nauru, Paraguay, Peru, Romanya, Rusya, Samoa, Sırbistan, Güney Afrika, Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler, Surinam, Tayland, Tonga, Türkiye, Türkmenistan, Tuvalu, Venezuela.

doğrulamaktadır. Buna göre 191 adet olan sosyal girişimlerin 100'ü oransal olarak ise %53'ü geliştirmekte olan ülkelerde faaliyet göstermektedir. Bu girişimlerin hedef faaliyet alanlarına göre yapılan değerlendirmede, sosyal girişimcilerin bu ülkelerde ağırlıkta olan hedef grupların sorunları üzerine faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları görülmektedir. Dolayısıyla geliştirmekte olan ülke örneklerinde sosyal girişimciliğin hedef gruplarında; düşük gelirli kesim ve yoksullar, çiftçiler, öğrenciler, engelliler, kadınlar ve işsizler yer almaktadır. Sosyal girişimcilerin bu hedef grupların sorunlarına çözüm bulma çabası, sorunların azalmasının yanında doğrudan ve dolaylı olarak bölge ile ülke ekonomisine de birçok katkı sağlamaktadır. Bu girişimlerin katkıları; yoksulluğun azaltılması, eğitim ve mesleki eğitim hizmeti, engelliler ve işsizlerin istihdamı, sağlık hizmeti, girişimciliğin geliştirilmesi, finansal içerme²³ ve mikrokredi, temel ihtiyaçların karşılanması, tarımsal gelişme, ihracat, kadınların güçlendirilmesi, teknoloji kullanımı ve KOBİ'leri geliştirme ve kayıt dışılığın azaltılması gibi alanlarda sağlamış oldukları çıktılarla gerçekleşmektedir. Böylelikle devletin üzerinden yükün alınması, devletin tasarruf etmesi, sosyal maliyetin azalması, eğitim ve sağlık hizmetlerin karşılanması, verimlilik ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi gibi alanlarda ekonomiye doğrudan ve dolaylı birçok katkısı söz konusu olmaktadır.

2.1.1.3. Sosyal Girişimciliğin Az Gelişmiş Ülkelerin Ekonomik Büyümesine Etkisi

AGÜ²⁴, son dönemlerde geliştirmekte olan ülkeler grubunda değerlendirilmektedir. Bu açıdan geliştirmekte olan ülkelerin ikinci türü olarak da ifade edilmektedir. Kişi başına gelirin yıllık 1000 \$'dan az olması nedeniyle en düşük gelire sahip ülkeler olarak karakterize edilmektedir. Bu ülkelerin çoğunda kişi başına ortalama gelir yıllık olarak 500 dolardan daha düşüktür.

²³ Finansal içerme, toplumun tüm kesimleri tarafından erişilebilen bir finansal sistemin oluşturulmasıdır.

²⁴ Afganistan, Benin, Burkina Faso, Burund, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Komorlar, Kongo, Eritre, Etiyopya, Gambia, Gine, Haiti, Kuzey Kore, Madagaskar, Malavi, Mali, Mozambik, Nepal, Nijer, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Somali, Güney Sudan, Suriye, Tacikistan, Tanzanya, Togo, Uganda, Yemen, Zimbabve, Angola, Bangladeş, Bhutan, Bolivya, Cabo Verde, Kamboçya, Kamerun, Kongo, Fildişi Sahili, Cibuti, Mısır, El Salvador, Gürcistan, Gana, Honduras, Endonezya, Kenya, Kiribati, Kosova, Kırgız, Lesotho, Moritanya, Mikronezya, Moldova, Moğolistan, Fas, Myanmar, Nikaragua, Nijerya, Pakistan, Papua Yeni Gine, Filipinler, SãoTomé ve Príncipe, Solomon Adaları, Sri Lanka, Sudan, Svaziland, Timor-Leste, Tunus, Ukrayna, Özbekistan, Vanuatu, Vietnam, Batı Şeria ve Gazze, Zambiya.

2018 yılında nüfusu 1,023 milyar olan bu ülkeler ekonomik ve çevresel şoklara karşı da oldukça savunmasız (Doğu, Batı ve Orta Afrika, Güney Asya gibi) bölgelerde yer almaktadırlar (Cunningham, 2018: 1-5; World Bank, 2019).

AGÜ'ler oldukça düşük gelire sahip olmalarının yanında sürdürülebilir kalkınmada da ciddi yapısal engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Sesrteic, 2006: 51-52). Bu engeller; hızlı nüfus artışı, cinsiyet eşitsizliği, yozlaşma, gelir eşitsizliği gibi ekonomik, politik ve sosyal engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, hızlı nüfus artışı birçok AGÜ'nün ekonomik kalkınması için büyük bir engel oluşturmaktadır. Çünkü kaynakların çoğu insanların sadece hayatta kalmaları için tahsis edilmekte ve çoğu insan içinse gıda, temiz su ve yeterli sanitasyon gibi temel ihtiyaçlar yeterince karşılanamamaktadır. Dolayısıyla ekonomik gelişme açısından gerekli olan kaynakların insanların hayatta kalmaları için kullanılması kalkınmayı engellemektedir (Grimsley, 2018: 1-5; Ayesha, 2018: 1-8). Bu kaynak kıtlığına rağmen mevcut kaynakların cinsiyet eşitsizliği, yozlaşma gibi nedenlerle yeterli düzeyde kullanılamaması sorunları daha da artırmaktadır (Grimsley, 2018: 1-5). Bu açıdan az gelişmiş ülkeler genel olarak sanayileşememiş, düşük gelir ve yüksek nüfus artışı nedeniyle oldukça düşük yaşam standartlarına sahiptir. Dolayısıyla bu ülkelerde bebek ölüm oranları ve küçük yaşta evlilik oldukça yüksek, ortalama ömür beklentisi (62 yıl), kişi başına sağlık harcamaları, okur-yazar oranı ise çok düşük, kızlarda bu oran daha da düşüktür (Özüye, 2001: 1-2; WHO, 2017: 1-6).

Gelir düşüklüğü, insan kaynaklarında zayıflık (beslenme, sağlık, ortalama yaşam süresi, okur yazarlık gibi), kaynakların ve üretimin yapısal olarak yetersizliği gibi bütün unsurlara (Karacan, 2017: 75-100) ilave olarak uzun zamandır devam eden silahlı çatışmalar da (Afganistan, Somali, Yemen) ülkelerin kalkınmasında önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır (United Nations, 2018: 10-30).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi az gelişmiş ülkelerde de sosyal girişimcilik uygulamalarının ülkelerin ihtiyaçlarına göre şekillendiği görülmektedir. Gerek kaynak kıtlığı gerekse de mevcut kaynakların etkin şekilde kullanılmasını engelleyen faktörlerin varlığı sosyal girişimcilik uygulamaları için bir fırsat alanı oluşturmaktadır. Bu açıdan sosyal girişimcilik uygulama örnekleri değerlendirildiğinde tasnife konu olan 191 adet sosyal girişimlerin 44'ü, oransal olarak ise %23'ü, AGÜ'de faaliyet göstermektedir. Bu girişimlerin hedef faaliyet alanlarına göre yapılan değerlendirmede, sosyal girişimcilerin bu ülkelerde ağırlıkta olan hedef grupların sorunlarına çözüm bulmak amacıyla faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları söylenebilir. Dolayısıyla AGÜ örneklerinde sosyal girişimcilerin hedef

grupları; düşük gelirli kesim ve yoksullar, çiftçiler, öğrenciler, işsizler ve kadınlar şeklinde sıralanmaktadır. Böylelikle; eğitim ve mesleki eğitim hizmeti, işsizlerin istihdamı, sağlık hizmeti, girişimcilik, finansal içerme ve mikrokredi, temel ihtiyaçların karşılanması, tarımsal gelişme, kadınların güçlendirilmesi, kayıt dışılığın azaltılması ve ihracat gibi alanlarda iyileşme sağlamaktadır. Bu iyileşmeler sonucunda hem hedef grupların sorunlarına çözüm bulunmaya çalışılmakta hem de doğrudan ve dolaylı olarak bölge ve ülke ekonomisine birçok katkı sağlanmaktadır. Bu katkılar başta yoksulluğun azaltılması olmak üzere devletin üzerinden yükün alınması, devletin tasarruf etmesi, sosyal maliyetin azalması, eğitim ve sağlık hizmetlerin karşılanması, girişimciliğin artması, finansal gelişmişliğin sağlanması, kayıt dışılığın azaltılması gibi alanlarda gerçekleştiği söylenebilir.

Ülke gruplarına göre yapılan sosyal girişimcilik faaliyetleri için genel bir değerlendirme yapılacak olursa, bu faaliyetlerin bazı hedef gruplar ve uygulama alanlarında benzerliklere sahip olduğu, fakat ülke gruplarına ait sorunların yaygınlığı ve önceliğinin farklılaşmasından dolayı bazı farklılıklar arz ettiği görülmektedir. Buna göre; gelişmiş ülke gruplarına ilişkin yapılan değerlendirmede bu ülkelerde ağırlıkta olan hedef grupların; engelliler, yaşlılar, düşük gelirli öğrenciler, sokak çocukları, yoksullar, işsizler, çiftçiler, azınlıklar, çevre, obezite ve tüketici hakları olduğu görülürken, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise daha çok gelişmişlik farklılıklarını ön plana getiren hedef grupları üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde: düşük gelirli kesim ve yoksullar, çiftçiler, düşük gelirli öğrenciler, engelliler, kadınlar ve işsizler şeklinde sıralanırken; AGÜ örneklerinde: düşük gelirli kesim ve yoksullar, çiftçiler, düşük gelirli öğrenciler, işsizler ve kadınlar şeklinde sıralanmaktadır.

Kısaca, başta yoksulluğu azaltma olmak üzere toplumsal sorunlara çözüm bulmaya çalışan ve bu misyonla girişimcilik faaliyetleri gerçekleştiren sosyal girişimlerin, yukarıda da bahsedildiği üzere ülkelerin ekonomik büyümesine doğrudan ve dolaylı birçok katkıları söz konusudur. Bu bilgilerden hareketle sosyal girişimciliğin büyüme modellerine dahil edilmesi önem arz etmektedir. Sosyal girişimcilik ekonomik büyüme modeline dahil edilmeden önce ekonomik büyüme modellerinin tarihsel gelişiminin incelenmesi yerinde olacaktır.

2.2. İktisadi Büyüme Modellerinin Tarihsel Gelişimi

Ekonomik büyüme iktisat biliminin kurucusu Adam Smith'in 1776'da yayınladığı "Ulusların Zenginliği" kitabından bu yana iktisadın odak noktasında olsa da bilimsel olarak

1945'lerden sonra oldukça ilgi çekmeye başlamıştır. Modern ekonomik büyüme teorilerinin temelleri; Adam Smith, Malthus, Ricardo ve Eck ile daha sonraları Ramsey, Young, Schumpeter ve Knight gibi klasik iktisatçılar tarafından atılmış olsa da kronolojik açıdan modern büyüme teorilerinin başlangıç noktası Ramsey'in 1928 yılında yayınlanan klasik makalesidir (Barro ve Sala-i-Martin, 2004: 17-25). Ramsey'in bu makalesinde yer alan dönemlerarası fayda fonksiyonu büyüme yazınında Cobb-Douglas üretim fonksiyonuyla ilişkilendirilmiştir. Ramsey fayda fonksiyonunda hanehalkının dönemlerarası optimizasyon kararlarını büyüme teorisine uygulamasına rağmen, bu uygulama büyüme teorilerinin ilgisini ancak 1960'lardan itibaren çekmeye başlamıştır.

Ramsey'den sonra ekonomik büyüme teorilerinde, Harrod (1939) ve Domar (1946)'ın Keynesyen analizler ile ekonomik büyümeyi bütünleştirme çabalarına rastlanılmaktadır. Kapitalist sistemin istikrarsız olduğunu göstermek için girdiler arasında ikamenin az olduğu üretim fonksiyonunu kullandılar. Bu analiz büyük buhran sırasında ya da hemen sonrasında geliştiğinden pek çok iktisatçı tarafından kabul edildi. Ancak ortaya çıktığı döneme çok büyük katkılar sağlamasına rağmen analizin çok az bir kısmı bugünün düşüncesinde yer almaktadır (Barro ve Sala-i-Martin, 2004: 17-25; Zarra-Nezhad ve Hosainpour, 2011: 2-6).

Harrod ve Domar'dan sonra modern büyüme teorisine daha önemli katkılar Solow (1956) ve Swan (1956) tarafından gerçekleştirilmiştir. Solow-Swan modeli, dışsal büyüme modeli olarak da bilinen neo-klasik büyüme modelinin özel bir versiyonudur. Bu modele göre üretim fonksiyonunun ölçeğe göre sabit getirili, her bir girdinin azalan verimlere sahip olduğu ve girdiler arasında pozitif ikame esnekliklerinin olduğu kabul edilmektedir.

Son yıllarda ampirik olarak sıkça uygulanan bu Neoklasik büyüme modellerinin temel öngörüsü, yakınsamadır. Yani kişi başına GSYH'nin başlangıç düzeyi ne kadar düşükse, uzun vadede ya da kararlı durum pozisyonu ile kıyaslandığında, büyüme oranı da o kadar hızlıdır. Burada temel dinamik, sermayenin azalan getiri varsayımı altında daha az sermayeye sahip olan ekonomilerin daha yüksek getiri oranlarına ve dolayısıyla daha yüksek büyüme oranlarına sahip olma eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır.

Son dönemdeki ampirik çalışmalar, özellikle ülke politikalarında ve başlangıçtaki beşeri sermaye stoklarındaki farklılıkların, ülkeler arası değişkenlik gösteren kaynaklar olarak dahil edilmesini önermektedir. Bununla birlikte, Solow-Swan modelinin öngörüsü, yani yakınsama, ülkeler ve bölgelerdeki ekonomik büyüme için hatırı sayılır bir açıklayıcı güce sahiptir. Sermayenin azalan getiri varsayımı nedeniyle Solow-Swan büyüme modeli, teknolojiye sürekli gelişmelerin yokluğunda kişi başına büyümenin zamanla sona ermesi

gerektiğini öngörmektedir. Bu varsayımın kökenleri Malthus ve Ricardo'ya dayanan azalan verimler yasasından kaynaklanmaktadır. Ancak kişi başına pozitif büyüme oranlarının devam edebileceği ve bu büyüme oranlarının azalacağına dair net bir eğilimin de olmaması, 1950'ler ve 1960'ların sonlarında Neoklasik büyüme teorisyenlerinin bu modelleme eksikliğini fark etmelerine neden oldu. Bu eksikliğin üstesinden gelmek için de teknolojik ilerlemenin dışsal bir şekilde gerçekleştiğini varsaydılar. Bu varsayım, koşullu yakınsamanın²⁵ tahminini korurken, kişi başına uzun vadeli büyüme hızında pozitif bir sabit değere izin vermektedir.

Temel Neoklasik teori 1960'lı yıllardan itibaren teknolojik gelişmeyi yaparak öğrenme ve yıllanma (vintage) modelleri gibi yaklaşımlarla içselleştirmeye çalışmıştır. İlk girişim Arrow (1962) tarafından yapılmaktadır. Daha sonra “fikirlerin” dikkate alındığı modelleri tanıtmak için Sheshinski (1967) tarafından takip edilmektedir. Bu modellerde “fikirler”, üretim ya da yatırımın yan ürünleri olarak amaçlanmayan şeylerdi. Bu amaç dışı elde edilen ürün yaparak öğrenme olarak tanımlanmaktadır. Bu modellerde, her yeni fikir tüm ekonomiler boyunca hızlıca yayılmaktadır. Çünkü bu yayılma süreci teknik olarak mümkün olabilmektedir. Ancak bilginin rekabetçi olmama özelliği beraberinde ölçeğe göre artan getiri meydana getirmektedir (Romer, 1986:1004).

Genel olarak, yeni fikirlerin kısmen AR-GE çabalarına bağlı olması ve yeniliklerin sadece diğer üreticilere kademeli olarak yayılması durumunda tam rekabet varsayımı geçerli olmayabilir. Bu durumda, içsel teknolojik değişim teorisi, eksik rekabet analizi ile baş edebilmek için Neoklasik büyüme modellerinde temel değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte, teknolojik değişim teorisi ve Neoklasik büyüme teorisi arasındaki uyumun oluşturulması kolay olmamaktadır. Çünkü rekabetin standart varsayımları yerine getirilemediğinden, teknolojik ilerleme kısmen rekabetçi olmayan yeni fikirlerin yaratılmasını gerektirmektedir. 1980'lerin sonlarında bu teorik düşünceler ve büyüme teorisine eklenen öğelere, Romer (1987, 1990) tarafından bir açıklama getirilmiştir.

Bir yandan bu gelişmeler devam ederken, diğer taraftan temel Neoklasik büyüme modeli Cass (1965) ve Koopmans (1965)'un çalışmaları ile geliştirildi. Cass ve Koopmans, tasarruf oranının Neoklasik büyüme modelinde içsel bir şekilde belirlenmesi için Ramsey'in tüketici

²⁵ Her ekonomi kendi yapısal parametrelerinin belirlediği bir durağan durum gelir düzeyine yakınsamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin durağan durum gelir düzeyleri de yapısal parametrelerine göre farklılaşmaktadır (Ceylan, 2010: 56).

optimizasyon analizini²⁶ kullandılar. Böylelikle hanehalkı hem üretici hem de tüketici olarak modelde yer almaktadır. Ayrıca bu kullanım, koşullu yakınsama hipotezini korurken, güçlü geçiş dinamiklerine de izin vermektedir.

Bu gelişmelere bir ilave de Cass ve Koopmans'un modeline benzer şekilde Diamond (1965)'in geliştirdiği model de katkı sağlamaktadır. Modelde hanelhalkı iki dönemli zaman boyutuna sahiptir. Buna göre hanehalkı ilk dönemde gelirini tüketim ve tasarrufa aktarmaktadır. İkinci dönemde ise herhangi bir gelire sahip olmadığı varsayımında geçmiş dönemde tasarruf ettiklerini cari tüketimleri için kullanmaktadır. Böylelikle ekonominin uzun dönem dengeye ulaşabileceğini ifade etmektedir.

Uzun dönemde denge ve yakınsama hipotezinin geçerliliğini savunan Neoklasik büyüme modelleri hem uzun dönem büyümenin azalan verimler kanunu ile hem de kabul edilen yakınsama hipotezinin gerçek dünya verileri ile açıklanamaması, Neoklasik büyüme modellerinin geçerliliğinin sorgulanmasına neden oldu. Bunun yanı sıra büyüme teorisine ilişkin gelişmeler, büyüme konusuna olan ilgi eksikliği, 1970'lerin başlarında rasyonel beklentiler hipotezinin ortaya çıkışı ve petrol şoklarının sonucu yaşanan ekonomik durgunluğun açıklanamaması gibi nedenlerle kesintiye uğramıştır.

1980'lerin ortalarında dikkatler yeniden ekonomik büyüme teorisi üzerine dönmüştür (Temple, 1999: 112). Bunda, Romer (1986) ve Lucas (1988)'in çalışmaların payı çok büyüktür. Bu araştırmalar; Arrow (1962), Sheshinski (1967) ve Uzawa (1965)'in çalışmalarını temel alarak içsel büyüme modellerinin çıkış noktası olan teknolojik bir değişim teorisi sunmaktadır. Bu modellerde, büyüme sürekli olarak devam edebilir. Çünkü beşeri sermaye de dahil olmak üzere sermaye kaynaklarına yapılan yatırımın geri dönüşü, neoklasik büyüme modellerinde kabul edildiği gibi azalan verimler yasasından dolayı daha az sermayeye sahip ülkelerin daha yüksek sermaye getiri oranına sahip olacağı varsayımının içsel büyüme modellerinde terk edilerek, artan getiri varsayımından dolayı ekonomiler büyüdükçe zorunlu olarak azalmamaktadır.

Takip eden dönemlerde içsel büyüme modellerinin gelişimi; yarı içsel büyüme modelleri ve yeni Schumpeteryan büyüme teorisi olarak devam etmektedir. Yarı içsel büyüme modellerine en çok katkıda bulunanlar Jones (1995), Kortum (1997) ve Segerstrom

²⁶ Ramsey'in optimal tasarruf oranının belirlenmesine dayalı modelinde tasarruf oranları içsel ve tüketici kararlarına bağlıdır.

(1998)'nın çalışmalarıdır. Bu katkının anahtar unsuru dönemlerarası yayılma etkisinin diğer içsel büyüme modellerinde olduğu kadar güçlü olmamasından dolayı ölçek etkilerin ortadan kalkmasıdır.

Yeni Schumpeteryan büyüme teorisi ise; Aghion ve Howitt (1998), Peretto (1998), Young (1998), Dinopoulos ve Thompson (1999), Howitt (1999), Peretto ve Smulders (2002) tarafından geliştirilen büyüme modelleridir. Bu modeller, AR-GE bilgi stokuna sabit getiri varsayımını uygulamaktadır. Ancak ekonomi büyüdükçe ürünlerin gelişimi nedeniyle AR-GE'nin etkinliğinin azaldığını varsaymaktadırlar (Zarra-Nezhad ve Hosainpour, 2011: 2-6).

İçsel büyüme modelleri Solow'un (1956) neoklasik büyüme modelinde yer verilmeyen kamu politikalarının ekonomik büyüme ile olan etkileşimine de yer vermektedir. Barro (1990) modeli şüphesiz bu gelişimde önemli bir kırılma noktası oluşturmaktadır. Barro bu çalışmasında, özel sermayenin marjinal verimliliğini artıran kamu harcamaları (üretken kamu harcaması) ile uzun dönem ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir (Minea, 2008: 100).

Büyüme modellerinde son dönemlerde coğrafyanın ekonomik performans üzerinde önemli etkisi olduğu fikri yeniden canlanmış ve buna ilişkin çalışmaların sayısında da artış yaşanmıştır. Bu çalışmalarda iki yol bulunmaktadır. Birincisi, ülkelerin ve bölgelerin verimlilik performansında artan getiri, toplulaşma, kümelenme ve konumunun rolünü vurgulayan Krugman, Venables ve Porter'ın çalışmalarıdır. İkincisi, Diomand (1997), Gallup vd., (1998), Bloom ve Sachs (1998) gibi iktisatçıların iklim, topoğrafya ve doğal kaynaklar üzerinden coğrafyanın büyüme üzerine etkisini ele alan çalışmalarıdır.

Büyüme modellerinde son gelişmeler ise kurumsal faktörleri öne çıkaran modern ekonomi politikaları modelleridir. Bu modellerde büyümenin belirleyicilerinin detaylı bir biçimde araştırılması gerektiği öne sürülmektedir. Dolayısıyla bu modeller yönetimin kalitesi, etnik ayrımcılık, demokrasi, güven, sosyal sermaye ve yozlaşma gibi faktörlerin büyüme üzerine etkisini incelemektedirler.

Tarihsel gelişimden de anlaşılacağı üzere büyüme teorilerinde büyümenin tek bir modelle ya da değişkenle açıklanması söz konusu değildir. Bu yüzden büyümenin açıklanmasında farklı çalışmalar farklı konuları ön plana çıkarmışlardır. Bu durum coğrafya, lokasyon ve kurumsal yaklaşım altında birçok modelinin ortaya çıkmasına neden olsa da çalışmanın konusunu oluşturmadığı için bu çalışmalara yer verilmeyecektir. Çalışmanın ilgi alanını

Solow büyüme modeli ve onun genişletilmiş versiyonu ilgilendirdiğinden bu bölümde detaylı bir şekilde bu modellere yer verilmektedir.

2.3. Solow Büyüme Modeli

Geleneksel ekonomik büyüme teorilerinin başlangıç noktası Solow'un (1956) neoklasik modelidir. Solow büyüme modelinin ortaya çıkmasından önce, Harrod ve Domar'ın geliştirdiği model ekonomik büyüme teorisinde yaygın olarak kullanılmaktaydı. Solow büyüme modelinin merkezinde yer alan ve onu Harrod-Domar modelinden ayıran şey, Neoklasik toplam üretim fonksiyonudur (Acemoğlu, 2009: 38). Solow modelinde üretim fonksiyonunun önemli varsayımlara (üretim faktörlerinin azalan verimi, ölçeğe göre sabit getiri ve sabit tasarruf oranı gibi) sahip olması Harrod-Domar'ın bıçak sırtı sorununa²⁷ da çözüm olmuştur (Solow, 1956: 65; Sarıbaş, 2016: 174).

Solow modelinde biri üretim fonksiyonu, diğeri ise sermaye birikim eşitliği olan iki denklem yer almaktadır. Üretim fonksiyonunun Cobb-Douglas biçiminde olduğu, fonksiyonun çıktı (Y), sermaye (K) ve işgücü (L)'den oluştuğu varsayılmaktadır. Buna göre:

$$Y(t) = K(t)^\alpha L(t)^{1-\alpha} \quad 0 < \alpha < 1 \quad (2.1)$$

Burada Y çıktı (üretim) seviyesini, K fiziksel sermayeyi, L işgücünü ifade etmektedir. Üretim fonksiyonu (2.1 nolu eşitlik) işgücü başına cinsinden yazılacak olursa, her iki tarafın işgücüne bölünmesi gerekmektedir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra $k=K/L$ işgücü başına sermayeyi ve $y=Y/L$ ise işçi başına çıktıyı temsil eder ve işgücü başına cinsinden üretim fonksiyonu ($y=k^\alpha$) elde edilir.

Modelde üretim fonksiyonu için yapılan varsayımlar şunlardır (Romer, 1996: 8-12):

- İşgücü başına sermaye stoku ($k=0$) sıfıra eşitken, işgücü başına çıktı da ($y=0$) sıfır olmaktadır. Buna göre işgücü başına sermaye stoku arttıkça, azalan verimler yasası gereği işgücü başına çıktının azalarak artacağı belli bir noktadan sonra ise negatif olacağı kabul edildiğinden, fonksiyonun birinci türevi $f'(k)>0$ pozitif, ikinci türevi ise $f''(k)<0$ negatif olmaktadır.

²⁷ Ekonomide dengenin sadece tek bir durumda, yatırım artış miktarının gerekli büyüme oranına eşit olduğu durumda gerçekleşeceğine yönelik varsayımı

- Üretim faktörlerinde ölçeğe göre sabit getirinin olduğu varsayımının yapılması üretim fonksiyonun birinci dereceden türdeş²⁸ olmasını gerektirmektedir.
- İnada koşulu sağlanmaktadır. Buna göre ekonominin durağan duruma ulaşacağını ifade etmektedir.

Solow büyüme modelinde, bir ülkenin büyümesini belirleyen faktörlerin emek ve sermaye olduğu daha sonraları ise bu faktörlere ilave olarak teknolojiye eklenmektedir. Model, nüfus artış oranını dışsal olarak kabul etmektedir. Ayrıca sermaye ve emek girdilerine marjinal ürünleri ölçüsünde ödeme yapılmaktadır (Polimeni, Polimeni ve Trees, 2007: 67-70; İslam, 1995: 1131).

Dışsal değişken olarak kabul edilen nüfusun “ n ” oranında büyüdüğü varsayılmaktadır. Bunun için önce logaritması ardından zamana göre türevi alınmaktadır. Buna ilişkin matematiksel işlemler aşağıdaki gibidir:

$$L(t) = L(0)e^{nt} \rightarrow \ln L = \ln L(0) + n(t) \rightarrow \frac{\partial \ln L}{\partial t} = \dot{L}/L = n \quad (2.2)$$

Solow modelinin ikinci temel denklemi sermaye birikimin nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Bu denklem şu şekildedir:

$$\dot{K}(t) = sY(t) - \delta K(t) \quad (2.3)$$

Bu denklemde $\dot{K}$ sermaye stokundaki değişimleri ifade etmekte ve değişkenin üzerinde yer alan nokta ile gösterilmektedir. Buna göre sermaye stokundaki değişimler ($\dot{K}$), brüt yatırım miktarından (sY), üretim sürecinde meydana gelen yıpranmaların (δK) çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Çıktının sabit oranının (s) tasarruf edildiğini, kapalı ekonomi varsayımı altında tasarrufların yatırıma eşit ve yatırımların da sermaye birikimi için kullanıldığı ifade edilmektedir. Amortisman (yıpranma) oranını ifade eden “ δ ” değişkenin ise ne kadar üretim yapıldığından bağımsız olarak sabit bir oranda yıprandığı varsayılmaktadır. Bu varsayımlar sermaye birikim denkleminin (2.3 nolu eşitlik) işgücü başına sermaye cinsinden yazılmasına olanak sağlamaktadır. Böylelikle Solow büyüme modelinin teknolojik düzey indeksinin (A) yer almadığı işgücü başına sermaye birikim denklemine ulaşılmaktadır.

$$\dot{k}(t) = sy(t) - (\delta + n)k(t) \quad (2.4)$$

²⁸ Her bir girdinin üretimden aldığı pay, girdinin marjinal verimliliği ile o girdide kullanılan miktarın çarpımına eşittir.

Bu denklemde $\dot{k}$ işgücü başına sermaye birikimini, sy gerekli yatırımları ve $(\delta + n)k$ ise fali yatırımları ifade etmektedir. Böylelikle Solow modelinin iki temel eşitliği (işgücü başına çıktı ($y=k^\alpha$) ve işgücü başına sermaye birikim denklemi (2.4) nolu) işgücü cinsinden elde edilmektedir.

İşgücü başına çıktı eşitliğini işgücü başına sermaye birikim denkleminde yerine koyduğumuzda eşitlik aşağıda yer aldığı gibi yeniden yazılabilir.

$$\dot{k}(t) = sk(t)^\alpha - (n + \delta)k \quad (2.5)$$

(2.5) numaralı denklemde $\dot{k} = 0$ olduğundan, denklem sıfıra eşitlenerek, “k” değişkeninin bir kararlı durum değerine (k^*) doğru yakınsadığı anlamına gelir ve aşağıdaki biçimde ifade edilir:

$$k^* = [s / (n + \delta)]^{1/(1-\alpha)} \quad (2.6)$$

Kararlı denge durumunda sermaye-işgücü oranı ile tasarruf oranı arasında pozitif, nüfus artış hızı arasında ise negatif yönlü bir ilişki vardır. Elde edilen sermayenin kararlı denge durumu (2.6 nolu denklem) işçi başına çıktı denkleminde yerine konursa, işçi başına çıktının (2.7) nolu, kararlı denge durumuna ulaşılmaktadır.

$$\ln \left[\frac{Y(t)}{L(t)} \right]^* = \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(s) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(n + \delta) \quad (2.7)$$

Modelde tasarruf oranı ve dışsal olarak kabul edilen nüfus artış oranı çıktının kararlı durum seviyesini belirlemektedir. Çünkü ülkelerin farklı tasarruf ve nüfus büyüme oranlarına sahip olmaları farklı çıktı düzeyleri ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Böylece daha yüksek tasarruf oranına ve daha düşük nüfus büyüme oranına sahip ülkelerin daha zengin, tersi durumda ise ülkelerin daha fakir olacağı ifade edilmektedir (Mankiw, vd., 1992: 418).

2.3.1. Genişletilmiş Solow Büyüme Modeli

Solow büyüme modelinin temel versiyonu yakınsama ve fiziksel sermaye birikimine ilişkin çok sayıda bilgi vermesine rağmen, modelde ifade edilmeyen ve büyümenin belirleyicisi olabilecek çok sayıda faktöre (teknolojik gelişme ve beşeri sermayenin yanında kurumsal altyapı, sosyo-kültürel altyapı, ekonomik politikalar gibi) ise yer vermemektedir (Gürak, 2016: 37). Bu faktörlerden en önemlileri; teknolojik gelişme ve beşeri sermaye birikimidir. Solow modeli önce teknolojik gelişme, sonra teknolojik gelişmeyle birlikte beşeri sermaye

dahil edilerek genişletilmiştir. Bu genişletilmiş versiyonu iki alt başlık altında açıklanmaktadır.

2.3.1.1. Teknolojik Gelişme

Solow modelinde kalıcı büyümenin sağlanabilmesi için teknolojik gelişmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla temel üretim fonksiyonuna (2.1 nolu eşitlik) teknolojik gelişme düzeyi dahil edilmektedir.

$$Y(t) = K(t)^\alpha (A(t)L(t))^{1-\alpha}, \quad 0 < \alpha < 1 \quad (2.8)$$

Burada Y çıktı (üretim) seviyesini, K sermayeyi, L işgücünü, A teknoloji düzeyini ifade etmektedir. Üretim fonksiyonu (2.8 nolu eşitlik) etkin işgücü başına cinsinden yazılacak olursa, her iki tarafın etkin işgücüne bölünmesi gerekmektedir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra etkin işgücü başına fiziksel sermaye stokunu $\tilde{k} = K/AL$, etkin işgücü başına çıktı $\tilde{y} = Y/AL$ temsil eder ve etkin işgücü başına cinsinden üretim fonksiyonu ($\tilde{y}=\tilde{k}^\alpha$) elde edilir.

Üretim girdileri zaman içinde değişen değerler alabilmektedir. Ancak L ve A'nın, dışsal değişkenler olarak "n" ve "x" oranında büyüdüğü varsayılmaktadır. Teknoloji düzeyinin önce logaritması ardından zamana göre türevi alınırsa, teknoloji büyüme oranına ulaşılmaktadır:

$$A(t) = A(0)^{xt} \rightarrow \ln A = \ln A(0) + x(t) \rightarrow \frac{\partial \ln A}{\partial t} = \dot{A}/A = x \quad (2.9)$$

Böylelikle Harrod nötr olarak ele alınan etkin işgücü birimi sayısı ($A(t)L(t)$), $n + x$ oranında büyümektedir.

Teknoloji düzeyinin yer aldığı üretim fonksiyonunu (2.8 nolu eşitlik) etkin işgücü başına cinsinden yazacak olursak, her iki tarafın etkin işgücüne bölünmesi gerekmektedir. Etkin işgücü başına fiziksel sermaye stokunun $\tilde{k} = K/AL$ her iki tarafının logaritması alınarak zamana göre türev işlemi gerçekleştirilmektedir. Buna ilişkin işlemler sosyal girişimciliğin eklendiği alt başlıkta anlatılmaktadır. O yüzden burada tekrar edilmeyecektir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra etkin işgücü başına sermaye birikim denklemi (2.10 nolu denklem) elde edilmektedir:

$$\dot{\tilde{k}}(t) = s\tilde{y}(t) - (n + x + \delta)\tilde{k}(t) \quad (2.10)$$

Buradan yoğun formdaki (etkin işgücü başına) üretim fonksiyonu ($\tilde{y}=\tilde{k}^\alpha$) sermaye birikim denkleminde yerine konursa, eşitlik aşağıda yer aldığı gibi yeniden yazılabilir.

$$\dot{\tilde{k}}(t)=s\tilde{k}(t)^\alpha - (n + x + \delta)\tilde{k}(t) \quad (2.11)$$

(2.11) numaralı denklem sıfıra eşitlenerek, k değişkeninin bir kararlı durum değerine (k^*) doğru yakınsadığı anlamına gelir ve

$$\tilde{k}^* = [s / (n + x + \delta)]^{1/(1-\alpha)} \quad (2.12)$$

denkleminde ifade edilir. Kararlı denge durumunda sermaye-işgücü oranı ile tasarruf oranı arasında pozitif, nüfus artış hızı arasında ise negatif yönlü bir ilişki vardır. Solow modelinin temel öngörülerini tasarruf ve nüfus artışının reel gelir üzerindeki etkileri ile ilgili olduğu için (2.12) numaralı denklemi yoğun formdaki üretim fonksiyonu (kişi başına cinsinden) içerisinde yerine koyduktan sonra logaritmalarını aldığımızda, kararlı durumda kişi başına gelir eşitlik (2.13)'e ulaşılmaktadır:

$$\ln \left[\frac{Y(t)}{L(t)} \right]^* = \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(s) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(n + x + \delta) + \ln A(0) + xt \quad (2.13)$$

Modeli, tasarruf (s) ve dışsal olarak ele alınan nüfus artış hızı belirlemektedir. $(x+\delta)$ 'nin ülkeler için sabit olduğu varsayılmakta ve “ x ” ülkeye özgü olmayan bilgi genişlemesini ifade etmektedir. Modelin test edilebilir olmasını sağlamak için Mankiw, vd., (1992) modele $A(0)$ ilave etmiştir. $A(0)$ ifadesi teknolojinin yanında doğal kaynak zenginliklerini, iklimi, kurumları ve benzerlerini de yansıtmaktadır. Bundan dolayı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Modelde, $\ln A(0) = a + \epsilon$ olduğu varsayılmaktadır. Burada “ a ” değişkeni sabit bir değeri ve “ ϵ ” değişkeni ise ülkeye özgü bir şoku ifade etmektedir. Böylelikle belli bir zamanda (hesaplama kolaylığı açısından zaman ($t=0$) olarak alınmıştır) kişi başına gelirin logaritması eşitlik (2.14) ile ifade edilir:

$$\ln \left[\frac{Y}{L} \right] = a + \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(s) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(n + x + \delta) + \epsilon \quad (2.14)$$

Elde edilen denklem, MRW'nin temel ampirik denklemini oluşturmaktadır. Burada tasarruf oranı (s) ve nüfus artış hızı ($\ln(n + x + \delta)$) değişkenlerinin ülkeye özgü faktörleri ifade eden (ϵ) değişkeninden bağımsız olduğu varsayılmaktadır. Bu denklemde tasarruf ve nüfus büyüme oranlarındaki farklılaşmanın ülkelerin kişi başına gelirde nasıl bir etkiye sahip olduğu görülebilmektedir (Islam, 1995: 1133; Mankiw, vd., 1992: 418).

2.3.1.2. Beşeri Sermaye

İktisatçılar beşeri sermayenin ekonomik büyüme sürecinde önemini uzun süre vurgulasalar da beşeri sermayenin büyüme denklemine dahil edilmesi zaman almıştır. Beşeri sermayenin büyüme denklemine dahil edilmemesinden kaynaklanan bazı eksikliklerin ortaya çıkması modele fiziksel sermayenin yanında beşeri sermayenin de eklenmesini sağlamıştır (Mankiw, vd., 1992: 415). Böylelikle açıklayıcı değişken olarak eklenen beşeri sermaye birikimiyle elde edilen genişletilmiş Solow modeli ortaya çıkmıştır. Oluşturulan modelde “H” beşeri sermaye birikimini temsil etmektedir. Böylece MRW modelinde Solow modelinin sermaye tanımı genişletilerek (beşeri sermayeyi ilave etmek suretiyle) üretim fonksiyonu dört açıklayıcı değişkene sahip olmaktadır. Bu durumda üretim fonksiyonu şu şekilde tanımlanmaktadır:

$$Y(t) = K(t)^\alpha H(t)^\beta (A(t)L(t))^{1-\alpha-\beta}, \quad \alpha+\beta<1 \quad (2.15)$$

Burada Y çıktı (üretim) seviyesini, K fiziki sermayeyi, H beşeri sermayeyi, L işgücünü, A teknoloji düzeyini ifade etmektedir.

Beşeri sermaye stokunun yer aldığı üretim fonksiyonu (2.15 nolu eşitlik) etkin işgücü başına cinsinden yazılacak olursa, her iki tarafın etkin işgücüne bölünmesi gerekmektedir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra etkin işgücü başına fiziksel sermaye stokunu $\tilde{k} = K/AL$, etkin işgücü başına beşeri sermaye stokunu $\tilde{h} = H/AL$, etkin işgücü başına çıktıyı $\tilde{y} = Y/AL$ temsil eder ve etkin işgücü başına cinsinden üretim fonksiyonunu eşitlik (2.16) elde edilmektedir:

$$\tilde{y}(t) = \tilde{k}(t)^\alpha \tilde{h}(t)^\beta \quad (2.16)$$

Solow modelinde çıktının “s” kadarlık bölümü yatırımlara giderken, MRW modelinde modele beşeri sermaye stokunun eklenmesinden dolayı ekonomide toplam tasarruflar fiziksel ve beşeri sermaye yatırımları için kullanılmaktadır. Bundan dolayı yatırımlar fiziksel ve beşeri sermayeye yapılan yatırımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca model bu yatırımlara ilişkin yıpranmanın da aynı oranda olduğunu varsaymaktadır.

Modele dahil edilen beşeri sermayeye ilişkin birikim aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

$$\dot{H}(t) = s_h Y(t) - \delta H(t) \quad (2.17)$$

Fiziksel sermaye birikimi de Solow modelinde olduğu gibi kabul edilmektedir:

$$\dot{K}(t) = s_k Y(t) - \delta K(t) \quad (2.18)$$

Burada; “ s_k ” gelirin fiziksel sermayeye yatırım yapılan kısmını, “ s_h ” ise gelirin beşeri sermayeye yatırım yapılan kısmını ifade etmektedir. Böylelikle beşeri ve fiziksel sermaye birikiminin (2.17 ve 2.18 nolu eşitlik) işgücü başına sermaye cinsinden yazılmasına olanak sağlanmaktadır. Bundan dolayı etkin işgücü başına beşeri sermaye stokunun, $\tilde{h}=H/A.L$ her iki tarafının logaritması alınarak zamana göre türev işlemi gerçekleştirilmektedir. Buna göre eşitlik (2.19) gibi oluşmaktadır. Buradan her iki sermaye birikimine ait etkin işgücü başına sermaye dinamiği eşitlik (2.19) ve (2.20)’deki gibi ifade edilebilir:

$$\dot{\tilde{h}}(t) = s_h \tilde{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{h}(t) \quad (2.19)$$

$$\dot{\tilde{k}}(t) = s_k \tilde{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{k}(t) \quad (2.20)$$

Model fiziki ve beşeri sermayenin azalan getiriye sahip olmasından dolayı durağan durumu gerçekleştirmeye eğilimli olduğunu varsaymaktadır. Her iki sermaye türünün $\dot{\tilde{h}}(t) = 0$ ve $\dot{\tilde{k}}(t) = 0$ koşulunu sağlamaları durumunda kararlı durum dengeli büyüme oranına sahip olacağını ifade etmektedir. Kararlı durum büyüme oranında ekonominin sahip olacağı etkin işgücü başına beşeri ve fiziksel sermaye stokları aşağıdaki gibi olacaktır. Buna göre sırasıyla kararlı durum beşeri ve fiziksel sermaye stokları, eşitlik (2.21) ve (2.22)’deki gibi olmaktadır:

$$\tilde{h}(t)^* = \left(\frac{s_k^\alpha s_h^{1-\alpha}}{n+x+\delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha-\beta}} \quad (2.21)$$

$$\tilde{k}(t)^* = \left(\frac{s_k^{1-\beta} s_h^\beta}{n+x+\delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha-\beta}} \quad (2.22)$$

Elde edilen eşitlikler (2.21) ve (2.22), yoğun formdaki üretim fonksiyonu içerisinde (2.16) numaralı denklemde yerine konursa, işgücü başına çıktının durağan durum düzeyine eşitlik (2.23)’e ulaşılmaktadır:

$$\tilde{y}(t)^* = \left(\frac{s_k^{1-\beta} s_h^\beta}{n+x+\delta} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha-\beta}} \left(\frac{s_k^\alpha s_h^{1-\alpha}}{n+x+\delta} \right)^{\frac{\beta}{1-\alpha-\beta}} \quad (2.23)$$

Elde edilen (2.23) numaralı denklemin logaritmaları alındığında kişi başına gelir denklemi temel Solow modelinde olduğu gibi eşitlik (2.24)’deki gibi elde edilmektedir.

$$\ln \left[\frac{Y(t)}{L(t)} \right]^* = \ln A(0) + gt + \frac{\alpha}{1-\alpha-\beta} \ln(s_k) + \frac{\beta}{1-\alpha-\beta} \ln(s_h) - \frac{\alpha+\beta}{1-\alpha-\beta} \ln(n+x+\delta) \quad (2.24)$$

Sonuç olarak, Solow büyüme modeli, ekonomik büyümeyi açıklamak için iyi bir başlangıç noktası sağlamakta ve ulusların gelişmişlik farklılıklarının neden ortaya çıktığını

anlamamızda yardımcı olmaktadır. Buna göre; kaynaklarının önemli bölümünü fiziksel ve beşeri sermaye birikimine dönüştüren ve verimli biçimde kullanan ülkeler gelişmiş, bunu gerçekleştiremeyen ülkeler ise geri kalmıştır. Bu önemli bilgilere karşın neden gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkelere göre daha çok fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yaptığını ve neden daha gelişmiş teknoloji ve verimlilik düzeylerine sahip olduklarına ise açıklamama getirememiştir (Jones, 2001: 57). Bir başka ifadeyle model, iktisadi olmayan faktörlerle kurumsal faktörlerin ekonomik büyümeye etkisini dikkate almamaktadır (Yalçinkaya ve Yazgan, 2016: 32-35; Polimeni, vd., 2007: 67-70). Böylelikle model, ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum son dönemlerde Solow modelinde yer almayan faktörlerinde (sosyal, kurumsal ve kültürel gibi) dikkate alınmasına yol açmaktadır.

2.3.2. Genişletilmiş Solow Modeline (MRW) Sosyal Girişimciliğin Eklenmesi: Ishise ve Sawada Modeli

Solow büyüme modeli ekonomik büyüme teorileri için iyi bir başlangıç noktası sağlasa da büyümenin belirleyicisi olabilecek daha önce bahsedildiği üzere bazı faktörlere yer vermemesi büyük bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda Solow modelinin genişletilmiş versiyonu olan MRW (1992) modeline sosyal girişimcilik (S) değişkeni Ishise ve Sawada (2009)'nın çalışması temel alınarak ilave edilmektedir. Oluşan modele ait üretim fonksiyonumuz eşitlik (2.25)'de yer almaktadır:

$$Y(t) = K(t)^\alpha H(t)^\beta S(t)^\theta (A(t)L(t))^{1-\alpha-\beta-\theta} \text{ ve } \alpha, \beta, \theta \in [0, 1), \alpha + \beta + \theta \in [0, 1) \quad (2.25)$$

Burada Y çıktı (üretim) seviyesini, K fiziki sermayeyi, H beşeri sermayeyi, S sosyal girişimciliği, L işgücünü, A teknoloji düzeyini ifade etmektedir.

Sosyal girişimciliğin yer aldığı üretim fonksiyonu (2.25 nolu eşitlik) etkin işgücü başına cinsinden yazılacak olursa, her iki tarafın etkin işgücüne bölünmesi gerekmektedir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra $\hat{k} = K/AL$ etkin işgücü başına fiziksel sermayeyi, $\hat{h} = H/AL$ etkin işgücü başına beşeri sermayeyi, $\hat{s} = S/A.L$ etkin işgücü başına sosyal girişimciliği ve $\hat{y} = Y/AL$ etkin işgücü başına çıktıyı temsil etmektedir. Buradan etkin işgücü başına çıktı (gelir) $\hat{y}(t) = \frac{Y(t)}{A(t).L(t)}$ şeklinde olduğundan, gerekli matematiksel işlemlerden sonra eşitlik (2.29)'daki gibi de yazılabilir:

$$\hat{y}(t) = \frac{K(t)^\alpha H(t)^\beta S(t)^\emptyset (A(t)L(t))^{1-\alpha-\beta-\emptyset}}{A(t)L(t)} = \frac{K(t)^\alpha H(t)^\beta S(t)^\emptyset}{(A(t)L(t))^{\alpha+\beta+\emptyset}} \quad (2.26)$$

$$\hat{y}(t) = \frac{K(t)^\alpha H(t)^\beta S(t)^\emptyset}{(A(t)L(t))^{\alpha+\beta+\emptyset}} \quad (2.27)$$

$$\hat{y}(t) = \left(\frac{K(t)}{A(t)L(t)} \right)^\alpha \left(\frac{H(t)}{A(t)L(t)} \right)^\beta \left(\frac{S(t)}{A(t)L(t)} \right)^\emptyset \quad (2.28)$$

$$\hat{y}(t) = \tilde{k}(t)^\alpha \hat{h}(t)^\beta \tilde{s}(t)^\emptyset \quad (2.29)$$

Sosyal girişimcilik dahil edilerek genişletilen modelde, MRW modelinde olduğu gibi gelirin “s_k” kısmı fiziksel sermayeye, “s_h” kısmı ise beşeri sermayeye yatırım yapıldığını göstermektedir. Buna ilave olarak gelirin “s_i” kısmı sosyal girişimcilik için yapılan yatırımı ifade etmektedir. Buna göre, sırasıyla fiziksel sermaye birikimi ve beşeri sermaye birikimine ait eşitlikler (2.30) ve (2.31)’deki gibidir:

$$\dot{K}(t) = s_k Y(t) - \delta K(t) \quad (2.30)$$

$$\dot{H}(t) = s_h Y(t) - \delta H(t) \quad (2.31)$$

MRW modeli sosyal girişimcilik birikiminin tasarruf oranının nasıl elde edildiği hakkında bilgi gerektirmektedir. Bu bakış açısının elde edilmesinde sosyal girişimcilik tarafından yaratılan sermayenin çok önemli bir formu olan sosyal sermaye birikiminin nasıl elde edildiği temel alınarak bu sorun giderilebilir. Literatürde, sosyal sermayenin yaygın olarak kullanılan iki makro değişkeni vardır. İlk değişken, yüzde olarak hesaplanan güven değerlerinden oluşturulurken, ikinci değişken ise kişi başına düşen radyo sayısı ve gazete dolaşım hızının ağırlıklı ortalaması alınarak oluşturulmuştur.²⁹

Benzer bir bakış açısıyla sosyal girişimcilik birikimi için de böyle bir birikim denklemi elde edilebilir. Daha öncede bahsedildiği üzere sosyal girişimciler toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla faaliyetler gerçekleştirmektedir (Dees, 2001: 1-5). Bu faaliyetler için harcadığı çaba (fiziksel, finansal ve beşeri) ve zaman söz konusudur (Chatterjee, Rose ve Sinha, 2013: 109; Levie ve Bosma, 2010: 48). Bu çaba ve zaman birikimi sosyal girişimcilerin tasarruf oranını göstermektedir. Bu birikim sosyal girişimcilikte en önemli

²⁹ Knack ve Keefer tarafından Dünya Değerleri Anketlerinden elde edilen veriler kullanılarak derlenen güven değerleridir. Çalışmada güven değerleri yüzde olarak hesaplanmıştır. Diğer değişken ise, ilk olarak Adelman ve Morris tarafından 41 sosyal, politik ve ekonomik göstergenin bileşiminden olan sosyal kalkınma göstergesidir (SOCDEV). Bu gösterge daha sonra kişi başına düşen radyo sayısı ve gazete dolaşım hızının ağırlıklı ortalaması alınarak, Temple ve Johnson tarafından COMMS değişkeni olarak kullanılmıştır. Bu değişkenin güven ve üyeliği yansıtan sivil toplumun gücü için iyi bir yardımcı değişken olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, sosyal sermaye stoku olarak kullanılmıştır (Ishise ve Sawada, 2009: 377).

tutum olan güvenilirlikle sağlanmaktadır. Sosyal girişimcilere ve onların faaliyetlerine olan güvenin artması sosyal girişimcilik faaliyetleri ve çabalarını artırmaktadır. Bu yüzden sosyal girişimcilere olan güvenilirlik sosyal girişimcilik için en değerli sermayedir (Irawan, vd., 2019: 94). Sosyal girişimciler ve onların faaliyetlerine olan güvensizlik ise sosyal girişimcilik birikiminin azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yıpranma oranı olarak ifade edilebilir. Bu bilgilerden hareketle sosyal girişimcilik için sermaye birikimi eşitliği (2.32)'deki gibi oluşturulmaktadır:

$$\dot{S}(t) = s_i Y(t) - \delta S(t) \quad (2.32)$$

Burada $i=s$ ve g 'yi temsil etmektedir. Sırasıyla s , özel sektör ve STK'ların birlikte yapmış oldukları sosyal girişimcilik faaliyetlerini, g ise kamu sosyal girişimciliği faaliyetlerini ifade etmektedir.

Elde edilen her üç sermaye türüne ait sermaye birikim denklemleri sırasıyla etkin işgücü başına cinsinden yazılacak olursa, etkin işgücü başına fiziksel sermaye stokunun, $\hat{k}=K/A.L$ her iki tarafının logaritması alınarak türev işlemi gerçekleştirilmektedir. Böylelikle:

$$k = \frac{K}{A.L} \rightarrow \ln k = \ln K - \ln A - \ln L \rightarrow \frac{\partial \ln k}{\partial t} = \frac{\partial \ln K}{\partial t} - \frac{\partial \ln A}{\partial t} - \frac{\partial \ln L}{\partial t} \quad (2.33)$$

eşitlik (2.35)'e ulaşılmaktadır.

$$\hat{k}(t) = \frac{\partial K}{\partial t} \frac{1}{A.L} - \frac{\partial A}{\partial t} \frac{K}{A^2 L} - \frac{\partial L}{\partial t} \frac{K}{A L^2} \quad (2.34)$$

$$\hat{k}(t) = \frac{\dot{K}}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \frac{K}{A.L} - \frac{\dot{L}}{L} \frac{K}{A.L} \quad (2.35)$$

Elde edilen (2.35) nolu eşitlik (2.30) numaralı eşitlik ile kombine edilirse, (2.36) nolu eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$\hat{k}(t) = \frac{s_k Y(t) - \delta K(t)}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \tilde{k}(t) - \frac{\dot{L}}{L} \tilde{k}(t) \quad (2.36)$$

Modelde işgücü ve teknoloji “n” ve “x” oranında büyüdüğünden:

$$\hat{k}(t) = \frac{s_k Y(t)}{A.L} - \delta \tilde{k}(t) - x \tilde{k}(t) - n \tilde{k}(t) \quad (2.37)$$

Buna göre eşitlik (2.38)'e ulaşılmaktadır.

$$\hat{k}(t) = s_k \hat{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{k}(t) \quad (2.38)$$

Benzer işlem etkin işgücü başına beşeri sermaye stoku, $\hat{h}=H/A.L$ için de gerçekleştirilmektedir.

$$\dot{h}(t) = \frac{\partial h}{\partial t} = \frac{\partial H}{\partial t} \frac{1}{A.L} - \frac{\partial A}{\partial t} \frac{H}{A^2 L} - \frac{\partial L}{\partial t} \frac{H}{A L^2} \quad (2.39)$$

$$\dot{h}(t) = \frac{\dot{H}}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \frac{H}{A.L} - \frac{\dot{L}}{L} \frac{H}{A.L} \quad (2.40)$$

$$\dot{h}(t) = \frac{s_h Y(t) - \delta H(t)}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \tilde{h}(t) - \frac{\dot{L}}{L} \tilde{h}(t) \quad (2.41)$$

$$\dot{h}(t) = \frac{s_h Y(t)}{A.L} - \delta \tilde{h}(t) - x \tilde{h}(t) - n \tilde{h}(t) \quad (2.42)$$

Buna göre eşitlik (2.43)'e ulaşılmaktadır.

$$\dot{h}(t) = s_h \hat{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{h}(t) \quad (2.43)$$

Fiziksel ve beşeri sermaye stokuna yapılan logaritma ve türev işlemleri etkin işgücü başına sosyal girişimcilik stoku, $\hat{s} = S/A.L$ için de yapılabilmektedir. Buna göre türev sonrası eşitlik (2.44)'deki gibi olmaktadır:

$$\dot{\hat{s}}(t) = \frac{\dot{S}}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \frac{S}{A.L} - \frac{\dot{L}}{L} \frac{S}{A.L} \quad (2.44)$$

Modelde işgücü ve teknolojinin “n” ve “x” oranda büyüdüğü varsayılmaktadır. (2.32) numaralı eşitlikteki $\dot{S}$ ifadesini eşitlik (2.44)'deki yerine yazdığımızda ve gerekli matematiksel işlemler yapıldıktan sonra eşitlik (2.47)'e ulaşılmaktadır:

$$\dot{\hat{s}}(t) = \frac{s_i Y(t) - \delta S(t)}{A.L} - \frac{\dot{A}}{A} \tilde{s}(t) - \frac{\dot{L}}{L} \tilde{s}(t) \quad (2.45)$$

$$\dot{\hat{s}}(t) = \frac{s_i Y(t)}{A.L} - \delta \tilde{s}(t) - x \tilde{s}(t) - n \tilde{s}(t) \quad (2.46)$$

$$\dot{\hat{s}}(t) = s_i \hat{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{s}(t) \quad (2.47)$$

Böylelikle her üç sermaye için gerekli olan etkin işgücü başına birikim denklemleri elde edilmektedir. Bundan sonraki işlem her üç sermayenin $\dot{k}(t) = 0$, $\dot{h}(t) = 0$ ve $\dot{\hat{s}}(t) = 0$ olduğu varsayımından yola çıkarak kararlı denge durumlarını bulmaktır.

$\dot{k}(t) = s_k \hat{y}(t) - (n + x + \delta) \tilde{k}(t)$ denklemi (2.38 numaralı denklem), k değişkeninin bir kararlı durum değerine (k^*) doğru yakınsadığı anlamına gelir ve buradan $\dot{k}(t) = 0$ olduğu varsayımından yola çıkarak, (2.38) numaralı denklemde (2.29) numaralı denklemi yerine koyarsak, eşitlik (2.48)'ye ulaşılmaktadır:

$$s_k k(t)^\alpha h(t)^\beta s(t)^\emptyset = (n + x + \delta) k(t) \quad (2.48)$$

Benzer işlemler (2.43) numaralı eşitlik için de yapılırsa; h değişkeninin bir kararlı durum değerine (h^*) doğru yakınsadığı anlamına gelir ve buradan $\dot{h}(t) = 0$ olduğu varsayımından yola çıkarak (2.43) numaralı denklemde (2.29) numaralı denklemi yerine koyarsak, eşitlik (2.49)'a ulaşılmaktadır:

$$s_h k(t)^\alpha h(t)^\beta s(t)^\emptyset = (n + x + \delta)h(t) \quad (2.49)$$

Fiziksel ve beşeri sermaye birikim denklemleri için yapılan işlemler sosyal girişimcilik birikim denklemi (2.49) numaralı eşitlik için de yapılırsa, “ s ” değişkeninin bir kararlı durum değerine (s^*) doğru yakınsadığı anlamına gelir ve buradan $\dot{s}(t) = 0$ olduğu varsayımından yola çıkarak (2.47) numaralı denklemde (2.29) numaralı denklemi yerine koyarsak, eşitlik (2.50)'ye ulaşılmaktadır:

$$s_i k(t)^\alpha h(t)^\beta s(t)^\emptyset = (n + x + \delta)s(t) \quad (2.50)$$

Buradan da gerekli matematiksel işlemler yapıldığında, kararlı durum büyüme oranında ekonominin sahip olacağı etkin işgücü başına fiziksel, beşeri ve sosyal girişimcilik sermaye stokları için eşitlikler; (2.51), (2.52) ve (2.53)'teki gibi olmaktadır:

$$\hat{k}(t)^* = \left(\frac{s_k^{1-\beta-\emptyset} s_h^\beta s_i^\emptyset}{n+x+\delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \quad (2.51)$$

$$\hat{h}(t)^* = \left(\frac{s_k^\alpha s_h^{1-\alpha-\emptyset} s_i^\emptyset}{n+x+\delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \quad (2.52)$$

$$\hat{s}(t)^* = \left(\frac{s_k^\alpha s_h^\beta s_i^{1-\alpha-\beta}}{n+x+\delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \quad (2.53)$$

Elde edilen eşitlikler; (2.51), (2.52) ve (2.53) yoğun formdaki üretim fonksiyonu içerisinde (2.29) numaralı denklemde yerine konursa eşitlik (2.54)'e ulaşılmaktadır:

$$\hat{y}(t)^* = \left(\frac{s_k^{1-\beta-\emptyset} s_h^\beta s_i^\emptyset}{n+x+\delta} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \left(\frac{s_k^\alpha s_h^{1-\alpha-\emptyset} s_i^\emptyset}{n+x+\delta} \right)^{\frac{\beta}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \left(\frac{s_k^\alpha s_h^\beta s_i^{1-\alpha-\beta}}{n+x+\delta} \right)^{\frac{\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset}} \quad (2.54)$$

Elde edilen (2.54) nolu eşitliğin logaritması alındığında kişi başına gelir denklemi MRW modelinde olduğu gibi aşağıdaki şekilde elde edilmektedir:

$$\ln \left[\frac{Y(t)}{L(t)} \right]^* = \ln A(O) + \frac{\alpha}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_k) + \frac{\beta}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_h) + \frac{\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_i) - \frac{\alpha+\beta+\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(n + x + \delta) \quad (2.55)$$

Elde edilen (2.55) nolu kişi başına gelir denklemi, büyüme ve yakınsama denklemi olarak düzenlenecek olursa, gerekli işlemlerden sonra (2.62)'deki gibi eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$\frac{d\ln(\hat{y}(t))}{dt} = \lambda[\ln(\hat{y}^*) - \ln(\hat{y}(t))] \quad (2.58)$$

$$\lambda = (n + x + \delta)(1 - \alpha - \beta - \emptyset) \quad (2.59)$$

$$\ln(\hat{y}(t)) = (1 - e^{-\lambda t}) \ln(\hat{y}^*) + e^{-\lambda t} \ln(\hat{y}_{(t-1)}) \quad (2.60)$$

Bu denklemde $y_{(t-1)}$ denklemin her iki tarafından çıkartılırsa;

$$\ln(\hat{y}(t)) - \ln(\hat{y}_{(t-1)}) = (1 - e^{-\lambda t}) \ln(\hat{y}^*) - (1 - e^{-\lambda t}) \ln(\hat{y}_{(t-1)}) \quad (2.61)$$

Denklemde y^* yerine konursa;

$$g = -(1 - e^{-\lambda t}) \ln(y_{(t-1)}) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_k) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\beta}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_h) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_i) - (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha+\beta+\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(n + x + \delta) \quad (2.62)$$

Sosyal girişimciliğin MRW modeline dahil edilerek genişletildiği temel denklem 2.62 numaralı denklemdir. Bu denklem üçüncü bölümde sosyal girişimciliğin özel sektör işletmelerinin STK'lar ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk adına yapmış olduğu yardımların ekonomik büyümeye dahil edilmesi şeklinde, dördüncü bölümde ise sosyal girişimciliğin kamu harcamaları yoluyla gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin ekonomik büyümeye dahil edilmesi şeklinde düzenlenmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk için elde edilen model üçüncü bölümde ülkeler düzeyinde analiz edilirken, kamu harcamalar ile elde edilen model ise dördüncü bölümde iller düzeyinde analiz edilmektedir.

3. BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME:

OECD ÜLKE BAZLI ANALİZ

Gelişmiş ülkelerde özellikle de OECD'ye üye ülkelerde yoksulluk 1970'li yıllardan itibaren artmıştır. Bunun temel sebepleri arasında benimsenen neoliberal politikaların ortaya çıkardığı piyasa başarısızlıkları yatmaktadır. Çünkü benimsenen neoliberal politikalar gereği devlete ait varlıkların özelleştirilmesi, devletin ekonomi üzerindeki kontrolünün azaltılması ve sosyal devleti anlayışının terk edilerek piyasaya bırakılması gelir ve servet dağılımının yanı sıra sağlık, eğitim, finansal hizmetlere erişim gibi alanlarda eşitsizlikleri artırmıştır (Emin, 2018: 15). Artan eşitsizlik ve yoksulluk OECD ülkeleri ve uluslararası kuruluşları harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Avrupa Birliği ve OECD, üye ülkelere sosyal refah uygulamalarının sosyal girişimci kuruluşlar aracılığıyla desteklenmesi için politikalar ve teşvikler sağlamıştır (OECD/EU, 2017: 3). Ortaya çıkan böylesi bir yönelimde sosyal girişimci kuruluşlar OECD'ye üye ülkelerin toplumsal ve ekonomik yaşamında önemli bir aktör haline gelmiştir (Drucker, 1994: 237–239). Örneğin, İngiltere'de sosyal girişimler yılda 24 milyar £ tutarında gelir elde ederek GSYH'ya %1 katkı sağlarken, Fransa'da her yıl yaklaşık olarak GSYH'ya %10 katkı sağlamaktadır (OECD/EU, 2017: 3). Bu katkılarına rağmen, OECD ülkeleri örneğinde sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme ilişkisini ampirik olarak inceleyen çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu bakımdan sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini inceleyen çalışmaların artması, gerek OECD'ye üye ülkelerde gerekse de ülkemizde sosyal girişimciliğin gelişimine destek sağlayacak politika ve stratejelere yön vermesi açısından önemlidir.

Daha önce de bahsedildiği üzere sosyal girişimcilik; aktör (kamu sektörü, özel sektör, STK, kamu-özel sektör, kamu sektörü -STK, STK-özel sektör, kamu-özel sektör-STK), yöntem (balık vermek, balık tutmayı öğretmek, balık sektörünü değiştirmek) ve araç (kar amaçlı, kar amaçsız, hibrid) olarak ayrılmıştır. Bu ayrıma göre OECD ülkelerinde yapılan sosyal

girişimcilik faaliyeti özel sektör-STK grubunda yer almaktadır. Dolayısıyla OECD ülkeleri analizinde özel sektör-STK tarafından kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında yapılan sosyal girişimcilik faaliyeti dikkate alınmıştır. Bu sosyal girişimcilik faaliyetinde aktör olan özel sektör-STK kar amacı gütmeksizin kişilere ayni ve nakdi yardım (balık verme) yapmaktadır. Bu yardımda kişilerin yeteneklerini, becerilerini ve kapasitelerini geliştirip geliştirmedigine bakılmaksızın kaynak eşleme yapılmaktadır. Dolayısıyla ülke bazlı analizde özel sektör-STK sosyal girişimciliğinde “balık verme” yöntemi olarak tanımlanan kaynak eşleme faaliyetinin ekonomik büyüme üzerine etkisi test edilmiştir.

İlk olarak, analize konu olan OECD ülkelerinde sosyal girişimcilik faaliyetlerine değinilmekte ardından sosyal girişimciliğe ilişkin uygulamalı literatürde yer alan çalışmalar incelenmektedir. Uygulamalı literatürde sosyal girişimciliğin diğerk alanlarla ilişkisini ele alan çalışmaların kısa bir özeti sunulduktan sonra, sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisini inceleyen çalışmalara yer verilmektedir. Ardından, Ishise ve Sawada (2009)’ın çalışmasından faydalanılarak elde edilen sosyal girişimciliğe ait model 24 OECD ülkesine ait veriler kullanılarak analiz edilmektedir. Bu doğrultuda analizde kullanılan veri setine ilişkin temel bilgiler sunulmakta ve kullanılan yöntem hakkında teorik bilgilere yer verilmektedir. Son olarak elde edilen bulgular yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir.

3.1. OECD Ülkelerinde Sosyal Girişimcilik

Sosyal girişimler dünyada özel, kamu ve üçüncü sektörün birlikte yer almaya başladığı sosyal refah devletine ilişkin reformlara göre gelişme göstermiştir (OECD, 2015: 1-3). Buna göre sosyal girişimcilik; ABD’de “üçüncü sektör-özel sektör”, Latin Amerika ülkelerinde “üçüncü sektör”, Avrupa ülkelerinde “kamu-üçüncü sektör”, Afrika’da “üçüncü sektör”, Güneydoğu Asya’da “kamu-özel-üçüncü sektör” arasında gelişme göstermiştir (Kerlin, 2010: 8-11). Bu gelişmelere bağılı olarak sosyal girişimlerin benimsediğı örgütsel formlar, mevcut yasal çerçevelere, refah sunumunun politik ekonomisine ve her ülkede kar amacı gütmeyen kuruluşların kültürel ve tarihi geleneklerine göre farklılaşmıştır (OECD, 2015: 1-3). Buna göre; Avrupa ülkelerinde “dernek/kooperatif/sosyal amaçlı işletmeler”, Latin Amerika ülkelerinde “kooperatif”, Afrika’da “mikrofinans kurumu”, Güneydoğu Asya’da “küçük işletme ve birlik” olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu ülkeler ve bölgelerde sosyal girişimciliğe ilişkin bir yasal çerçeve Avrupa ve ABD’de gelişme aşamasındayken, diğerk ülke ve bölgelerde herhangi bir yasal çerçeve bulunmamaktadır (Kerlin, 2010: 8-11). Her ne

kadar sosyal girişimciliğin diğer ülkelerdeki faaliyetleri önemli olsa da çalışmanın ilgi alanını 24 OECD ülkesi oluşturduğundan, bu ülkelere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

OECD, sosyal girişimleri kamu yararına yürütülen, girişimci bir stratejiyle organize edilen, ancak asıl amacı kârın maksimize edilmesi değil, belirli ekonomik ve sosyal kazanımların sağlanması olan herhangi bir faaliyet olarak tanımlamaktadır (OECD/EU, 2013: 3-8). Bu çerçevede, sosyal girişimler sosyal ve ekonomik politikanın iki kilit alanında (hizmet sunumu ve sosyal içerme³⁰) politika hedeflerini gerçekleştirmek için ortaya çıkmıştır (OECD, 2015: 1-3). Bu kapsamda sosyal girişimler ister kentsel ister kırsal alanda olsun, dezavantajlı gruplar ve topluluklar için mal ve hizmet sağlama, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi toplumsal faaliyetler yürütmektedir (OECD, 2015: 1-3). Fakat faaliyetlerin tam olarak yerine getirebilmeleri sosyal girişimlerin başlangıç, büyüme ve gelişme aşamalarını destekleyen bir ortama göre değişmektedir. Bu nedenle OECD ve Avrupa Birliği sosyal girişimlerin ekosistemlerini iyileştirmek için üye ülkeleri desteklemektedir (OECD/EU, 2017: 3). Çünkü sosyal girişimler OECD ve Avrupa Birliği tarafından yerel kökenleri, bilgileri ve açık sosyal misyonları nedeniyle temel ihtiyaçları karşılamada genellikle özel veya kamu sektörü aktörlerinden daha etkili görülmektedir. Böylelikle sosyal girişimciliği teşvik etmek diğer sosyal ihtiyaçları ele alma yöntemlerine göre artan vergi gelirleri ve azalan kamu harcamaları yoluyla kamu bütçelerinde kısa ve uzun vadeli kazançlar sağlaması beklenmektedir. Bu bakımdan Avrupa ülkelerinde kamuya ait hizmetlerin sosyal girişimlere devredilmesine yönelik ilgi artmaktadır. Örneğin, İngiltere’de 2011 yılında 80 milyon £ ciroya sahip kamu eğlence merkezi (Greenwich Leisure Limited) sosyal bir girişime dönüştürülmüştür (OECD/EU, 2013: 3-8). Sosyal girişimlerin Avrupa Birliği ülkelerinde önemini artıran bir başka unsur kriz dönemlerinden etkilenmemesi ticari girişimlerin aksine istihdam oranlarını artırmasıdır. 2008 küresel krizin etkilerinin en çok hissedildiği 2008 ve 2014 yılları arasında sosyal girişimlerde istihdam oranı İtalya, Belçika ve Fransa’da sırasıyla %20, %12 ve %0.8 oranında artarken, aynı dönemde özel sektördeki istihdam oranı azalmıştır (OECD/EU, 2017: 3).

Her ne kadar hem Avrupa ülkelerinde hem de diğer OECD ülkelerinde sosyal girişim ortamı hızla gelişme gösterse de bu ülkelerde sosyal girişimlere ilişkin henüz yasal bir statü tanımlanmamıştır. Buna karşın OECD üyesi Avrupa ülkelerinde (Almanya, Hollanda,

³⁰ Sosyal içerme, yalnızca işgücü piyasasından dışlananları değil, aynı zamanda sağlık, demografik değişim, göç, gıda güvenliği, yoksulluk ve düşük eğitim seviyeleri gibi zorluklardan kaynaklanan dışlanları da kapsayan çok yönlü bir olgudur (OECD/EU, 2013: 3-8).

İsviçre, Yunanistan, Norveç, Avusturya, İrlanda, Portekiz, Danimarka, İtalya, Finlandiya, Belçika, İspanya, Fransa, İsveç, Lüksemburg, İngiltere) sosyal girişimler dayanışma girişimleri, kooperatifler ve sosyal amaçlı işletmeler olarak faaliyet yürütmektedir. Sosyal girişimler Avrupa dışı ülkelerde ise Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'da kar amacı gütmeyen işletmeler (Kerlin, 2010: 8-11); Avustralya'da kar amaçlı, kar amaçsız ve hibrid sosyal misyonlu işletmeler (Justice Connect, 2017); Güney Kore'de kooperatifler ve kamu işçi programları (Hwang vd., 2017: 368); Türkiye'de kooperatif, dernek, vakıf (British Council, 2019: 23-73); Kanada'da kooperatifler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, sosyal misyonlu işletmeler (Mcmurtry, vd., 2015: 18); Yeni Zelanda'da kooperatifler, hayır kurumları ve dernekler (Grant, 2017: 416) altında faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Yasal formlarına bakılmaksızın sosyal girişimler Avrupa ve OECD ülkelerinde, yenilenebilir enerji, adil ticaret, sosyal hizmetler, eğitim, barınma, çevre, turizm, kültür ve sanat da dahil olmak üzere birçok farklı alanda faaliyet göstermektedir (OECD/EU, 2013: 3-8). Bu faaliyetlerin ekonomiye etkileri Ek:8'de yer alan gelişmiş ülke örneklemine ait tasniflemede daha detaylı olarak sunulmakla birlikte burada bazı ülkelerin ekonomilerine yapmış olduğu katkılara değinilmektedir. Örneğin, Belçika'da sosyal girişimler toplam istihdamın %17'sini oluşturmaktadır. Fransa'da, 2014 yılında sosyal girişimlerin ekonomide yaratmış olduğu katkı GSYH'nın %10'ununa tekabül etmektedir. İngiltere'de ise sosyal girişimler yılda 24 milyar sterlin ciro ile GSYH'ye %1 destek vermekte ve 800.000 kişiye istihdam sağlamaktadır (OECD/EU, 2017: 3).

Özetlemek gerekirse sosyal girişimcilik OECD üye ülkelerde sosyal ve ekonomik hayatın önemli bir parçası haline gelmiştir. Buna bağlı olarak OECD ülkelerinde sayıları ve faaliyet gösterdikleri alanlar giderek artmıştır. Böylelikle sosyal girişimcilik toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunların çözülmesinin yanı sıra ürettikleri ürün ve hizmetlerle ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir yapı olmuştur (Sönmez, vd., 2016: 115-119). Bu bakımdan sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir.

3.1.1. Sosyal Girişimcilik Üzerine İncelemeler

Sosyal girişimciliğe ilişkin literatür incelendiğinde konunun genellikle sosyal sermaye, yoksulluk, ekonomik kalkınma ve beşeri sermaye boyutuyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Van Ryzin vd. (2009), Nissan vd. (2012), Bahmani vd. (2012) gibi araştırmacılar sosyal girişimciliğin sosyal sermaye ile boyutunu incelemişlerdir. Bu araştırmacılar sosyal

girişimciliğin sosyal sermaye düzeyini artırdığını ifade etmişlerdir. Chowdhury (2009), Pathak ve Singla (2015) gibi araştırmacılar ise sosyal girişimcilik ile yoksulluğu incelemişlerdir. Bu araştırmacılar sosyal girişimciliğin bir uygulaması olan mikrofinans yoluyla yoksulluğu azaltığını vurgulamışlardır.

Kerlin (2010), Bacq ve Janssen. (2011), Chell vd. (2010), Badulescu vd. (2013), Bewayo ve Portes (2014), Urbano Pulido (2014), Ferri vd. (2015), Hechavarria ve Welter (2015), Hoogendoorn (2016), Nicol s ve Rubio (2016), Wu vd. (2016), Munro ve Belanger (2017), Pacut (2020) gibi araştırmacılar sosyal girişimciliği etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bu araştırmacılar; refah devletinin yaygınlığı, güven düzeyi, gelir düzeyi, girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlığı, aile ve dini değerlere bağlılık gibi faktörlerin sosyal girişimcilik faaliyetleri üzerinde etkisinin olduğu ve bunun toplumdan topluma değişiklik gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Borzaga ve Tortia (2011), Omrane (2013), Nega ve Schneider (2014), Sijabat (2015), Dobelevd. (2016) gibi araştırmacılar sosyal girişimciliğin ekonomik kalkınmaya etkisini incelemişlerdir. Bu araştırmacılar sosyal girişimciliğin ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli rol oynadıklarını vurgulamışlardır. Son olarak beşeri sermaye düzeyi ile sosyal girişimcilik ilişkisi incelenmiştir. Estrin vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada beşeri sermaye düzeyinin sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlaşmasında önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

Sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme boyutunu inceleyen çalışmalar ise konuyu teorik, vaka analizi ya da sosyal girişimciliğin bir boyutu olan mikrokredi/mikrofinans üzerinden ele almışlardır. Sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi doğrudan analiz eden çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu uygulamalı çalışmalar sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisini ya vaka analizi ya da mikrokredi/mikrofinans üzerinden incelemişlerdir. Bu yüzden sosyal girişimciliğe ait uygulamalı literatür hem vaka analizi çalışmaları hem de sosyal girişimciliğin bir boyutu olan mikrokredi/mikrofinans ile ilgili çalışmalar veri alınarak tablo şeklinde oluşturulmuştur. Tablonun hazırlanmasında temel amaç mevcut çalışmalarda hangi yöntemlerin tercih edildiğini, bunun yıllara göre değişimini ve elde edilen bulguların örnekleme göre farklılıklarını daha net g r memize imkan sağlayacağı beklentisidir. Bu doğrultuda çalışmalar; yazar (lar), bulgular, yöntem, kullanılan değişkenler, örnekleme ve zaman boyutuna göre düzenlenerek Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Yazar (lar)	Bulgular	Yöntem	Değişkenler	Ülke/ Dönem
Nwakanma , vd., (2014)	Ekonomik büyüme ile mikrokredi arasındaki ilişki incelenmektedir. Bulgular, ekonomik büyüme ile mikrokredi arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. İlişkinin yönü ise ekonomik büyümeden mikrokredilere doğru tek yönlüdür.	ARDL analizi	Bağımlı değişken: Kişi başına reel GSYİH (KGSYH) büyümesi, Bağımsız değişken: Mikrofinans kredileri	1982 - 2011 dönemi, Nijerya
Lacalle-Calderón, vd., (2015)	Resmi kalkınma yardımları (ODA) ve mikro-finance (MF) ekonomik büyüme üzerine etkisi araştırılmaktadır. Bulgular, MF ekonomik büyümeyi pozitif etkilerken, ODA'nın herhangi bir etkisi bulunamamıştır.	Panel veri analizi	Bağımlı değişken: KGSYH büyümesi Bağımsız değişkenler: ODA ve MF kredileri	2001-2011 dönemi, 67 ülke
Lopatta ve Tchikov, (2016)	Mikrofinans kurumlarının (MFI) ekonomik büyümeye etkisi incelenmektedir. Bulgular, MFI'ların başarısı ve performansı ekonomik büyümeyi etkilemektedir.	Panel veri analizi	Bağımlı değişken: KGSYH, Bağımsız değişken: MFI'lerin performansı; aktif müşteri sayısı, ofis sayısı, kar marjı, müşteri başına personel sayısı.	1995-2012 dönemi, 119 ülke
Sultan ve Masih, (2016)	MF ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmektedir. Bulgular, MF ile büyüme arasında iki yönlü bir ilişki olduğu ve MF'nin çeşitli kanallarla büyümeyi teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır.	ARDL analizi	Bağımlı değişken: KGSYH büyümesi, Bağımsız değişkenler: MF kredileri ve ihracat/GSYH, Kontrol değişkenleri: Enflasyon, döviz kuru, reel faiz oranı	1983-2013 dönemi/ Bangladeş
Agarwal ve Sethi, (2016)	Sosyal girişimcilik, ekonomik büyüme sürecine beşeri sermaye boyutunu ekleyen yeni bir kavram olmakla birlikte, kapsayıcı büyüme sürecini teşvik eden çok önemli bir olgudur.	Vaka analizi	NA	Hindistan
Tiwari, 2016	KOBİ'ler uzun vadede sürdürülebilir bir yapıya sağlayamamaktadır. İnovasyon yönetimi ve sosyal girişimcilik ruhu, ekonomik büyümeye katkı sağlayarak sürdürülebilir olmalarını teşvik etmektedir.	Teorik çalışma	NA	NA
Kazmi, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik; istihdam yaratma, yenilik yapma, yoksulluğun azaltılması gibi konularda katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Pakistan gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesi için hayati önem taşımaktadır.	Teorik çalışma	NA	NA
Jilenga, (2017)	Sosyal girişimlerin ekonomik büyüme için çok önemli olduğunu ve istihdam yaratma, yerel halkın yaşam kalitesini yükseltme ve sosyal hizmetlerin sağlanması gibi çeşitli konularda yerel ekonomilere katkı sağlamaktadır.	Teorik çalışma	NA	NA

Bayarçelik ve Taşel, (2019)	Sosyal girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bireyler için sosyal değer yaratmaya odaklanan sosyal girişimcilik, toplumsal değer yaratarak bireylerin refahını iyileştirmektedir. Sonuç, sosyal girişimcilik ekonomik refah ve ekonomik büyümenin önemli bir katalizörüdür.	Teorik çalışma	NA	NA
-----------------------------	---	----------------	----	----

Tablo 2’de özetlenen çalışmalar incelendiğinde, Nwakanma vd. (2014) çalışması dışında, ortak bulgunun sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisinin pozitif olduğu yönündedir. Fakat bu çalışmalar yöntem, zaman boyutu ve örneklem grubu açısından farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıklara göre çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

- i) Yöntem açısından: Nwakanma vd. (2014), Sultan ve Masih (2016) zaman serisi analizini kullanırken, Lacalle-Calderón vd. (2015), Lopatta ve Tchikov (2016) panel veri analizini kullanmıştır. Agarwal ve Sethi (2016) vaka analizinden yararlanırken, Tiwari (2016), Kazmi vd. (2016), Jilenga (2017), Bayarçelik ve Taşel (2019) teorik olarak yararlanmıştır.
- ii) Zaman boyutu açısından: Lacalle-Calderón vd. (2015) çalışması kısa (10 yıllık) zaman serisini analizinde kullanırken, Nwakanma vd. (2014), Sultan ve Masih (2016), Lopatta ve Tchikov (2016) çalışmalarında görece uzun (yaklaşık 20 yıllık) zaman serilerini kullanmışlardır.
- iii) Örneklem grubu açısından: Lacalle-Calderón vd. (2015), Lopatta ve Tchikov (2016) çalışmalarında sırasıyla 67 ve 119 ülkeden oluşan panelleri kullanırken, Nwakanma vd. (2014), Sultan ve Masih (2016), Agarwal ve Sethi (2016) çalışmalarında tek bir ülke örneklemini kullanmışlardır.

Uygulamalı araştırmalarda yukarıda sıralanan farklılıklara rağmen, çalışmaların ortak bulgusu sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği şeklindedir. Bu uygulamalı çalışmaların bulguları; Tiwari (2016), Kazmi vd. (2016), Jilenga (2017), Bayarçelik ve Taşel (2019) yapmış olduğu teorik çalışmalarda da desteklenmektedir.

3.2. Ülke Bazlı Örneklem İçin Veri Seti

Bu bölümde sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin olup olmadığı 24 OECD ülkesinde analiz edilmektedir. Bu doğrultuda bağımlı değişken olarak ekonomik

büyüme (g), bağımsız değişkenler; kişi başına gelir gecikmesi ($y_{(t-1)}$), fiziki sermaye yatırımı (s_k), beşeri sermaye yatırımı (s_h), sosyal girişimcilik (s_s) ve nüfus büyüme oranı ($n + x + \delta$) kullanılmıştır.³¹ Bu aşamadan sonra $(n + x + \delta) = z$ olarak ifade edilecektir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin kısaltmaları, açıklamaları ve elde edildiği kaynaklar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Ülke Bazlı Örneklemde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Kısaltmalar	Değişkenler	Açıklama	Beklenen etkisi	Kaynak
g	Ekonomik büyüme	Kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasıla büyüme oranı		Penn World Table (PWT)
$y_{(t-1)}$	Kişi başına gelir gecikmesi	Kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasılanın gecikmesi	Negatif	PWT
s_k	Fiziksel sermaye yatırım oranı	Gayrisafi sabit sermaye oluşumu/RGSYH	Pozitif	Dünya Bankası/(PWT)
s_s	Sosyal girişimcilik	STK ve özel sektör tarafından yapılan transferler/ RGSYH	Pozitif	OECD/(PWT)
s_h	Beşeri sermaye yatırımı	Beşeri sermaye endeksi*15-64 nüfus/Toplam nüfus	Pozitif	PWT
z	Nüfus artış oranı+teknoloji büyüme oranı+yıpranma oranı ³²	Nüfus artış oranı+0,05	Negatif	PWT

Bilindiği üzere OECD’ye üye ülke sayısı 36’dır. Fakat analizde 24 OECD ülkesi kullanılmıştır. Bunun sebebi sosyal girişimcilik için sağlıklı verilere ulaşılabilirliğin dikkate alınmasıdır. Bu doğrultuda OECD ülkeleri içinden analiz için yeterli veri setine sahip olmayan ülkeler çıkarılmıştır. Analize konu olan ülkeler Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4. Ülke Bazlı Örneklem Grubunu Oluşturan Ülkeler

1	Almanya	7	Hollanda	13	İsviçre	19	Yunanistan*
2	Avustralya	8	İngiltere	14	Japonya	20	Norveç*
3	Avusturya	9	İrlanda*	15	Portekiz*	21	Danimarka
4	ABD	10	İtalya	16	Güney Kore*	22	Finlandiya
5	Belçika	11	İspanya*	17	Türkiye*	23	Kanada
6	Fransa*	12	İsveç	18	Yeni Zelanda	24	Lüksemburg*

*Ülkelere ait sosyal girişimcilik verilerinin eksik olan bölümleri Eviews programı yardımıyla interpolasyon yapılarak tamamlanmıştır.

³¹ Ekonomik büyüme değişkeni (g) hariç diğer değişkenlerin doğal lagaritmaları kullanılmıştır.

³² Teknoloji büyüme oranı+yıpranma oranı MRW modelinde olduğu gibi 0,05 olarak alınmıştır. Her ne kadar bu varsayımın gerçeği fazla yansıtmadığı düşünülse de günümüzde teknolojinin dünya çapında hızla yayıldığı göz önünde tutulduğunda, bu varsayımın gerçeği yansıtmada konusunda kayda değer olduğunu gösteriyor (Simões, 2011: 458-459).

3.3. Ampirik Bulgular

Tezin bu bölümünde bir önceki kısımda teorik alt yapısı sunulan yöntemlere ait yapılan analizler ve bulgular sırasıyla ele alınarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmadaki analizler; değişkenlere yönelik YKB testi, Pesaran ve Yamagata homojenlik testi, panel ARDL tahmin sonuçları (Gauss 10), tanımlayıcı istatistikler, korolesyon matrisi, modelin artıklarına yönelik YKB testi, Swamy testi ve CADF birim kök testi (Stata 13), interpolasyon (Eviews 9) ekonometri paket programları yardımıyla yürütülmüştür.

3.3.1. Ülke Bazlı Örneklem İçin Tanımlayıcı İstatistikler

Ülke bazlı örneklemde analize dahil edilen g , $y_{(t-1)}$, s_k , s_h , s_s , z serilerin orjinal haline ilişkin tanımlayıcı istatistikler ek'te gösterilmekle birlikte, bu serilerin doğal logaritması alınarak analizde kullanılmış hali Tablo 5'te gösterilmektedir. Bu tabloda serilerin ortalama, minimum, maksimum ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 5. Ülke Bazlı Değişkenler için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Minimum	Maksimum	Standart Sapma	Gözlem Sayısı	Ülke Sayısı
g	.0263692	-.1739191	.1987367	.0370201	1080	24
$\ln y_{(t-1)}$	4.385499	3.293116	4.962923	.2202431	1080	24
$\ln s_k$	6.541888	4.627101	7.826407	.6346626	1063	24
$\ln s_h$	.277214	-.1460171	-7.890101	.0951597	1080	24
$\ln s_s$	-9.81383	-14.27327	-7.890177	.7269074	1080	24
$\ln z$	-1.246563	-1.499851	-1.001555	.0448894	1080	24

Tablo 5 incelendiğinde fiziksel sermaye ($\ln s_k$) ve sosyal girişimcilik ($\ln s_s$) serileri hariç diğer serilerde minimum ve maksimum değerleri arasında büyük bir fark görülmemektedir. Örneğin sosyal girişimcilik ($\ln s_s$) serisine ait maksimum ve minimum değerleri sırasıyla -7.890177 ve -14.27327 aralığında iken, standart sapması .7269074'tür. Standart sapmanın aldığı değer de bu olguyu desteklemektedir. Kişi başına büyüme oranı (g), kişi başına gelirin gecikmesi ($\ln y_{(t-1)}$), beşeri sermaye ($\ln s_h$) ve nüfus büyüme oranı ($\ln z$) serilerinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki fark, fiziksel sermaye ($\ln s_k$) ve sosyal girişimcilik ($\ln s_s$) serilerinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki farka oranla oldukça küçüktür. Bu durum paneli oluşturan ülkeler arasında sosyal girişimcilik faaliyetleri ve fiziki sermaye yatırım oranları serilerinde diğer değişkenlerle kıyaslandığında farklılığın görece daha fazla olduğunu göstermektedir.

Modellerin tahmin edilmesine geçmeden önce çoklu doğrusallık sorununun da test edilmesi gerekmektedir. Çoklu doğrusallık sorununun varlığı, modelin açıklayıcılık düzeyini ifade eden R^2 değerinin olması gerekenden daha yüksek, katsayı varyansları büyük ve değişkenlerinin anlamsız olması gibi sorunlara neden olmaktadır (Gujarati, 1999: 327). Bu sorunun tespitinde yaygın olarak kullanılan basit korelasyon matrisi ve açıklayıcı değişkenlerin birbiri ile regresyonundan elde edilen r^2 değerleri tercih edilmiştir. Buna göre iki değişken arasında korelasyonun 0.9'dan fazla olması değişkenler arasında çoklu doğrusallık olduğuna işaret etmektedir (Asteriou, 2005: 96).

Tablo 6. Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi

	g	lny(t-1)	lnsk	lnsh	lnss	lnz
g	1.0000					
lny(t-1)	-0.2364	1.0000				
lnsk	0.0207	-0.1480	1.0000			
lnsh	-0.1375	0.7609	0.0896	1.0000		
lnss	-0.0120	0.3108	-0.3258	0.3888	1.0000	
lnz	0.0296	-0.0471	-0.0391	-0.0574	0.1063	1.0000

Ülke bazlı analizde kullanılan değişkenlerin korelasyon katsayılarına ait bulgular Tablo 6'daki matriste özetlenmektedir. Değişkenler arasında korelasyon katsayıları düşüktür. Buna göre matriste yer alan 10 korelasyon katsayısının -0.38 ile 0.76 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Değişkenlere Ait r^2 Değerleri

	lny(t-1)	lnsk	lnsh	lnss	Lnz
lny(t-1)	1.0000	0.0288	0.0311	0.1342	0.0466
lnsk		1.0000	0.0066	0.0036	0.0072
lnsh			1.0000	0.0210	0.0033
lnss				1.0000	0.0064
lnz					1.0000

Tablo 7'de ise açıklayıcı değişkenlere ait r^2 değerleri yer almaktadır. Benzer şekilde r^2 değerleri de genel olarak düşüktür. Buna göre tabloda yer alan r^2 değerlerinin 0.003 ile 0.134 arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem korelasyon matrisi hem de r^2 değerlerinden elde edilen bulgular kullanılan veri setinde çoklu bağlantı sorununun olmadığına işaret etmektedir.

3.3.2. Değişkenlere ve Modellere İlişkin Testler

Bu kısımda, ülke bazlı analizde yer alan değişkenlere ve bu değişkenlerle kurulan modellere ilişkin bazı ön testler yapılmaktadır. Bu testlerden elde edilen sonuçlar analiz aşamasında tercih edilecek uygun ekonometrik yöntemin belirlenmesinde yol gösterici olmaktadır. Bu doğrultuda yatay kesit bağımlılığı (YKB), homojenlik ve birim kök testleri gerçekleştirilmektedir. Öncelikli olarak değişkenler arasında YKB'ye ilişkin testler yapılmaktadır.

3.3.2.1. YKB'nin Test Edilmesi

Panel veri modellerinde birim etkiler sabit, zamana bağlı etkiler ise değişir kabul edilmektedir. Bu varsayımdan hareketle modele dahil edilmeyen değişkenlere ait etkilerin yatay kesit birimleri arasında bağımsız şekilde dağıldıkları varsayılmaktadır. Fakat iktisat teorisi, genellikle ekonomik birimlerin karşılıklı bağımlılığa neden olan eylemlerde bulunduğunu ifade etmektedir (Hsiao, 2007: 20). Kısaca hata teriminin bir parçası haline gelen ortak şokların ve gözlemlenmemiş bileşenlerin varlığı hata terimlerin önemli bir kesitsel bağımlılık sergilemelerine neden olmakta, bu tür bağımlılıkların dikkate alınmaması ölçüm yanlışlığı ve tahminlerde tutarsızlığa yol açmaktadır (Hoyos ve Sarafidis, 2006:486; Huang, 2008: 219). Bu nedenle panel veri modeli analizlerinde seriye gelen şokların panel verideki tüm yatay kesit birimlerin ilgili şoktan aynı derece etkilenip etkilenmediğinin araştırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak, kullanılan değişkenlere daha sonra ise oluşturulan modellere ilişkin YKB'nin varlığı test edilmektedir.

YKB'nin araştırılmasında kalıntılar arasında sıfır korelasyon beklenmemekte ve mevcut korelasyonun anlamlılığı ise çeşitli testlerle yapılmaktadır. Bunlar; Breusch-Pagan LM, Pesaran CD_{LM} , Pesaran LM adj, Friedman R ve Frees Q testleriyle incelenebilmektedir.

Breusch-Pagan LM testi sabit etkili modellerde kullanılabilmektedir. Test, hata terimlerine ait "pair-wise" tipi korelasyon katsayılarının kareleri üzerinden elde edilmektedir. Yatay kesit boyutunun (N) zaman boyutundan (T) küçük olduğu $N < T$ durumlarda kullanılabilen test, $N > T$ durumlarında ise önemli derecede hacim çarpıklığı (size distortion) ortaya çıkarmaktadır (Pesaran, 2004: 4-5). Testin elde edilmesine ilişkin eşitlik aşağıda yer almaktadır:

$$CD_{LM} = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p_{ij}^2 \quad (3.1)$$

Eşitlikte p_{ij} pair wise tipi korelasyon katsayılarını göstermektedir. Aşağıdaki 3.2 nolu eşitlikte buna ilişkin yöntem sunulmaktadır:

$$p_{ij} = \frac{\sum_{t=1}^T e_{it}e_{jt}}{(\sum_{t=1}^T e_{it}^2)(\sum_{t=1}^T e_{jt}^2)}; e_{it} = y_{it} - \alpha_i - \beta_i'x_{it} \quad (3.2)$$

Yukarıda verilen CD_{LM} testinin YKB kararı, verilen test istatistiği ve olasılık değerine göre yapılmaktadır. Sıfır hipotezi birimler arasında bağımlılığın olmadığını test etmektedir.

Bir diğer YKB testi Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testidir. Test $N > T$ durumlarında, YKB'nin varlığını CD_{LM} testi ile sınavan ampirik çalışmalarda tutarsız sonuçların elde edilmesinden dolayı, CD_{LM} testine alternatif olarak önerilmiştir. CD test istatistiğinin hesaplanmasında CD_{LM} testinden farklı olarak pair-wise tipi korelasyon katsayılarının ortalamaları tercih edilmektedir (Pesaran, 2004: 5).

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p_{ij}) \quad (3.3)$$

Burada p_{ij} i ve j birimler arasındaki artık korelasyon katsayısıdır. Test istatistiği, $d(N(N-1)/2)$ serbestlik derecesi ile χ^2 dağılıma sahiptir. Monte Carlo benzetimleri, $N > T$ durumlarında CD testinin, LM testinden daha üstün olduğunu göstermiştir. Mevcut testler dengeli panellerde başarılı sonuçlar verirken, dengesiz panellerde aynı başarılı sonuçları vermemiştir. Bundan dolayı Pesaran (2004: 17) dengesiz paneller için aşağıdaki test istatistiğini önermiştir:

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij}} p_{ij}) \quad (3.4)$$

Burada T_{ij} : i ve j birimleri arasındaki zaman serisi gözlemlerinin sayısını temsil etmektedir. Pesaran, CD_{LM} testinin daha üst bir versiyonu olan CD_{LM2} testini geliştirmiştir. Asimptotik standart normal dağılım özelliğine sahip olan bu test her iki durumda da ($N < T$ ve $N > T$) kullanılabilir. Teste ilişkin yöntem aşağıda eşitlikte yer almaktadır:

$$CD_{LM2} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N (Tp_{ij}^2 - 1)) \quad (3.5)$$

YKB'yi inceleyen bir diğer test sapması düzeltilmiş LM (LM_{adj}) testidir. Pesaran (2008) tarafından geliştirilen bu test ile panel ve grup ortalamalarından kaynaklanan bazı sapmalar düzeltilmektedir. Kesit ve zaman boyutuna ilişkin herhangi bir ön koşul bulunmamaktadır. Bundan dolayı her iki durumda da ($N < T$ ve $N > T$) kullanılabilir (Pesaran vd., 2008: 108). Teste ilişkin eşitlik aşağıda yer almaktadır:

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-k)p_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{\vartheta_{Tij}} \quad (3.6)$$

YKB sınamasına ilişkin sıfır hipotez diğer testlerde olduğu gibidir. Teste ilişkin sonuçlar Tablo 8’de raporlanmaktadır.

Tablo 8. Değişkenlere Yönelik YKB Testi Sonuçları

Değişkenler	Test İstatistikleri							
	CD _{LM}	p	CD	p	CD _{LM2}	p	LM _{adj}	P
g	639.888	0.000	-4.276	0.000	15.488	0.000	1.998	0.023
lny _(t-1)	649.911	0.000	-4.303	0.000	15.915	0.000	1.480	0.069
lns _k	2953.490	0.000	33.818	0.000	113.962	0.000	33.586	0.000
lns _h	4131.351	0.000	-3.207	0.001	164.095	0.000	160.216	0.000
lns _s	3622.718	0.000	-3.355	0.000	142.446	0.000	67.237	0.000
lnz	2375.689	0.000	-4.122	0.000	89.369	0.000	27.863	0.000

Değişkenlere ilişkin yapılan YKB testinden elde edilen sonuçlara göre YKB’nin var olduğunu ifade eden hipotez reddedilememektedir. Yani YKB vardır. Modelin artıklarına ilişkin YKB testi ise, hem sabit hem de rassal etkili modellerde kullanılabilen Pesaran CD_{LM}, Friedman R ve Frees Q testleriyle gerçekleştirilmiştir.

Friedman’nın R testi, Spearman’ın sıra korelasyon katsayısına dayanan parametrik olmayan bir testtir. Spearman’ın sıra korelasyon katsayısı 3.7 nolu eşitlikte elde edilmektedir:

$$r_{ij} = r_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T (r_{it} - (T+1/2))(r_{jt} - (T+1/2))}{\sum_{t=1}^T (r_{it} - (T+1/2))^2} \quad (3.7)$$

Friedman’ın istatistiği, ortalama Spearman’ın korelasyonuna dayanmakta ve aşağıdaki gibi elde edilmektedir:

$$R_{AVE} = \frac{2}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{r}_{ij} \quad (3.8)$$

(3.8) numaralı eşitlikte yer alan $\hat{r}_{ij}$, artıkların sıra korelasyon katsayısının örneklem tahmini iken, R_{AVE} ’nin büyük değerleri sıfır olmayan birimler arası korelasyonların varlığını gösterir. Friedman’ın öne sürdüğü test istatistiği (3.9) numaralı eşitlikte yer aldığı gibi hesaplanmaktadır:

$$FR = [(T-1)(N-1)R_{AVE} + 1] \quad (3.9)$$

Elde edilen FR test istatistiği (T – 1) serbestlik derecesi ile asimptotik olarak χ^2 dağılmaktadır (Hoyos ve Sarafidis, 2006: 486-487). Çıktıda yatay kesit bağımsızlığın testi için test istatistiği ve olasılık değeri yer almaktadır. Sıfır hipotezi birimler arası bağımlılığının olmadığını test etmektedir.

Sabit etkili modellerde YKB'nin test edilmesinde alternatif bir diğer test Frees'in geliştirmiş olduğu Q testidir. Bu test Friedman'nın test istatistiğinin hesaplanmasında kullanılan sıra korelasyon katsayılarının karelerinin toplamından oluşmaktadır. Yani Frees istatistiği sıra korelasyon katsayılarının karelerinin toplamına dayanmaktadır. Frees'in istatistiği:

$$FRE = N(R_{AVE}^2 - (T - 1)^{-1}) \quad (3.10)$$

Burada R_{AVE}^2 aşağıdaki gibi elde edilmekte,

$$R_{AVE}^2 = \frac{2}{N(N-1)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{r}_{ij}^2 \quad (3.11)$$

(3.11) numaralı eşitlikte verilen Frees'in test istatistiği Q dağılımına uymaktadır. Q dağılımı için kritik değerler:

$$Q = a(t)(x_{1,T-1}^2 - (T - 1) + b(T)(x_{1,T(T-3)/2}^2 - T(T - 3)/2) \quad (3.12)$$

Formülüyle hesaplanmaktadır. Burada $x_{1,T-1}^2$ ve $x_{1,T(T-3)/2}^2$ sırasıyla $T - 1$ ve $T(T - 3)/2$ serbestlik derecesiyle χ^2 dağılan bağımsız rassal değişkenlerdir. $R_{AVE}^2 > (T - 1)^{-1} + Q_q/N$ olması durumunda temel hipotez reddedilmektedir. Burada Q_q , Q dağılımının q. kartilidir. Yani Q dağılımı χ^2 dağılan bağımsız rassal değişkenlerin ağırlıklı toplamı ve değeri T'nin büyüklüğüne dayanmaktadır (Hoyos ve Sarafidis, 2006: 488). Buna ilişkin YKB testi sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Model Artıklarına Yönelik YKB Testi

	Test istatistiği	Olasılık değeri
Pesaran	43.112	0,000
Friedman	274.565	0,000
Frees	3.374	Q Dağılımı Kritik Değerleri 0,10 için 0.0924 0,05 için 0.1204 0,01 için 0.1726

Tablo 9'da modelin artıklarına yönelik YKB testi sonuçları gösterilmektedir. Pesaran'nın test istatistiği ve olasılık değerine göre $p < 0,05$ olduğu için H_0 hipotezi reddedilmekte ve modeldeki değişkenler arasında YKB söz konusudur. Friedman'nın test istatistiği ve olasılık değerine göre de YKB söz konusudur. Frees'in yatay bağımlılık testinde test istatistiğinin 0,01, 0,05 ve 0,1 güven düzeylerinde yer alan kritik değerlerden büyük olması durumunda H_0 hipotezi reddedilmektedir. YKB testlerinden ulaşılan bulgular, YKB'nin var olduğunu

göstermiştir. Dolayısıyla durağanlık analizi yapılırken ve ele alınan modellerin ekonometrik tahmininde, YKB'yi dikkate alan analiz yöntemleri kullanılacaktır.

3.3.2.2. Homojenlik Testi

Panel verinin kullanıldığı birçok çalışmada eğim katsayılarının homojen olduğu varsayılmaktadır. Fakat analize dahil edilen veri setinde var olmayan böyle bir duruma yönelik kısıtlama yanıltıcı sonuçlar ve geçersiz çıkarımlara neden olabilmektedir (Phillips ve Sul, 2003: 218).

Panel veri analizde yer alan değişkenlerde yatay kesitlere ilişkin eğim katsayılarının homojenliği, Swamy'nin S testi ile onun Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından panele uyarlanmış versiyonu olan delta testiyle (Δ) yapılmaktadır. Delta testi, her bir yatay kesitin göreceli kesinlik derecelerine göre ağırlıklandırılmış eğim katsayılarının dağılımdan faydalanmaktadır. Bu test, Δ ve Δ_{adj} olarak iki ayrı şekilde hesaplanabilmektedir. Buna göre:

$$\Delta = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\bar{S} - k}{\sqrt{2k}} \right) \quad (3.13)$$

Delta testinin hata terimlerinin normal dağılıma sahip olduğu varyansa ilişkin sapmaların düzeltilip zaman ve kesit boyutunun büyüklüğünün göz ardı edilerek normal dağılım gösteren uyarlanmış versiyonu aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\Delta_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\bar{S} - E(\bar{Z}_{IT})}{\sqrt{\text{var} \bar{Z}_{IT}}} \right) \quad (3.14)$$

Eşitlikte “N” kesiti, “T” zamanı, “k” açıklayıcı değişken sayısını ve “ $\bar{S}$ ” Swamy istatistiğini göstermektedir (Pesaran ve Yamagata, 2008: 51). Hesaplanan Δ ve Δ_{adj} testlerine ilişkin sıfır hipotezi ($H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_n = \beta$) panele ilişkin kesitlerin katsayılarının homojen olduğunu ifade etmektedir. Teste ilişkin sonuçlar Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. Swamy S ve Delta Testi Sonuçları

	Test	Test istatistiği	Prob
Swamy	S Testi	720.19	0.000
Pesaran ve Yamagata	Δ	12.416	0.000
	Δ_{adj}	13.484	0.000

Not: Swamy test istatistiği “Stata 14”, Pesaran ve Yamagata test istatistiği “Gauss 10” yardımıyla elde edilmiştir.

Tablo 10’da hesaplanan Delta ve S testine göre sıfır hipotezi ($H_0: \beta_i = \beta$) reddedilmiş ve katsayılarının heterojen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre

uygulanacak diğer testler ve değişkenlere ait parametrelerin tahmininde kesitlerin heterojen olduğu varsayımından hareket edilecektir.

3.3.2.3. Panel Birim Kök Testi

Panel veri modellerinin hem zaman hem de yatay kesit serilerine sahip olması, zaman serisinin varlığından dolayı serilerin zaman içerisinde izlediği yolun incelenmesini gerektirmektedir. Bundan dolayı panel verilerde zaman etkisinin incelenmesi panel verinin durağan olup olmadığının belirlenebilmesini sağlamaktadır. Ortalaması ve varyansının zamandan bağımsız, kovaryansı ise zamanlar arası farka bağlı olan seriler duran kabul edilmektedir. Panel birim kök testleri hem kesit hem de zaman boyutuna sahip panel serilerinden dolayı, zaman serisi birim kök testlerinden farklı asimptotik özellikler gösterebilir. Bu nedenle panel verilerde durağanlığın test edilmesi için farklı özellikte birim kök testleri geliştirilmiştir (Şak, 2015: 203-238). Bu testler temelde YKB'yi dikkate alan ve almayanlar olarak birinci nesil ve ikinci nesil testler olarak ikiye ayrılmaktadır. Çalışmada YKB söz konusu olduğu için ikinci nesil birim kök testleri tercih edilmelidir.

Bu tezde diğer ikinci nesil testlere göre daha iyi olan ve Pesaran (2007) tarafından geliştirilen birim kök testi kullanılmıştır. Pesaran bu testinde, YKB'yi yok etmek için faktör yüklemelerini tahmin etmek yerine basit bir yöntem geliştirmiştir. Bu yöntemde ADF regresyonun gecikmeli yatay kesit ortalamaları, tek tek serilerin birinci farkı ve onun genişletilmiş hali kullanılmaktadır. Böylelikle bu regresyonun birinci farkı YKB'yi yok etmektedir. Bu test, yatay kesit genelleştirilmiş Dickey Fuller (CADF) olarak ifade edilmektedir. Temel CADF regresyonu aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır:

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + p_i Y_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + d_1 \Delta \bar{Y}_t + \varepsilon_{it} \quad (3.15)$$

Burada $\bar{Y}_t$, tüm N gözlemlerinin zaman t'ye göre ortalamasıdır. YKB, gecikmeli yatay kesit ortalamaları ve birinci farkların varlığı sayesinde bir faktör yapısı yardımıyla dikkate alınmaktadır. Hata terimi ya da faktörde otokorelasyonun varlığı durumunda Y_{it} ve $\bar{Y}_t$ 'nin gecikmeli birinci farklarının eklenmesiyle tek değişkenli regresyon genişletilebilmektedir (Pesaran, 2007: 268-273).

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + p_i Y_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + \sum_{j=0}^p d_{j+1} \Delta \bar{Y}_{t-j} + \sum_{k=1}^p c_k \Delta Y_{i,t-k} + \varepsilon_{it} \quad (3.16)$$

Buna ilişkin genişletme derecesinin seçimi ardışık testler ya da bir bilgi kriteri ile elde edilebilmektedir. CADF regresyonun tahmininden sonra her bir yatay kesitin birim

köklerinin ortalaması alınarak, panel geneli için, birim kök elde edilebilmektedir. Yani gecikmeli değişkenlerin t istatistiklerinin ortalamaları olan $CADF_i$ alınarak CIPS (Cross-sectionally Augmented IPS) istatistiği elde edilmektedir (Pesaran, 2007: 276).

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (3.17)$$

CIPS istatistiğinin farklı T ve N değerleri için kritik değerleri hesaplanabilmektedir. Pesaran (2007: 268) yaptığı Monte Carlo simülasyonunda hem $N > T$ hem de $T > N$ durumlarında CADF'in kullanılabilir olduğunu ileri sürmektedir. CADF testi panel veri setinde yer alan her bir kesitin durağanlığını hesaplarken, CIPS testi ise panelin geneli için durağanlığı hesaplamaktadır. Buna göre CADF ve CIPS testinin sıfır ve alternatif hipotezi aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır:

$H_0: p_i = 0$ (tüm i'ler için)

$H_a: p_i < 0$ ($i=1,2,\dots,N_i$) ve $p_i = 0$ ($i=N_{i+1}, N_{i+2},\dots,N$)

Tablo 11. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzy Değerleri		Fark Değerleri		Sonuç
	T Değeri	Olasılık Değeri	T Değeri	Olasılık Değeri	
g/sabit	-3,122	0,000			I(0)
$\ln y_{(t-1)}/\text{sabit}$	-1.916	0.224	-3.192	0,000	I(1)
$\ln s_k/\text{sabit}$	-1.087	1,000	-3,516	0,000	I(1)
$\ln z/\text{sabit}$	-1,530	0,895	-3,965	0,000	I(1)
$\ln s_s/\text{sabit}$	-1,191	0,985	-3,785	0,000	I(1)
$\ln s_h/\text{sabit}$	-1.972	0,146			
$\ln y_{(t-1)}/\text{sabit-trend}$	-1.959	0.983	-3.365	0,000	I(1)
$\ln s_k/\text{sabit-trend}$	-1.942	0,987	-3.528	0,000	I(1)
$\ln z/\text{sabit-trend}$	-2.349	0,480	-3.576	0,000	I(1)
$\ln s_s/\text{sabit-trend}$	-1.563	1,000	-4.091	0,000	I(1)
$\ln s_h/\text{sabit-trend}$	-3.076	0,000			I(0)

Not: Anlamlılık düzeyi %5 olarak belirlenmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde, her değişkenin durağanlıkları sabit ve sabit-trend şeklinde incelenmiştir. Buna göre g (sabit) ve $\ln s_h$ (sabit-trend) I(0) düzeyinde durağanken, diğer değişkenler ($\ln y_{(t-1)}$, $\ln s_k$, $\ln z$ ve $\ln s_s$) durağan değildir. Bundan dolayı değişkenlerin birinci farkları alındığında durağan yani I(1) olmaktadır. Modeldeki değişkenlerden bağımlı değişkenin I(1) olması şartıyla bağımsız değişkenlerin I(0) ve I(1) olmasına izin veren Westerlund (2008) Durbin-H testi kullanılabilmektedir. Fakat çalışmanın bağımlı değişkenin düzeyde durağan I(0) olması Durbin-H testi'nin yapılmasına izin vermemektedir. Bundan dolayı çalışmada yer alan değişkenlerin durağanlıklarının farklılık arz etmesi, yani

I(0) ve I(1) olmaları panel ARDL yapılmasını gerektirmektedir (Pesaran, Shin ve Smith, 1999: 626).

3.3.2.1. Panel ARDL

Ampirik büyüme çalışmaları uzun bir süre yatay kesit veriler kullanılarak yapılmıştır. Islam (1995) çalışmasında yatay kesitlerle tahmin yapılmasının yanlı (bias) tahminlere yol açacağını öne sürmüştür. Bunun sebebinin gözlemlenemeyen başlangıç teknoloji düzeyindeki farklılıkların hata terimine dahil edilmesi sonucu ihmal edilen değişkenden (omitted variable) kaynaklanacağını vurgulamıştır. Bu sorunun üstesinden gelmek için ülkeye özgü sabit katsayılar dışında tüm parametrelerin homojen olduğunu varsayan statik sabit etki tahmincilerini önermiştir. Ancak büyüme regresyonlarında gecikmeli bağımlı değişkenin varlığı statik panel veri analizleriyle ((pooled ordinary least square (POLS) veya sabit etki tahmin edicileri gibi) tahmin yapmayı engellemektedir. Bu sorunun çözülmesi dinamik sabit etki tahmincilerinin ortaya çıkmasıyla giderilmiş ve ampirik büyüme çalışmalarında uzun bir süre kullanılmıştır (Simões, 2011: 458-459). Bütün bu çalışmalarda eğim katsayıların homojen olduğu varsayılmaktadır. Ancak eğim katsayılarının heterojen olduğu durumlarda dinamik panel veri modellerindeki parametrelerin ortalama değerlerinin tutarsız ve yanıltıcı tahminler üretebileceği vurgulanmaktadır (Pesaran ve Smith, 1995; Pesaran, Shin ve Smith, 1999). Büyüme regresyonlarında bu sorunun giderilmesinde Pesaran, vd. (1999) diğer tahmin edicilere göre daha fazla parametre heterojenliğine izin veren Ortalama Grup (MG) ve Havuzlanmış Ortalama Grup (PMG) tahmincilerini önermektedir.

MG tahmincisi parametrelerin kısa ve uzun dönemde ülkeler arasında farklı olduğunu öne süren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda her bir ülke için zaman serisi ARDL tahmininden elde edilen katsayıların ortalaması alınarak uzun dönem parametreleri hesaplanmaktadır. Benzer işlemler birimden birime farklılık arz eden sabit terim, kısa dönem ve hata düzeltme parametreleri içinde yapılmaktadır. Ancak MG tahmincisinin bazı kısıtlar içermesi hem havuzlama hem de ortalama almanın birlikte olduğu, havuzlanmış ortalama grup tahmincisi

(PMG) olarak da adlandırılan bir ara tahmincinin³³ ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır (Blackburne ve Frank, 2007: 197-199).

PMG tahmincisi, sabit katsayılar, kısa dönem katsayılar ve hata düzeltme parametrelerinin gruplar arasında farklılık göstermesine izin verirken, uzun dönem katsayılar homojen olmaktadır. Böylelikle MG tahmincisinde olduğu gibi sabit katsayılar, kısa dönem katsayılar ve hata düzeltme katsayıları gruplar arasında heterojenlik gösterirken, uzun dönem katsayılar ise DFE tahmincisinde olduğu gibi homojenlik göstermektedir. Pesaran, vd. (1999), PMG tahmincisinin elde edilmesinde hata terimlerinin normal dağılıma sahip olduğu varsayımından hareketle maksimum olabilirlik yaklaşımını benimsemiştir. Böylelikle uzun dönem parametreleri ve her bir grup için hata düzeltme katsayılarının elde edilmesi yoğunlaştırılmış logaritmik-olabilirlik fonksiyonun maksimize edilmesiyle mümkün olabilmektedir. Uzun dönem parametrelerinin elde edilmesinden sonra kısa dönem ve hata düzeltme katsayıları her bir ülke için en küçük kareler (EKK) regresyonlarıyla tahmin edilmektedir (Nazlıoğlu, 2011: 75).

Uzun dönem katsayıları tahmin etmek için aşağıdaki temel ARDL modeli kullanılmaktadır. Panel ARDL (p,q,q,.....q) modelinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin p. ve q. sıradan gecikmeleri eşitliğin sağ tarafında yer almaktadır. Buna göre panel ARDL modeli aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$y_{it} = \mu_i + \sum_{j=1}^{p_i} \lambda_{ij} y_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{q_i} \delta_{ij} x_{i,t-j} + \varepsilon_{it} \quad (3.18)$$

Bu denklemde, zaman periyodu $t = 1, 2, \dots, T$ ve gruplar (ülkeler) $i = 1, 2, \dots, N$, μ_i = sabit etkileri, j = gecikme sayısını, x_{it} açıklayıcı değişkenler vektörünü ($k \times 1$), λ_{ij} bağımlı değişkenin gecikmelerine ait katsayıları, δ_{ij} ise ($k \times 1$) katsayılar vektörünü ifade etmektedir. Bilindiği üzere T 'nin yeterince büyük olması panel ARDL yönteminde grupların ayrı ayrı çözülebilmesine olanak vermektedir. Yukarıdaki denklemin aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmesinin daha uygun olacağı ifade edilmektedir. Buna göre:

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \phi_i y_{i,t-1} + \beta_i' x_{i,t} + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta y_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij}' \Delta x_{i,t-j} + \varepsilon_{it} \quad (3.19)$$

Denklemde yer alan ifadeler şu şekilde açıklanmaktadır:

³³ PMG tahmincisi MG ile DFE (dinamik sabit etkiler) arasında bir ara tahmincidir. DFE tahmincisi hata düzeltme modelini sabit etkiler şeklinde tahmin etmekte, dolayısıyla yatay kesitlere göre ayrı ayrı tahmin yapmamaktadır (homojen panel, homojen eğim parametreleri). DFE tahmincisi PMG tahmincisi gibi uzun dönem katsayılarının tüm paneller (yatay kesitler) için aynı olduğunu varsayarken, PMG'den farklı olarak hata düzeltme katsayısı ve kısa dönem katsayıların da tüm yatay kesitler için aynı olduğunu varsaymaktadır.

$$\phi_i = -(1 - \sum_{j=1}^p \lambda_{ij}) \quad (3.20)$$

$$\beta_i = \sum_{j=0}^q \delta_{ij} \quad (3.21)$$

$$\lambda_{ij}^* = \sum_{m=j+1}^p \lambda_{im}, j = 1, 2 \dots p-1. \quad (3.22)$$

$$\delta_{ij}^* = -\sum_{m=j+1}^q \delta_{im}, j = 1, 2 \dots q-1. \quad (3.23)$$

Bu ifadeler gruplandırılıp yeniden yazılarak hata düzeltme denklemi elde edilebilmektedir (Mamun, Sohag ve Akhter, 2013: 569-570).

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \phi_i (y_{i,t-1} - \theta_i' x_{it}) + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta y_{it-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij}^* \Delta x_{i,t-j} + \varepsilon_{it} \quad (3.24)$$

Burada $\phi_i = -\left(\frac{\beta_i}{\theta_i}\right)$ denklemi y_{it} ve x_{it} arasındaki denge ve uzun dönem ilişkisini tanımlamaktadır. Ayrıca λ_{ij}^* ve δ_{ij}^* ise sırasıyla bağımlı değişkenin ve açıklayıcı değişkenlerin kendi gecikmelerine ait kısa dönem katsayılarını ifade etmektedir. Son olarak, hata düzeltme katsayısını ifade eden ϕ_i ise x_{it} 'deki bir değişikliği takiben, uzun dönem dengeye doğru y_{it} 'nin ayarlanma hızını ölçer. Uzun dönem ilişkiden söz edebilmek için $\phi_i < 0$ olma şartının sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ϕ_i değeri y_{it} ile x_{it} arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu da göstermektedir (Mamun, vd., 2013: 569-570).

Kısaca ifade edilecek olursa Pesaran ve arkadaşları tarafından panel ARDL için geliştirilen MG ve PMG tahmincilerinden; MG tahmincisi N tane zaman serisi regresyonunu tahmin ederek bu regresyonların katsayılarının ortalamalarına dayanırken, PMG tahmincisi katsayıların havuzlanmasının ve ortalamasının bir kombinasyonuna dayanmaktadır. Bu alternatif modeller arasında tercih yapmak yani PMG ve MG tahmincilerin etkinliği ve tutarlılığını test etmek için Hausman testi uygulanmaktadır. Hipotez testi H_0 : Uzun dönem katsayıları homojendir (PMG)'ye karşı, alternatif hipotez olan H_1 : Uzun dönem katsayıları homojen değildir (MG) test edilmektedir. H_0 reddedilemezse homojen uzun dönem katsayılar yani katsayılar yatay kesitten kesite değişmemekte dolayısıyla PMG tahmincisi uygundur. H_0 reddedilmesi durumunda ise heterojen uzun dönem katsayılar yani katsayılar yatay kesitten kesite değişmekte dolayısıyla MG tahmincisi uygun olmaktadır (Blackburne ve Frank, 2007: 197-199).

PMG ve MG tahmincilerin parametre heterojenliği dikkate alarak ampirik büyüme çalışmalarında teorik avantaj sağlamalarının yanı sıra bazı teknik avantajlarda sağlamaktadır (Malangeni ve Phiri, 2017: 10). Bu avantajlar şu şekildedir:

- i) Diğer eşbütünleşme tekniklerinin aksine modelde kullanılacak değişkenlerin düzeyde $I(0)$ ya da birinci farkta $I(1)$ durağan olması uygulamaya engel olmamaktadır.
- ii) Klasik eş bütünleşme testlerine göre kısıtsız hata düzeltme modelini kullandığından istatistiksel olarak daha güvenilir sonuçlar vermektedir.
- iii) Son olarak değişkenlerin kısa ve uzun dönem dinamiklerini hesaplamaktadır.

3.4. Ülke Bazlı Çalışmanın Hipotezi

Daha önceki bölümlerde bazı uygulama örnekleri sunulan sosyal girişimcilik başta yoksulluk olmak üzere toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlara çözüm bulmak amacıyla bazı faaliyetler (sermaye sağlama, işletme geliştirme, yoksullara yönelik mal ve hizmet geliştirme, kaynak eşleme, bilgi sağlama, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi) gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetler son dönemlerde özellikle de 1970'lerden sonra yaygınlaşmasına rağmen, ekonomik büyümeye etkileri yeterince dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla bu faaliyetlerin ekonomik büyümeye etkisinin olup olmadığının araştırılması önemlidir. Çalışmada bu faaliyetlerin ekonomik büyümeye etkisinin olup olmadığı ülkeler ve bir sonraki bölümde ise iller bazında analiz edilmektedir. Ülkeler bazında, sosyal girişimcilik faaliyeti (kaynak eşleme) kapsamında özel sektör işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk adına STK ile birlikte yapmış olduğu ayni ve nakdi yardımların (özel-STK kaynak tahsisi) ekonomik büyümeye etkisi incelenmektedir. Buna göre; kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla büyüme oranı (g) bağımlı değişken, kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın gecikmesi ($y_{(t-1)}$), fiziki sermaye yatırım oranı (s_k), beşeri sermaye yatırımı (s_h), sosyal girişimcilik (s_s) ve nüfus artış oranı (z) ise bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir.

3.5. Araştırma Modeli

Çalışmada iki model (Model I ve Model II) oluşturulmuştur. Bu modellerden birincisi MRW (1992) modelini ifade ederken, Model II ise Ishise ve Sawada (2009) modeline sosyal girişimcilik değişkenin ilave edildiği modeli ifade etmektedir. Bu doğrultuda test edilmek için kurulan panel ARDL modelleri aşağıdaki gibidir:

Model I:

$$g_{it} = \mu_i + \sum_{j=1}^{pi} \lambda_{ij} g_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{qi} \delta_{ij} (\ln y_{(t-1)it-j} + \ln sk_{it-j} + \ln sh_{it-j} + \ln z_{it-j}) + \varepsilon_{it}$$

Model I, Pesaran vd. (1999)'nin önerdiği şekilde aşağıdaki gibi yeniden düzenlenirse;

Model I:

$$\Delta g_{it} = \mu_i + \phi_i g_{i,t-1} + \beta_i' (\ln y_{(t-1)it} + \ln sk_{it} + \ln sh_{it} + \ln z_{it}) + \sum_{j=1}^{pi} \lambda_{ij} g_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{qi} \delta_{ij} (\ln y_{(t-1)it-j} + \ln sk_{it-j} + \ln sh_{it-j} + \ln z_{it-j}) + \varepsilon_{it}$$

Model II:

$$g_{it} = \mu_i + \sum_{j=1}^{pi} \lambda_{ij} g_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{qi} \delta_{ij} (\ln y_{(t-1)it-j} + \ln sk_{it-j} + \ln sh_{it-j} + \ln ss_{it-j} + \ln z_{it-j}) + \varepsilon_{it}$$

Model II, Pesaran vd. (1999)'nin önerdiği şekilde aşağıdaki gibi yeniden düzenlenirse;

Model II:

$$\Delta g_{it} = \mu_i + \phi_i g_{i,t-1} + \beta_i' (\ln y_{(t-1)it} + \ln sk_{it} + \ln sh_{it} + \ln ss_{it} + \ln z_{it}) + \sum_{j=1}^{pi} \lambda_{ij} g_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{qi} \delta_{ij} (\ln y_{(t-1)it-j} + \ln sk_{it-j} + \ln sh_{it-j} + \ln ss_{it-j} + \ln z_{it-j}) + \varepsilon_{it}$$

Her ne kadar Model I'den elde edilecek katsayılar kıyaslama yapmak için önemli olsa da çalışmanın konusunu Model II oluşturmaktadır. Bu bakımdan Model II'nin çözümünden elde edilecek katsayı, hipotezin kabul edilip edilemeyeceğinde etkili olacaktır. Buna sosyal girişimcilik değişkenini temsil eden ($\ln s_s$) değişkenine ait katsayı değerlendirilerek karar verilebilir. Model II'nin çözümünden elde edilen katsayının istatistiksel olarak anlamlı olması durumunda hipotez kabul edilecektir. Diğer bir ifadeyle, sosyal girişimcilik kapsamında özel sektör işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk adına STK'larla birlikte yapmış olduğu ayni ve nakdi yardımların ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen katsayının pozitif (negatif) olması, sosyal girişimciliğin ülkelerin ekonomik büyümesini artırdığı (azalttığı) şeklinde yorumlanacaktır.

3.5.1. Ülke Bazlı Çalışmaya İlişkin Tahmin Sonuçları

Panel ARDL modellerinde hangi tahmincinin daha etkin olduğuna yönelik karar Hausman testine göre verilmektedir. Ancak modellerde Pesaran vd., (1997) çalışmasında da belirttiği

üzere MG ve PMG varyans-kovaryans matrisinin yani $\hat{V}(\hat{\theta}MG) - \hat{V}(\hat{\theta}PMG)$ pozitif tanımda olmamasından dolayı Hausman testi hesaplanamamıştır. Bu yüzden MG ve PMG tahmincisinden hangisinin daha etkin olduğuna yönelik karar verilirken daha çok PMG tahmincisinden elde edilen sonuçlar teorik ve istatistiksel olarak anlamlı olduğundan PMG tahmin sonuçları yorumlanmıştır. Yatay kesit bağımlılığı dikkate alınarak elde edilen Panel ARDL sonuçları Tablo 12’de sunulmaktadır.

Tablo 12. Panel ARDL Analiz Sonuçları

	Model I	Model II
Bağımlı değişken (g)	PMG	PMG
Uzun dönem katsayılar		
$\ln y_{(t-1)}$	-0.056* (0.026)	-0.231*** (0.018)
$\ln s_k$	0.009 (0.006)	0.207*** (0.016)
$\ln s_h$	-0.002 (0.033)	-0.106*** (0.012)
$\ln z$	-0.007 (0.030)	-0.374*** (0.045)
$\ln s_s$		0.173*** (0.030)
Hata düzeltme katsayısı		
$\emptyset$	-0.864*** (0.081)	-0.412*** (0.084)
Kısa dönem katsayılar		
$\ln y_{(t-1)}$	-0.049*** (0.005)	-0.095*** (0.020)
$\ln s_k$	0.007*** (0.001)	0.085*** (0.017)
$\ln s_h$	-0.002*** (0.000)	-0.043*** (0.009)
$\ln z$	-0.006*** (0.001)	-0.154*** (0.032)
$\ln s_s$		0.071*** (0.015)
Sabit	0.003 (0.003)	0.032 (0.079)

Not: ***, **, * sırasıyla 0.01, 0.05 ve 0.10 için anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Uygun gecikme uzunluğu Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre Model I ve Model II için maksimum 2 gecikme belirlenerek otomatik olarak hesaplanmıştır

PMG tahmincisinden elde edilen bulgulara göre Model I’nin çözümünden elde edilen istatistiki olarak anlamlı ve negatif hata düzeltme katsayısı ($\emptyset$) değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olduğuna işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle, istatistiki olarak anlamlı ve negatif hata düzeltme katsayısı (-0.86) bir istikrarsızlık meydana geldiğinde bu istikrarsızlığın etkisinin yaklaşık olarak %86’sının bir sonraki dönemde düzeltilerek uzun dönemde dengeye yaklaşacağını göstermektedir. Buna göre;

Model I için uzun dönemde değişkenlerin etkileri: MRW modelini temsil eden Model I’de yer alan değişkenlere ait beklenen katsayı işaretleri; kişi başına gelir gecikmesi ($\ln y_{(t-1)}$) ve nüfus büyüme oranı ($\ln z$) için negatif, fiziki sermaye yatırımları ($\ln s_k$) ve beşeri sermaye yatırımları ($\ln s_h$) içinse pozitiftir. Elde edilen bulgulara göre, beşeri sermaye değişkeni hariç diğer değişkenlerin katsayı işaretleri teorik beklentiyle uyumludur. Buna karşın kişi başına gelir gecikmesi ($\ln y_{(t-1)}$) değişkeni dışında diğer değişkenler istatistiksel olarak anlamlı değildir. Elde edilen bu bulgudan hareketle kişi başına gelir gecikmesinin ($\ln y_{(t-1)}$) negatif işarete sahip olması, iktisadi olarak ülkeler arasında yakınsama eğiliminin olduğu öngörüsünü desteklemektedir.

Model I için kısa dönemde değişkenlerin etkileri: Kısa dönemde modelde yer alan bütün değişkenler istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen, bu değişkenlerden beşeri sermaye yatırımları hariç, diğer değişkenlerin katsayı işareti teorik beklentilerle uyumludur. Buna göre negatif işarete sahip olan kişi başına gelir gecikmesi ($\ln y_{(t-1)}$) uzun dönemde olduğu gibi kısa dönemde de ülkeler arasında yakınsama eğiliminin devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca fiziki sermaye yatırımlarında ($\ln s_k$) meydana gelen %1’lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.007 oranında artırmakta, nüfus büyüme oranında ($\ln z$) meydana gelen %1’lik bir artış kişi başına büyümeyi %-0.006 oranında azaltmaktadır. Teorik beklentinin tersi yönünde katsayı işaretine sahip olan beşeri sermaye yatırımlarında ($\ln s_h$) meydana gelen %1’lik bir artış ise kişi başına büyümeyi %-0.002 oranında azaltmaktadır. Bu katsayı işareti teorik beklentinin tersi yönünde katsayı işaretine sahip olsa da beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkileri konusunda literatüre yön vermiş çalışmalarda da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin, MRW (1992) ve Barro (1992) çalışmalarında pozitif, İslam (1995) çalışmasında negatif ve Romer (1990) çalışmasında ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Dolayısıyla beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkisi farklılık gösterebilir. Mevcut çalışmada beşeri sermayeye ait katsayının negatif işarete olması İslam (1995) tarafından yapılan çalışmada da belirttiği gibi kullanılan veri setinin tam olarak beşeri sermayeyi yansıtmamasından kaynaklanabilir. Bundan dolayı bu negatif işaretin pozitif olarak yorumlanabileceğini ifade etmektedir.

Her ne kadar MRW modeline ait değişkenlerin istatistiksel anlamlılığı, katsayıların işaretleri ve ekonomik büyümeye etkileri önemli olsa da, çalışmanın amacı MRW modeline dahil edilen sosyal girişimcilik ($\ln s_s$) değişkeninin teorik ve istatistiksel olarak tutarlılığı ve ekonomik büyüme üzerine etkisidir. Bu doğrultuda oluşturulan Model II’nin çözümünden elde edilen istatistiki olarak anlamlı ve negatif hata düzeltme katsayısı ($\emptyset$) eşbütünleşme

ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Yani istatistiki olarak anlamlı ve negatif hata düzeltme katsayısı (-0.41) bir istikrarsızlık meydana geldiğinde bu istikrarsızlığın etkisinin %41'nin bir sonraki dönemde düzeltilerek uzun dönemde dengeye yaklaşacağını göstermektedir. Buna göre;

Model II için uzun dönemde değişkenlerin etkileri: Model I'de olduğu gibi, Model II'de de beşeri sermaye değişkeni dışında diğer değişkenlerin katsayı işaretleri teorik beklentiyle uyumludur. Ayrıca bütün değişkenler de istatistiksel olarak anlamlıdır. Sosyal girişimciliğin modele dahil edilmesi istatistiksel olarak anlamsız olan değişkenleri anlamlı hale getirmiştir. Bu bilgiler ışığında teorik beklentilerle uyumlu şekilde kişi başına gelir gecikmesinin katsayı işareti negatiftir. Bu sonucun iktisadi yorumu, ülkeler arasında yakınsama eğilimi devam etmekle birlikte, Model I (%-0.056)'e göre yakınsama eğilimi Model II'de (%-0.23) artmıştır.

İstatistiksel olarak anlamlı hale gelen değişken fiziki sermaye için kullanılan lns_k değişkenidir. Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi pozitif çıkmıştır. Buna göre lns_k meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.21 oranında artırmaktadır. Model I ile kıyaslandığında değişken hem istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiş hem de ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.009'dan %0.21'e artmıştır.

İstatistiksel olarak anlamlı bir başka değişken beşeri sermaye için kullanılan lns_h değişkenidir. Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi negatif çıkmıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu negatif etki pozitif olarak yorumlanabilir. Buna göre lns_h meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.11 oranında artırmaktadır. Model I ile kıyaslandığında değişken hem istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiş hem de ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.002'den %0.11'e artmıştır.

İstatistiksel olarak anlamlı bir başka değişken nüfus büyüme oranıdır (lnz). Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi negatif çıkmıştır. Buna göre nüfus lnz 'de meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.37 oranında azaltmaktadır. Model I ile kıyaslandığında, diğer değişkenlerde olduğu gibi, değişken hem istatistiksel olarak anlamlı hale gelmiş hem de ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.007'den %0.37'e artmıştır.

Şüphesiz çalışma konusu açısından önem arz eden değişken sosyal girişimciliği ifade eden, lns_s değişkenidir. Elde edilen bulgulara göre uzun dönemde bu değişkene ilişkin katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Buna göre sosyal girişimcilikte (lns_s) meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.17 oranında artırmaktadır.

Model II için kısa dönemde değişkenlerin etkileri: Uzun dönemde olduğu gibi, kısa dönemde de beşeri sermaye değişkeni dışında diğer değişkenlerin katsayı işaretleri teorik beklentiyle uyumludur. Ayrıca bütün değişkenler istatistiki olarak anlamlıdır. Bu bilgiler ışığında teorik beklentilerle uyumlu şekilde kişi başına gelir gecikmesinin katsayı işareti negatiftir. Dolayısıyla, ülkeler arasında yakınsama eğilimi devam etmekle birlikte, Model I (%-0.049)'e göre yakınsama eğilimi Model II'de (%-0.095) artmıştır.

Bir diğer değişken fiziki sermaye için kullanılan lns_k değişkenidir. Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi pozitif çıkmıştır. Buna göre lns_k meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyüme oranını %0.085 oranında artırmaktadır. Model I ile kıyaslandığında değişkenin ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.007'den %0.085'e artmıştır.

Bir diğer değişken beşeri sermaye için kullanılan lns_h değişkenidir. Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi negatif çıkmıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu negatif etki pozitif olarak yorumlanabilir. Buna göre lns_h meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyüme oranını %0.043 oranında artırmaktadır. Model I ile kıyaslandığında değişkenin ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.002'den %0.043'e artmıştır.

Bir başka değişken nüfus büyüme oranıdır (lnz). Bu değişkene ilişkin katsayı işareti Model I'de olduğu gibi negatif çıkmıştır. Buna göre lnz 'de meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.15 oranında azaltmaktadır. Model I ile kıyaslandığında, değişkenin ekonomik büyüme üzerine etkisi %0.006'dan %0.15'e artmıştır.

Şüphesiz çalışma konusu açısından önem arz eden değişken sosyal girişimciliği ifade eden, lns_s değişkenidir. Elde edilen bulgulara göre uzun dönemde olduğu gibi kısa dönemde de sosyal girişimcilik değişkenine ilişkin katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Buna göre sosyal girişimcilikte (lns_s) meydana gelen %1'lik bir artış kişi başına büyümeyi %0.07 oranında artırmaktadır. Böylelikle sosyal girişimcilik hem kısa dönemde hem de uzun dönemde ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Ancak uzun dönemdeki etki kısa döneme göre daha fazladır. Elde edilen bu bulgu sosyal girişimcilik ile ilgili beklentiyi desteklemektedir. Çünkü sosyal girişimciler toplumsal sorunlara karşı yenilikçi ve kalıcı çözümü hedeflediğinden sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik büyümeye etkisinin kısa dönemden ziyade uzun dönemde ortaya çıkması daha muhtemeldir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; neoliberal politikaların benimsenmeye başlanmasından sonra refah devletinin uygulamalarının azalması toplumsal sorunları

artırmıştır. Son dönemlerde özellikle 1970’lerden sonra hızla artan ve çeşitlilik gösteren bu sorunlar sosyal girişimcilik faaliyetlerini artırmıştır. Sosyal girişimcilik faaliyetlerindeki bu artışlar, özellikle yoksulluk olmak üzere diğer toplumsal sorunları azaltmanın yanı sıra ekonomik büyümeyi de etkilemektedir. Buna karşın sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini inceleyen çalışmalar az sayıdadır. Bu doğrultuda sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi, Ishiese ve Sawada (2009) çalışmasından yararlanılarak oluşturulan model baz alınarak, 24 OECD ülkesi için panel ARDL yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre sosyal girişimciliğe ait katsayı hem kısa hem de uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir. Ancak uzun dönemdeki etki kısa döneme göre daha fazladır. Bu bulgular toplumsal sorunlara kalıcı çözüm bulmaya çalışan sosyal girişimcilik faaliyetlerinin kısa dönemden ziyade uzun dönemde daha fazla etkilere sahip olacağı beklentisini desteklemektedir. Ayrıca sosyal girişimciliğin modele dahil edilmesi modelde yer alan değişkenlerin hem istatistiksel anlamlılığını hem de ekonomik büyüme üzerine etkisini artırmıştır. Dolayısıyla sosyal girişimcilik hem bir üretim faktörü olarak doğrudan hem de büyüme bileşenlerine yapmış olduğu katkılarla dolaylı olarak ekonomik büyümeyi etkilemektedir.

4. BÖLÜM

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK BÜYÜME:

İL BAZLI ANALİZ

Sosyal girişimcilik dünyada 1970'lerin başlarından itibaren yaygınlaşmaya başlayan bir alan olsa da Türkiye'de neredeyse son 10 yıldır yükselen ve önem verilen bir alandır. Bunda Avrupa Birliği ve OECD gibi kuruluşların katkısı çok büyüktür. Çünkü 2000'li yılların başında özellikle OECD'ye üye ülkelerde artan yoksulluk ve buna bağlı artan sorunlar 2008 krizi ile birlikte daha da şiddetlenmiş, Avrupa Birliği ve OECD gibi kuruluşlar sosyal girişimcilik faaliyetlerinin daha da yaygınlaşması için üye ülkelere teşviklerini artırmıştır. Bu durum Avrupa Birliği'ne üyelik süreci yürüten ve OECD üyesi olan Türkiye'nin de sosyal girişimcilik politikalarını etkilemiştir. Böylelikle 10. Kalkınma Planı'nda (2014 – 2018) sosyal girişimciliğin desteklenmesi gerektiği kararı alınmıştır. Söz konusu kararla birlikte KOSGEB tarafından hem Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015 – 2018 hem de KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2015 – 2018 hazırlanmıştır. Bu planda sosyal girişimciliğin sosyal amaca yönelik ekonomik faaliyetler yürütmesinin yanı sıra ekonominin büyümesine, istihdam imkanların yaratılmasına ve ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunduğu dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda bir devlet politikası olarak özellikle işsizlik, yoksulluk gibi toplumsal ve ekonomik sorunların önüne geçilmesi açısından sosyal girişimcilik konusunun öncelikli konular içinde yerini alması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda sosyal girişimcilik faaliyetleri için sürdürülebilir bir destek sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması ele alınarak KOBİ'ler gibi desteklenebileceği belirtilmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak ülkemizde sayıları ve faaliyet gösterdikleri sektörler giderek artan sosyal girişimler toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunların çözülmesinin yanı sıra ürettikleri ürün ve hizmetlerle de ekonomik büyümeye katkı sağlayan bir kavram olmuştur (Sönmez, Arıker, Toksoy, 2016: 115-119). Bu bakımdan sosyal girişimciliğin ekonomik

büyümeye etkisinin incelenmesi ülkemizin politika ve stratejilerine yön vermesi açısından önemlidir.

Daha öncede bahsedildiği üzere sosyal girişimcilik; aktör (kamu sektörü, özel sektör, STK, kamu-özel sektör, kamu sektörü -STK, STK-özel sektör, kamu-özel sektör-STK), yöntem (balık vermek, balık tutmayı öğretmek, balık sektörünü değiştirmek) ve araç (kar amaçlı, kar amaçsız, hibrid) olarak ayrılmıştır.

Ülke bazlı analizde özel sektör-STK tarafından kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında yapılan sosyal girişimcilik faaliyeti dikkate alınırken, il bazlı analizde ise kamu sosyal girişimcilik faaliyeti dikkate alınmaktadır. İl bazlı analizde kamu sosyal girişimciliğin “balık verme” yöntemi olarak tanımlanan kaynak eşleme faaliyeti kullanılmıştır. Bu kaynak eşleme faaliyeti, ülke bazlı analizde yapılandan (yeti kazandırılmaksızın) farklı olarak vasıflı bireylere ya da yeti kazandırdıktan sonra vasıfsız olanlara uygulanmaktadır. Bu bakımdan ülke bazlı analizde kullanılan kaynak eşleme faaliyetinden hem aktör hem de uygulama açısından farklılık göstermektedir.

Bu doğrultuda sosyal girişimcilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki iller düzeyinde analiz edilmektedir. Bu bağlamda ilk olarak, Türkiye’de sosyal girişimciliğin mevcut durumu hakkında bilgi verilmektedir. İkinci olarak, Türkiye’de sosyal girişimcilik faaliyetleri gerçekleştiren en yaygın ve en bilinen kuruluşlar olan KOSGEB ve Türkiye Grameen Mikrofinans Programına (TGMP) ilişkin literatürde yer alan çalışmalar incelenmekte ve bu incelemeler doğrultusunda araştırma sorusunun nasıl şekillendirildiğine yer verilmektedir. Üçüncü olarak, araştırma sorusunun incelenmesinde kullanılacak olan il bazlı veriler tanıtılmaktadır. Son olarak, analizde kullanılan yöntemin nasıl seçildiği ve bu seçilen yöntemden elde edilen bulgular değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır.

4.1. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik

Dünyada 1970’li yıllarda ortaya çıkan sosyal girişimcilik kavramı, Türkiye’de 2000’li yılların başında ortaya çıkmıştır. Ancak tarihsel geçmişi ele alındığında Türkiye’deki sosyal girişimcilik uygulamalarını Osmanlı Devleti’ne (Işık, 2016: 132) hatta Selçuklu Devleti’ne kadar götürmek mümkündür. Selçuklu Devleti’nde vakıflar ve Ahilik teşkilatının yapmış olduğu faaliyetler ülkemizdeki sosyal girişimcilik uygulamalarının ilk örnekleri olarak değerlendirilebilir. Örneğin, ahi birliklerinde, ahinin kazancının geçiminden arta kalanını; fakirlere yardım, mesleği olmayanlara mesleki eğitim, iş yapamayanlara destek, eğitim

ihtiyacı olanlara eğitim gibi toplumsal faaliyetler için kullanmaları yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneğidir. Böylelikle, yardımlaşma ve dayanışma yapısı içerisinde zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye kısacası toplumun bütün fert ve kurumları arasında denge kurularak ekonomik ve toplumsal adalet sağlanmaya çalışılmıştır (Aksoy, 2018: 24-26; Koçak ve Gürün, 2015: 126-129).

Ahilik teşkilatının yanı sıra Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde devletin ileri gelenlerinin ya da yardım severlerinin kurdukları vakıflar aracılığıyla toplumsal sorunları çözmeye yönelik faaliyetleri sosyal girişimciliğin farklı örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Taş, Küçüköğlu ve Özcan, 2016: 2). Örneğin, Osmanlı Devleti'nde vakıf ve benzeri kurumlar aracılığıyla toplumun belli kesimlerin eğitim, sağlık, barınma, beslenme, borçlulara para yardımı, çalışmayacak durumda olanların bakımı, işsizlere iş bulma, çırak yetiştirme, öğrencilere burs gibi daha birçok toplumsal ihtiyaçlar bu kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sayede toplumda sorunların ortaya çıkması engellenmeye çalışılmış ya da ortaya çıkan sorunlara anında müdahale edilmiştir (Kazıcı, 2006: 173). Osmanlı Devleti'nde babası veya annesi hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocuklara eğitim fırsatı sunan Darüşşafaka ve ücretsiz sağlık hizmeti veren Zeynep Kamil Hastanesi önemli sosyal girişimcilik örnekleridir (Işık, 2016: 132).

Osmanlı Devleti'nden zengin bir vakıf kültürü mirasını devrelan Türkiye Cumhuriyeti ise bu vakıfların yanı sıra daha bir çok vakıflara da (Darülaceze, Gureba hastanesi gibi) ev sahipliği yapmaktadır (Taş, vd., 2016: 2-9). Her ne kadar zengin bir vakıf kültürü mirasına sahip olsa da Türkiye'de sosyal girişimcilik diğer ülkelerle (örneğin İngiltere'de 62.000 Türkiye'de ise 9000 sosyal girişim vardır) kıyaslandığında fazla tanınmadığı ve faaliyetlerinin öneminin iyi anlaşılamadığı görülmektedir (Özer, vd., 2016: 1; British Council, 2019: 23-73). Bu durumun oluşmasında başta hukuki yapıdan kaynaklı eksikliğin yanı sıra birçok faktör etkili olmaktadır (Yalçın, 2015: 34). Türkiye ile ilgili sosyal girişimcilik çalışmalarında bu faktörler: sosyal girişimcilik kavramının yeni olması, kurumsal yapıların yetersizliği, kısıtlayıcı mali düzenlemeler, kamuda muhatap eksikliği ve aşırı bürokrasi gibi unsurlar olarak sıralanmıştır. Bu çalışmalardan birisi olan TÜSEV'in 2010 yılında "Sosyal Girişim ve Türkiye İhtiyaç Analizi Raporu'nda" bu bahsi geçen faktörler SWOT analizinde zayıf ve güçlü yönler olarak ele alınmıştır (Ersen, Kaya ve Meydanoğlu, 2010: 31; Okandan ve Görgülü, 2012: 19).

Rapora göre zayıf yönler; ülkemizde sosyal girişimcilik kavramının yeni olması, kavramsal karmaşadan kaynaklanan yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermektedir. Bu durum sosyal

girişimlerin; kamuoyu ile ilişkisini, kamu ve özel sektör ile olan iletişimini ve faaliyetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Güçlü yönleri ve fırsatları ise; destekleyici altyapı ve iletişim ağları, iyi örneklerin varlığı ve bu örneklerin rol model haline gelmesi, potansiyel mali ve insan kaynağının varlığı ile özel sektörle iyi ilişkiler olarak sıralanmıştır (Ersen, Kaya ve Meydanoglu, 2010: 31).

Her ne kadar ülkemizde sosyal girişimcilik için başta hukuki yapıdan kaynaklı olmak üzere birçok eksikler bulunsa da sosyal girişimler kamu ve kamu destekli kuruluşlar haricinde vakıf, dernek, vakıf-dernek iktisadi işletmesi gibi çeşitli tüzel kişilikler olarak kurulabilmektedir. British Council Türkiye 2019 raporuna göre bu girişimlerin sayısı 9000'dir. Bunların büyük bir bölümü İstanbul (%45), Ankara (%13,2) ve İzmir'de (%10,9) kurulmuştur. Bu kuruluşlar içerisinde 1980 yılından önce faaliyete başlayan kuruluşların olduğu görülse de kayda değer artış 2011-2017 yılları arasında gerçekleşmiştir. Raporda ayrıca bu girişimlere ilişkin önemli bilgiler de yer almaktadır. Örneğin 2017 yılı verilerine göre, genç liderler (35 yaş altı); sosyal girişimlerde %48, ticari girişimlerde %21.4, kadın liderler; sosyal girişimlerde %55, ticari girişimlerde %18.9'dur. Liderlerin eğitim düzeyi; sosyal girişimlerde %84'ü, ticari girişimlerde ise %27.7'si üniversite mezunudur. Faaliyet ölçeği; sosyal girişimlerde %32.6'sı uluslararası, %24.8'i ulusal ve %47.2'si yerel düzeyde, ticari girişimlerde ise %2'si uluslararası, %14'ü ulusal ve %83'ü yerel düzeyde ürünlerini pazarlamaktadır. 2014-2016 yılları arasında yenilikçi faaliyetler kapsamında yeni bir ürün, hizmet ya da model geliştirme; sosyal girişimlerde %86, ticari girişimlerde ise %47.3'tür. Son olarak, sosyal girişimlerde istihdam edilenlerin çoğunun kadınlar ve gençlerden oluştuğu da raporda yer almaktadır (British Council, 2019: 23-73).

Veriler değerlendirilecek olursa Türkiye'deki sosyal girişimcilerin genel profili gençler ve kadınlardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra eğitim düzeyleri de genellikle lisans ve lisansüstü düzeyindedir. İstihdam açısından da ticari girişimlerle kıyaslandığında sosyal girişimlerde istihdamın kadın ve genç kesimde daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durum kadın girişimciliğinin ve istihdamının artması, kadınların güçlendirilmesi, genç girişimcilerin ve istihdamının artması, beşeri sermaye düzeylerinin artması, suç oranlarının azaltılması gibi konularda sağladığı/sağlayacağı katkılardan dolayı önemlidir. Kısacası sosyal girişimlerin diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli toplumsal ve ekonomik çıktılarının yaratılmasına katkı sağladığı/sağlayacağı söylenebilir.

4.2. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik İhtiyacı

Türkiye ekonomisi 2018 yılı itibariyle 789 milyar dolar GSYH’sı ile dünyanın en büyük 16’ncı ekonomisidir. Kişi başına geliri 2018 yılında 9.346 dolar olan Türkiye ekonomisi Dünya Bankası sınıflamasına göre yüksek orta gelir (3,896\$-12,055\$) grubunda yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95-110).

Birleşmiş Milletler’in 2019 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre Türkiye İnsani Gelişme Endeksi sıralamasında 2018 yılı verilerine göre 189 ülke arasında 0,806’lık değerle 59’uncu sıradadır. Bu değerle Türkiye “çok yüksek insani gelişme” kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, İnsani Gelişme Endeksi’nde yüksek gelişme kategorisinde yer almasına rağmen, gelir dağılımı adaletsizliği, eğitim ile sağlık hizmetlerinin görece yetersizliği ve kadınların toplum hayatında fazla yer almaması gibi sorunlardan dolayı daha üst sıralara çıkamamaktadır (Çetin, 2011:1). Bu mevcut sorunlara ilave olarak artan yaşlı nüfus gibi gelecekte karşı karşıya kalacağı sorunlar da söz konusudur.

Türkiye’de bu sorunlara çözüm arayan başta kamu kurum ve kuruluşların yanı sıra diğer ülkelerde olduğu gibi sosyal girişimci kuruluşlar da vardır. Bu bakımdan ülkemizde sosyal girişimciliğin ihtiyaç duyulduğu, gelişim gösterdiği ve/veya göstereceği alanlar hakkında ipucu vermesi açısından bazı sosyo-ekonomik göstergelerin daha detaylı ele alınması yararlı olacaktır. Bu maksatla yoksulluk ve gelir dağılımı, demografik, sağlık ile eğitim ve cinsiyet eşitsizliği gibi temel göstergelere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Bunlardan ilki, yoksulluk ve gelir dağılımı göstergeleridir. Yoksulluk göstergelerine göre; kişi başı günlük 2.15 doların altında gelire sahip olan nüfusun toplam nüfus içindeki payı 2002 yılında 3.04’ten 2015 yılında ise 0.06’ya, kişi başı günlük 4.3 doların altında gelire sahip olan nüfusun toplam nüfus içindeki payı 2002 yılında 30.3’ten 2015 yılında 1.58’e düşmüştür. Gelir dağılımına ilişkin göstergeler ise şu şekildedir: Ortalama gelirin altındaki gelire sahip nüfus oranı 2006 yılında yüzde 18,6 iken 2017 yılında bu oran yüzde 13,5 seviyesine gerilemiştir. En yoksul yüzde yirminin ulusal gelirden aldığı pay 2006 yılında yüzde 5,1 iken bu oran 2017 yılında yüzde 6,3 seviyesine yükselmiştir. Toplumun en zengin yüzde 20’sinin gelirinin en yoksul yüzde 20’sinin gelirine oranı 2006 yılında 9,5’ten 2017 yılında 7,5’e düşmüştür. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden biri olan Gini katsayısı ise 2002 yılında 0,44 olarak gerçekleşirken, 2017 yılında 0,41’e gerilemiştir. Mevcut dönemler içerisinde Türkiye ekonomisine ait temel yoksulluk ve gelir dağılımı konularında az da olsa

iyileşmeler söz konusudur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95-110).

İkincisi, demografik göstergelerdir. Türkiye nüfusu 2019 yılı itibarıyla 83 milyondur. Bu nüfus içerisinde en dikkat çekici unsur toplam nüfus içerisinde çalışma çağı nüfusu (15-64 yaş) ile yaşlı nüfusun (65+ yaş) payının giderek artmasıdır. Buna göre 15-64 yaş grubunun payı yüzde 67,8 iken, 65 ve üstü grubun payı ise yüzde 8,8'dir. Bunun temel nedenleri arasında toplam doğurganlık hızının nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1 düzeyinin altına inmesi ile yaşam standartlarında gerçekleşen iyileşmeler sonucu insan ömrünün uzaması gösterilebilir. Örneğin, son 15 yılda, doğumda beklenen yaşam süresi kadın ve erkek ortalamasında yaklaşık 5,5 yıl artmıştır. 2018 yılı itibarıyla kadınların beklenen yaşam süresi 80,9 iken erkeklerde ise 75,6 yıldır. Bu da nüfusun içerisinde giderek yaşlı nüfusun ağırlık kazanacağını göstermektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95-110). Bu göstergelere göre önümüzdeki yıllarda artan yaşlı nüfusla birlikte yaşlı nüfus ile ilgili sorunlarla (sağlık ve yaşlı bakımı hizmetlerinde aşırı talep artışı gibi) karşılaşılabilir. Ayrıca genç nüfusun toplam nüfus içindeki ağırlığının giderek artması önümüzdeki dönemlerde başta genç işsizlik olmak üzere bunun yaratacağı çeşitli sorunlarla karşılaşma ihtimalini giderek artırmaktadır. İşsizlik ile ilgili rakamlar da bunu desteklemektedir. Örneğin işsizlik oranı 2005 yılında %9,5'ten 2019 Temmuz ayında 14,3'e yükselirken, genç nüfusta işsizlik oranı ise 2005 yılında %17,5'ten 2019'da %27,1'e yükselmiştir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemlerde hem yaşlı bakımı hem de genç işsizlik alanlarında sosyal girişimcilik faaliyetlerinin yaygınlaşması beklenilebilir.

Üçüncüsü, sağlık ve eğitim göstergeleridir. Sağlık ve eğitim alanları uzun yıllar ülkemizde önemli sorun alanlarından biri olmuştur. Sağlık alanında sorunlar yüksek oranda anne ve bebek ölümlerinden kaynaklanmıştır. Bu kapsamda anne ve bebek ölümlerini azaltabilmek amacıyla çalışmalar yapılmış ve önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak bebek ölüm hızı 2002 yılında binde 25 düzeyinden 2018 yılında binde 9 düzeyine kadar gerilemiştir. 2002 yılında yüz bin canlı doğumda 64 olan anne ölüm oranı 2017 yılında 14'e düşmüştür. Dolayısıyla sağlık alanında mevcut yıllar arasında önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Eğitim alanında, eğitim sistemi ile ilgili tartışmalar devam etse de son dönemlerde eğitim hizmetleri ve okullaşma oranlarında da önemli artışlar görülmektedir. 2018 yılında eğitim kademeleri itibarıyla okullaşma oranı okul öncesinde %57,6, ilköğretimde %99,7, ortaöğretimde %108,4 ve yükseköğretimde %107,4 olarak gerçekleşmiştir. Öğretmen başına

öğrenci sayısı 2002-2018 yılları arasında 18'den 12'ye düşmüştür. Yükseköğretimde ise öğretim elemanı başına öğrenci sayısı 2018 yılında 24 olarak kaydedilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95-110). Dolayısıyla eğitim alanında niteliksel açıdan iyileşmenin olduğu tam olarak söylenemese de niceliksel iyileşmelerin olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin önemli sorun alanlarından biri de cinsiyet eşitsizliğidir. Kadınların sosyal ve ekonomik hayatta karşı karşıya kaldıkları sorunlar demokratikleşme ve kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'de kadınların karşılaştıkları sorunların başında eğitim gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde kadının statüsünü (ekonomik, kültürel ve sosyal) artırmak amacıyla eğitim reformları geliştirilmiş olsa da eğitim düzeyleri belirlenen hedeflerde değildir. Her ne kadar okula kayıt oranlarında son dönemlerde artışlar söz konusu olsa da cinsiyet eşitsizliği halen devam etmektedir. Özellikle, kırsal bölgelerde okuldan ayrılmalar kız çocuklarında daha fazladır. Bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Örneğin, eğitim sistemi içerisinde yer alamayan kadınlar işgücü piyasasına yeterince entegre olamamakta, böylelikle kadınların işgücüne katılım oranı düşmekte ya da işgücüne katılan kadınların kayıt dışı, sigortasız ve sendikasız çalışmalarına neden olmaktadır. Kadının toplumdaki konumunu üretim tarzı ve kadının bu faaliyetlere katılım düzeyinin belirlediği düşünüldüğünde, kadınların katılım düzeyinin düşük olması toplumda yeterince söz hakkının olmamasına yol açmaktadır. Bütün bu bahsedilen sorunlar kadınların sağlık, ekonomik ve siyasal konulardan soyutlanması anlamına gelmektedir (Aydın ve Gürbüz, 2018: 580-581).

Yukarıda bahsedilen sosyo-ekonomik göstergelerdeki iyileşmelerin arkasında şüphesiz kamu kesimi ve onun yapmış olduğu kamu harcamaları önemli paya sahiptir. İlgili dönemlerde kamu kesiminin eğitim harcamaları (3,3'ten 3,8'a) sağlık harcamaları (3,4'ten 3,9'a) ve sosyal koruma harcamalarının (6,1'den 8,7'e) GSYH'ye oranları artmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95-110). Ancak bu iyileşmelerin arkasında kamu ile benzer amaçlara sahip daha önce de bahsedildiği üzere bazı yapılar söz konusudur. Bu yapılardan birisi diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de faaliyetlerde bulunan sosyal girişimcilerdir. Bu yüzden sosyal girişimcilik kamu kesiminin gerçekleştirmiş olduğu harcamalar haricinde sosyo-ekonomik iyileşmelerin gerçekleşmesinde etkilere sahiptir. Çünkü sosyal girişimciler dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim, sağlık, cinsiyet eşitsizliği ve çevre gibi sosyo-ekonomik koşullarının iyileştirilmesi için çalışmaktadır (Namal ve Koçancı, 2017: 51).

4.3. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Faaliyetleri, Ekonomik Büyüme Etkileri ve Uygulamalı Literatür

Türkiye’de gerçekleşen sosyal girişimcilik faaliyetlerinin boyutu, hangi alanlarda yoğunlaştığı ve sosyo-ekonomik göstergelere katkılarının tespitine yönelik bir tasnifleme yapılmıştır. Daha öncede bahsedildiği üzere ülkemizde sosyal girişim sayısı 9000 olmasına rağmen, bu tasniflemede yaygın 44 sosyal girişimcilik faaliyeti incelenmiş ve sosyo ekonomik göstergelere katkıları raporlanmıştır.

Bu tasniflemeye göre ülkemizde sosyal girişimcilik faaliyetlerin; işletme geliştirme ve sermaye sağlama, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, kaynak eşleme ile yoksullara yönelik mal ve hizmet geliştirme alanlarında dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği hedef grupların yoğunluklarına göre dağılımı; öğrenciler ve genç işsizler, kadınlar, engelliler, çiftçiler, KOBİ’ler, çevresel sorunlar, HIV ve AIDS’liler şeklinde sıralanmaktadır. Bu faaliyetler Ek 11’de daha detaylı sunulmakla birlikte burada bazı örneklerle kısaca yer verilmektedir. Bu örneklerden de görüleceği üzere sosyal girişimcilik toplumsal sorunlara çözüm bulmaya çalışırken ekonomik büyüme ve kalkınmayı da etkileyebilmektedir. Bu örneklerden bazıları, ekonomik büyüme etkileri ve uygulamalı literatür aşağıda alt başlıklar altında sırasıyla sunulmaktadır.

4.3.1. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerine İlişkin Bazı Örnekler

Türkiye’de sosyal girişimcilik faaliyetlerine ilişkin yapılan tasnifleme çerçevesinde faaliyetler yoğunluklarına göre sıralanmıştır. Buna göre gelir eşitsizliği ve buna bağlı olarak fırsat eşitsizliğini azaltma amacıyla eğitim ve sağlık hizmeti kapsamında 81 ilde faaliyet yürüten Anadolu Vakfı 1979 yılında kurulmuştur. Vakıf eğitim ve sağlık alanında yatırımlar gerçekleştirerek devlete bağışlamanın yanı sıra binlerce kişinin tıbbi yardım almasını, koçluk ve mentorluk programları ile gençlerin bilgi ve deneyim kazanmasını ve kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesini de sağlamaktadır. Vakıf, 26 binden fazla öğrenciye karşılıksız burs vermenin yanı sıra 2016 yılında 6,5 milyon TL harcayarak 112 binden fazla kişiye muayene hizmeti, 9 bin kişiye de ameliyat hizmeti olmak üzere toplamda 460 bine yakın sağlık hizmeti sunmuştur (Anadolu Vakfı, 2019).

Fırsat eşitsizliğini azaltmaya çalışan girişimlere bir örnek de burs ekosistemini daha demokratik hale getirmeyi hedefleyen E-Bursum’dur. 2015 yılında kurulan girişim bu faaliyetlerinin yanı sıra öğrencilerin yirmi birinci yüzyıl yetkinliklerine sahip bireyler olarak

yetişmeleri için temel finansal okuryazarlık eğitimi ve kariyer videoları gibi eğitimler de sunmaktadır. Girişimin 2019 yılı itibariyle verilmesine aracılık ettiği yıllık burs miktarı 115.839.400 TL ve toplam bursiyer sayısı ise 33.943 kişidir (E-Bursum, 2020).

Öğrenciler ve genç işsizleri günümüz istihdam koşullarına yönelik hazırlamaya çalışan sosyal girişimler de vardır. Bu alanda faaliyet yürüten girişim Kodluyoruz Derneği'dir. Dernek çeşitli eğitim düzeylerine sahip öğrenciler ile mezun gençlere teknoloji okuryazarlığı ve kodlama alanında çeşitli eğitimler vermektedir. 2016 yılında kurulan dernek 2019 yılı itibariyle 10 bootcamp³⁴ hayata geçirerek 202 gence eğitim vermiştir. Bu eğitimi alan gençlerin %65'i takip eden 6 ay içinde işe yerleşmiş veya daha iyi bir pozisyona geçiş yapmıştır (Kodluyoruz Derneği, 2020).

Türkiye'de önemli sorun alanlarından biri de cinsiyet eşitsizliğidir. Bu durum ülkemizde kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal alanlarda güçlenmesini hedefleyen sosyal girişimlerin yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu konularda faaliyet yürüten girişimlerden biri Kadın Merkezi Vakfı (KAMER)'dir. 1997 yılında kurulan vakıf 24 ilde kadın girişimciliği faaliyetleri yürütmektedir. Vakfın amacı hem girişimci kadınların yetişmesine destek olmak hem de vakfın sürdürülebilirliğini sağlayarak kadınların ekonomik olarak güçlenmeleri, kadın çalışmalarının ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kadınların toplumsal katılım süreçlerine katkıda bulunmalarını sağlamaktır. Vakıf bugüne kadar 550 bin kadına destek vermiştir (Kadın Merkezi Vakfı, 1997).

Cinsiyet eşitsizliğini gidermeye çalışan bir diğer girişim Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDEV)'dir. 1986 yılında kurulan vakıf cinsiyet eşitsizliğinin olmadığı güçlü bir toplum yaratmak amacıyla, kadınların yaşamlarını iyileştirme çabalarına destek olmakta ve yerel kalkınmada etkin rol oynamaları için çalışmaktadır. Vakıf 61 ilde bireysel ve kolektif kapasite geliştirme, kooperatifleşme, ekonomik güçlenme ve afet-göç alanlarında faaliyetler yürüterek yılda yaklaşık 20.000 kadına destek olmaktadır (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, 1986).

Türkiye'de önemli sorun alanlarından bir başkası da engellilerdir. Engellilerin ekonomik olarak güçlendirilmesiyle devlete ve aileye olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışan

³⁴ Bootcamp; yazılım, savunma sanayi, uzay ve havacılık gibi konularda şartlara hızlıca ayak uydurmak ve bireysel performansını zirvede tutmak için yapılan yüksek disiplinli bir eğitim programıdır (Vizyoner Genç, 2019).

girişimlerde vardır. Engellilerin hedef grup olarak ön planda olduğu girişimler, engellilerin üretim sürecine katılmaları, kendi ekonomik ihtiyaçlarını karşılar duruma gelmeleri gibi konularda hizmet etmektedirler. Örneğin engellilere yönelik üretim ve sosyal hizmet birimleri oluşturarak mesleki eğitim, sağlık, sosyal rehabilitasyon ve istihdam gibi imkanlar sağlayan Bizimköy Engelliler Üretim Merkezi Vakfı 2005 yılında Kocaeli’de kurulmuştur. Çalışanlarının %85’i engellilerden oluşan vakıf tekstil ve tarım alanlarında üretim gerçekleştirmektedir (Bizimköy Engelliler Üretim Merkezi Vakfı, 2019).

Engellilere yönelik eğitimler vererek toplum tarafından dışlanan zihinsel engelli çocukları topluma kazandırmaya çalışan girişimler de vardır. Bu girişimlerden biri Otistikler Derneği’dir. 1996 yılında kurulan dernek yeni bir yöntem geliştirerek engelli insanları topluma entegre etmeye çalışmaktadır. Böylelikle ülkemizde 10 ilde faaliyet gösteren dernek otizimli çocukların toplum içinde “kendileri olarak” insanca yaşayabilmelerine destek olmaktadır (Otistikler Derneği, 2020).

Türkiye’de önemli sorun alanlarından bir diğeri de tarım sektöründe yaşanan sorunlar ve buna bağlı olarak artan göç ve işsizliktir. Bu sorunlara çözüm bulmaya çalışan girişimler hem sorunlara çözüm bulmakta hem de tarımsal gelişmenin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadırlar. Örneğin yoksul köylüleri, kırsal ve tarıma dayalı kalkınmaya yönlendirmek amacıyla 1969 yılında Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) kurulmuştur. Kamu yararına çalışan, kâr amacı gütmeyen bir kalkınma kuruluşu olan vakfın yarattığı sistemden binlerce kişi yararlanmaktadır. Vakıf, Köy-Tür adı altında kendi markasını kurarak beyaz et ve bal üretmektedir (Türkiye Kalkınma Vakfı, 2020).

Sürdürülebilir tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması, geleneksel üretimlerin korunması, doğal gereksinimlere uygun üretim-tüketim modelleri ile teknolojilerinin desteklenmesi ve uygulanması, bilgi-kültür alışverişini sağlayan turizm anlayışının geliştirilmesi için projeler yürüten girişimler de vardır. Bu girişimlerden biri Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’dir. 1990 yılında kurulan dernek ülke genelinde faaliyetler yürütmektedir. Dernek 2015 yılı itibariyle miraslık tohumlarımızı korumak amacıyla 42 ayrı cinsten 155 yerel çeşidin ekimini sağlamış ve topladığı bağışlarla çocuklara 79.000 TL’lik organik gıda desteği sunmuştur (Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 2020).

Türkiye’de tarım sektöründe yaşanan sorunlardan bir diğeri de çiftçilerin ürettiği ürünleri doğrudan pazarlayamamasıdır. Bu durum aracı kurumları ön plana çıkardığından üretici ve tüketici açısından sorun oluşturmaktadır. Bu konuda faaliyet yürüten girişimlerden biri Tarımsal Pazarlama’dır. Birbirine uzak iki grubu (çiftçileri ve bilgi teknolojilerini) bir araya

getiren girişim, çiftçilere güncel ve teknik uygulama bilgileri sağlamanın yanı sıra çeşitli beceriler ve mesleki gelişim imkanları da sağlamaktadır. 2004 yılından itibaren ülke genelinde faaliyetler yürüten girişim çiftçilerin mevcut aracı yapılara bağlı kalmaksızın alternatif piyasalara erişmelerine imkan sağlamaktadır. Ayrıca üç milyon çiftçinin ekonomiye ve toplumsal hayata katılmaları, ihracat için tarım akademisinin kurulması, yurtdışından gelen firmalara danışmanlık yapılması, çiftçilerin uluslararası pazarlara açılmaları ve kırsal bölgelerde “teknoloji köylerinin” kurulması gibi birçok gelişmeye de öncülük etmektedir (Tarımsal Pazarlama, 2003).

Son olarak, Türkiye’de önemli sorun alanlarından biri sosyal girişim sayısı itibariyle sınırlı bir faaliyet alanına sahip olan çevre sorunları ile HIV/AIDS’li yaşayanlardır. Çevre alanında faaliyet gösteren sosyal girişimlerden biri Doğa Gözcüleri Derneği’dir. Dernek dünyada sadece Van Gölü’nde yaşayabilen ve nesli tükenme riski olan inci kefalinin bilinçsiz şekilde avlanılmasının önüne geçmek amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla halkın bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yürüten dernek hem balıkların neslinin devam etmesini hem de halkın geçim kaynaklarının yok olmasını önlemiştir (Işık, 2016: 146). HIV/AIDS’li kişilerin karşılaştığı sorunları çözmeye çalışan girişimlerden biri Pozitif Yaşam Derneği’dir. Dernek bu kişilerin hiçbir ayrımcılıkla karşılaşmamasının yanı sıra tedaviye ücretsiz ve kolayca erişebilmesini sağlamaktadır. Bu amaçla bir iletişim ağı kurarak HIV/AIDS’li kişilerin tedavilerini kolaylaştırmakta ve devletin sağlık politikaları ile uygulamalarında iyileşmelerin sağlanmasına yönelik savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Pozitif Yaşam Derneği, 2020).

Türkiye’de yukarıda bahsedilen sosyal girişimcilik faaliyetleri³⁵ birçok kurum ve kuruluş [(kamu ve kamu destekli kuruluşlar (16) haricinde özel sektör (1) ve STK (20) ya da bunların birleşimi olan hibrid yapıların (Kamu- STK (8), özel sektör-STK (7) ve kamu-özel sektör-STK (2)] tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluşlar içerisinde en bilinen ve en yaygın olanı TGMP ile KOSGEB’tir (Namal, Koçancı ve Aksoy, 2018: 96-99).

Kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan TGMP’nin en temel amacı yoksulluğu azaltmaktır. Bunun için geleneksel bağış ve sadaka yerine, dar gelirli kadınların sürdürülebilir gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarını ve aile bütçelerine katkı sağlamalarına yardımcı olan mikrokredi hizmeti sunmaktadır (Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), 2018).

³⁵ Bu faaliyetler ve gerçekleştiren kurumlara ilişkin bilgiler ekte yer alan Tablo 11’de gösterilmektedir.

Buna benzer hizmetin daha kapsamlısını devlet destekli kuruluş olan KOSGEB gerçekleştirmektedir. KOSGEB'in temel amacı, ülkenin ekonomik kalkınma ve istihdam gibi temel ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinde KOBİ'lerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet edebilirliklerini yükseltmek, ekonomik gelişmelere uygun şekilde sanayide entegrasyonu sağlamaktadır. Bu amaçla KOSGEB; AR-GE ile inovasyon, işletme geliştirme³⁶ ve girişimcilik destek programları geliştirmiştir (KOSGEB, 2019).

Kamu harcamaları ile desteklenen bu programlar kamunun 1980 sonrası değişen misyonuna göre şekillenmiştir. 1980 öncesi dönemde kamunun temel misyonu, dezavantajlı kesime (yoksullar, kadınlar, öğrenciler gibi) doğrudan gelir transferi, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin sunulması; değişen misyonuyla birlikte vasıfsız veya geçerliliğini kaybetmiş meslek gruplarına yeni mesleklerin kazandırılması, girişimcilik vasfının geliştirilmesi gibi bu kesimin güçlendirilmesine yönelik faaliyetlere doğru genişletilmiştir (Karacan, 2017: 102-103; Namal, vd., 2018: 96-99). Bu faaliyetler daha öncede bahsedildiği üzere sosyal girişimcilerin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerden biri olan ve ülkemizde kamu kuruluşu olan KOSGEB tarafından gerçekleştirilen kaynak eşleme (doğrudan sermaye sağlama) faaliyetinde, fakirlere ya da küçük işletmelere (fakirleri istihdam ettiği ve onlara mal ve hizmet sunduğu için) sermaye verilmesi yoksulluğu azaltacaktır. Çünkü yoksul insanlara sermaye sağlamak girişimci ruhunu açığa çıkaracaktır (Bloom, 2009: 128-134). Dolayısıyla kamunun sosyal yönünü ifade eden ve KOSGEB aracılığıyla gerçekleştirilen bu sosyal girişimcilik faaliyeti bir kamu sosyal girişimcilik örneğidir.

Kamu bu sosyal girişimcilik faaliyetini girişimcilik vasfının geliştirilmesi için kamu harcamaları vasıtasıyla yapmaktadır (Duran, 2018: 69; Namal, vd., 2018: 96-99). Bu harcamalar kamu kuruluşu olan KOSGEB aracılığıyla gerçekleştirildiğinden çalışmanın ilgi alanını KOSGEB'in yeni girişimci desteği oluşturmaktadır. Bu girişimci destekleri, eğitime³⁷ katılan ya da iş geliştirme merkezinde (İŞGEM) yer alan işletme sahipleri veya ortaklarına verilmektedir.

Kamunun KOSGEB aracılığıyla gerçekleştirdiği bu girişimcilik desteğiyle dezavantajlı kesime yeti kazandırılarak (girişimcilik vasfı gibi) başta yoksulluğun azaltılmasının yanı sıra

³⁶ AR-GE ve inovasyon programı ile bilim ve teknolojiye dayalı KOBİ'lerin gelişmesi hedeflenirken, işletme geliştirme programıyla KOBİ'lerin rekabet güçleri, kurumsallaşma-markalaşma düzeyleri ve ekonomiye katkılarının artırılması gibi hedeflere odaklanılmaktadır (KOSGEB, 2018)

³⁷ Uygulamalı girişimcilik eğitimleri; kendisi ya da anlaşma sağladığı kamu kurum ve kuruluşları, kalkınma ajansları, ticaret odaları ve üniversiteler gibi kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

diğer sosyo ekonomik sorunların azaltılması da amaçlanmaktadır. Bu amaçla girişimcilik destek programıyla, ekonomik kalkınma ve istihdam sorununun çözümünde girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir (KOSGEB, 2019). Bu hedefler doğrultusunda KOSGEB, 81 ilde 92 müdürlüğü aracılığıyla eğitim, danışmalık, finansal ve pazarlama gibi konularda birçok destek vermektedir. 2019 yılı itibariyle KOSGEB desteği almış işletme sayısı 1.487.995'tir. Buna ilave olarak 2010 yılından itibaren 1 milyon kişi de girişimcilik eğitimi almıştır. Bu rakam 2018 yılında 154.139 kişidir (KOSGEB, 2018:1).

4.3.2. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerinin Ekonomik Büyümeye Etkileri

Türkiye’de kamunun 1980 sonrası değişen misyonuyla birlikte kamu kurum ve kuruluşları ile onların ortaklaşa yürüttüğü birçok kurum ve kuruluş tarafından (özel ve STK ya da hibrid yapılar) gerçekleştirilen sosyal girişimcilik faaliyetleri toplumsal sorunları azaltmasının yanı sıra ekonomik kalkınma ve büyümeyi de etkilemektedir (Namal ve Koçancı, 2017: 51; Ateş, 2018: 12-14; Karğın, Aktaş ve Gökbnar, 2018: 158-159). Bu etkiler şu şekilde özetlenebilir: en temelinde toplumda yardımlaşma, dayanışma gibi değerleri geliştirdiğinden sosyal sermaye düzeyini artırmanın yanı sıra temel ve mesleki eğitim hizmeti, sosyal maliyetin azaltılması, engelliler ve işsizlerin istihdamı, yoksulluğun azaltılması, sağlık hizmeti, finansal içerme ve mikrokredi, girişimciliğin geliştirilmesi, tarımsal gelişme, kadınların güçlendirilmesi, teknoloji kullanımı ve KOBİ’leri geliştirme, temel ihtiyaçların karşılanması, ihracat, doğrudan yabancı yatırımların (DYY) artırılması ve çevresel sorunların azaltılmasıdır. Bu çıktılar sayesinde devletin üzerinden mali yükün alınması, devletin tasarruf etmesi, suç ve suça ayrılan kaynağın azalması, beşeri sermayenin nitelik ve niceliğinin gelişmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerin karşılanması, verimlilik ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi gibi alanlarda topluma ve ekonomiye doğrudan ve dolaylı birçok katkısı söz konusu olmaktadır.

KOSGEB özelinde gerçekleştirilen sosyal girişimcilik faaliyetinde ise kamu vergiler ve diğer gelir kalemleri vasıtasıyla oluşturduğu bütçenin bir kısmını toplumun belirli kesimlerine kanalize etmektedir (Duran, 2018: 69). Bu durumun ekonomik büyümeye etkisi üç kanaldan olmaktadır: Birincisi, gelir ve sermayenin toplum tabanına yayılmasını (kaynak tahsisini) sağlayarak eşitsizliği azaltmaktadır. Eşitsizliğin azalması ekonomik büyüme ve kalkınmayı tetiklemektedir. İkincisi, girişimciliğin geliştirilmesi ekonomik büyüme ve

kalkınmayı artırmaktadır (Namal, vd., 2018: 96-99). Bu durum ülkenin, bölgenin veya ilin farklı özelliklerine göre değişiklik göstermekle birlikte temel olarak yeni iş yaratımından verimlilik artışına, teknolojik gelişmeden rekabetin yaygınlaşmasına kadar bir çok kanal üzerinden gerçekleşmektedir (Karagöz, 2016: 266). Üçüncüsü ise kamu harcamalarındaki artışın doğrudan ekonomik büyümeyi artırmasıdır. Kısacası bir sosyal girişimcilik örneği olan KOSGEB'in girişimcilik programı, toplumsal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmaya çalışırken, aynı zamanda ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmasını da artırabilmektedir.

4.3.3. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür

Çalışmanın ilgi alanını kamu kuruluşu olan KOSGEB ve onun kamu harcamaları vasıtasıyla sosyal girişimcilik kapsamında yapmış olduğu girişimcilik destekleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda öncelikli olarak kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında ilişkiyi inceleyen çalışmalara kısaca yer verilirken, ardından sosyal girişimcilik ile ilgili yapılmış ampirik çalışmalara detaylı olarak yer verilmektedir.

Kamu faaliyetleri ile ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen yerli ve yabancı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı çalışmalar kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşırken, bazı çalışmalar ise kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine hiçbir etkisinin olmadığı ya da negatif etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kamu harcamaların ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalardan bazıları; Hsieh ve Lai (1994), Marrero (2008), Constantinos (2009), Ojede, Atems ve Yamarik (2018), Dudzevičiūtė, Šimelytė ve Liučvaitienė (2018), Karagianni, Pempetzoglou ve Saraidaris (2019) şeklindeyken, kamu harcamaların ekonomik büyüme üzerine hiçbir etkisinin olmadığı ya da negatif etkisinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar; Economides, Park ve Philippopoulos (2011), Hajamini ve Falahi (2018), Jeff-Anyeneh ve Ibenta (2019), Thanh ve Canh (2019) şeklindedir.

Türkiye için yapılan çalışmalarda da kamu harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi konusunda benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir. Buna göre kamu harcamaların ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar; Altunç (2011), Yüksel ve Songur (2011), Tülümce ve Zeren (2017) şeklindeyken, kamu harcamaların ekonomik büyüme üzerine hiçbir etkisinin olmadığı ya da negatif etkisinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar; Ulucak ve Şentürk Ulucak (2014), Oktayer ve Susam (2008), Bağdigen ve Beşer (2009) şeklindedir.

Ülkemizde sosyal girişimcilik ile ilgili uygulamalı çalışmalar; Ashoka tarafından sosyal girişim olarak kabul edilen girişimler, sosyal girişimciliğin uygulaması olan mikrokredi/mikrofinans ve son dönemlerde KOSGEB girişimcilik destekleri üzerinden yapılmıştır. Ashoka üyeleri üzerinden yapılan çalışmalarda sosyal girişimciliğin; yoksulluk (Kümbül Güler, 2011b), sürdürülebilir kalkınma (Gür, 2012), istihdam (Işık, 2016; Taş ve Şemşek, 2017) üzerine etkileri incelenmiştir.

Sosyal girişimciliğin uygulaması olan mikrokredi/mikrofinans üzerinden yapılan çalışmalarda sosyal girişimciliğin; kadın istihdamı (Can ve Karataş, 2007; Özmen, 2012; Aşkın ve Barış, 2015; Tömen ve Sarvan, 2015; Çelebi Boz ve Çınar, 2016; Bilen, 2016; Bayramoğlu ve Dökmen, 2017), kadın girişimciliği (Balkız ve Öztürk, 2013; Çiftçi ve Akkul, 2013; Öz ve Çolakoğlu, 2014; Fidan ve Yeşil, 2014; Altunöz, 2015), yoksulluk (Kandemir ve Aktaş, 2011; Şengür ve Taban, 2012; Bayraktutan ve Akatay, 2012; Baktır ve Erdem, 2016; Çuhadar ve Algan, 2019) ve ekonomik büyüme (Altunöz, 2018) üzerine etkileri incelenmiştir.

KOSGEB'in girişimcilik destekleri daha önce de bahsedildiği üzere bir sosyal girişimcilik uygulamasıdır. Fakat sadece bir çalışmada (Aksoy Koçancı ve Namal, 2019) desteklerin sosyal girişimcilik uygulaması olduğu açıkça belirtilmiştir. Bunun temel sebeplerinden birisi sosyal girişimcilik ile ilgili çalışmalarının ülkemizde yeni yeni yaygınlaşmaya başlaması gösterilebilir. Her ne kadar KOSGEB'in girişimcilik desteklerinin sosyal girişimcilik uygulaması olarak daha önce yapılmış çalışmalarda açıkça belirtilmemiş olsa da mevcut çalışmada bu çalışmalara da yer verilmiştir. Bu çalışmalar KOSGEB'in girişimcilik desteklerinin; işletmelerin destekler hakkındaki memnuniyetine (Kandemir, Baykut ve Avcı, 2017), KOBİ'lerin finansal performansına (Arslan, 2016), girişimciliğe (Erdil ve Kalkan, 2005; Uluköy, Demireli ve Kahya, 2013; Mutlu, 2014; Tan, 2015; Çetinkaya ve Ay, 2017; Tiyek, 2018; Gürpınar, 2019; Aksoy, Koçancı ve Namal, 2019) ve son olarak istihdama (Maden Dulupçu ve Sungur, 2014) olan etkilerini incelemişlerdir.

Tablo 13. Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür

Yazar (lar)	Amaç	Yöntem	Değişkenler	Ülke/ Bölge /İl/Dönem
Erdil ve Kalkan, (2005)	İşletmelere sağlanan desteklerin performanslarına etkileri ve sağladığı katkılar incelenmiştir. Bulgular ürün kalitesinde, ürün yeniliğinde ve kârlılığında artış sağlamıştır.	Anket çalışması	NA	Konya ve Ankara/ 2005
Can ve Karataş, (2007)	Yerel ekonominin gelişmesinde kadın girişimleri ve istihdamının önemini incelemiştir. Bulgular, kadın girişimcilerin mikrofinansman kullanmaları kadın istihdamı ve yerel kalkınma açısından önemlidir.	Saha araştırma	NA	Muğla/ 2007
Kümbül, Güler, (2011)	Ashoka üyesi sosyal girişimcilerin yoksulluk sorununu algılama biçimleri ve bu soruna çözümü konusunda faaliyetlerini incelemiştir. Bulgular, ihtiyaç sahiplerine yönelik güçlendirme yaklaşımı özgüven, maddi imkân sağlama ve eğitimle yoksulluğu azaltmaktadır.	Nitel araştırma	NA	Türkiye/ 2011
Kandemir ve Aktaş, (2011)	Mikrokredinin yoksullukla mücadelede etkili bir yöntem olup olmadığını incelemiştir. Bulgular, mikrokredi yoksullukla mücadelede etkili bir araçtır.	Regresyon analizi	Bağımlı: Yeşil kart kullananlar Bağımsız: Girişimci sayısı	Türkiye/ 2009-2010
Özmen, (2012)	Mikrokredi ile kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, mikrokredilerin kadın istihdamına katkı sunmaktadır.	Regresyon analizi	Bağımlı: Kendi hesabına çalışan kadın sayısı Bağımsız: Kredi tutarı ve kullanan kadın sayısı	Türkiye/ 2008-2010
Şengür ve Taban, (2012)	Mikrokredi kullananların, kredi öncesi ve sonrası yaşam koşullarını incelemiştir. Bulgular, kredi kullanımı sonrası bu değişkenlerde iyileşmeler olmuş ve yoksulluk düzeylerinin azalmıştır.	Saha araştırma	Gelir, istihdam, refah gibi değişkenler incelenmiştir.	Eskişehir/ 2010
Bayraktutan ve Akatay, (2012)	Mikrokredilerin yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, kadınların gelir ve tasarruf düzeyini arttırarak yoksulluğun azaltılmasında etkilidir.	Saha araştırma	NA	Kocaeli/ 2012
Gür, (2012)	Sosyal girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, istihdam yaratma ve kadın girişimciliğini destekleme çıktıları sürdürülebilir kalkınma için önemlidir.	Anket çalışması	NA	Türkiye/ 2008-1 2009-5

Tablo 14 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür

Yazar (lar)	Amaç	Yöntem	Değişkenler	Ülke/ Bölge /İl/Dönem
Balkız ve Öztürk, (2013)	Mikrokredi kullanan kadınlar arasında mikrokreditin “ekonomik güçlendirme” yönündeki etkilerini incelemişlerdir. Bulgular, mikrokreditin belirlenen konularda etkisi bulunamamıştır.	Nitel araştırma	Karar alma süreçlerine katılım, kadın erkek eşitliği, politik güç edinmeleri gibi haklar.	Diyarbakır, /2013
Çiftçi ve Akkul (2013),	Mikrokredi kullanımının kadınlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini incelemişlerdir. Bulgular, kadınların gelirlerinde kayda değer bir artış olmuştur.	Anket çalışması	NA	Bilecik
Öz ve Çolakoğlu (2014),	Mikrokredi kullanımının kadınlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini incelemişlerdir. Bulgular, Ekonomik ve sosyal yaşantılarına önemli katkılar sağlamıştır.	Yüz yüze görüşme	NA	Sakarya/ 2014
Fidan ve Yeşil, (2014)	Mikrokredi kullanımının kadınların ekonomiye kazandırılmasında etkisini incelemişlerdir. Bulgular, düşük gelirli bölgelerde yoksulluğu azaltmakta ve kadınların iş yaşamına katılımını arttırmaktadır.	Yüz yüze görüşme	NA	Bilecik/ 2014
Mutlu, (2014)	Girişimcilik eğitimi alan kişilerin girişimcilik potansiyelleri araştırılmıştır. Bulgular, KOSGEB girişimciliği teşvik etmede önemli rol oynamaktadır.	Yüz yüze görüşme	NA	Sivas/ 2013
Maden, vd., (2014)	KOSGEB desteklerinin firmaların istihdamı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bulgular, istihdam üzerinde anlamlı ve pozitif etkileri vardır.	Logit ve Tobit Analizi	NA	Isparta ve Burdur/ 2008-2011
Uluköy, vd., (2013)	KOSGEB girişimcilik eğitimi alan kişilerin girişimcilik potansiyeli araştırılmıştır. Bulgular, girişimcilik bilincini oluşturmada önemli fakat uygulamada başarı düzeyi düşüktür.	Anket çalışması	NA	Türkiye/ 2010-2013
Aşkın ve Barış, (2015)	Mikrokredi kullanımı ve kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgular, kadın istihdamının niceliği ve niteliğini arttırmadığı görülmüştür.	Yüz yüze görüşme	NA	Tokat/ 2014-8 2015-1
Altunöz, (2015)	Mikrokreditin istihdam ve yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, mikrokredi kullanımında artışın kendi hesabına çalışan kadın sayısını artırarak yoksulluğu azaltmaktadır.	Regresyon analizi	Bağımlı: Kendi hesabına çalışan kadın sayısı Bağımsız: Kredi tutarı ve kullanan kadın sayısı	Türkiye/ 2009M-2014M

Tablo 15 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür

Yazar (lar)	Amaç	Yöntem	Değişkenler	Ülke/ Bölge /İl/Dönem
Tan, (2015)	Girişimci adayların test sonuçlarına göre; demografik özelliklerini belirleyerek kişisel ve girişimcilik özelliklerini geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmaktadır. Bulgular, erkek adayların, üniversite ve yüksek lisans mezunların ve 25-34 yaş grubunun testlerde daha başarılı olduğunu ve bu başarı girişimci potansiyelini artırmaktadır.	Nedensel-karşılaştırma yöntemi ³⁸	NA	Kastamonu /2010-2013
Tömen ve Sarvan (2015)	Mikrokredi kullanımının kadın istihdamı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, girişimciliği geliştirme ve yoksulluğu ortadan kaldırma düzeyinde bir etki yaratamadığını göstermektedir.	Yüz yüze görüşme	NA	Antalya/ 2015
Baktır ve Erdem, (2016)	Mikrokredi kullanımının sosyo-ekonomik etkilerini incelemiştir. Bulgular, sosyo-ekonomik düzeylerine olumlu etki yaratmaktadır.	Anket çalışması	NA	Türkiye/ 2015
Çelebi (2016)	vd., Mikrokredinin kadın istihdamını ve kadınların gelirini arttırmada etkisini incelemiştir. Bulgular, gelirlerini ve kadın işgücüne katılım oranını artırmıştır.	Yüz yüze görüşme	NA	TRA1 bölgesi ³⁹ / 2015
Arslan, (2016)	KOSGEB desteklerinin işletmelerin finansal performansına etkisini incelemiştir. Bulgular, finansal performanslarını artırmıştır.	Veri Zarflama Analizi	NA	Kocaeli/ 2007-2012
Bilen, (2016)	Mikrokredi kullanımının yoksulluk üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Bulgular, kadın istihdamı ve yoksullukla mücadelede etkin bir politika aracıdır.	Yüz yüze görüşme	NA	İstanbul ve Sakarya/ 2015
Işık, (2016)	Sosyal girişimlerde istihdam potansiyeli ve toplumsal sorunlarla mücadelede etkinliklerinin belirlenmesidir. Bulgular, istihdam oranı; kadınlarda %69, erkeklerde %30.8'dir. Faaliyet alanları; eğitim, ekonomik gelişme (14), çevre (14), insan hakları (23.8), sağlık (9.5), yurttaş katılımı (38) olmak üzere 6 alandır.	Saha araştırma	NA	Türkiye/ 2014
Kandemir, vd., (2017)	KOSGEB desteklerini kullanan işletmelerin memnuniyet düzeyini incelemiştir. Bulgular, memnuniyet düzeyleri ortalamanın üzerindedir.	Anket çalışması	NA	TR33 Bölgesi ⁴⁰ / 2016

³⁸ Nicel araştırma tekniklerinden olan yöntem, belli bir değişken açısından farklılaşan grupları birbirleriyle karşılaştırmaktadır.

³⁹ Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsamaktadır.

⁴⁰ Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinden oluşmaktadır.

Tablo 16 (Devamı). Sosyal Girişimcilik ile İlgili Uygulamalı Literatür

Yazar (lar)	Amaç	Yöntem	Değişkenler	Ülke/ Bölge /İl/Dönem
Bayramoğlu ve Dökmen, (2017)	Mikrokredi kullanımının kadın yoksulluğu ve istihdamı üzerinde etkilerini incelemişlerdir. Bulgular, kadın yoksulluğu azaltma ve istihdamı artırmada önemlidir.	Saha araştırma	NA	Türkiye/ 2017
Taş ve Şemşek, (2017)	Sosyal girişimciliğin istihdam üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Sonuç, doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu yönde etkilemektedir	Vaka analizi	NA	Türkiye
Çetinkaya ve Ay, (2017)	KOSGEB girişimcilik desteklerinden yararlanan girişimcilerin amaçlarına ulaşabilme düzeyleri incelenmiştir. Bulgular, destekten yararlananların amaçlarına ulaştıkları görülmüştür.	Anket çalışması	Bağımlı: Girişimcilerin amaçlarına ulaşma düzeyleri, bağımsız: Kredi miktarı, girişimcilik eğitimi ve destek türü	Konya/ 2017
Türkan ve Değirmenci, (2017)	KOBİ'lere kamu desteklerinden yararlanma düzeylerinin artırılması için öneriler geliştirmektedir. Bulgular, mevzuatın daha anlaşılır olması ve bürokrasinin azaltılması gerekmektedir.	Anket çalışması	NA	Bingöl/ 2017
Altunöz, (2018)	Mikrokredi kullanımının kadın istihdamı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, mikrokredilerde %1'lik artış reel GSYH'yi %0,05 oranında arttırmaktadır.	ARDL	Bağımlı: Reel GSYH büyümesi Bağımsız: Kullanılan mikrokredi miktarı	Türkiye
Tiyek, (2018)	KOSGEB'in Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri'nin etkinliği incelenmiştir. Bulgular, katılımcıların sadece %5'i (2 kişi) kendi işyerini açmıştır.	Anket çalışması	NA	Kırklareli/ 2015
Gürpınar, (2019)	Girişimcilik desteklerinin başarı oranı ve uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin önemi incelenmiştir. Bulgular, eğitim alan sayısı, desteklenen işletme sayısı, desteklenme tutarları bakımından Türkiye ortalamasındadır.	Anket çalışması	NA	TR33 bölgesi/ 2010-2018
Çuhadar, Algan, (2019)	Mikrokredi kullanımı ve kadın yoksulluğu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgular, mikrokredi ile kadın yoksulluğunun azalması arasında bir nedensellik bulunamamıştır.	Hacker-Hatemi J simetrik nedensellik testi	Bağımlı: MK miktarı Bağımsız: Kendi işine sahip olma, kadın yoksulluğu	Türkiye/ 2006M-2016M
Aksoy, vd., (2019)	Girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla girişimcilik motivasyonu incelenmiştir. Bulgular; erkelerin kadınlardan, girişimcilik tecrübesi olanlar, olmayanlardan, gelir düzeyi yüksek	Yüz yüze görüşme	NA	Antalya/ 2016

Yukarıdaki dört tabloda özetlenen çalışmalar incelendiğinde, sadece bir çalışmanın (Altunöz (2018)) sosyal girişimciliğin bir uygulama örneği olan mikrokredinin ekonomik büyüme üzerine etkisini incelediği görülmektedir. Bu çalışmada sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi pozitiftir. Bu çalışma haricinde, diğer çalışmalarda büyük çoğunluk yoksulluk olmak üzere istihdam özellikle kadın istihdamı, girişimcilik, kalkınma gibi çeşitli boyutlarıyla sosyal girişimciliğin etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmaların, bir çalışma hariç (Aşkın ve Barış, (2015)), ortak bulgusu sosyal girişimciliğin etkilerinin pozitif olduğu yönündedir. Bu çalışmalar yöntem, zaman boyutu ve örneklem grubu açısından farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılıklara göre çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

- i) Yöntem açısından: Altunöz (2015), Altunöz (2018), Çuhadar ve Algan (2019) zaman serisi analizini kullanırken, Maden vd., (2014) panel veri analizini kullanmıştır. Arslan (2016), veri zarflama analizinden yararlanırken, Taş ve Şemşek, (2017) vaka analizinden yararlanmıştır. Bu çalışmalar haricinde diğer çalışmalar anket veya yüz yüz görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir.
- ii) Zaman boyutu açısından: Maden vd., (2014), Altunöz (2015), Altunöz (2018), Çuhadar ve Algan (2019) kısa zaman serisini analizini kullanırken, diğer çalışmalar 1 yıllık verileri kullanmışlardır.
- iii) Örneklem grubu açısından: Kümbül Güler (2011), Gür (2012), Maden vd. (2014), Aşkın ve Barış (2015), Altunöz (2015), Arslan (2016), Işık (2016), Taş ve Şemşek (2017), Bayramoğlu ve Dökmen (2017), Altunöz (2018), Çuhadar ve Algan (2019), çalışmalarında Türkiye geneli için analiz yaparken, diğer çalışmalar il bazlı olup genellikle tek bir il şeklindedir.

Mevcut literatürde yapılan çalışmalardan da görüldüğü üzere Türkiye özelinde sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisini doğrudan inceleyen bir adet çalışma vardır. Söz konusu çalışmada mikrokredinin ekonomik büyümeye etkisi Türkiye geneli için incelenirken, il bazında ve KOSGEB örneğinde yapılan bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Dolayısıyla mevcut çalışma KOSGEB verilerini kullanarak sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisini il bazında analiz eden ilk çalışmadır. Bundan dolayı bu tez çalışmasının sosyal girişimcilik literatürüne katkı sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde KOSGEB veri tabanından talep edilerek elde edilen 2012-2016 yılları arasında verilen girişimcilik desteklerin illerin ekonomik büyümesine etkisi incelenmektedir.

4.4. Çalışmanın Hipotezi

KOSGEB'in girişimcilik destekleri ülke bazlı örnekleme kullanılan sosyal girişimcilik veri setinden uygulama olarak biraz farklılık gösterse de amaç benzerdir. Her iki örnekleme de amaç dezavantajlı kesimin güçlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda ülke örnekleminde dezavantajlı kesime aynı ve nakdi yardımlar verilirken, KOSGEB örneğinde ise önce yardım alacak kişilere eğitim verilmekte sonrasında ise geri ödemeli ve ödemesiz olarak yardımlar⁴¹ yapılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel öngörüsü; sosyal girişimcilik kapsamında KOSGEB tarafından verilen girişimcilik desteklerin (kaynak eşleme faaliyetleri) illerin ekonomik büyümesine etkisinde önemli bir faktör olduğudur. Bu öngörü çerçevesinde cevaplanmak istenen araştırma sorusu “sosyal girişimcilik kapsamında KOSGEB tarafından verilen girişimcilik desteklerin illerin ekonomik büyümesine katkısı var mıdır?” şeklinde olmuştur.

4.5. Araştırma Modeli

Ülke bazlı bölümde olduğu gibi bu bölümde de iki model kurulmuştur. Model I MRW modelini, Model II ise Ishise ve Sawada (2009) modeline kamu sosyal girişimciliğin dahil edildiği modeldir. Bu model bir önceki bölümde yer alan modelin yapısına benzer fakat “ $\ln s_g$ ” değişkenine yüklenen görevle farklılaşan bir modeldir. Buna göre;

Model I:

$$g = \alpha_i - (1 - e^{-\lambda t}) \ln(y_{(t-1)}) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha}{1-\alpha-\beta} \ln(s_k) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\beta}{1-\alpha-\beta} \ln(s_h) - (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha+\beta}{1-\alpha-\beta} \ln(n+x+\delta) + \varepsilon_{it}$$

Model II:

$$g = \alpha_i - (1 - e^{-\lambda t}) \ln(y_{(t-1)}) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_k) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\beta}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_h) + (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(s_g) - (1 - e^{-\lambda t}) \frac{\alpha+\beta+\emptyset}{1-\alpha-\beta-\emptyset} \ln(n+x+\delta) + \varepsilon_{it}$$

⁴¹ KOSGEB tarafından verilen destekler geri ödemeli ve geri ödemesiz olarak ikiye ayrılmaktadır. Geri ödemesiz destekler; işletme kuruluş desteğinin yanı sıra kuruluş dönemi için gerekli olan makine, ofis donanım, yazılım gibi desteklerden oluşurken, geri ödemeli destek ise faizsiz olarak geri ödemesi yapılan sabit yatırım desteğinden oluşmaktadır (Namel, vd., 2018: 96-99).

Her ne kadar Model I'den elde edilecek katsayılar kıyaslama yapmak için önemli olsa da çalışmanın konusunu Model II oluşturmaktadır. Bu bakımdan Model II'nin çözümünden elde edilecek katsayı, hipotezin kabul edilip edilemeyeceği noktasında etkili olacaktır. Buna sosyal girişimcilik değişkenini temsil eden ($\ln s_g$) değişkenine ait katsayıya bakılarak karar verilebilir. Modelin çözümünden elde edilen katsayının istatistiksel olarak anlamlı olması durumunda hipotez kabul edilecektir. Diğer bir ifadeyle; sosyal girişimcilik kapsamında KOSGEB tarafından verilen girişimcilik desteklerinin illerin ekonomik büyümesi üzerinde etkili olduğu anlamına gelecektir. Elde edilen katsayısının pozitif (negatif) olması, sosyal girişimciliğin illerin ekonomik büyümesini artırdığı (azalttığı) şeklinde yorumlanacaktır.

4.6. İl Bazlı Örneklem için Veri Seti

Çalışmanın bu bölümünde, 2012-2016 yıllarına ait KOSGEB tarafından verilen desteklerin yani sosyal girişimcilik faaliyetlerinin Türkiye'de 81 ilin ekonomik büyümesi üzerine etkisi analiz edilmektedir. Buna ilişkin kullanılan değişkenlerin kısaltmaları, açıklamaları ve elde edildiği kaynaklar Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17. İl Bazlı Örneklemde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Kısaltmalar	Değişkenler	Açıklama	Beklenen etkisi	Kaynak
g	Ekonomik büyüme	Reel kişi başına gayri safi yurt içi hasıla büyüme oranı		Tüik
$\ln y_{(t-1)}$	Kişi başına gelir gecikmesi	Reel kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın gecikmesi	Negatif	Tüik
$\ln s_k$	Fiziki sermaye yatırım oranı	Reel (Sermaye +teşvikli sabit yatırım + kamu yatırımları) /RGSYH	Pozitif	Kalkınma Bakanlığı/TOBB /Tüik
$\ln s_h$	Beşeri sermaye	Okullaşma oranı	Pozitif	Tüik
$\ln z$	Nüfus artış oranı+ teknoloji büyüme oranı+yıpranma oranı ⁴²	Nüfus artış oranı+0,05	Negatif	Tüik
$\ln s_g$	Sosyal girişimcilik	KOSGEB tarafından verilen destekler/ RGSYH	Pozitif	KOSGEB

İl bazında fiziki sermaye yatırımları için kullanılabilecek bir veri seti bulunmamaktadır. Bu bakımdan fiziki sermaye yatırımları için bir veri seti oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu veri setinin oluşturulmasında şu yöntem izlenmiştir. Sanayi bakanlığı yatırım teşvik sisteminde

⁴² Teknoloji büyüme oranı+yıpranma oranı MRW modelinde olduğu gibi 0,05 olarak alınmıştır. Her ne kadar bu varsayımın gerçeği fazla yansıtmadığı düşünülse de günümüzde teknolojinin dünya çapında hızla yayıldığı göz önünde tutulduğunda, bu varsayımın gerçeği yansıtmada konusunda kayda değer olduğunu gösteriyor (Simões, 2011: 458-459).

illeri 6 teşvik bölgesine ayırmıştır. Mevcut dönemler içerisinde bu teşvik bölgelerinin yatırım teşvik oranları; 2012-2013 dönemi için birinci bölge (%15), ikinci bölge (%20), üçüncü bölge (%25), dördüncü bölge (%30), beşinci bölge (%40) ve altıncı bölge (%50)'dir. 2014-2016 dönemleri için birinci bölge (%10), ikinci bölge (%15), üçüncü bölge (%20), dördüncü bölge (%25), beşinci bölge (%30) ve altıncı bölge (%35)'dir. Dolayısıyla yatırımların bu oranlar ölçüsünde devlet tarafından karşılandığını geriye kalan kısmının ise yatırımcı tarafından karşılanacağını göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda hesaplama şu şekilde formüle edilmiştir. 2012-2013 dönemlerinde birinci bölge için yatırım = sermaye * (0,85)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; ikinci bölge için yatırım = sermaye * (0,80) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; üçüncü bölge için yatırım = sermaye * (0,75)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; dördüncü bölge için yatırım = sermaye * (0,70) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; beşinci bölge için yatırım = sermaye * (0,60)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; altıncı bölge için yatırım = sermaye * (0,50) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları şeklindedir. Benzer işlemler 2014-2016 dönemleri için de yapılmaktadır. Buna göre birinci bölge için yatırım = sermaye * (0,90)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; ikinci bölge için yatırım = sermaye * (0,85) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; üçüncü bölge için yatırım = sermaye * (0,80)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; dördüncü bölge için yatırım = sermaye * (0,75) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; beşinci bölge için yatırım = sermaye * (0,70)+ yatırım teşvikleri + kamu yatırımları; altıncı bölge için yatırım = sermaye * (0,65) + yatırım teşvikleri + kamu yatırımları şeklindedir.

4.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Analize dâhil edilen g , $\ln y_{(t-1)}$, $\ln s_k$, $\ln s_h$, $\ln z$, $\ln s_g$ serilerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 18'de sunulmaktadır. Bu tabloda analize dahil edilen iller için serilere ait ortalama, minimum, maksimum ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 18. İl Bazlı Çalışma Örneklemini İçin Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Ortalama	Minimum	Maksimum	Standart Sapma	Gözlem Sayısı	İl Sayısı
g	.1120171	.0446923	.2926286	.0330826	405	81
$\ln y_{(t-1)}$	4.228345	3.78613	4.680039	.1609216	405	81
$\ln s_k$	-2.556634	-3.24616	-1.50827	.2847123	405	81
$\ln s_h$	1.711818	1.303395	1.840892	.1015156	405	81
$\ln z$	-1.245304	-2.310806	-.7039328	.1308417	405	81
$\ln s_g$	-1.207335	-3.88567	-.2616696	.5478747	398	81

Tablo 18 incelendiğinde fiziki sermaye yatırımı ve sosyal girişimcilik serisi hariç diğer serilerde büyük bir değişim yoktur. Standart sapmanın aldığı değer de bu olguyu desteklemektedir. Özellikle kişi başına büyüme oranı ve beşeri sermaye değişkenlerinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki fark, fiziki sermaye yatırımı ve sosyal girişimcilik değişkenlerinin minimum ve maksimum değerleri arasındaki farka oranla oldukça küçüktür.

Modellerin tahmin edilmesine geçmeden önce çoklu doğrusallık sorunun test edilmesi gerekmektedir. Çoklu doğrusallık sorunun varlığı, modelin açıklayıcılık düzeyini ifade eden R^2 değerinin olması gerekenden daha yüksek, katsayı varyansları büyük ve değişkenlerinin anlamsız olması gibi sorunlara neden olmaktadır (Gujarati, 1999: 327). Bu sorunun tespitinde basit korelasyon matrisi ve açıklayıcı değişkenlere ait r^2 değerleri kullanılmıştır. Buna göre iki değişken arasında korelasyon katsayısı ve r^2 değerlerinin 0.9'dan büyük olması değişkenler arasında çoklu doğrusallık olduğuna işaret etmektedir (Asteriou, 2005: 96).

Tablo 19. İl Bazlı Örnekleme Ait Korelasyon Matrisi

	g	$\ln y_{(t-1)}$	$\ln s_k$	$\ln s_h$	$\ln s_g$	$\ln z$
g	1.0000					
$\ln y_{(t-1)}$	-0.1504	1.0000				
$\ln s_k$	0.1422	-0.2148	1.0000			
$\ln s_h$	-0.0731	0.7704	-0.1265	1.0000		
$\ln s_g$	-0.1614	0.0282	-0.0501	0.0875	1.0000	
$\ln z$	0.0291	0.2559	0.0399	0.0998	-0.0710	1.0000

Tablo 19'da çalışmada kullanılan değişkenlere ait korelasyon matrisi yer almaktadır. Buna göre tabloda yer alan 10 korelasyon katsayısının -0,21 ile 0,77 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 20. Değişkenlere Ait r^2 Değerleri

	$\ln y_{(t-1)}$	$\ln s_k$	$\ln s_h$	$\ln s_g$	$\ln z$
$\ln y_{(t-1)}$	1.0000	0.0443	0.5977	0.0008	0.0620
$\ln s_k$		1.0000	0.0145	0.0025	0.0014
$\ln s_h$			1.0000	0.0077	0.0097
$\ln s_g$				1.0000	0.0050
$\ln z$					1.0000

Tablo 20'de ise açıklayıcı değişkenlere ait r^2 değerleri yer almaktadır. Buna göre tabloda yer alan r^2 değerlerinin 0,001 ile 0,5977 arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem korelasyon matrisi hem de r^2 değerlerinden elde edilen bulgular kullanılan veri setinde çoklu bağlantı sorununun olmadığını göstermektedir.

Yukarıda açıklanan veri setine ilişkin kısa tanımlayıcı istatistiklerin ardından, bir sonraki alt başlıklarda bunlara ilişkin testler ve bu testlerden elde edilen sonuçlara yer verilmektedir.

4.7. Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde bir önceki aşamada teorik alt yapıları sunulan modele ait yapılan analizler ve bulgular sırasıyla ele alınarak değerlendirilmektedir.

Tablo 21. F, Score ve Hausman Test Sonuçları

Testler	Tercih	Test istatistikleri		Etkin tahminci
F-Testi	Klasik	F-İstatistiği	3.47	Sabit
	Sabit	Olasılık Değeri	0.000	
Score Testi	Klasik	χ^2 İstatistiği	36.74	Rassal
	Rassal	Prob> χ^2	0.000	
HausmanTesti	Sabit	χ^2 İstatistiği	107.01	Sabit
	Rassal	Olasılık Değeri	0.000	

İlk aşamada modelin çözümünde sabit etkiler modelinin mi yoksa klasik modelin mi kullanılacağına karar verebilmek için standart F-Testi uygulanmıştır. Teste ilişkin bulgular Tablo 21’de sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar “modelin sabit teriminin tüm yatay kesitler için aynı olduğu” boş hipotezini reddetmektedir. Buna göre sabit etkiler modelinin klasik modele göre daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir sonraki aşamada modelin çözümünde rassal etkili model ile klasik model arasında tercih yapabilmek için Score testi kullanılmıştır. Modele ilişkin tahmin sonuçları Tablo 21’de yer almaktadır. Score testinden elde edilen sonuçlar rassal etkili modelin klasik modele göre daha etkin tahminci olduğunu göstermektedir.

En son aşamada modelin çözümünde rassal etkili model ile sabit etkili model arasında tercih yapabilmek için Hausman testi yapılmaktadır. Teste ilişkin sonuçlar Tablo 21’de yer almaktadır. Hausman testinden elde edilen sonuçlar sabit etkili modelin rassal etkili modele göre daha etkin tahminci olduğunu göstermektedir.

Modelin çözümüne geçmeden önce modelin hata terimlerinde otokorelasyon, değişen varyans ve YKB’nin var olup olmadığının tespitine yönelik analiz yapılması yerinde olacaktır (Mercan, Peker ve Göçer, 2015: 127). Modelin hata terimlerinde değişen varyansın olup olmadığı modife edilmiş Wald Testi ile gerçekleştirilmiştir. Ardından otokorelasyonun tespiti Wooldridge tarafından geliştirilen otokorelasyon testi kullanılarak yapılmıştır.

YKB'nin var olup olmadığı ise Pesaran ve Frees testleriyle yapılmıştır. Teste ilişkin bilgiler Tablo 22'de sunulmaktadır.

Tablo 22. Değişen Varyans, Otokorelasyon ve YKB Testi Sonuçları

	Testler	Test istatistikleri		Sonuç
Değişen Varyans	Wald Testi	χ^2 İstatistiği	1.4e+05	Var
		Prob> χ^2	0.0000	
Otokorelasyon	Wooldridge Testi	F (1, 80)	27.510	Var
		Prob>F	0.0000	
YKB	Pesaran	2.051	0.0040	Var
	Frees	4.840	0.8391	

Modelin hata terimlerinde değişen varyans, otokorelasyon ve YKB'nin tespitine yönelik yapılan testler modelin hata terimlerinde değişen varyans, otokorelasyon ve YKB'nin olduğunu göstermektedir. Bu durumda hata teriminin varyans kovaryans matrisi birim matrise eşit değildir. Bundan dolayı tahminler tutarsız fakat etkindir. Bu sorunların varlığında parametre tahminlerine dokunulmadan standart hatalar dirençli standart hatalarla düzeltilmeli ya da uygun yöntemler tercih edilmelidir (White, 1980: 817; Hoechle, 2007: 2-5).

Söz konusu sorunlardan biri olan heteroskedasitenin varlığında dirençli standart hatalar için ilk çalışmalar Huber, Eicker ve White tarafından geliştirilmiştir. Daha sonraları White ve Huber'in çalışmaları Arellano, Froot ve Rogers tarafından genişletilerek heteroskedasite ve otokorelasyonun varlığında dirençli standart hataları üretmişlerdir. Bu çalışmalara ilave olarak heteroskedasite ve otokorelasyon varlığında dirençli standart hatalar üreten bir başka yaklaşım da White tahmincisinin bir uzantısı olan Newey ve West tarafından geliştirilen tahmincidir. Bu tahminci gecikme uzunluğunun sıfır alınması durumunda White tahmincisine denktir. Yukarıda bahsedilen tüm bu tahminciler regresyon modeli varsayımlarının bazı sorunlarına karşı dirençli olsa da YKB'yi dikkate almamaktadırlar (Driscoll ve Kraay, 1998: 549-550; Hoechle, 2007: 2-5).

Panel veri modellerinde heteroskedasitenin yanında otokorelasyon ve YKB'yi dikkate alan ilk çalışma 1967 yılında yayınlanan Parks'ın çalışmasıdır. Bu çalışma daha sonraları genelleştirilmiş en küçük kareler (FGLS) tabanlı bir algoritma kullanılarak Kmenta tarafından popüler hale getirilmiştir. Ancak yöntem, bazı zayıflıklara sahiptir. Birincisi, eğer panelin zaman boyutu (T), kesit boyutundan (N) daha küçükse kullanılamamaktadır. İkincisi, Beck ve Katz 1995 yılında yayınlanan bir çalışmasında Parks-Kmenta yönteminin kabul edilemez derecede küçük standart hatalar ürettiğini göstermiştir (Driscoll ve Kraay, 1998: 549-550; Hoechle, 2007: 2-5).

Parks-Kmenta yönteminin yukarıda bahsedilen zayıflıklarından dolayı Beck ve Katz “panel düzeltilmiş standart hataları (PCSE)” önermiştir. Her ne kadar bu tekniğin küçük ve büyük panellerde kullanımı mümkün olsa da Parks-Kmenta tahmincisinde olduğu gibi $N > T$ olduğu durumlarda zayıftır. Bütün bu zayıflıkları dikkate alan ve bu yaklaşımlara alternatif olarak üretilen Driscoll Kraay tahmincisi değişen varyans, otokorelasyon ve YKB’nin varlığında yatay kesit boyutu N ’ye bağlı olmaksızın dirençli standart hata tahminleri üretebilmektedir (Driscoll ve Kraay, 1998: 549-550; Hoechle, 2007: 2-5). Dolayısıyla bu çalışmada bütün bu sorunları dikkate alan ve alternatiflerine göre daha iyi bir tahminci olan Driscoll Kraay tahmincisi kullanılarak tahmin yapılmıştır (Tatoğlu, 2012:241-277; Hoechle, 2007: 2-5).

4.7.1. Sabit Etkili Modele İlişkin Tahmin Sonuçları

Çalışmada sabit etkili modelde Driscoll Kraay tahmincisi kullanılarak analiz yapılmıştır. Yapılan analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 23’de sunulmaktadır.

Tablo 23. İl Bazlı Örneklemin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken (g)	Model I		Model II	
C	.996*	[8.89]	1.700*	[13.66]
	(.111)		(.124)	
$\ln y_{(t-1)}$	-.201**	[-4.05]	-.314*	[-9.63]
	(.049)		(.033)	
$\ln s_k$	-.001	[-0.27]	-.006	[-1.54]
	(.004)		(.004)	
$\ln s_h$	-.011	[-0.14]	-.126***	[-4.33]
	(.078)		(.029)	
$\ln z$	.014	[1.00]	.017	[1.01]
	(.014)		(.017)	
$\ln s_g$			.031*	[9.16]
			(.003)	
R^2	0.2351		0.3198	
Prob	0.0001		0.0001	

Not: *, **, *** sırasıyla 0.01, 0.05, 0.1 anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içi Driscoll Kraay dirençli standart hataları, köşeli parantezler t değerlerini göstermektedir.

Model I sonuçları: Modelin geçerliliğini ifade eden olasılık değeri anlamlı ve modelin açıklayıcılık gücünü gösteren $R^2(0.24)$ değeri yüksektir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre kişi başına gelirin gecikmesini ifade eden $\ln y_{(t-1)}$ dışında diğer değişkenler (fiziki sermaye, beşeri sermaye ve nüfus büyüme oranı) teorik beklentiye uygun katsayı işaretine sahip değildir. Ayrıca kişi başına gelirin gecikmesini ifade eden $\ln y_{(t-1)}$ dışında bütün değişkenler de istatistiksel olarak anlamsızdır. Teorik beklentiyle uyumlu olarak negatif işarete sahip

olan $\ln y_{(t-1)}$ değişkenine ait katsayı (-0.20) iller arasında yakınsama eğiliminin olduğunu göstermektedir.

Fiziki sermaye değişkeni teorik beklentiyle uyumlu katsayı işaretine ve istatistiksel anlamlılığa sahip değildir. Fiziki sermaye değişkenine ait sonucun bu şekilde ortaya çıkmasında kullanılan veri setinin etkili olduğu dūřunılmaktadır. Her ne kadar fiziki sermaye yatırımı için kullanılan veri seti mevcut şartlar altında en uygun veri seti olsa da fiziki sermaye yatırımını tam olarak yansıtmamaktadır.

Teorik beklentinin tersi yönünde katsayı işaretine sahip olan beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkileri konusunda literatüre yön vermiş çalışmalarda da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin MRW (1992) ve Barro (1992) alışmalarında pozitif, İşlam (1995) alışmasında negatif ve Romer (1990) alışmasında ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Dolayısıyla beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkisi farklılık gösterebilir. Mevcut çalışmada beşeri sermayeye ait katsayının negatif işarete olması İşlam (1995) tarafından yapılan çalışmada da belirttiği gibi kullanılan veri setinin tam olarak beşeri sermayeyi yansıtmamasından kaynaklanabilir.

Teorik beklentilerin tersi yönünde pozitif katsayı işaretine sahip olan nüfus büyüme oranı ($\ln z$) konusunda da literatürde farklı sonuçlar elde edilmiştir. Örneęin bazı araştırmacılar (Blanchet 1991, Brander 1990) nüfus artışının ekonomik büyümeyi engellediği ve yavaşlattığı şeklinde sonuçlara ulaşırken, bazı araştırmacılar (Boltvinik 1999, Desta 1998), pozitif etkilediğini ne sürmektedir (Bař, 2001: 53). Bu farklılıklar ülkelerin ve bölgelerinin kendine özgü koşullarına (fiziki sermaye, yař-bağımlılık ve yatırım-saptırma) göre değişkenlik göstermektedir. Örneęin, fiziki sermayeyi daraltma etkisinde nüfus artışı sermaye/emek oranını dūřrdęnden sermaye yatırımların görece dūřk olduğu ülkelerde ekonomik büyümeyi engellemektedir. Yař-bağımlılık etkisinde ise hızlı nüfus artışı, genç- bağımlılık sorununa bağlı olarak tüketimi artırıp tasarrufu dūřreceęinden olumsuz etkilemektedir. Yatırım-saptırma etkisine göre hızlı nüfus artışı sonucunda kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi artıracak alanlara kanalize edilip edilmediğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Bař, 2001: 53). Bu gerekçelere bağlı olarak nüfus artışının ekonomik büyümeye etkisi farklılık arz edecektir. Mevcut alışma da nüfus artış hızının ekonomik büyümeye etkisi, istatistiksel olarak anlamsız olsa da pozitifdir. Bunun sebebi Dünya Bankası'nın 1984 yılında yayınlanan raporunda da belirtildiği üzere yüzde 2'inin üzerindeki nüfus artış hızının ekonomik büyüme üzerinde engelleyici bir rol oynayacağını, aksi durumda yukarıda sayılan durumlar haricinde ise pozitif etkileyeceğini

ima etmektedir. Bu bilgiler ışığında Türkiye’deki nüfus artış hızının ilgili dönemlerde (2012-2016 arasında ortalama yüzde 1,5) yüzde 2’nin altında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla nüfus artış hızının ekonomik büyümeye etkisinin pozitif olması beklenmektedir.

Her ne kadar Model I’de yer alan değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığı, katsayıların işaretleri ve ekonomik büyümeye etkileri önemli olsa da çalışmanın amacını oluşturan model sosyal girişimciliğin yer aldığı ikinci modeldir. Bu bakımdan Model II’den elde edilen bulgular önemlidir.

Model II sonuçları: Modelin geçerliliğini ifade eden olasılık değeri anlamlı ve modelin açıklayıcılık gücünü gösteren $R^2(0.32)$ değeri de Model I’e göre artmıştır. Modelde fiziki sermaye yatırımını ifade eden $\ln s_k$ değişkeni, nüfus büyümesini ifade eden $\ln z$ değişkeni dışında bütün değişkenler istatistiksel olarak anlamlıdır. Fiziki sermaye, beşeri sermaye ve nüfus büyüme değişkenlerine ait katsayı işaretleri teorik beklentinin tersi yönünde katsayı işaretlerine sahiptir.

Model I’de olduğu gibi kişi başına gelirin gecikmesini ifade eden $\ln y_{(t-1)}$ teorik beklentiyle uyumlu olarak negatif işarettedir. Ancak Model I’de (-0.20) olan katsayının değeri Model II’de (-0.31) olmuştur. Yani iller arasında yakınsama eğilimi artmıştır. Bu durum sosyal girişimciliğin modele dahil edilmesinin iller arasında yakınsama eğilimini artırdığı şeklinde de yorumlanabilir. Bu açıdan önemlidir.

Model I’de istatistiki olarak anlamsız ve negatif işarete olan fiziki sermaye değişkeni Model II’de de anlamsızdır. Ancak değişkene ait “t” değeri artmıştır.

Model I’de istatistiki olarak anlamsız olan beşeri sermaye değişkeni sosyal girişimciliğin dahil edilmesiyle Model II’de istatistiki olarak anlamlı hale gelmiştir. Her ne kadar sahip olduğu katsayı işaret beklenilenin tersi yönünde negatif işarete sahip olsa da bunun pozitif olarak yorumlanabileceği yönünde görüşler de vardır. Buna göre beşeri sermayede meydana gelen bir birimlik artışın ekonomik büyümeyi %0.13 oranında artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Her ne kadar yukarıda bahsedilen değişkenlerin istatistiki anlamlılığı ve teorik olarak tutarlılığı önemli olsa da daha önce de bahsedildiği üzere çalışmanın asıl amacı sosyal girişimciliğin illerin ekonomik büyümesine etkisinin hangi yönde ve ne düzeyde olduğudur. Bu doğrultuda yapılan il bazlı analizden elde edilen bulgular sosyal girişimciliğin kaynak eşleme (doğrudan sermaye sağlama) faaliyeti olarak ifade edilen KOSGEB’in girişimcilik destekleri teorik beklentiyi desteklemektedir. Buna göre sosyal girişimcilik için kullanılan

KOSGEB'in vermiş olduğu girişimcilik destekleri teorik beklentilerle uyumlu ve istatistiksel olarak da anlamlıdır. Elde edilen bulgulara göre $\ln s_g$ 'de meydana gelen %1 birimlik artış il bazında ekonomik büyümeyi %0.03 oranında artırmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, üçüncü bölümde olduğu gibi bu bölümde de iki model analiz edilmiştir. Birinci model temel alınan MRW modelini temsil ederken, ikinci model ise çalışmanın amacını oluşturan ve MRW modeline sosyal girişimciliğin ilave edildiği modeli temsil etmektedir. Birinci modelde yer alan değişkenlerden sadece bir değişken ($\ln y_{(t-1)}$) dışında diğer değişkenler istatistiksel olarak anlamsız ve teorik beklentinin tersi yönünde katsayı işaretine sahiptir. Birinci modelle kıyaslandığında ikinci modelin sonuçlarında önemli iyileşmeler söz konusudur. Bu iyileşmelerden birincisi iller arasında yakınsama eğiliminin olduğunu gösteren ($\ln y_{(t-1)}$) katsayısının artmasıdır. İkincisi beşeri sermaye değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı olması ve katsayısının artmasıdır. Son olarak sosyal girişimcilik kapsamında KOSGEB'in gerçekleştirmiş olduğu girişimcilik desteklerinin il bazında ekonomik büyümeye katkısının olmasıdır. Bu katkının yanı sıra sosyo-ekonomik sorunların azaltılması, gençlerin ve kadınların girişimci olmalarını desteklemeye yönelik faaliyetleri gibi ekonomik kalkınma üzerine doğrudan ve dolaylı birçok etkisi göz önüne alındığında yaratmış olduğu %0.03'lük bir katkıdan daha çok şey ifade ettiği görülecektir. Bu yüzden sürdürülebilir büyüme ve kalkınma için sosyal girişimcilik faaliyeti olan KOSGEB'in girişimcilik destek programı elzemdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya genelinde başta yoksulluk olmak üzere kötü şehirleşme, işsizlik, barınma sorunları, artan açlık, engellilerin desteklenmesi ihtiyacı, artan ekolojik kirlilik, eğitim ile sağlık hizmetlerinde yetersizlikler gibi toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlar artmıştır. Gittikçe artan ve karmaşık hale gelen bu sorunlar, serbest piyasa ideolojisi karşısında geri çekilen devletin ve piyasa mekanizmasının sorunlara çözüm bulma konusunda yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu durum toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlara daha sürdürülebilir ve birbiriyle bağlantılı çözümler üreten yapılara ihtiyacı artırmıştır. Bu yapılardan birisi sosyal girişimciliktir.

Sosyal girişimcilik; istihdam, azınlıkların temsili ve haklarının savunulması, yoksullar için ürün ve hizmet geliştirme, sermaye sağlama, işletme geliştirme, kaynak eşleme, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir. Gerçekleşen faaliyetlerle toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunların azaltılmasının yanı sıra bu sorunların azaltılmasına yardım edecek ara çıktılar da (istihdam, girişimcilik, beşeri, fiziki ve sosyal sermaye yaratımı gibi) yaratılmaktadır. Yaratılan bu çıktılar neticede ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Fakat bu etkiyi inceleyen çalışma sayısı çok az, hatta bir elin parmaklarını geçmemektedir. Yapılan çalışmalarda sosyal girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi sosyal girişimciliğin bir boyutu olan mikrokredi/mikrofinans, vaka analizi ve teorik olarak incelenmiştir. Sosyal girişimciliğin çok sayıda faaliyetine rağmen, ekonomik büyümeye etkisinin sadece bir boyutu (mikrokredi/mikrofinans) üzerinden incelenmiş olması literatürde önemli bir boşluk yaratmaktadır.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye özelinde de sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi mikrokredi örneği (bir çalışma) üzerinden incelenirken; iller bazında ise bu etki incelenmemiştir. Dolayısıyla sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin

OECD ülkeleri ve iller bazında incelenmesi noktasında önemli bir boşluk vardır. Bu bilgiler ışığında mevcut tez çalışmasıyla sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin hem OECD ülkeleri hem de iller bazında analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin ülkeler ve iller bazında analiz edilebilmesi için şu aşamalar takip edilmiştir: i) sosyal girişimciliğin kapsam ve tanımının belirlenmesi, ii) sosyal girişimcilik faaliyetlerin ülke gruplarına göre tasnifi yapılarak ekonomik büyümeye katkılarının ortaya konulması, iii) sosyal girişimcilik değişkenin bir üretim girdisi olarak Ishise ve Sawada (2009) modeline göre yeniden dizayn edilmesidir.

Birinci aşamada, sosyal girişimciliğin kapsamı ve tanımı için genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Çünkü literatür incelendiğinde, sosyal girişimciliğin tanımı ve kapsamının farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu durum sosyal girişimciliğin teorik ve pratik gelişiminde temel sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışmada yerli ve yabancı literatürde yer alan sosyal girişimcilik tanımları aktör (kamu sektörü, özel sektör, STK, kamu-özel sektör, kamu sektörü-STK, STK-özel sektör, kamu-özel sektör-STK), yöntem (balık vermek, balık tutmayı öğretmek, balık sektörünü değiştirmek) ve araç (kar amaçlı, kar amaçsız, hibrid) açısından tasniflenmiştir. Bu tasnifleme içerisinde sosyal girişimcilik, çeşitli açılardan ele alınarak daha kapsamlı ve ortak bir sosyal girişimcilik tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu tasnifleme sonucuna göre; ortak bir tanımlama yapmanın oldukça zor olduğu ve bu zorluğun, farklı tanımlar ve yaklaşımlar altında sosyal girişimcilik kavramının dar ve geniş kapsamlı olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir. Bu bakımdan sosyal girişimcilik kavramına ilişkin geniş kapsamlı tanımlar; STK, özel veya kamu sektörleri içinde ve kesişiminde gerçekleşen sosyal misyon temelli etkinliklerin tümü olarak tanımlanırken, dar kapsamlı tanımlar ise her bir aktöre göre şekillenen sosyal misyon temelli etkinlikler olarak tanımlanmıştır.

İkinci aşamada, sosyal girişimcilik faaliyetleri ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre tasniflenerek, toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlara getirdikleri çözümler ile bu çözümlerin ekonomik büyümeye etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu tasniflemeden elde edilen bulgulara göre; sosyal girişimcilik başta toplumsal sorunların çözümünde yer alarak kamunun üzerindeki yükü hafifletmelerin yanı sıra bir piyasa aktörü olarak kaynakların yeniden dağıtımı yolu ile ülke ekonomilerine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bu katkının ekonomik büyüme üzerine etkisinin pozitif ve etkileme mekanizmasının ise piyasa başarısızlıklarından dolayı etkin kullanılamayan mevcut kaynakların (fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve işgücü gibi) daha etkin ve verimli şekilde kullanılması ya da

yaratılan kaynakların (fiziksel, beşeri ve sosyal sermaye) topluma kazandırılması yoluyla olması beklenmektedir. Örneğin sermaye sağlama faaliyeti fiziksel sermaye stokunu (K), eğitim ile sağlık hizmetleri faaliyeti beşeri sermaye stokunu (H), teknoloji geliştirme ve istihdam faaliyeti ise teknoloji ve işgücünü (A ve L'yi) etkilemektedir. Ayrıca sosyal girişimciliğin gerçekleştirmiş olduğu bu faaliyetler bu bileşenlerin daha etkin ve verimli şekilde işlemlerini sağlayacak sosyal ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu sosyal ortam bireyler arasında yardımlaşma, dayanışma, güven düzeyini artırma ve gönüllü faaliyetlere katılmayı ifade eden sosyal sermaye yaratılarak gerçekleştirilmektedir.

Üçüncü aşamada, Ishise ve Sawada (2009) modeli sosyal girişimcilik (S) değişkenine göre yeniden dizayn edilmiştir. Ishise ve Sawada (2009) modelinde sosyal sermaye MRW modeline dahil edilirken, mevcut çalışmada sosyal girişimciliğin sosyal sermaye yaratma boyutu göz önüne alınarak dahil edilmiştir.

Yukarıda takip edilen aşamalardan sonra teorik çerçevesi belirlenen sosyal girişimcilik değişkeninin ekonomik büyüme üzerine etkisi; Türkiye ekonomisinin de yer aldığı 24 OECD ülkesi için ülke düzeyinde analiz edilirken, Türkiye özelinde ise 81 il düzeyinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda iki modelin test edildiği analizde; birinci model sosyal girişimciliğin fark yaratıp yaratmadığını görmek ve kıyaslama yapmak amacıyla oluşturulan MRW modelini temsil ederken, ikinci model ise Ishise ve Sawada (2009)'ın çalışması temel alınarak dahil edilen sosyal girişimciliğin modelini temsil etmektedir.

Ülke ve il bazlı analizde sosyal girişimcilik için vekil değişken olarak ülkeler açısından kurumsal sosyal sorumluluk faaliyeti (özel sektör-STK kaynak tahsisi) ve iller açısından ise girişimcilik faaliyeti (kamu kaynak tahsisi) tercih edilmiştir. Bu değişkenler için ülke bazında özel sektör işletmelerinin STK'lar ile birlikte kurumsal sosyal sorumluluk adına yapmış olduğu ayni ve nakdi yardım (kaynak eşleme) veri seti kullanılırken, il bazında kamu harcamalarıyla KOSGEB özelinde gerçekleştirilen girişimcilik faaliyeti (kaynak eşleme) veri seti kullanılmıştır. Bu veri setlerin yer aldığı modeller ülke bazlı örneklemde panel ARDL yöntemi (PMG tahmincisi), il bazlı örneklemde ise panel veri yöntemiyle (Driscoll-Kraay tahmincisi) test edilmiştir.

Ülke bazlı örneklemde PMG tahmincisinden elde edilen bulgulara göre; sosyal girişimciliğin modele dahil edilmesiyle birlikte, hem Model I'de istatistiksel olarak anlamsız olan fiziki sermaye, beşeri sermaye ve nüfus büyüme oranı değişkenleri anlamlı hale gelmiş hem de bu değişkenlerin ve ülkeler arasında yakınsama eğilimini ifade eden kişi başına gelir geçikmesi değişkeninin ekonomik büyüme üzerine etkisi artmıştır. Bu artışlar önemli olsa da çalışma

açısından önem arz eden değişken sosyal girişimcilik (Ins_s) değişkenidir. Elde edilen bulgulara göre sosyal girişimcilik uzun dönemde ekonomik büyümeyi artırmaktadır.

Kısa dönemde ise sosyal girişimciliğin dahil edilmesi bütün bu değişkenlerin ekonomik büyüme üzerine etkisini artırmıştır. Bunun yanı sıra sosyal girişimcilik hem uzun dönemde hem de kısa dönemde ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir. Ancak sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi kısa dönemden ziyade uzun dönemde daha fazladır. Elde edilen bu bulgu sosyal girişimcilik ile ilgili teorik beklentiyi desteklemektedir. Çünkü sosyal girişimciler toplumsal sorunlara karşı yenilikçi ve kalıcı çözümü hedeflediğinden, sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerine etkisinin kısa dönemden ziyade uzun dönemde ortaya çıkması daha muhtemeldir. Bu bulgulardan hareketle OECD lkeleri örneklem grubu için gerçekleştirilen analiz sonuçları değerlendirildiğinde sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin doğrudan ve dolaylı olduğu söylenebilir. Doğrudan etkisinde sosyal girişimcilik bir üretim girdisi olarak hem uzun dönemde hem de kısa dönemde ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlarken, dolaylı etkisinde ise büyüme bileşenlerin ekonomik büyüme üzerine etkisini artırarak katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla çok yönlü faaliyetlere sahip sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin de çok yönlü olduğunu göstermektedir. Bu çok yönlü faaliyetlere sahip olması ekonomik kalkınmayı da beraberinde getirmektedir. Çünkü sosyal girişimcilik faaliyetleri bireyin daha iyi olmasını (sağlık, beslenme, eğitim gibi alanlarda) temel alarak bir toplumsal dönüşümü hedeflemektedir. Bu durum hem ekonomik büyümenin uzun dönemde gerçekleşmesini hem de büyümenin yanında kalkınmanın gerçekleşmesini sağlamaktadır.

lke bazlı analizde olduğu gibi il bazlı analizde de çalışmanın amacını oluşturan model, sosyal girişimciliğin yer aldığı ikinci modeldir. Elde edilen bulgulara göre sosyal girişimciliğin modele dahil edilmesi modelin açıklayıcılık gücünü, iller arasında yakınsama eğilimini ve beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerine etkisini artırmıştır. Bunlara ilave olarak sosyal girişimcilik illerin ekonomik büyümesini pozitif etkilemektedir. Fakat bu pozitif etki önemli olsa da analizde kullanılan veri setinin 5 yıl gibi kısa zaman boyutuna sahip olmasından ötürü (kısa zaman boyutu ile ekonomik büyümeye etkinin net bir şekilde görülemeyeceği gibi) tartışmalıdır. Buna nazaran çalışmanın ilklerden olduğu düşünüldüğünde elde edilen bu bulgular kayda değerdir. Bu bulgulardan hareketle iller düzeyinde sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine katkısı hem bir üretim girdisi

olarak doğrudan hem de büyüme bileşenlerine yapmış olduğu katkı doğrultusunda dolaylı olarak artmaktadır.

Yukarıda ifade edilen ülke ve il bazlı analizlerden elde edilen bulgular önemli olsa da belli kısıtlara sahiptir. Bu kısıtlar hem ülke bazında hem de il bazında veri setlerine erişilebilirlik ile ilgilidir. Bu kısıtlar şu şekilde sıralanabilir:

- i) Ülke veri seti, sosyal girişimciliğin faaliyetlerini bir bütün olarak kapsayan bir veri seti bulunmadığından, sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi sadece sosyal girişimciliğin kaynak eşleme boyutu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durum sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisinin net bir şekilde ortaya konulmasını sınırlamaktadır.
- ii) İl veri seti, ülke veri setinde olduğu gibi il veri setinde de sosyal girişimciliğin kaynak eşleme boyutu üzerinden analiz yapılmıştır. Ancak bu veri seti kısa zaman boyutuna sahiptir. Bu kısıt, sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini il bazında net olarak ortaya koymayı sınırlamaktadır.
- iii) İl bazlı analizde fiziki sermaye yatırımları ile ilgili veri seti bulunmamaktadır. Her ne kadar belli kısıtlar altında (bu veri setinde kullanılacak verilere erişim de yetersiz) fiziki sermaye yatırımlarına ilişkin bir veri seti oluşturulmaya çalışılmış olsa da elde edilen veri seti yeterli değildir. Dolayısıyla fiziki sermaye yatırımı gibi ekonomik büyümenin temel bileşenlerinden yoksun bir tahmin yapılmıştır.

Bu kısıtlar çerçevesinde tez çalışmasının ilgili literatüre katkıları şu şekilde sıralanabilir:

- i) Ülke bazında yapılan çalışmalarda sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisi mikrokredi örneği üzerinden gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke örnekleminde yapılmıştır. Gelişmiş ülke örnekleminde ise yapılmamıştır. Bu tez çalışması, hem sosyal girişimciliğin mikrokredi boyutundan farklı bir boyutunu incelemesi hem de gelişmiş ülke örneklemini ele alması bakımından önemlidir. Bu açıdan ilgili literatüre katkı sunması beklenmektedir.
- ii) Türkiye özelinde sosyal girişimciliğin ekonomik büyüme üzerine etkisini araştıran bir çalışma (mikrokredi örneğinde) tespit edilirken, il bazında ise tespit edilememiştir. Bu tez çalışması hem sosyal girişimciliğin mikrokredi boyutundan farklı bir boyutunu incelemesi hem de iller bazında yapılan ilk çalışma olması açısından önemli katkı sağlamaktadır.

Bu kısıtlar çerçevesinde yapılan katkılar hem gelecek çalışmalara bir taslak olması hem de politika yapıcılara rehber olması açısından önemlidir. Bu bağlamda bazı önerilerin yapılması önem arz etmektedir.

Araştırmacılar için öneriler:

- a) Sosyal girişimciliğin kapsamının çok boyutlu olması münasebetiyle sosyal girişimciliğe ilişkin ortak bir tanımlama yapmak oldukça zordur. Bu zorluk mevcut tez çalışmasında yapılan sosyal girişimcilik tanımlarının tasnifinde de görülmüştür. Bu durum sosyal girişimciliğin faaliyetlerini bir bütün olarak yansıtan veri setine ulaşabilmeyi zorlaştırmaktadır. Her ne kadar bu tez çalışmasında kullanılan veri setleri sosyal girişimcilik faaliyetlerinin mikrokredi/mikrofinans boyutundan farklı bir boyutunu ele almış olsa da sosyal girişimciliğin faaliyetlerini bir bütün olarak yansıtan veri setine ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı bu oluşturulacak veri setleri ile yapılacak çalışmaların sosyal girişimcilik faaliyetlerini tam olarak yansıtabilmesi ve ekonomik büyümeye etkisinin daha net olarak ortaya konulması açısından önemli olacaktır.
- b) Sosyal girişimciliğin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre etkilerinin analiz edilebilmesi önemlidir. Çünkü yapılacak olan analizlerle sosyal girişimciliğin “balık verme, balık tutmayı öğretme ve balık sektörünü değiştirme” yöntemlerinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve bu yöntemlerin gelişmişlik düzeylerine göre etkilerinin değişip değişmediğini görmemize olanak sağlayacaktır.
- c) KOSGEB özelinde girişimcilik destekleri ile ilgili daha detaylı ve uzun zaman serilerine erişilmesi durumunda, bu desteklerin ekonomik büyümeye etkisinin yanı sıra diğer alanlara (yoksulluk ve eşitsizliğin azaltılması, genç işsizliğin azalması, kadın girişimciliğin artması gibi) etkilerinin de analiz edilmesi önemlidir. Bu tip çalışmalar hem literatüre katkı yapacak hem de KOSGEB desteklerin ekonomik büyümenin yanı sıra diğer alanlara etkisinin de daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.
- d) İl bazlı analizde sosyal girişimcilik verileri haricinde fiziki sermaye yatırımları ile ilgili veri setine erişim konusunda da bazı sorunlar vardır. Bu yüzden il bazında fiziki sermaye yatırımlarını tam olarak yansıtabilen bir veri setinin oluşturulmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir çalışma hem fiziki sermaye yatırımı ile

ilgili veri seti eksikliğini giderecek hem de il bazında ilgili veri seti ile yapılacak olan çalışmaları teşvik edecektir.

Politika yapıcılar için öneriler:

- a) Günümüzde geçerli sistem olan serbest piyasa sisteminin savunduğu politikalar 1980’li yıllardan itibaren hemen hemen bütün ülkelerde benimsenmeye başlanmıştır. Bu sistem, kuralların gevşetilmesi, devletin küçültülmesi, devlet müdahalelerinin kaldırılması gibi politikalar önererek daha fazla kazanma şansı vaat etmiştir. Bu daha fazla kazanma şansı ahlâk dışı yollara sapmayı da teşvik ederek ekonomik, sosyal ve ekolojik sorunları yaygınlaştırmıştır. Günümüzde bu sorunların yaygınlığı ve önlem alınmazsa gelecekte daha da yaygınlaşarak telafi edilemez boyutlara ulaşacağı beklentisi giderek artmıştır. Bu durum ekonomik, sosyal ve ekolojik sorunlara yenilikçi çözümler sunan sosyal girişimciliği ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden sosyal girişimciliğin gelişmesi için birtakım temel politika ve yasal tedbirlerin alınması ve ticari kuruluşlara benzer bir yasal statünün verilmesi gerekmektedir.
- b) Sosyal girişimcilik faaliyetlerinin ulusal ve bölgesel politikalara katkısı üzerine araştırmaların artırılması gerekmektedir. Bunun için sosyal girişimlerin faaliyetleri hakkında hem nicel hem de nitel veriler sağlanarak araştırmalar teşvik edilmeli ve destekler sağlanmalıdır.
- c) Ülkemizde önemli sorun alanları arasında kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılımının yetersiz olması vardır. Bu soruna son dönemlerde giderek artan genç işsizlikte eklenebilir. Bu sorun alanlarının gelecekte de yerini koruması beklenmektedir. Bu açıdan halihazırda kadınları ve genç işsizleri hedef alan KOSGEB desteklerinin artması ve bunun gelecekte de devam etmesinin gereklilik arz ettiği görülmektedir.
- d) Son yıllarda salgın hastalıkların sayısı (SARS, MERS ve Covid-19 gibi) ve yayılım hızı artmıştır. Bu salgınlardan özellikle küresel bir görünüm kazanan Covid-19’un toplumsal ve ekonomik birçok olumsuz sonucunun olacağı öngörülmektedir. Uzmanlar böylesi bir küresel krizde yoksulların ve dezavantajlı kesimin güçlendirilmesi ve desteklenmesinin kritik önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yoksulların ve dezavantajlı kesimin güçlendirilmesi için faaliyetler yürüten sosyal girişimciliğe olan ihtiyaç artmıştır. Bu yüzden sosyal girişimcilik

faaliyetlerin hem ülkemizde hem de dünyada artması ve yaygınlaşması için toplumsal ve politik destekler elzemdir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2005). *Piyasa, Devlet ve Müdahale* . Ankara: Orion.
- Acemoglu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. New Jersey: Princeton University Press.
- Acemoglu, D., & Verdier, T. (2000). The Choice between Market Failures and Corruption . *The American Economic Review*, 90(1), 194-211.
- Agarwal, M., & Sethi, P. (2016). *Social Entrepreneur and Its Role in the Development of India*. Şubat 28, 2018 tarihinde http://tmimtjournal.org: http://tmimtjournal.org/Pdf/Poceddings/Track2/Track2_Paper15.pdf adresinden alındı
- Aghion, P., & Howitt, P. (1998). *Endogenous Growth Theory*. London: MIT Press.
- Akça, H. (2011). Devlet Müdahalesinin Başarısızlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 179-190.
- Aksoy, A. (2018). 13. ve 14. Yüzyılda Anadolu'da Ahilik Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 2(1), 19-35.
- Aldrich, H. E., & Cliff, J. E. (2003). The Pervasive Effects of Family on Entrepreneurship: Toward a Family Embeddedness Perspective. *Journal of Business Venturing*, 18(5), 573-596.
- Alesina, A., & Ferrara, E. (2004). Ethnic Diversity and Economic Performance. *Journal of Economic Literature*, 43(3), 762-800.
- Alis Bagis. (2018). *Hakkımızda*. Mayıs 15, 2018 tarihinde changemakers.com web sitesi: <https://www.changemakers.com/ashoka-fellows/entries/alis-bagis> adresinden alındı
- Alternatif Yaşam Derneği. (2002). *Hakkımızda*. Mayıs 5, 2018 tarihinde ayder web sistesi: <http://ayder.org.tr/ayder-hakkinda/> adresinden alındı

- Altunç, Ö. F. (2011). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye'ye İlişkin Ampirik Kanıtlar. *Yönetim ve Ekonomi*, 18(2), 146-156.
- Altunöz, U. (2015). Mikro Kredilerinin Kadın İstihdamı ve Kalkınmaya Etkileri: Türkiye Örneği. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 3(1), 7-14.
- Alvord, S. H., Brown, L. D., & Letts., C. W. (2004). Social Entrepreneurship and Societal Transformation An Exploratory Study. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 40(3), 260-282.
- Anadolu Vakfı. (2017). *Hakkımızda*. Aralık 12, 2017 tarihinde anadoluvakfi.org web sitesi: <http://www.anadoluvakfi.org.tr/hakkimizda> adresinden alındı
- Andersen, J. G. (2012). Welfare States and Welfare State Theory . *Centre for Comparative Welfare Studies* , 1-37.
- Andreoni, J. (1989). Giving with Impure Altruism: Applications to Charity and Ricardian Equivalence. *Journal of Political Economy*, 97, 1447–1458.
- Anheier, H. K. (1993). Theories of the Nonprofit Sector: Three Issues. *Nonprofit and Voluntry Sector Quarterly*, 2(1), 15-23.
- Anheier, H. K., & Ben Ner, A. (1997). Shifting Boundaries: Long Term Changes in the Size of the for Profit, Nonprofit, Cooperative and Government Sectors. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 3(68), 335-353.
- Arrow, K. (1962). The Economic Consequences of Learning by Doing. *The Review of Economic Studies*, 29(3), 155-173.
- Arslan, B. (2016). KOSGEB Finansman Desteklerinin KOBİ'lerin Finansal Etkinliğine Etkisi: Düzce İlinde Bir Uygulama . *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 16(Özel Sayısı).
- Asteriou, D. (2005). *Applied Econometrics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ateş, M. (2018). *Türkiye'de Sosyal İnovasyon Uygulamaları ve Genç Nüfusun Potansiyeli*. Ankara: SETA.
- Austin, J. E., Stevenson, H., & Wei-Skillern. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: The Same, Different or Both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 1(30), 1-22.
- Ayesha, J. (2018). *Common Characteristics of Developing Countries*. Economics Discussion: <http://www.economicsdiscussion.net/developing->

economy/characteristics-developing-economy/common-characteristics-of-developing-countries-economics/29990 adresinden alındı

- Bacq, S., & Janssen, F. (2011). The Multiple Faces of Social Entrepreneurship: A Review of Definitional Issues Based on Geographical and Thematic Criteria. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5), 373–403.
- Badulescu, A., Sipos-Gug, S., & Borza, A. (2013). *Environmental Obstacles and Support Factors of Social Entrepreneurship*. Mayıs 15, 2019 tarihinde Researchgate: https://www.researchgate.net/publication/281443515_Environmental_Obstacles_and_Support_Factors_of_Social_Entrepreneurship adresinden alındı
- Bagdigen, M., & Beşer, B. (2009). Ekonomik Büyüme İle Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 1-16.
- Bağlı, M. S. (2011). Etkinlik-Eşitlik Çelişkisi Bağlamında Yeniden Dağıtım Politikalarının Sosyal Refah Üzerindeki Etkisi. *Maliye Dergisi*(161), 260-282.
- Bahmani, S., Galindo, M.-A., & Mendez, M. T. (2012). Non-profit organizations, Entrepreneurship, Social capital. *Small Bus Econ*, 38, 271–281.
- Bakırtaş, D., & Demirhan, H. (2015). İhtiyaç ve İstek Paradoksu: İktisadi ve Metafizik Bir Yaklaşım. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 76.
- Baktır, N. S., & Erdem, E. (2015). Türkiye’de Kadın Yoksulluğunun Çözümünde Mikro Kredi Uygulamaları: Ekonomik Etkilerin Ölçülmesi . *Sakarya İktisat Dergisi*, 52-82.
- Balestra, P., & Krishnakumar, J. (2008). Fixed Effects Models and Fixed Coefficients Models. L. Matyas, & P. Sevestre içinde, *The Econometrics of Panel Data, Fundamentals and Recent Developments in Theory and Practice* (s. 23-24). Berlin : Springer.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Chichester, England: John Wiley & Sons Ltd.
- Barr, N. (1992). Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation. *Journal of Economic Literature*, 30(2), 741-803.
- Barro, R. J. (1990). Government Spending in a Simple Model of Endogeneous Growth. *Journal of Political Economy*, 98(55), 103-125.
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (2004). *Economic Growth*. London: The MIT Press.

- Baş, K. (2001). Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı, Eğitim ve Nüfus Artışı İlişkileri: Türkiye Örneği. *H.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 47-60.
- Bator, F. M. (1958). The Anatomy of Market Failure. *The Quarterly Journal of Economics*, 72(3), 351-379.
- Battle Anderson, B., & Dees, J. G. (2008). Rhetoric, Reality, and Research: Building a Solid Foundation for the Practice of Social Entrepreneurship. A. Nicholls içinde, *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change* (s. 144–168). Oxford, England: Oxford University Press.
- Baumol, W. J., & Blinder, A. S. (1999). *Economics, Principles and Policy*. New York: Dryden.
- Bayraktutan, Y., & Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(24), 1 – 34.
- Bayramoğlu, A. T., & Gökhan Dökmen. (2017). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikro Kredi Uygulamaları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(16), 41-64.
- Beauvais, E. (2017). *Shreveport Needs Social Entrepreneurship, Change Through Innovation*,. Şubat 28, 2018 tarihinde Heliopolis: <http://heliopolis.la/shreveport-needs-social-entrepreneurship-change-innovation/> adresinden alındı
- Becker, G. S. (1974). A Theory of Social Interactions. *Journal of Political Economy*, 82(6), 1063-1093.
- Ben-Ner, A., & Hoomissen, T. V. (2007). Nonprofit Organizations in the Mixed Economy: A Demand and Supply Analysis. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 62(4), 519 - 550.
- Besler, S. (2010). *Sosyal Girişimcilik*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Beşkaya, A., & Koç, A. (2013). *Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Ekonomik Özgürlüklerin Rolü ve Önemi*. Temmuz 20, 2019 tarihinde Liberal Düşünce Topluluğu: <http://www.liberal.org.tr/sayfa/ekonomik-buyume-ve-kalkinmada-ekonomik-ozgurluklerin-rolu-ve-onemi-ahmet-beskaya-asuman-koc,213.php> adresinden alındı
- Beugelsdijk, S., & Smulders, S. (2009). Bonding and Bridging Social Capital and Economic Growth. *Center Discussion Paper*, 2009-27, 1-40.
- Bewayo, E. D., & Portes, L. S. (2016). Environmental Factors for Social Entrepreneurship Success: Comparing Four Regions. *American Journal of Management*, 16(4), 38-56.

- Bey, M. C. (2001). *İktisat İlmi*. (S. A. Çakmak, Çev.) Ankara: Liberte.
- Bilen, M. (2016). Küresel Servet Eşitsizliği: Piyasa veya Devlet Eksenli Çözümde İslam Ekonomisinin Konumu. *Türkiye İslam İktisadî Dergisi*, 3(1), 17-35.
- Bilodeau, M., & Slivinski, A. (1998). Rational Nonprofit Entrepreneurship. *Journal of Economics & Management Strategy*, 7(4), 551-571.
- Birch, K., & Whittam, G. (2008). The Third Sector and the Regional Development of Social Capital. *Regional Studies*, 42(3), 437-450.
- Birkhölzer, K. (2009). The Role of Social Enterprise in Local Economic Development. 2nd EMES International Conference on Social Enterprise (s. 1-25). Trento (Italy): EMES.
- Bizimköy Engelliler Üretim Merkezi Vakfı. (2019). *Hakkımızda*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <http://www.bizimkoy.org.tr/common/default.asp> adresinden alındı
- Blackburne, E. F., & Frank, M. W. (2007). Estimation of Nonstationary Heterogeneous Panels. *The Stata Journal*, 7(2), 197-208.
- Blanchet, D. (1991). Estimating the Relationship between Population Growth and Aggregate Economic Growth in Developing Countries: Methodological Problems. *Discussion Paper*, 59-92.
- Bloom, D. E., Sachs, J. D., Collier, P., & Udry, C. (1998). Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1998(2), 207-295.
- Bloom, P. N. (2009). Overcoming Consumption Constraints Through Social Entrepreneurship. *Journal of Public Policy & Marketing*, 28(1), 128-134.
- Bloom, P., & Dees, J. (2008). *Cultivate Your Ecosystem*. Nisan 15, 2019 tarihinde https://centers.fuqua.duke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/01/Article_Bloom_CultivateYourEcosystem_2008.pdf adresinden alındı
- Boltvinik, J. (1999). Population and Economic Growth: Does Population Control Have a Scientific Basis? *DEMOS*, 12(1), 4-5.
- Borins, S. (2000). Loose Cannons and Rule Breakers, or Enterprising Leaders? Some Evidence about Innovative Public Managers. *Public Administration Review*, 60, 498-507.

- Bornstein, D. (2007). *How to Change the World: Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas*. New York: Oxford University Press.
- Bornstein, D., & S. Davis. (2011). *Social Entrepreneurship: What Everyone Needs to Know*. Oxford University.
- Borooah, V. K. (2003). *Market Failure an Economic Analysis of its Causes and Consequences*. Mayıs 15, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/266350206_Market_Failure_An_Economic_Analysis_of_its_Causes_and_Consequences adresinden alındı
- Borzaga, C., & J. Defourny. (2001). *The Emergence of Social Enterprise*,. London and New York: Routledge.
- Borzaga, C., & Tortia, E. (2008). Social Enterprises and Local Economic Development. *SLD Working paper*, 3-21.
- Boschee, J., & McClurg, J. (2003). *Towards a Better Understanding of Social Entrepreneurship: Some Important Distinctions*. Mayıs 8, 2016 tarihinde <http://www.caledonia.org.uk/papers/Social-Entrepreneurship.doc> adresinden alındı
- Bosma, N., & Levie, J. (2010). *Global Entrepreneurship Monitor; 2009 Executive Report*,. Londra: Global Entrepreneurship Consortium.
- Brander, J., & Dowrick, S. (1994). The Role of Fertility and Population in Economic Growth. *J Popul Econ*, 7(1), 1–25.
- British Council, T. (2019). *Türkiye’de Sosyal Girişimlerin Durumu*. İstanbul: British Council. <https://www.britishcouncil.org.tr/programmes/education/social-enterprise-research>. adresinden alındı
- Brooks, A. C. (2009). *Social Entrepreneurship: A Modern Approach to Social Value Creation*, . Lexington, KY,: Pearson.
- Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği. (2017). *Hakkımızda*. Aralık 12, 2017 tarihinde [bugday.org](http://www.bugday.org) web sitesi: <http://www.bugday.org/portal/kategoriler.php?cid=1> adresinden alındı
- Burhan, N. (2002). *İhtiyaç Kavramı Üzerine Düşünceler ve Kamu Ekonomisi*. Temmuz 12, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/8300> adresinden alındı
- Burnside, C., & Dollar, D. (2000). “Aid, Policies, and Growth. *American Economic Review*, 90(4), 847-868.

- Campbell, S. (1997). Social Entrepreneurship: How to Develop New Social-Purpose Business Ventures. *Health Care Strategic, Management*, 16(5), 17–28.
- Caruana, A., Ewing, M., & Ramaseshan. (2002). Effects of some Environmental Challenges and Centralization on the Entrepreneurial Orientation and Performance of Public Sector Entities. *The Service Industries Journal*, 22(2), 43-58.
- Cass, D. (1965). Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation. *The Review of Economic Studies*, 32(3), 233-240.
- Census. (2019, September 9). *Income and Poverty in the United States: 2018*. <https://www.census.gov/data/tables/2019/demo/income-poverty/p60-266.html> adresinden alındı
- Certo, S., & Miller, T. (2008). Social Entrepreneurship: Key Issues and Concepts. *Business Horizons*, 51(4), 267-271.
- Ceylan, R. (2010). Yakınsama Hipotezi: Teorik Tartışmalar. *Sosyoekonomi*(1), 47-60.
- Chang, H.-J. (2008). *Sanayileşmenin Gizli Tarihi* . (E. Akçaoğlu, Çev.) İstanbul: Efil Yayınev.
- Chatterjee, P., Rose, R. L., & Sinha, J. (2013). Why Money Meanings Matter in Decisions to Donate Time and Money. *Marketing Letters*, 24(2), 109-118.
- Chell, E., Nicolopoulou, K., & Karataş-Özkan, M. (2010). Social Entrepreneurship and Enterprise: International and Innovation Perspectives. *Entrepreneurship & Regional Development*, 22(6), 485-493.
- Christie, M., & Honig, B. (2006). Social Entrepreneurship: New Research Findings. *Journal of World Business*, 41(1), 1–5.
- Cohen, B., & Winn, M. (2007). Market Imperfections, Opportunity and Sustainable Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 29-49.
- Colby, S., Stone, N., & Carttar, P. (2004). Zeroing in on Impact in an Era of Declining Resources, Nonprofits need to Clarify Their Intended Impact. *Stanford Social Innovation Review*, 23-33.
- Collier, P. (2007). *The Bottom Billion Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. New York: Oxford University Press.
- Constantinos, A. (2009). Government Spending and Economic Growth: Econometric Evidence From South Eastern Europe (SEE). *Journal of Economic and Social Research*, 11(1), 1-16.

- Cook, B., Dodds, C., & Mitchell, W. (2003). "Social Entrepreneurship – False Premises and Dangerous Forebodings". *Australian Journal of Social Issues*, 38(1), 57-72.
- Corner, P. D., & Ho, M. (2010). How Opportunities Develop in Social Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 34(4), 635-659.
- Cornwall, J. (1998). The Entrepreneur as Building Block for Community. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 3(2), 141–148.
- Crihfield, J., Giertz, F., & Mehta, S. (1995). Economic Growth in the American States: The End of Convergence? *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 35(1), 551-577.
- Cunningham, M. (2018). *Economic Inequality Differences in Developed and Developing Nations*. Kasım 19, 2018 tarihinde <https://study.com/academy/lesson/economic-inequality-differences-in-developed-and-developing-nations.html> adresinden alındı
- Çavuş, M. F., & Pekkan, N. Ü. (2017). Algılanan Sosyal Desteğin Sosyal Girişimciliğe Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Business and Economics Research Journal*, 8(3), 519-532.
- Çetin, E. (2011). *Türkiye'nin Meseleleri ve Çözüm Önerileri*. Mayıs 2, 2019 tarihinde <https://www.ogu.edu.tr/files/birimduyuru/2bf6b03b-c2e6-4f47-8604-845f08457fea/201172095230.pdf> adresinden alındı
- Çetinkaya, A. Ş., & Ay, K. (2017). KOSGEB Girişimcilik Desteklerinin Amacına Ulaşma Düzeyi: Konya İli Araştırması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(30), 19-34.
- Çiftçi, N., & Akkul, R. (2013). Cinsiyetler Arası Gelir Eşitsizliğini Gidermede Bir Araç Olarak Mikro Kredi: Bilecik İli Uygulaması. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 124-138.
- Çuhadar, P., & Algan, N. (2019). Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 83-105.
- Darüşşafaka. (2018). *Hakkımızda*. Mart 21, 2018 tarihinde darussafaka web sitesi: <http://www.darussafaka.k12.tr/hakkimizda/> adresinden alındı
- De Soto, H. (2017). *Sermayenin Sırrı Kapitalizm Batı'da Zaferler Kazanırken Diğer Yerlerde Neden Başarısız?* (M. Aygen, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- Dees, G. (2007). Taking Social Entrepreneurship Seriously. *Society*, 44(3), 24-32.

- Dees, J. G. (1998). Enterprising Nonprofits. *Harvard Business Review*(76), 55–67.
- Dees, J. G. (2001). *The Meaning of "Social Entrepreneurship"*. Şubat 15, 2017 tarihinde entrepreneurship.duke.edu: <https://entrepreneurship.duke.edu/news-item/the-meaning-of-social-entrepreneurship/> adresinden alındı
- Dees, J., & Anderson, B. (2006). Framing a Theory of Social Entrepreneurship: Building on Two Schools of Practice and Thought. *Research on Social Entrepreneurship, ARNOVA*, 1 (3), 39–66.
- Delhey, J., & Newton, K. N. (2005). Predicting Cross-National Levels of Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? *European Sociological Review*, 21(4), 1-38.
- Demir, İ., & Aktan, C. C. (2016). Size of Government, Government Failure, and Economic Growth. *International Journal of Business and Management Studies*, 8(2), 328-344.
- Demir, Ö. (2014). Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Girişimcilik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sosyal İşletme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 347-356.
- Demirel, E. T. (2015). Sosyal Girişimcilik. E. Kaygın, & B. Güven içinde, *Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* (s. 112-114). Başakşehir /İstanbul.
- Denizalp, H. (2009). *Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Desta, E. (1998). "Third World Development and Population: A Reflection. *Geographical Bulletin*, 40(1), 24-30.
- Diamond, J. (1997). *Guns, Germs and Steel. A Short History of Everybody for the Last 13,000 Years*. London: Jonathan Cap.
- Diamond, P. A. (1965). National Debt in a Neoclassical Growth Model. *The American Economic Review*, 55(5), 1126-1150.
- Dinler, Z. (2009). *Mikro ekonomi*. Bursa: Ekin.
- Dinopoulos, E., & Thompson, P. (1999). Scale Effects in Schumpeterian Models. *J Evol Econ*, 9(2), 157-185.
- Dobele, L., & Dobele, A. (2016). Economic Gains from Social Entrepreneurship Development in Latvia. *Regional Formation and Development Studies*, 3(14), 30-40.

- Domar, E. D. (1946). Capital Expansion, Rate of Growth and Employment. *Econometrica*, 14(2), 137-147.
- Dorado, S. (2006). Social Entrepreneurial Ventures: Different Values so Different Process of Creation, No? *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 4(11), 319-343.
- Dorado, S., & Ventresca, M. (2013). Crescive Entrepreneurship in Complex Social Problems: Institutional Conditions for Entrepreneurial Engagement,. *Journal of Business Venturing*, 28(1), 69-82.
- Drayton, W. (2002). The Citizen Sector: Becoming as Entrepreneurial and Competitive as Business. *California Management Review*, 44(3), 120-132.
- Driscoll, J., & Kraay, A. C. (1998). Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data. *The Review of Economics and Statistics*, 80(4), 549-560.
- Drucker, P. (1984). *Innovation and Entrepreneurship*. New York: HarperBusiness.
- Drucker, P. F. (1994). *Kapitalist Ötesi Toplum*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi .
- Dudzevičiūtė, G., Šimelytė, A., & Liučvaitienė, A. (2018). Government Expenditure and Economic Growth in the European Union Countries . *International Journal of Social Economics*, 45(2), 372-386.
- Duke University. (2019). *What is Social Entrepreneurship?* Mayıs 2, 2019 tarihinde <https://entrepreneurship.duke.edu/social-entrepreneurship/about/> adresinden alındı
- Duran, H. (2018). Türkiye’de Devletin Girişimcilik Destekleri ve Seçilmiş Bazı Değişkenlerin Yeni Firma Doğum Oranı Üzerine Etkisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 68-85.
- Easterly, W. (2006). Reliving the 1950s: The Big Push, Poverty Traps, and Takeoffs in Economic Development. *Journal Econ Growth*, 11, 289-318.
- Easterly, W., Levine, R., & Roodman, D. (2004). Aid, Policies, and Growth: Comment. *American Economic Review*, 94(3), 774-80.
- E-Bursum. (2019). *Türkiye'nin En Büyük Burs Platformu*. Nisan 15, 2020 tarihinde <https://e-bursum.com/> adresinden alındı
- Economides, G., Park, H., & Philippopoulos, A. (2011). How Should the Government Allocate its Resources between Productivity Enhance and Utility Enhancing Public Goods? *Macroeconomic Dynamics*, 336-364.
- Eğilmez, M. (2014). *Örneklerle Kolay Ekonomi*. Ankara: Remzi kitabevi.

- El Ebrashi, R. (2013). Social Entrepreneurship Theory and Sustainable Social Impact. *Social Responsibility Journal*, 9(2), 188-209.
- Elkington, J., & Hartigan, P. (2008). *The Power of Unreasonable People*. Boston: Harvard Business Press.
- Emerson, J., & Twersky, F. (1996). *New Social Entrepreneurs: The Success, Challenge and Lessons of Non-Profit Enterprise Creation*. San Francisco: Roberts Foundation.
- EMES. (2018). *Research Network for Social Enterprise*. Mayıs 15, 2018 tarihinde <https://emes.net/> adresinden alındı
- Emin, E. (2018). *Küresel Adaletsizlik: Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu 2018*. İstanbul: İNSAMER.
- Erdil, O., & Kalkan, A. (2005). KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Kobilerin Performanslarına Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 103-122.
- Ersen, T. B., Kaya, D., & Meydanoğlu, Z. (2010). *Sosyal Girişimler ve Türkiye İhtiyaç Analizi Raporu*. İstanbul: TÜSEV .
- Estrin, S., Korosteleva, J., & Mickiewicz, T. (2013). Which Institutions Encourage Entrepreneurial Growth Aspirations? *Journal of Business Venturing*, 28(4), 564-580.
- Estrin, S., Mickiewicz, T., & Stephan, U. (2013). Entrepreneurship, Social Capital, and Institutions: Social and Commercial Entrepreneurship Across Nations. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 37(3), 479-504.
- Faruk, M. O., Hassan, N., & Islam, N. (2016). Factors Influencing the Development of Social Entrepreneurship in Bangladesh. *SSRN Electronic Journal*, 1-19. doi:10.2139/ssrn.2856210
- Ferri, E., Noguera, M., & Urbano, D. (2015). The Effect of Cultural Factors on Social Entrepreneurship: The Impact of the Economic Downturn in Spain. M. Peris-OrtizJosé, & M. Merigó-Lindahl içinde, *Entrepreneurship, Regional Development and Culture* (s. 75-87). Switzerland AG.: Springer.
- Fidan, F., & Yeşil, Y. (2017). Türkiye’de Kadınların Ekonomiye Kazandırılması Açısından Mikro Kredi: Bilecik Örneği. *JED*, 9(2), 254-270.
- Florida University. (2014). *Introduction to Social Entrepreneurship*. Mayıs 21, 2019 tarihinde <https://ufonline.ufl.edu/courses/ent3503-social-entrepreneurship/> adresinden alındı

- Fourie, L., & Mohr, P. (2007). *Economics for South African Students*. Pietermaritzburg, South Africa: Van Schaik Publishers.
- Fowler, A. (2000). NGOs as a Moment in History: Beyond Aid to Social Entrepreneurship or Civic Innovation? *Third World Quarterly*, 21(4), 637–654.
- Freytag, A., & Thurik, A. R. (2007). Entrepreneurship and Its Determinants in a Cross Country Setting. *Journal of Evolutionary Economics*, 2(17), 117-131.
- Friedman, V. J., & Desivilya, H. (2010). Integrating Social Entrepreneurship and Conflict Engagement for Regional Development in Divided Societies. *Entrepreneurship & Regional Development*, 22(6), 495-514.
- Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7– 20.
- Fuqua School. (2018). *Social Entrepreneurship*. Nisan 15, 2018 tarihinde <https://centers.fuqua.duke.edu/case/> adresinden alındı
- Gallup, J. L., Sachs, J., & Mellinger, A. D. (1998). *Geography and Economic Growth*. Washington, D.C.: World Bank.
- Gaye, M., & Moreau, O. (2008). “*Pésinet: A Health Care Initiative for the Reduction of Infant Mortality*”, *GIM Case Study No A002*, . New York,: United Nations Development Program.
- GCSE. (2018). *Social Enterprise*. Mayıs 15, 2018 tarihinde <https://www.tutor2u.net/business/reference/social-enterprise> adresinden alındı
- Gelecek Daha Net Gençlik Platformu. (2018). *Hakkımızda*. Mart 15, 2018 tarihinde [gelecekdaha.net](http://www.gelecekdaha.net) web sitesi: <http://www.gelecekdaha.net/hakkimizda> adresinden alındı
- Gencengelliler. (2005). *Hakkımızda*. Mayıs 2, 2018 tarihinde [gencengelliler web sitesi: https://4carma.com/ngo/gen%C3%A7-engelliler-gen%C3%A7lik-ve-spor-kul%C3%BCb%C3%BC-derne%C4%9Fi](https://4carma.com/ngo/gen%C3%A7-engelliler-gen%C3%A7lik-ve-spor-kul%C3%BCb%C3%BC-derne%C4%9Fi) adresinden alındı
- Ghosh, B. N. (2008). Rich Doctors and Poor Patients: Market Failure and Health Care Systems in Developing Countries. *Journal of Contemporary Asia*, 38(2), 259 – 276.
- Ghosh, P. (2018). *Most Important Characteristics of Under-developed or Developing Countries*. Kasım 22, 2018 tarihinde <http://www.shareyouessays.com/characteristics/most-important-characteristics-of-under-developed-or-developing-countries-essay/122082> adresinden alındı

- Ghosh, P. (2018). *Problems of Public Administration in Developed Countries*. Aralık 2, 2018 tarihinde <http://www.shareyouressays.com/essays/problems-of-public-administration-in-developed-countries-essay/120370> adresinden alındı
- Global Entrepreneurship Monitor (GEM). (2006). *Social Entrepreneurship*. London, UK: Barclays Bank.
- Goldin, I. (2019). Why Do Some Countries Develop and Others Not? D. P içinde, *Development in Turbulent Times* (s. 13-30). Cham: Springer.
- Grant, S. (2017). Social Enterprise in New Zealand: An Overview. *Social Enterprise Journal*, 13(4), 410-426.
- Griffiths, M. D., Gundry, L. K., & Kickul, J. R. (2013). The Socio-Political, Economic, and Cultural Determinants of Social Entrepreneurship Activity: An Empirical Examination. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(2), 341-357.
- Grimsley, S. (2018). *Less-Developed Countries & Obstacles to Development*. Kasım 19, 2018 tarihinde <https://study.com/academy/lesson/less-developed-countries-obstacles-to-development.html> adresinden alındı
- Gujarati, D. N. (1999). *Temel Ekonometri*. (G. Ş. Ü. Şenesen, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınları.
- Guo, C., & Bielefeld, W. (2014). *Social Entrepreneurship: An Evidence-Based Approach to Creating Social Value*. Mayıs 2, 2018 tarihinde Research gate: https://www.researchgate.net/publication/282716392_Social_Entrepreneurship_An_Evidence-Based_Approach_to_Creating_Social_Value adresinden alındı
- Günlü, E. (2015). Sosyal Girişimcilik Olgusunun Kavramsal Analizi ve Turizmde Sosyal Girişimcilik,. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*(35), 23-42.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Türkiye’de Mikro Finansman Uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 87-106.
- Gürak, H. (2016). *Ekonomik Büyüme ve Kalkınma-Kuramlar, Eleştiriler ve Alternatif Bir Büyüme Modeli*. Ankara: Nobel.
- Gürsel, G. (2014). Sağlığa Online Koruma. *Optimist*, 1-3.
- Gwartney, J. D., & Stroup, R. L. (2008). *Temel Ekonomi*. (Y. Arsan, Çev.) Ankara: Liberte.

- Gwartney, J., & Ferrarini, T. (2014). *The Economics of Market Failure*. Mayıs 15, 2019 tarihinde https://commonsenseeconomics.com/wp-content/uploads/CSE_James_Gwartney-Tawni_Ferrarini-Market-Failure-.pdf adresinden alındı
- Gwartney, J., & Lawson, R. (2003). The Concept and Measurement of Economic Freedom. *European Journal of Political Economy*, 19, 405 – 430.
- Hajamini, M., & Falahi, M. A. (2018). Economic Growth and Government Size in Developed European Countries: A Panel Threshold Approach. *Economic Analysis and Policy*(58), 1-13.
- Hammond, A. (2007). *The Next 4 Billion: Market Size and Business Strategy at the Base of the Pyramid*. Washington DC: World Resources Institute.
- Han, E., & Kaya, A. A. (2013). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika*. Ankara: Nobel.
- Hansen, H., & Tarp, F. (2000). Aid Effectiveness Disputed. *Journal of International Development*, 12(3), 375–98.
- Harding, R., & Cowling, M. (2006). *Social Entrepreneurship Monitor*. London, UK: Global Entrepreneurship Monitor.
- Harrod, R. F. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *The Economic Journal*, 49(193), 14-33.
- Harvard University. (2019). *Social Enterprise*. Mayıs 2, 2019 tarihinde <https://www.hbs.edu/socialenterprise/about/Pages/default.aspx> adresinden alındı
- Hasan, S. (2005). Social Capital and Social Entrepreneurship in Asia: Analysing the Links. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 27(1), 1-17.
- Hayton, J. C., George, G., & Zahra, S. A. (2002). National Culture and Entrepreneurship: A Review of Behavioral Research. *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 4(26), 26(4), 33-53.
- Hechavarría, D. M., & Welter, C. (2015). Opportunity Types, Social Entrepreneurship and Innovation: Evidence from the Panel Study of Entrepreneurial Dynamics. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 16(4), 237–251.
- Henrekson, M. (2006). Entrepreneurship and the Welfare State: A Reply . *Industrial and Corporate Change*, 15(3), 579-593.
- Henton, D., Melville, J., & Walesh, K. (1997). The Age of the Civic Entrepreneur: Restoring Civil Society and Building Economic Community. *National Civic Review*(86), 149–156.

- Heylighen, F. (1992). A Cognitive-Systemic Reconstruction of Maslow's Theory of Self-Actualization. *Behavioral Science*, 37(1), 39-58.
- Hibbert, S., Hogg, G., & Quinn, T. (2002). Consumer Response to Social Entrepreneurship: The Case of the Big Issue in Scotland. *International Journal of Nonprofit & Voluntary Sector Marketing*, 7(3), 288-301.
- Hill, T., Kothari, T., & Shea, M. (2010). Patterns of Meaning in the Social Entrepreneurship Literature: A Research Platform. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), 5-31.
- Hoogendoorn, B. (2016). The Prevalence and Determinants of Social Entrepreneurship at the Macro Level. *Journal of Small Business Management*, 54(1), 278–296.
- Hoogendoorn, B., Peter, V. d., & Thurik, R. (2011). Social Entrepreneurship and Performance: The Role of Perceived Barriers and Risk . *ERIM Report Series Reference No. ERS-2011-016*, 1-28.
- Horasan, R. (2016). *Sosyal Girişimcilik ve Sosyal İşletmeler*. Aralık 25, 2018 tarihinde <https://businessalignment.weebly.com/home/4> adresinden alındı
- Hossain, S., Saleh, M. A., & Drennan, J. (2016). A Critical Appraisal of The Social Entrepreneurship Paradigm in an International Setting: A Proposed Conceptual Framework. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 1-23. doi:DOI 10.1007/s11365-016-0400-0
- Howitt, P. (1999). Steady Endogenous Growth with Population and R and D Inputs Growing. *Journal of Political Economy*, 107(4), 715-730.
- Hoyos, R. E., & Sarafidis, V. (2006). Testing for Cross-sectional Dependence in Panel Data Models. *Stata Journal*, 6(4), 486-489.
- Hsiao, C. (2003). *Analysis of Panel Data* (Second Edition b.). New York: Cambridge University Press.
- Hsiao, C. (2007). Panel Data Analysis — Advantages and Challenges. *Sociedad de Estadística e Investigación Operativa Test*, 16(1), 1–63.
- Hsieh, E., & Lai, K. (1994). Government Spending and Economic Growth: The G-7 Experience. *Journal Applied Economics*, 26(5), 535-542.
- Huang, X. (2008). Panel Vector Autoregression under Cross-Sectional Dependence. *Econometrics Journal*, 11, 219–243.
- Hwang, D. S., Jang, W., Park, J.-S., & Shinyang Kim. (2017). Social Enterprise in South Korea. *Social Enterprise Journal*, 13(4), 362-375.

- İlhan, H. (2013). Non Profit Organizations as Providers of Public Goods. *Yönetim ve Ekonomi*, 20(1), 95-104.
- Im, K., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Journal of Econometrics*(115), 53 – 74.
- Inglehart, R. (1981). Post-Materialism in an Environment of Insecurity. *The American Political Science Review*, 4(75), 880-900.
- Inglehart, R., & Abramson, P. R. (1994). Economic Security and Value Change. *The American Political Science Review*, 88(2), 336-354.
- Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- Irawan, A., Suryanto, S., & Mashud, M. (2019). The Dimensions of Social Entrepreneurship. *Journal of Economics Business and Political Researches*, 4(8), 91-100.
- Ishise, H., & Sawada, Y. (2009). Aggregate Returns to Social Capital: Estimates Based on the Augmented Augmented-Solow Model. *Journal of Macroeconomics*(31), 376–393.
- Islam, N. (1995). Growth Empirics: A Panel Data Approach. *The Quarterly Journal Economics*, 110(4), 1127-1170.
- Işık, V. (2016). *Çalışmanın Evrimi ve Sosyal Girişim*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Jackson, E. F., Bachmeier, M. D., Wood, J. R., & Craft, E. A. (1995). Volunteering and Charitable Giving: Do Religious and Associational Ties Promote Helping Behavior? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 24(1), 59-78.
- Jackson, S., & Harrison, G. (2011). *Social entrepreneurship: Concepts and Implications for Problem Solving*. Mayıs 2, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/297307242_Social_entrepreneurship_Concepts_and_implications_for_problem_solving adresinden alındı
- Jeff-Anyeneh, S. E., & Ibenta, S. N. (2019). Government Expenditure and Economic Growth: Evidence from the Nigeria Economy (1981 – 2016). *Advances in Research*, 19(4), 1-14.
- Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*, 3, 305-360.

- Johnson, S. (2000). *Literature Review of Social Entrepreneurship*. Mayıs 15, 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/246704544_Literature_Review_Of_Social_Entrepreneurship adresinden alındı
- Jones, C. (1995). R and D Based Models of Economic Growth. *Journal of Political Economic*, 103(4), 759-784.
- Jones, C. I. (2001). *İktisadi büyümeye giriş*. (Ş. Ateş, & İ. Tuncer, Çev.) İstanbul: Literatür.
- Justice Connect. (2017). *Social Enterprise Guide, Australia*. Haziran 2, 2020 tarihinde https://www.nfplaw.org.au/sites/default/files/media/Social_Enterprise_Guide_Cth_1.pdf adresinden alındı
- Kachlami, H. (2014). The Likely Determinants of Social Entrepreneurship and Policy Implications. A. Lundstrom, C. Zhou, Y. v. Friedrichs, & E. Sundin içinde, *Social Entrepreneurship, Leveraging Economic, Political, and Cultural Dimensions* (s. 293-308). New York: Springer. doi:10.1007/978-3-319-01396-1_14
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV). (2019). *Hakkımızda*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://www.kedv.org.tr/kedv-hakkinda> adresinden alındı
- Kadın Merkezi Vakfı (KAMER). (2019). *Hakkımızda*. Mayıs 15, 2019 tarihinde https://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270 adresinden alındı
- Kalyoncu, K. (2015). Sosyal Girişimcilik Ekosistemi ve Bir Kısım Örnekler. III. *Uluslararası KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu* (s. 28-54). Aksaray: KOP Bölgesi Üniversiteleri Birliği (UNİKOP).
- Kalyoncu, K. (2017). Sosyal Girişimcilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 127-140.
- Kandemir, T., Baykut, E., & Avcı, A. (2017). KOSGEB Desteklerinin Destekleri Kullanan İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi (TR33 Bölgesi Uygulaması) . *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 97-114.
- Karacan, R. (2017). *Kapitalist Ekonomide Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Türkiye Örneğiyle)*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Karagianni, S., Pempetzoglou, M., & Saraidaris, A. (2019). Government Expenditures and Economic Growth: A Nonlinear Causality Investigation for the UK. *European Journal of Marketing and Economics*, 2(2), 52-58.

- Karğın, M., Aktaş, H., & Gökbnar, R. (2018). Üniversitelerde Sosyal Girişimcilik Fırsatlar ve Öneriler. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), 155-170.
- Kazıcı, Z. (2006). Vakıf Medeniyeti. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*(15), 172-174.
- Kazmi, S. S., Hasim, M., Kee, D. M., & Khan, F. U. (2016). Social Entrepreneurship and its Impact on Economy: In Perspective of Pakistan. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 6(4), 161–166.
- Kerlin, J. (2006). Social Enterprise in the United States and Europe: Understanding and Learning from the Differences. *Voluntas*, 17 (3), 247–263.
- Kerlin, J. (2009). *Social Enterprise: a Global Comparison*. Lebanon, NH: Tufts University Press.
- Kerlin, J. A. (2010). A Comparative Analysis of the Global Emergence of Social Enterprise. *Voluntas*, 21(2), 162-179.
- Kickul, J., & Lyons, T. (2016). *Understanding Social Entrepreneurship: The Relentless Pursuit of Mission in an Ever Changing World*. New York: Routledge.
- Kim, D., & Lim, U. (2017). Social Enterprise as a Catalyst for Sustainable Local and Regional Development. *Sustainability*, 9(1427), 1-15.
- Kingma, B. R. (1997). Public Good Theories of the Non-Profit Sector: Weisbrod Revisited. *Voluntas*, 8(2), 135-148.
- Kirmanoglu, H. (2005). Amartya Sen'in Özgürlük ve Kalkınma Üzerine Düşüncelerine Bir Bakış. *İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 47. Seri* (s. 21-30). İstanbul : İstanbul Üniversitesi.
- Kitapçı, İ. (2017). Piyasa Başarısızlıklarına Alternatif Bir Çözüm: Sosyal Sermaye Yaklaşımı . *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* , 9(1), 28-45.
- Kızılay. (2019). *Neler yapıyoruz*. Ocak 15, 2019 tarihinde <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> adresinden alındı
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation . *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251-1288.
- Knight, F. 1. (1944). Diminishing Returns from Investment. *Journal of Political Economy*, 52(1), 26-47.
- Kocak, O., & Kavi, E. (2014). Sosyal Politika Aktörü Olarak Sosyal Girişimci Belediyecilik. *Emek ve Toplum Dergisi*, 3(6), 28-43.

- Koçak, O., & Gürün, F. (2015). Ahilik Geleneğinin Günümüzde Sosyal İçerme Politikalarına Olabilecek Katkıları. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 126-143.
- Kodluyoruz Derneği. (2020). *Kodluyoruz Hakkında*. Nisan 15, 2020 tarihinde <https://www.kodluyoruz.org/about> adresinden alındı
- Koning, P., Noailly, J., & Visser, S. (2007). Do Not-For-Profits Make a Difference in Social Services? A Survey Study. *De Economist*, 155(3), 251–270.
- Koopmans, T. (1965). On the Concept of Optimal Economic Growth. *Yale University, New Haven, England*.
- Korosec, R., & Berman, E. (2006). Municipal Support for Social Entrepreneurship. *Public Administration Review*, 66(3), 448-462.
- Kortum, S. S. (1997). Research, Patenting and Technological Change. *Econometrica*, 65(6), 1389-1420.
- KOSGEB. (2018). *2018 Yılı KOSGEB Faaliyet Raporu*. Ankara: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı.
- KOSGEB. (2019). *Girişimcilik Destek Programı*. Kasım 1, 2019 tarihinde <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1231/girisimcilik-destek-programi> adresinden alındı
- Kostetska, I., & Berezyak, I. (2014). Social Entrepreneurship as an Innovative Solution Mechanism of Social Problems of Society, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. *Scientific Journal.*, 36(3), 569-577.
- Kök, S. B., & Mert, E. (2016). Girişimcilikte Sosyal Değer İnşası: Sosyal Girişimcilik. *International Conference On Eurasian Economies*.
- Kredi Garanti Fonu (KGF). (2018). *Hakkımızda/tarihçe*. Mayıs 15, 2018 tarihinde <http://www.kgf.com.tr/index.php/tr/hakkimizda/tarihce> adresinden alındı
- Küçüker, C. (2000). Yeni Ekonomik Coğrafya ve Kalkınma. *Ekonomik Yaklaşım*, 11(38), 1-45. <https://www.ejmanager.com/mnstemp/94/94-1397045870.pdf?t=1567086801> adresinden alındı
- Kümbül Güler, B. (2011a). *Sosyal Girişimcilik*. Ankara: Efil.
- Kümbül Güler, B. (2011b). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Örnek Uygulamalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 13(3), 733-912.

- Lam, P. (2002). As the Flocks Gather: How Religion Affects Voluntary Association Participation. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 41(3), 405-422.
- Lasprogata, G. A., & Cotten, M. N. (2003). Contemplating “Enterprise”: The Business and Legal Challenges of Social Entrepreneurship. *American Business Law Journal*, 41(1), 67–113.
- Leadbeater, C. (1997). *The Rise of the Social Entrepreneur*. London: Demos.
- Lepoutre, J., Justo, R., Terjesen, S., & Bosma, N. (2013). Designing a Global Standardized Methodology for Measuring Social Entrepreneurship Activity: The Global Entrepreneurship Monitor Social Entrepreneurship Study. *Small Business Economics*, 40(3), 693-714.
- Lucas, R. (1988). On The Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*(22), 3-42.
- Lundström, A., & Zhou, C. (2014). Rethinking Social Entrepreneurship and Social Enterprises: Three Dimensional Perspective. A. Lundström, C. Zhou, Y. v. Friedrichs, & E. Sundin içinde, *Social Entrepreneurship: Leveraging Economic, Political, and Cultural Dimensions* (s. 71-92). New York: Springer.
- Maclean, M., Harvey, C., & Gordon, J. (2012). Social Innovation, Social Entrepreneurship and the Practice of Contemporary Entrepreneurial Philanthropy. *International Small Business Journal*, 31(7), 747–763.
- MacMillan, I. (2005). *Social Entrepreneurs: Playing the Role of Change Agents in Society*. Mayıs 2, 2018 tarihinde <http://knowledge.wharton.upenn.edu/index.cfm?fa=viewfeature&id=766> adresinden alındı
- Maden, S. I., Dulupçu, M. A., & Sungur, O. (2014). *KOBİ Desteklerinin İstihdam Büyümesine Etkisi: Isparta ve Burdur Örneği*, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* , 9(1), 96-124.
- Mair, J., & Marti, I. (2006). Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction and Delight. *Journal of World Business*(41), 36-44.
- Mair, J., & Martí, I. (2009). Entrepreneurship in and around Institutional Voids: A Case Study from Bangladesh. *Journal of Business Venturing*, 5(24), 419-435.

- Mair, J., & Noboa, E. (2006). Social Entrepreneurship: How Intentions to Create a Social Venture are Formed. J. Mair, R. Johanna, & K. Hockerts içinde, *Social Entrepreneurship* (s. 121-135). London: Palgrave Macmillan.
- Makhlouf, H. H. (2011). Social Entrepreneurship: Generating Solutions to Global Challenges. *International Journal of Management & Information Systems*, 15(1), 1-8.
- Mamun, M. A., Sohag, K., & Akhter, A. (2013). A Dynamic Panel Analysis of the Financial Determinants of CSR in Bangladeshi Banking Industry. *Asian Economic and Financial Review*, 3(5), 569-570.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 408-421.
- Marquez, P., Reficco, E., & G. Berger. (2010). *Socially Inclusive Business: Engaging the Poor through Market Initiatives in Iberoamerica*, David Rockefeller Center for Latin American Studies. Harvard University Press.
- Marrero, G. (2008). Revisiting the Optimal Stationary Public Investment Policy in Endogenous Growth Model. *Macroeconomic Dynamics*, 12(2), 172-194.
- Marshall, R. (2011). Conceptualizing the International for-Profit Social Entrepreneur. *Journal of Business Ethics*(98), 183-198.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*(50), 370-396.
- Masseti, B. L. (2008). The Social Entrepreneurship Matrix as “Tipping Point” for Economic Change . *The First International Conference on Social Entrepreneurship, Systems Thinking, & Complexity* (s. 1-16). Jamaica: Adelphi University.
- Mastrangelo, L. M., Benitez, D. G., & Ros, S. C. (2017). How Social Entrepreneurs can Influence their Employees' Commitment. *Journal of Promotion Management*, 23(3), 437-448. doi: 10.1080/10496491.2017.1294878
- Matsunaga, Y., Yamauchi, N., & Okuyama, N. (2010). What Determines the Size of the Nonprofit Sector?: A Cross-Country Analysis of the Government Failure Theory. *Voluntas*, 1-23. doi:10.1007/s11266-010-9125-9
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.

- McMillian, J. (2002). *Reinventing The Bazaar – A Natural History of Markets*. New York: W. W. Norton.
- McMurtry, J., Brouard, F., Elson, P. R., Hall, P., Lionais, D., & Vieta, M. (2015). Social Enterprise in Canada: Context, Models and Institutions. *ICSEM Working Papers*, 1-31.
- Meira, A. E., Meyer, V., & Pascuci, L. (2014). Teaching How to Fish: Strategic Practices in an Entrepreneurial Non-Profit Organization. *REBRAE*, 7(2), 137-153.
- Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı (MEKSA). (2018). *Hakkımızda*. Haziran 15, 2018 tarihinde <http://www.meksa.org.tr/tr/index.php?p=hakkimizda> adresinden alındı
- Meydanoğlu, Z. (2018). *Sosyal Girişimcilik Nedir? Sosyal Girişimci Kimdir?* Eylül 14, 2018 tarihinde [medium.com: https://medium.com/@AshokaTurkiye/sosyal-giri%C5%9Fimcilik-nedir-sosyal-giri%C5%9Fimci-kimdir-3c0448e00271](https://medium.com/@AshokaTurkiye/sosyal-giri%C5%9Fimcilik-nedir-sosyal-giri%C5%9Fimci-kimdir-3c0448e00271) adresinden alındı
- Meyskens, M., Carsrud, A. L., & Cardozo, R. N. (2010). The Symbiosis of Entities in the Social Engagement Network: The Role of Social Ventures. *Entrepreneurship & Regional Development*, 22(5), 425-455.
- Miesing, P. (2018). *Defining and Distinguishing Social Entrepreneurship*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://www.albany.edu/faculty/miesing/teaching/socent/2%20Defining%20and%20Distinguishing%20Social%20Entrepreneurship.pdf> adresinden alındı
- Miller, T. L., & Wesley, C. L. (2010). Assessing Mission and Resources for Social Change: An Organizational Identity Perspective on Social Venture Capitalists' Decision Criteria. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 5(4), 705-725. doi: 10.1111/j.1540-6520.2010.00388
- Minea, A. (2008). The Role of Public Spending in the Growth Theory Evolution. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 2, 99-120.
- Misra, M. (2018). *4 Critical Population Problems of Developed Countries*. Kasım 21, 2018 tarihinde <http://www.shareyouressays.com/knowledge/4-critical-population-problems-of-developed-countries/111293> adresinden alındı
- Montalvo, J. G., & Reynal-Querol, M. (2005). Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars. *The American Economic Review*, 95(3), 796-816.

- Montgomery, A. W., Dacin, P. A., & Dacin, M. T. (2012). Collective Social Entrepreneurship: Collaboratively Shaping Social Good. *J Bus Ethics*(111), 375–388.
- Morfopoulos, R. N. (2007). A Collegiate Alliance to Develop a Learning Center for Social Entrepreneurs. *Proceedings of the ABAS XIV Annual International Conference Limassol*, Cyprus,.
- Mueller, S. L., & Thomas, A. S. (2001). Culture and Entrepreneurial Potential: A Nine Country Study of Locus of Control and Innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 1(16), 51-75.
- Munro, M., & Bélanger, C. (2017). Analyzing External Environment Factors Affecting Social Enterprise Development. *Social Enterprise Journal*, 13(1), 38-52.
- Murphy, P. J., & M., C. S. (2009). A Model of Social Entrepreneurial Discovery. *Journal of Business Ethics*(87), 325–336.
- Mutlu, S. (2014). KOSGEB'in Uygulamalı Girişimcilik Sertifikası Eğitimi Kurslarına Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Potansiyelleri ve Eğilimleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 1-22.
- Nagler, J. (2007, Nisan 1). *The Importance of Social Entrepreneurship for Economic Development Policies*. Eylül 20, 2018 tarihinde business4good.org: www.business4good.org adresinden alındı
- Namal, M. K., & Koçancı, M. (2017). Sosyal Girişimcilik Açısından KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Programı. *International Rating Academy Congress* (s. 51-60). Çanakkale: Rating Academy.
- Namal, M. K., Koçancı, M., & Aksoy, B. (2018). KOSGEB Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 5(9), 93-110.
- Nations Online. (2017). *Countries of the First World*. Kasım 14, 2018 tarihinde https://www.nationsonline.org/oneworld/first_world.htm adresinden alındı
- Nazlıoğlu, Ş. (2011). Tarımsal Fiyatlarda Hedefi Aşma Hipotezi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel ARDL Analizi. *Finans ve Politik& Ekonomik Yorumlar*, 48(556), 67-80.
- Ndhlovu, T. P., & Ndinda, C. (2017). Social Entrepreneurship in Sub-Saharan Africa: A Critical Analysis of Diaspora Social Investments. S. Ojo içinde, *Diasporas and Transnational Entrepreneurship in Global Contexts* (s. 219-235). IGI Global.

- Neck, H., Brush, C., & Allen, E. (2009). The Landscape of Social Entrepreneurship. *Business Horizons*, 52(1), 13-19.
- Nicholls, A. J. (2006). *Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change*. London: Oxford University.
- Nicolás, C., & Rubio, A. (2016). Social Enterprise: Gender Gap and Economic Development. *European Journal of Management and Business Economics*, 25, 56–62.
- Nissan, E., Castaño, M. S., & Carrasco, I. (2012). Drivers of Non-Profit Activity: A Cross Country Analysis. *Small Business Economics*, 38(3), 303–320.
- Noruzi, M. R., Westover, J. H., & Rahimi, G. R. (2010). An Exploration of Social Enterreneurship in the Enterreneurship Era. *Asian Social Science*, 6(6), 10-18.
- Nyssens, M. (2006). Social Enterprise: At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society. S. P. Osborne içinde, *Routledge Studies in the Management of Voluntary and Non-Profit Organizations* (s. 335). London and New York: Routledge.
- NYU Stern. (2005). *Social Enterprise*. Nisan 12, 2018 tarihinde <http://w4.stern.nyu.edu/berkley/social.cfm> adresinden alındı
- OECD. (2008). *Eşitsizlik Artıyor mu? OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Türkçe Özet*. Paris: OECD.
- OECD. (2015). *The Social Enterprise Sector: A Conceptual Framework*. Haziran 2, 2020 tarihinde <https://www.oecd.org/cfe/leed/37753595.pdf> adresinden alındı
- OECD/EU . (2017). *Boosting Social Enterprise Development: Good Practice Compendium*. Paris: OECD Publishing.
- OECD/European Union. (2013). *Policy Brief on Social Entrepreneurship: Entrepreneurial Activities in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- O'hagan, J., & Purdy, M. (1993). The Theory of Non-Profit Organisations: An Application to a Performing Arts Enterprise. *The Economic and Social Review*, 24(2), 155-167.
- Ojede, A., Atems, B., & Yamarik, S. (2018). The Direct and Indirect (Spillover) Effects of Productive Government Spending on State Economic Growth. *Growth and Change*, 49(1), 122-141.
- Okandan, G. D., & Görgülü, V. (2012). *Büyüyen Kapsayıcı Piyasalar, Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Vakaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Okpara, J., & Halkias, D. (2011). Social Entrepreneurship: An Overview of Its Theoretical Evolution and Proposed Research Model. *Journal Social Entrepreneurship and Innovation*, 1(1), 4-20.
- Oktayer, N., & Susam, N. (2008). Kamu Harcamaları Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2005 Yılları Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 145-164.
- Olson, M. (1971). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press. .
- Oprica, R. (2013). Social Networking for Social Entrepreneurship. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 92, 664 – 667 .
- Otistikler Derneği. (2019). *Kurumsal*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://otistiklerdernegi.org.tr/kurumsal> adresinden alındı
- Otizm Dernekleri Federasyonu. (2006). Mayıs 3, 2018 tarihinde odfed web sitesi: <http://www.odfed.org/hakkimizda-2/> adresinden alındı
- Oxford University. (2019). *Social Entrepreneurship*. Mayıs 1, 2019 tarihinde <https://www.conted.ox.ac.uk/courses/social-entrepreneurship-online> adresinden alındı
- Öğütücü, H. (2016). *Türkiye’den Sosyal Girişimcilik Örnekleri*. Temmuz 17, 2017 tarihinde girişim web sitesi: <https://egirisim.com/turkiyeden-sosyal-girisimcilik-ornekleri/> adresinden alındı
- Öz, C. S., & Çolakoğlu, C. (2014). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelemesi,. *Çalışma ve Toplum*, 4, 177-205.
- Özdemir, F. (2016). *Sosyal Girişimcilik Nedir ve Sosyal Girişimcilik Kaynakları*. Eylül 14, 2018 tarihinde <https://ozdemirfurkanblog.wordpress.com/2016/04/06/sosyal-girisimcilik-nedir-ve-sosyal-girisimcilik-kaynaklari/> adresinden alındı
- Özdemir, S., Başel, H., & Şenocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(56), 152-232.
- Özdevecioğlu, M., & Cingöz, A. (2009). Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 0(32), 82-93.

- Özer, M., Sokolowski, S. W., Haddock, M. A., & Salamon, L. M. (2016). *Turkey's Nonprofit Sector in Comparative Perspective* . Eskişehir: Anadolu University Economic and Social Research Center.
- Özeren, E., & Saatçioğlu, Ö. Y. (2016). Sosyal Girişimcilikte İnovasyon ve Farklılıkları Yönetmek: Çöp(m)adam Örneği. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 5(1), 71-96.
- Özüye, O. (2001). En Az Gelişmiş Ülkeler. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*(III), 1-3. Haziran 15, 2018 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/en-az-gelistmis-ulkeler.tr.mfa> adresinden alındı
- Pacut, A. (2020). Drivers toward Social Entrepreneurs Engagement in Poland: An Institutional Approach. *Adm. Sci.*, 10(5), 1-24.
- Parker, S. C. (2009). *The Economics of Entrepreneurship* . Cambridge, UK: Cambridge University.
- Pathak, S., & Muralidharan, E. (2018). Economic Inequality and Social Entrepreneurship. *Business & Society*, 57(6), 1150–1190.
- Peredo, A. M., & Mclean, M. (2006). Social Entrepreneurship: A Critical Review of the Concept. *Journal of World Business*., 41(1), 56-65.
- Peretto, P. F. (1998). Technological Change and Population Growth. *Journal of Economic Growth*, 3(4), 283-311.
- Peretto, P., & Smulders, J. A. (2002). Technological Distance, Growth and Scale Effects. *Economic Journal*, 112(481), 603-624.
- Perrini, F., & Vurro, C. (2006). *Social Entrepreneurship: Innovation and Social Change Across Theory and Practice*. 10.1057/9780230625655_5. Mayıs 15, 2019 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/304693315_Social_Entrepreneurship_Innovation_and_Social_Change_Across_Theory_and_Practice adresinden alındı
- Perrini, F., Vurro, C., & Costanzo, L. A. (2010). A Process-Based View of Social Entrepreneurship: From Opportunity Identification to Scaling-up Social Change in the Case of San Patrignano. *Entrepreneurship & Regional Development*, 22(6), 515-534.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels . *Discussion Paper No. 1240* , 1-42.

- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*(22), 265-312.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. P. (1999). Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634.
- Pesaran, M., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence. *Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Phillips, P. C., & Sul, D. (2003). Dynamic Panel Estimation and Homogeneity Testing under Cross Section Dependence. *Econometrics Journal*, 6, 217–259.
- Polimeni, J. M., Polimeni, R. I., & Trees, W. S. (2007). Extending the Augmented Solow Growth Model to Explain Transitional Economies. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 1(1), 67-70.
- Pomerantz, M. (2003). The Business of Social Entrepreneurship in A “Down Economy”. *Business*, 25(2), 25-28.
- Popoviciu, I., & Popoviciu, S. A. (2011). Social Entrepreneurship, Social Enterprise and the Principles of a Community of Practice. *Review of Research and Social Intervention*, 33, 44 - 55.
- Pozitif Yaşam Derneği. (2018). *Hakkımızda*. Mayıs 2, 2018 tarihinde pozitifyasam web sitesi: <http://www.pozitifyasam.org/hakkimizda-m-9> adresinden alındı
- Pryor, F. L. (2012). Determinants of the Size of the Nonprofit Sector. *The European Journal of Comparative Economics*, 9(3), 337-348.
- Ramsey, F. P. (1928). A Mathematical Theory of Saving. . *The Economic Journal*, 38(152), 543-559.
- Robb, C., & Gandhi, S. J. (2016). Social Entrepreneurial Ventures: On the Edge of Chaos? *Entrep. Res. J.*, 6(1), 111–133.
- Roberts, D., & Woods, C. (2005). Changing the World on a Shoestring: The Concept of Social Entrepreneurship. *University of Auckland Business Review*, 7(1), 45-51.
- Robinson, J. (2006). Navigating Social and Institutional Barriers to Markets: How Social Entrepreneurs Identify and Evaluate Opportunities. M. Johanna, R. Jeffrey, & H. Kai içinde, *Social Entrepreneurship* (s. 95-120). London : Palgrave Macmillan.

- Rodrik, D. (2000). Institutions for High-Quality Growth: What They are and How to Acquire Them. *NBER Working Paper No. 7540*, 1-50.
- Romer, D. (1996). *Advanced Macroeconomics*. New York: McGraw-Hill.
- Romer, P. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal Political Economy*, 94, 1002-1037.
- Romer, P. (1987). Growth Based on Increasing Returns due to Specialization. *American Economic Review*, 77, 56-62.
- Romer, P. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal Political Economy*, 98, 71-102.
- Roper, J., & Cheney, G. (2005). Leadership, Learning and Human Resource Management, the Meanings of Social Entrepreneurship Today: Corporate Governance: Corporate Governance. *The international Journal of Business in Society*, 5(3), 95-104.
- Rose-Ackerman, S. (1996). Altruism, Nonprofits, and Economic Theory. *Journal of Economic Literature*, 34(2), 701-728.
- Rothaemerl, F. T. (2007). University Entrepreneurship: A Taxonomy of The Literature. *Industrial and Corporate Change*, 16(4), 691-791.
- Ruysscher, C. D., Claes, C., Lee, T., Cui, F., Loon, J. V., Maeyer, J. D., & Schalock, R. (2017). A Systems Approach to Social Entrepreneurship. *Voluntas*, 28, 2530–2545.
- Saïd Business School. (2005). *Skoll Centre for Social Entrepreneurship* . Mayıs 15, 2018 tarihinde <http://www.sbs.ox.ac.uk/skoll/> adresinden alındı
- Saïd, H., Ahmad, I., Yusof, M. A., & Jusoh, A. (2015). Assessing the Role of Higher Education in Developing Social Entrepreneurship in Malaysia: A Review of Literature. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(2), 583-537.
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. *Voluntas*, 9(3), 213-248.
- Salamon, L. M., & Nunez, R. D. (1995). *Partners in Public Service: Government-Nonprofit Relations in the Modern Welfare State*. . Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Salamon, L. M., Sokolowski, S. W., & Anheier, H. K. (2000). Social Origins of Civil Society: An Overview. *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*, no.38 Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studi, 1-30.

- Santos, F. M. (2012). A Positive Theory of Social Entrepreneurship. *Journal of Business Ethics*, 111(3), 335–351.
- Sarıbaş, H. (2016). Ana Akım Büyüme Modeli ve Yakınsama Hipotezlerinin Analizi: Panel Veri Yaklaşımı. *Sosyoekonomi*, 24(30), 169-186.
- Sarıkaya, M. (2010). Üçüncü Sektörde Yönetmel ve Kavramsal Dönüşüm: Sosyal Kâr Amaçlı Örgütler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 87-100.
- Sarmiento, S. (2018). 2018 Institutional Quality Index. Temmuz 16, 2019 tarihinde <http://en.libertadyprogresonline.org/files/2018/05/IQI-2018.pdf> adresinden alındı
- Savaş, V. F. (2011). Tam Rekabet Piyasası. *İktisat ve Toplum Dergisi*(5), 50-56.
- Saxton, G. D., & Benson, M. A. (2005). Social Capital and the Growth of the Nonprofit Sector. *Social Science Quarterly*, 86(1), 16-35.
- Schuringa, T. (2013). *How Social Entrepreneurs and Civic Innovation Can Affect Smart Growth in New Jersey*. New Jersey: New Jersey Future.
- Schwab Foundation. (2017). *Schwab Foundation*. Mart 15, 2018 tarihinde Schwab Foundation Web Sitesi: <http://www.schwabfound.org/entrepreneurs> adresinden alındı
- Schwab Foundation. (2019). *Social Entrepreneurship*. Nisan 5, 2019 tarihinde <https://www.schwabfound.org/> adresinden alındı
- Seelos, C., & Mair, J. (2005). Social Entrepreneurship: Creating New Business Models to Serve the Poor. *Business Horizons*(48), 241 — 246.
- Segerstrom, P. S. (1998). Endogenous Growth without Scale Effects. *The American Economic Review*, 88(5), 1290-1310.
- Selen, U. (2017). Refah İktisadi Bağlamında Optimal Vergileme Arayışı ve Türk Vergi Sisteminin Analizi. F. Saraşoğlu, & M. Çakır içinde, *Yrd. Doç. Dr. Yaşar METHİBAY'a Armağan* (s. 329-364). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sengupta, S., Sahay, A., & Croce, F. (2018). Correction to: Conceptualizing Social Entrepreneurship in the Context of Emerging Economies: An Integrative. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 15(3), 771–803.
- Sesrtic. (2006). Economic Problems of the Least-Developed and Land-Locked Oic Countries. *Journal of Economic Cooperation*, 51-120.
- Sharir, M., & Lerner, M. (2006). Gauging the Success of Social Ventures Initiated by Individual Social Entrepreneurs. *Journal of World Business*, 41(1), 6-20.

- Shaw, E., & Carter, S. (2007). Social Entrepreneurship: Theoretical Antecedents and Empirical Analysis of Entrepreneurial Processes and Outcomes. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 14(3), 418-434.
- Sheshinski, E. (1967). Optimal Accumulation with Learning by Doing. S. Karl içinde, *Essays on the Theory of Optimal Economic Growth* (s. 31-52). Cambridge: MIT Press .
- Short, J. C., Moss, T. W., & Lumpkin, G. T. (2009). Research in Social Entrepreneurship: Past Contributions and Future Opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 3(2), 161-194.
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD). (2018). *Hakkımızda*. Mayıs 3, 2018 tarihinde sgdd.org web sitesi: <http://sgdd.org.tr/what-we-do/> adresinden alındı
- Siqueira, A. C., Monzoni, M. P., Mariano, S. R., Moraes, J., Branco, P. D., & Coelho, A. M. (2014). Innovation Ecosystems in Brazil: Promoting Social Entrepreneurship and Sustainability. L. Pate, & C. Wankel içinde, *Emerging Research Directions in Social Entrepreneurship* (s. 127-142). Netherlands: Springer Science+Business Media Dordrecht. doi:10.1007/978-94-007-7896-2_8,
- Skoll Foundation. (2018). *Social Entrepreneurs Driving Large Scale Change*. Mayıs 15, 2018 tarihinde <https://skoll.org/> adresinden alındı
- Smallbone, D., Evans, M., Ekanem, I., & Butters, S. (2001). *Researching Social Enterprise: Final Report to the Small Business Service Centre*. London: Centre for Enterprise and Economic Development Research .
- Smidt, C. E. (2003). *Religion as Social Capital: Producing the Common Good*. . Waco, TX: Baylor University Press.
- Smith, B. R., & Stevens, C. E. (2010). Different Types of Social Entrepreneurship: The Role of Geography and Embeddedness on the Measurement and Scaling of Social Value. *Entrepreneurship and Regional Development*, 22(6), 1-40.
- Smith-Hunter, A. E., & College, S. (2008). Toward A Multidimensional Model of Social Entrepreneurship: Definitions, Clarifications, and Theoretical Perspectives. *Journal of Business & Economics Research*, 6(6), 93-97.
- Snellman, L. (2016). Social Entrepreneurship: Making Change in the World? *Journal of Logistics, Informatics and Service Science*, 3(1), 1-25.

- Sobhani, S., & Gasnier, A. (2012). Sosyal Girişimcilikten Kapsayıcı Piyasalara. A. Uğur içinde, *Büyüyen Kapsayıcı Piyasalar Türkiye’de Sosyal Girişimcilik Vakaları* (s. 1-7). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- Social Entrepreneurship Forum. (2016). *Social Entrepreneurship*. Mart 2, 2018 tarihinde <http://www.socialentrepreneurshipforum.org/en/info-hub/social-entrepreneurship-the-theory/> adresinden alındı
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Sönmez, A., Arıker, Ç., & Toksoy, A. (2016). Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Girişimciliğın Gelişimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 17(37), 102-121.
- Stanford University. (2018). *Social Entrepreneurship Hub*. Mayıs 1, 2018 tarihinde <https://sehub.stanford.edu/> adresinden alındı
- Stiglitz, J. E. (1987). Pareto Efficient and Optimal Taxation and the New New Welfare Economics. *NBER Working Paper No. 2189*, 1-69.
- Stiglitz, J. E. (1994). The Role of the State in Financial Markets. *The World Bank Annual Conference on Development Economics* (s. 19-44). New York: World Bank.
- Stiglitz, J. E. (2014). *Eşitsizliğın Bedeli, Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?* İstanbul: İletişim.
- Sullivan Mort, G., Weerawardena, J., & Carnegie, K. (2003). Social Entrepreneurship: Towards Conceptualisation. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 5(8), 76 - 88.
- Sulphey, M., & Alkahtani, N. (2017). Economic Security and Sustainability Through Social Entrepreneurship: The Current Saudi Scenario. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 6(3), 480-492.
- Swan, T. (1956). Economic Growth and Capital Accumulation. *Economic Record*, 32, 344-361.
- Şak, N. (2015). Stata ile Panel Veri Analizi. S. Giriş içinde, *Stata ile Panel Veri Modelleri* (s. 203-238). İstanbul : DER Yayınları.
- Tan, W. L., Williams, J., & Tan, T. M. (2005). Defining the ‘Social’ in ‘Social Entrepreneurship’: Alturism and Entrepreneurship . *International Entrepreneurship and Management* (1), 353-365.

- Tapsell, P., & Woods, C. (2008). A Spiral of Innovation Framework for Social Entrepreneurship: Social Innovation at the Generational Divide in an Indigenous Context. *Emergence:Complexity & Organization*, 10(3), 25-34.
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK). (2018). *Hakkımızda*. Nisan 15, 2018 tarihinde tkdk.gov web sitesi: <http://www.tdk.gov.tr/Kurumsal/StratejikPlan> adresinden alındı
- Tarımsal Pazarlama. (2003). *Hakkımızda*. Aralık 12, 2017 tarihinde tarımsalpazarlama.com web sitesi: <https://tarımsalpazarlama.com/> adresinden alındı
- Taş, H. Y., & Şemşek, İ. (2017). Türkiye ve Dünya'dan Sosyal Girişimcilik Örnekleri ve İstihdama Katkıları. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6(16), 481-497.
- Taş, Y., Küçüköğlu, M., & Özcan, S. (2016). *Present Social Entrepreneurship Examples from the Ottoman Empire and that of Inclusion*. Mayıs 21, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Hyunus_Tas/publication/304703924_Present_Social_Entrepreneurship_examples_from_the_Ottoman_Empire_and_that_of_Inclusion/links/5777711e08ae1b18a7e4097f/Present-Social-Entrepreneurship-examples-from-the-Ottoman-Empire-an adresinden alındı
- Tatoğlu, F. Y. (2013). *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı* (2. Baskı b.). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Derneği (TGBD). (2010). *Biz Kimiz*. TGBD web sitesi: <https://www.tgbd.org.tr/biz-kimiz-icerik-13> adresinden alındı
- Temple, J. (1999). The New Growth Evidence. *Journal of Economic Literature*, XXXVII, 112-156.
- Thanh, S. D., & Canh, N. P. (2019). Dynamics between Government Spending and Economic Growth in China: An Analysis of Productivity Growth. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 17(2), 189-212.
- The Institute for Social Entrepreneurs. (2018). *Who Are Social Entrepreneurs*. Nisan 12, 2018 tarihinde <https://www.institute4se.com/who-are-social-entrepreneurs/> adresinden alındı
- Thompson, J. L. (2002). The World of the Social Entrepreneur. *International Journal of Public Sector Management*, 15(5), 412-431.
- Thomson, J., Alvy, G., & Lees, A. (2000). Social Entrepreneurship-A New Look at the People and the Potential. *Management Design*, 38(5), 328-338.

- Tiryaki, T. (2013). *Sosyal Girişimcilik*. Temmuz 17, 2017 tarihinde sogla web sitesi: <http://www.sogla.org/uploads/5/0/5/8/5058659/sogla-kutuphane-timurtiryaki-sosyalgirisimcilik.pdf> adresinden alındı
- Tiwari, G. P. (2016). *Innovation And Social Entrepreneurship in Smes: Key to Economic Growth and Entrepreneurship Development*. Nisan 1, 2019 tarihinde <http://www.janusandal.no/images/Files/ScientificBulletinChernivtsiUniversityGopalPrasadTiwari.pdf> adresinden alındı
- Tiyek, R. (2018). KOSGEB Girişimcilik Eğitimlerinin Değerlendirilmesi: Kırklareli Örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 54-72.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı. (2018). *Hakkımızda*. Mart 21, 2018 tarihinde europa.eu web sitesi: https://europa.eu/youth/volunteering/organisation/947527720_tr adresinden alındı
- Tömen, G., & Sarvan, F. (2015). Mikrofinans Programlarının Kadın Yoksulluğu ve Girişimciliğu Üzerine Etkileri: Bir Araştırma ve Bir İşbirliğu Modeli Önerisi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 5(1), 343-369.
- Tracey, P., & Phillips, N. (2007). The Distinctive Challenge of Educating Social Entrepreneurs: A Postscript and Rejoinder to the Special Issue on Entrepreneurship Education. *Academy of Management Learning & Education*, 6(2), 264-271.
- Tülümce, S. Y., & Zeren, F. (2017). Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Asimetrik Nedensellik Testi İle Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2), 299-309.
- Türkan, Y., & Değerimenci, Ö. (2017). KOSGEB Desteklerinin, Destekleri Kullanan İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi ve Bingöl İli Uygulaması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(İktisat Özel Sayısı), 159-175.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliğu (TESKOMB). (2018). *Hakkımızda*. Nisan 2, 2018 tarihinde <http://www.teskomb.org.tr/index.asp?p=40> adresinden alındı
- Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP). (2018). *Hizmetlerimiz*. Nisan 15, 2018 tarihinde <http://www.tgmp.net/tr/sayfa/hizmetlerimiz/84/0> adresinden alındı

- Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV). (2017). *Hakkımızda*. Aralık 12, 2017 tarihinde [tkv-dft.org](http://www.tkv-dft.org) web sitesi: <http://www.tkv-dft.org.tr/TR,13/tarihce.html> adresinden alındı
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB). (2018). *Kuruluş, Görev ve Organ*. Nisan 5, 2018 tarihinde https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php adresinden alındı
- Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV). (2012). *Sosyal Girişimcilik Projesi Türkiye’de Sosyal Girişimlere Kamu Tarafından Mali Destek Sağlanması Politika Belgesi*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı.
- Türkkan, E., Sayan, S., & Çelik, Ö. F. (2018). Piyasa ve Piyasaya Müdahale. *İktisat ve Toplum*(97), 1-90.
- Uhlaner, L., & Thurik, R. (2007). Postmaterialism Influencing Total Entrepreneurial Activity Across Nations. *Journal of Evolutionary Economics*, 17(2), 161-185.
- Ulucak, R., & Şentürk Ulucak, Z. (2014). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 81-98.
- Uluköy, M., Demireli, C., & Kahya, V. (2013). KOSGEB Girişimcilik Eğitimi Kurslarına Katılan Katılımcıların Girişimcilik Profiline Yönelik Bir Alan Araştırması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(2), 79-96.
- UNDP. (2015). *İnsani Gelişme Raporu*. New York: United Nations .
- UNDP. (2018). *Human Development Indices and Indicators 2018 Statistical Update*. New York: United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2017). *New UIS Data for SDG 9.5 on Research and Development*. Temmuz 16, 2019 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/news/new-uis-data-sdg-9-5-research-and-development> adresinden alındı
- UNICEF. (2007). *Adolescents and Civil Engagement: Social Entrepreneurship and Young People*. New York: United Nations Children’s Fund.
- United Nations . (2015). *Integrating Population Issues into Sustainable Development, Including the Post-2015 Development Agenda, A Concise Report*. New York: United Nations.
- United Nations. (2003). *Hanbook on Non-Profit Institution in the System of National Accounts*. New York: UN.

- United Nations. (2015). *The Millennium Development Goals Report*. New York: United Nations.
- United Nations. (2018). *LINK Global Economic Outlook 2018-2020*. Santiago, Chile: United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- Urbano Pulido, D., Ferri Jiménez, E., & Noguera i Noguera, M. (2014). Female Social Entrepreneurship and Sociocultural Context: An International Analysis. *Revista de Estudios Empresariales. Segunda época*, 4(2), 26 - 40.
- Uzawa, H. (1965). Optimum Technical Change in an Aggregative Model of Economic Growth. *International Economic Review*, 6(1), 18-31.
- Van Stel, A., Storey, D., & Thurik, A. (2007). The Effect of Business Regulations on Nascent and Young Business Entrepreneurship. *Small Bus Econ*, 28, 171-186.
- Waring, D. (2016). *The Secret Fire of Social Entrepreneurship*. Mart 2, 2018 tarihinde <http://under30ceo.com/secret-fire-social-entrepreneurship/> adresinden alındı
- We Walk. (2019). *Hakkında*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://wewalk.io/tr/hakkinda/> adresinden alındı
- Wei, C. C., & Yen, S. Y. (2018). A Study on Constructing the Business Models of Community Development Social Enterprises from the Perspective of Social Design Strategies. *International Business Research*, 11(7), 152-158.
- Weisbrod, B. A. (1988). *The Nonprofit Economy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Westerlund, J. (2008). Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect. *Applied Econometrics*, 23(2), 193-233.
- WHO. (2017). *Least Developed Countries Health and WHO Country Presence Profile*. Geneva: World Health Organization.
- Witkamp, M. J., Royakkers, L. M., & Raven, R. P. (2011). From Cowboys to Diplomats: Challenges for Social Entrepreneurship in The Netherlands. *Voluntas*, 22, 283–310.
- Wolf, C. (1986). *Markets or Governments: Choosing Between Imperfect Alternatives*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Wolk, A. M. (2007). *Social Entrepreneurship and Government: A New Breed of Entrepreneurs Developing Solutions to Social Problems*. Cambridge, MA: Root Cause.

- Wolla, S. A. (2017). *Why Are Some Countries Rich and Others Poor?* Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://research.stlouisfed.org/publications/page1-econ/2017/09/01/why-are-some-countries-rich-and-others-poor> adresinden alındı
- Woodman, P. (2015). *Income Inequality: is Social Enterprise the Solution?* Mayıs 15, 2019 tarihinde <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/income-inequality-social-enterprise-solution> adresinden alındı
- World Bank. (2017). *How does the World Bank classify countries?* Haziran 4, 2018 tarihinde [worldbank.org web sitesi: https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries](https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378834-how-does-the-world-bank-classify-countries) adresinden alındı
- World Bank. (2018). *Research and Development Expenditure (% of GDP)*. Temmuz 15, 2018 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/gb.xpd.rsdv.gd.zs> adresinden alındı
- World Bank. (2019, Ağustos 4). *GDP Per Capita, PPP (current international \$)*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> adresinden alındı
- World Bank. (2019). *Life Expectancy at Birth, Total (years)*. Mart 19, 2019 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> adresinden alındı
- World Bank. (2019). *Population, High income*. Kasım 25, 2019 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=ID-XD> adresinden alındı
- World Bank. (2019). *Understanding Poverty Topics*. Aralık 15, 2019 tarihinde World Bank: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion> adresinden alındı
- Worldometer. (2019). *Real Time World Statics*. Kasım 12, 2019 tarihinde <https://www.worldometers.info/> adresinden alındı
- Wu, J., Zhuo, S., & Wu, Z. (2016). National Innovation System, Social Entrepreneurship, and Rural Economic Growth in China. *Technological Forecasting and Social Change*, 121(1), 238-250.
- Yalçın, S. M. (2015). *Türkiye'de Sosyal Girişimcilik*. İstanbul: Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu.
- Yalçınkaya, Ö., & Yazgan, Ş. (2016). Kurumsal Yapının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: G-20 Ülkeleri Üzerinde Bir Uygulama (1996-2014). *Business and Economics Research Journal*, 7(4), 31-49.

- Young, A. (1998). Growth without Scale Effects. *Journal of Political Economy*, 106(1), 41-63.
- Young, D. R. (2000). Alternative Models of Government-Nonprofit Sector Relations: Theoretical and International Perspectives. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 1(29), 149-172.
- Young, D. R. (2008). A Unified Theory of Social Enterprise. G. Shockley, P. M. Frank, & R. R. Stough içinde, *Non-Market Entrepreneurship: Interdisciplinary Approaches* (s. 175-191). Northampton, MA: USA: Edward Elgar.
- Youth Leadership Academy. (2018). *Social Entrepreneurship*. Mart 2, 2018 tarihinde <https://ylamalaysia.com/yla-social-entrepreneurship/> adresinden alındı
- Yunus, M., & Weber, K. (2007). *Creating a World without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*. New York: Public Affairs.
- Yunus, M., & Weber, K. (2010). *Building Social Business: The New Kind of Capitalism That Serves Humanity's Most Pressing Needs*. New York: Public Affairs.
- Yüksel, C., & Songur, M. (2011). Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz (1980-2010). *Maliye Dergisi*(161), 366-380.
- Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges. *Journal of Business Venturing*, 5(24), 519-532.
- Zahra, S. A., Rawhouser, H. N., Bhawe, N., Neubaum, D. O., & Hayton, J. C. (2008). Globalization of Social Entrepreneurship Opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 2(2), 117-131.
- Zarra-Nezhad, M., & Hosainpour, F. (2011). Review of Growth Models in Less Developed Countries . *The International Journal of Applied Economics and Finance*, 5(1), 1-17.

EKLER

EK 1: Kamu Sosyal Girişimciliği

Yöntem	Araç	Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	Shaw ve Carter, (2007)	Sosyal girişimcilik, topluluk, gönüllü ve kamu örgütlerin yanı sıra özel sektör firmaların yer aldığı sadece kar amacından ziyade sosyal amaç içinde çalışmayı ifade etmektedir.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	NA	NA
	Karsız	KOSGEB(1990)	Yeni işletmelerin açılmasını teşvik etmek ve girişimciyi eğitimsel ve mali anlamda destekleyen süreçlerin yaratılmasıdır.
	Hibrid	NA	NA
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	Borins (2000)	Kamu sektörü kuruluşlarında yenilik yapmadır .
	Karsız	Austin, vd., (2006)	Sosyal girişimcilik, kar amaçsız, özel sektör ya da kamu sektörü içinde veya bunlar arasında meydana gelen yenilikçi sosyal değer yaratma faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır
	Hibrid	Wolk,2007	Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, kâr amacı güden kuruluşlar ve kamu sektörü içinde veya bu sektörlerin kesişimin de gerçekleşen sosyal sorunlara kalıcı çözüm bulma için gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilebilir.
		Borins (2000)	Kamu sektörü kuruluşlarında yenilik yapmadır .

EK 2: Özel Sektör Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	Egirişim, (2016)	Sosyal girişimcilik, topluma ya da toplumun belli bir kesimine önemli bir fayda sağlamayı öncelikli hedef haline getirmiş, kar elde etmeyi ise ikinci plana bırakmış girişimlerdir.
		Korosec ve Berman, (2006)	Sosyal girişimcilik, toplumlarda önemli sosyal sorunları tanımlayan ve sorunların çözümüne yönelik inisiyatif alan bireyler ya da özel örgütlerdir.
		Morfopoulos,(2007)	Sosyal girişimcilik, topluma gerçekçi, uygun fiyatlı, kârlı eylemler ve faydalar sağlamadır.
	Karsız	Korosec ve Berman, (2006)	Sosyal girişimcilik, toplumlarda önemli sosyal sorunları tanımlayan ve sorunların çözümüne yönelik inisiyatif alan bireyler ya da özel örgütlerdir.
		The Institute for Social Entrepreneurs, (2018)	Sosyal girişimcilik, yatırımın finansal ve sosyal getirisini eş zamanlı takip etme sanatıdır.
	Hibrid	Shaw ve Carter, (2007)	Sosyal girişimcilik, topluluk, gönüllü ve kamu örgütlerin yanı sıra özel sektör firmaların yer aldığı sadece kar amacından ziyade sosyal amaç içinde çalışmayı ifade etmektedir.
		Egirişim, (2016)	Sosyal girişimcilik, topluma ya da toplumun belli bir kesimine önemli bir fayda sağlamayı öncelikli hedef haline getirmiş, kar elde etmeyi ise ikinci plana bırakmış girişimlerdir.
		Korosec ve Berman, (2006)	Sosyal girişimcilik, toplumlarda önemli sosyal sorunları tanımlayan ve sorunların çözümüne yönelik inisiyatif alan bireyler ya da özel örgütlerdir.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	NA	NA
	Karsız	Pomerantz, (2003)	Sosyal girişimcilik, bireysel sosyal girişimciler, kar amacı gütmeyen örgütler ya da kar amaçlı kurumlarda yürütülen kar amaçsız faaliyetlerle ele alınan yenilikçi, misyon destekleyici, gelir kazanma, işletme yaratma ya da lisans geliştirme olarak tanımlanabilir.
	Hibrid	Tiwari, (2016)	Sosyal Girişim kavramı, kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından işletilen ekonomik girişimlere veya sosyal hedeflere sahip kâr kuruluşlarına atıfta bulunur. Finansal hedeflere ulaşarak sosyal ve ekonomik değişim hedeflerine ulaşmaya odaklanan bir sosyo-ekonomik girişimdir.
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	Snellman, (2016)	Sosyal girişimcilik, geleneksel girişimcilik becerilerini toplumu dönüştürme misyonuyla birleştirme sanatıdır.
		Agarwal ve Sethi, (2016)	Sosyal girişimcilik, girişimciler tarafından sosyal ekonomik dönüşüm alanlarında risk alma aktivitesidir.
	Karsız	Pomerantz, (2003)	Sosyal girişimcilik, bireysel sosyal girişimciler, kar amacı gütmeyen örgütler ya da kar amaçlı kurumlarda yürütülen kar amaçsız faaliyetlerle ele alınan yenilikçi, misyon destekleyici, gelir kazanma, işletme yaratma ya da lisans geliştirme olarak tanımlanabilir.
		Austin, (2006)	Sosyal girişimcilik, kar amaçsız, özel sektör ya da kamu sektörü içinde veya bunlar arasında meydana gelen yenilikçi sosyal değer yaratma faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır

		Tiwari, (2016)	Sosyal girişim kavramı, kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından işletilen ekonomik girişimlere veya sosyal hedeflere sahip kâr kuruluşlarına atıfta bulunur. Finansal hedeflere ulaşarak sosyal ve ekonomik değişim hedeflerine ulaşmaya odaklanan bir sosyo-ekonomik girişimdir.
		Snellman, (2016)	Sosyal girişimcilik, geleneksel girişimcilik becerilerini toplumu dönüştürme misyonuyla birleştirme sanatıdır.
	Hibrid	Wolk, (2007)	Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, kâr amacı güden kuruluşlar ve kamu sektörü içinde veya bu sektörlerin kesişiminde gerçekleşen sosyal sorunlara kalıcı çözüm bulma için gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilebilir.
		Snellman, (2016)	Sosyal girişimcilik, geleneksel girişimcilik becerilerini toplumu dönüştürme misyonuyla birleştirme sanatıdır.

EK 3: STK Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	Tan, vd., (2005)	Sosyal girişimcilik, toplumun belirli kesimi (dezavantajlı ve dışlanmış kesim) yararına kar sağlama sürecini ifade etmektedir.
		Marshall, (2011)	Sosyal girişimcilik, sosyal misyon amacıyla ürün ve hizmet üreterek , bu üründen elde edilecek getiriden finansal fayda sağlama işlemidir.
		Smallbone, vd., (2001)	Sosyal girişimcilik, benimsediği sosyal amaç için ticaret yapan rekabet kuruluşları olarak ifade edilmektedir (sendikalar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi)
		Hibbert, vd., (2002)	Sosyal girişimcilik, finansal kardan ziyade sosyal çıktıların sağlanması ya da kar elde edenlerin karı sosyal amaçlı olarak kullanılmasıdır.
		Çavuş ve Pekkan, (2017)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunları çözmeye yönelik bir girişimcilik türü olarak ifade edilebilir
	Karsız	Leadbeater, (1997)	Sosyal girişimcilik, karşılanamayan sosyal ihtiyaçların giderilmesi için atıl kaynakların belirlenmesi ve bunların en verimli şekilde kullanılmasıdır.
	Hibrid	Shaw ve Carter, (2007)	Sosyal girişimcilik, topluluk, gönüllü ve kamu örgütlerin yanı sıra özel sektör firmaların yer aldığı sadece kar amacından ziyade sosyal amaç içinde çalışmayı ifade etmektedir.
		Birch ve Whittam, (2008)	Sosyal girişimcilik, bireysel bazda girişimcinin sosyal amacı doğrultusunda farklı ilgileri bir araya getirmek için sahip olduğu motivasyon ve vizyonu buluşturabilme sanatıdır.
		Tan, vd., (2005)	Sosyal girişimcilik, toplumun belirli kesimi (dezavantajlı ve dışlanmış kesim) yararına kar sağlama sürecini ifade etmektedir.
		Marshall, (2011)	Sosyal girişimcilik, sosyal misyon amacıyla ürün ve hizmet üreterek , bu üründen elde edilecek getiriden finansal fayda sağlama işlemidir.
		Smallbone, vd., (2001)	Sosyal girişimcilik, benimsediği sosyal amaç için ticaret yapan rekabet kuruluşları olarak ifade edilmektedir (sendikalar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar gibi)
		Hibbert, vd., (2002)	Sosyal girişimcilik, finansal kardan ziyade sosyal çıktıların sağlanması ya da kar elde edenlerin karı sosyal amaçlı olarak kullanılmasıdır.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
		Mort, vd., (2003)	Sosyal girişimcilik, yeni sosyal örgütlerin kurulması ve mevcutlarının kendilerini geliştirmesine yönelik fırsatları tanıma ve araştırma sürecidir .
	Karsız	Pomerantz, (2003)	Sosyal girişimcilik, bireysel sosyal girişimciler, kar amacı gütmeyen örgütler ya da kar amaçlı kurumlarda yürütülen kar amaçsız faaliyetlerle ele alınan yenilikçi, misyon destekleyici, gelir kazanma, iş yaratma ya da lisans geliştirme olarak tanımlanabilir.
		Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
	Hibrid	Denizalp, (2009)	Sosyal girişimcilik, serbest piyasa yöntemleri kullanarak temel hedefi toplumsal fayda yaratma üzerine kurulu bir yaklaşımdır. Yani kar ve toplumsal faydayı aynı potada işleyen toplumsal ideallerle yönetim becerilerini bir araya getiren bir anlayıştır.

		Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
		Tiryaki, (2013)	Sosyal girişimcilik, sosyal misyon amaçlı dünyanın ya da toplumun temel ihtiyacına kalıcı çözüm için sürdürülebilir sistemler kuran ve yürüten kişilerin kurdukları yapılarıdır.
		The Institute for Social Entrepreneurs, (2018)	Sosyal girişimcilik, yatırımın finansal ve sosyal getirisini eş zamanlı takip etme sanatıdır.
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	Kazmi, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik, toplumsal yeniliklerle uğraşan , genellikle ekonomik bir faaliyeti ima eden sivil topluluktaki insanlar ve kuruluşlarla işbirliği içinde üretilen bir sosyal değer yaratılması.
		Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
		Tiwari, (2016)	Sosyal Girişim kavramı, kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından işletilen ekonomik girişimlere veya sosyal hedeflere sahip kâr kuruluşlarına atıfta bulunur. Finansal hedeflere ulaşarak sosyal ve ekonomik değişim hedeflerine ulaşmaya odaklanan bir sosyo-ekonomik girişimdir.
	Karsız	Pomerantz, (2003)	Sosyal girişimcilik, bireysel sosyal girişimciler, kar amacı gütmeyen örgütler ya da kar amaçlı kurumlarda yürütülen kar amaçsız faaliyetlerle ele alınan yenilikçi, misyon destekleyici, gelir kazanma, işletme yaratma ya da lisans geliştirme olarak tanımlanabilir.
		Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
		Austin, (2006)	Sosyal girişimcilik, kar amaçsız, özel sektör ya da kamu sektörü içinde veya bunlar arasında meydana gelen yenilikçi sosyal değer yaratma faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır
		Kazmi, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik, toplumsal yeniliklerle uğraşan, genellikle ekonomik bir faaliyeti ima eden sivil topluluktaki insanlar ve kuruluşlarla işbirliği içinde üretilen bir sosyal değer yaratılması.
	Hibrid	Tapsell ve Woods, (2008)	Sosyal girişimcilik, tarihsel ve kültürel bağlamda ekonomik ve sosyal topluluklar arasında meydana gelen yenilikçi faaliyetlerle, sosyal değişim için fırsatları takip etme ve inşa etmedir.
		Meira, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik, yaratıcı ve proaktif uygulamaları benimseyen yeni işletme ve fırsatlar yaratabilen risk alan kişi veya kuruluşların faaliyetleri olarak anlaşılır.
		Wolk, (2007)	Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, kâr amacı güden kuruluşlar ve kamu sektörü içinde veya bu sektörlerin kesişimin de gerçekleşen sosyal sorunlara kalıcı çözüm bulma için gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilebilir.
		GEM	Sosyal girişimcilik, bireysel olarak ya da bireyler tarafından açılması planlanan yeni kuruluşun elde edeceği karın yeniden sosyal değer yaratmak için yatırıma dönüştürülmesi planlanan kurumsal girişimleri ifade etmektedir.
		Masseti 2008; Hill vd.,2010; Sengupta, vd., 2018)	Sosyal girişimcilik, sosyal ve ekonomik değer yaratmak için pazar yönelimini ve sosyal yönelimi eş zamanlı gerçekleştirmeye çalışan çok boyutlu bir yapıdır.

		Kazmi, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik, toplumsal yeniliklerle uğraşan , genellikle ekonomik bir faaliyeti ima eden sivil topluluktaki insanlar ve kuruluşlarla işbirliği içinde üretilen bir sosyal değer yaratılması.
--	--	--------------------	---

EK 4: Kamu, Özel Sektör ve STK Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	Yunus, (2010)	Sosyal girişimcilik, sosyal bir vizyona sahip bir girişimci tarafından sosyal bir sonucu olan bir girişimi tanımlar. Bu girişim; ekonomi dışı, bir hayırseverlik , kişisel kar amaçlı yada amaçsız bir görünüm sergileyebilir.
		Robb ve Gandhi, (2016)	Sosyal girişimcilik, kültürel dinamikler ve sosyal sermaye kavramlarını içeren karmaşık bir süreçtir.
	Karsız	Campbell, (1997)	Sosyal girişimcilik, toplumun ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri kar amacı gütmeyen yerine getirmeleridir.
		Robb ve Gandhi, (2016)	Sosyal girişimcilik, kültürel dinamikler ve sosyal sermaye kavramlarını içeren karmaşık bir süreçtir.
		Yunus, (2010)	Sosyal girişimcilik, sosyal bir vizyona sahip bir girişimci tarafından sosyal bir sonucu olan bir girişimi tanımlar. Bu girişim; ekonomi dışı, bir hayırseverlik , kişisel kar amaçlı yada amaçsız bir görünüm sergileyebilir.
	Hibrid	Shaw ve Carter, (2007)	Sosyal girişimcilik, topluluk, gönüllü ve kamu örgütlerin yanı sıra özel sektör firmaların yer aldığı sadece kar amacından ziyade sosyal amaç içinde çalışmayı ifade etmektedir.
		Montgomery, vd., (2012)	Sosyal girişimciliği, sosyal sorunların çözümünde benzer ve farklı aktörler arasında işbirliği olarak tanımlanmaktadır.
		Robb ve Gandhi, (2016)	Sosyal girişimcilik, kültürel dinamikler ve sosyal sermaye kavramlarını içeren karmaşık bir süreçtir.
		EMES	Sosyal girişim, topluma faydalı olma konusunda açık amacı olan örgütlerdir.
		Fowler, (2000)	Sosyal girişimcilik, sosyal faydayı gerçekleştirmek için geçerli sosyo-ekonomik yapı, ilişkiler, kurumlar, örgütler ve uygulamalar yaratmadır.
		Cook, vd., (2003)	Sosyal girişimcilik, kamu, sosyal ve ticari sektörler arasında piyasa gücünü toplum yararına kullanmak için geliştirilen sosyal ortaklıklar olarak ifade edilebilir
Balık tutmayı öğretme	Karlı	Sharir ve Lerner, (2006)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunlarla daha etkili mücadele etmek amacıyla işletme stratejilerini uygulama sürecini tanımlamaktadır.
		Skoll Foundation, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli sosyal ve çevresel sorunlara karşı fırsatları, yetenekleri ve inovasyonu birleştirme uygulamasıdır.
		Okpara ve Halkias, (2011)	Sosyal girişimcilik, yenilik, liderlik, fırsat, kârlılık, değer yaratma ve sosyal faydalar yaratma faaliyetleridir.
		Besler, (2010)	Sosyal girişimcilik, sosyal değer ve değişim yaratmak ya da sosyal ihtiyaçları karşılamak için fırsatların takibinin yapıldığı ve bu fırsatların kullanımı için belli bir riskin alındığı, kaynakların yenilik yaratıcı şekilde kullanıldığı sürdürülebilir , yenilikçi ve sosyal bir süreçtir.
		Friedman ve Desivilya, (2010)	Sosyal girişimcilik, yoksulluğun azaltılması, sağlık, çocuk koruma, engelli hakları ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlarında hizmet geliştirmek ve insan ihtiyaçlarını karşılamak için yeni ve yenilikçi kuruluşları ya da işletmelerin yaratılması dahil bir dizi uygulamaları ve ilgili söylemleri ifade eder.
		Günlü, (2015)	Sosyal girişimcilik bir süreç olup, ister bireysel ister örgütsel düzeyde olsun, sosyal hedef ve misyon yönelimli “değer”, “ sosyal değişim ” ve “ sürdürülebilir gelişim ” yaratmaktır.

		GCSE, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara hitap eden fırsatları tanımlama ve takip ederek yapılan yenilikçi uygulamaları ifade etmektedir.
		Florida University, (2014)	Sosyal Girişimcilik, insanları dünyadaki toplumsal sorunlar hakkında inovatif olarak düşünmelerini ve değişim yaratmalarını sağlamak için güçlendirme yaklaşımıdır .
		Robinson, (2006)	Sosyal girişimcilik, spesifik bir toplumsal soruna hitap eden çözüm kümesi içinden bir çözümü tanımlama ve bunun için sosyal misyon tabanlı kar amaçlı yada kar amaçsız girişim yaratma sürecidir.
	Karsız	Günlü, (2015)	Sosyal girişimcilik bir süreç olup, ister bireysel ister örgütsel düzeyde olsun, sosyal hedef ve misyon yönelimli “değer”, “sosyal değişim” ve “ sürdürülebilir gelişim ” yaratmaktır.
		Skoll Foundation, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli sosyal ve çevresel sorulara karşı fırsatları, yetenekleri ve inovasyonu birleştirme uygulamasıdır.
		Faruk, Hassan ve Islam, (2016)	Sosyal girişimcilik, yeni fırsatlar peşinde koşarak sosyal sorunlara çözümlerinin yaratılmasını ifade eder
		Robinson, (2006)	Sosyal girişimcilik, spesifik bir toplumsal soruna hitap eden çözüm kümesi içinden bir çözümü tanımlama ve bunun için sosyal misyon tabanlı kar amaçlı yada kar amaçsız girişim yaratma sürecidir.
	Hibrid	Perrini, vd., (2010)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir şekilde bir sosyal ihtiyacı karşılamak için fırsatları araştırma ve uygulamak için kaynakların yenilikçi bir kullanımıdır.
		Skoll Foundation, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli sosyal ve çevresel sorulara karşı fırsatları, yetenekleri ve inovasyonu birleştirme uygulamasıdır.
		Corner ve Ho, (2010)	Sosyal girişimcilik sosyal sorunları çözmek veya sosyal değer yaratmak için fırsatı tanıma veya fırsatların belirlenmesini gerektirir.
		Miller ve Wesley, (2010)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişim ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için fırsatları tanıma, tanımlama ve takibi , aynı zamanda yenilik yaratacak şekilde kaynakları bir araya getirme ve kullanma sürecidir.
		Bacq ve Janssen, (2011)	Sosyal girişimcilik, ticari ve piyasa temelli yaklaşımlarla kaynakların büyük bir bölümü kullanılarak sosyal değer yaratma amacıyla fırsatları tanımlama, değerlendirme ve uygulama süreci olarak tanımlanmaktadır.
		Mastrangelo, Benitez ve Ros, (2017)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunların çözümü için girişimciliği , sosyal değişimi ve ekonomik kalkınmayı birbirine bağlayan olağanüstü bir olgudur.
		El Ebrashi, (2013)	Sosyal girişimcilik sosyal ve kurumsal engelleri ortadan kaldırmaya yönelik fırsatları keşfetmek ve kamu mallarının ve dağıtım eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili piyasa başarısızlıklarını ele almak için yenilikçi sosyal organizasyonlar kurmaktır.
		Oxford University, (2019)	Sosyal girişimcilik, yenilikçiliği, beceriyi ve fırsatı kritik sosyal ve çevresel zorlukları ele alma uygulaması anlamına gelmektedir.
		Okpara ve Halkias, (2011)	Sosyal girişimcilik, yenilik, liderlik, fırsat, kârlılık, değer yaratma ve sosyal faydalar yaratma faaliyetleridir.
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	Günlü, (2015)	Sosyal girişimcilik bir süreç olup, ister bireysel ister örgütsel düzeyde olsun, sosyal hedef ve misyon yönelimli “değer”, “ sosyal değişim ” ve “ sürdürülebilir gelişim ” yaratmaktır.
		Lundstrom, vd., (2014)	Sosyal girişimcilik sosyal amaç ve misyona sahip olan sosyal girişimciler liderliğinde yürütülen, sosyal değer yaratma amaçlı girişim sürecidir.

		UNICEF, (2007)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişimi takip eden ve belirli bir sosyal sorunu hafifletmeyi amaçlayan yenilikçilerin inisiyatifidir.
		Ndhlovu ve Ndinda, (2017)	Sosyal girişimcilik yenilikçi fikirlerini toplumsal sorunlara dayandırmaya çalışan karizmatik bireylerin risk almasını ifade eder.
		Duke University, (2019)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler üretme sürecidir.
		GCSE, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara hitap eden fırsatları tanımlama ve takip ederek yapılan yenilikçi uygulamaları ifade etmektedir.
		Fuqua School, (2018)	Sosyal girişimcilik, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi ve yaratıcı çözüm bulma amacı ve misyonuna sahip değildir.
		Schuringa, (2013)	Sosyal girişimcilik birçok şekilde biçimlendirebilirken özünde, statükoyu olumlu yönde bozan bir yenilikle "sıkışık kalmış" sistemi değiştirme çabasıdır.
		Roberts ve Woods, (2005)	Sosyal girişimcilik, vizyoner ve tutkuyla adanmış bireyler tarafından gerçekleştirilen sosyal değişim için fırsatları takip etme, değerlendirme ve inşa etmedir.
		Schwab Foundation, (2019)	Sosyal girişimcilik, yeni fikirler, ürünler, hizmetler, metodolojiler ve dönüşümler yoluyla sistemati olarak sosyal değişim yaratmaya çalışan kar amaçlı olsun veya olmasın birey kurum ve kuruluş olarak tanımlamaktadır.
		Alvord, vd., (2004)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözüm getiren ve sürdürülebilir sosyal dönüşüm için ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışma, fikirler ve kaynakları vs. bir araya getirme sürecidir.
	Karsız	Austin, (2006)	Sosyal girişimcilik, kar amaçsız, özel sektör ya da kamu sektörü içinde veya bunlar arasında meydana gelen yenilikçi sosyal değer yaratma faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır.
		Duke University, (2019)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler üretme sürecidir.
		Fuqua School, (2018)	Sosyal girişimcilik, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi ve yaratıcı çözüm bulma amacı ve misyonuna sahip değildir.
		Lundstrom vd., (2014).	Sosyal girişimcilik sosyal amaç ve misyona sahip olan sosyal girişimciler liderliğinde yürütülen, sosyal değer yaratma amaçlı girişim sürecidir.
		Ndhlovu ve Ndinda, (2017)	Sosyal girişimcilik yenilikçi fikirlerini toplumsal sorunlara dayandırmaya çalışan karizmatik bireylerin risk almasını ifade eder.
		Schwab Foundation, (2019)	Sosyal girişimcilik, yeni fikirler, ürünler, hizmetler, metodolojiler ve dönüşümler yoluyla sistemati olarak sosyal değişim yaratmaya çalışan kar amaçlı olsun veya olmasın birey kurum ve kuruluş olarak tanımlamaktadır.
		Santa Clara Universtiy (2019)	Sosyal girişimcilik, yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak için yenilikçi iş beceri ve teknolojileri üreten, geniş, farklı ve pratik toplumsal değişim hareketidir.
		Harvard University (2019)	Sosyal girişimcilik, tüm sektörlerde (kamu, özel ve üçüncü) görülebilecek yenilikçi ve sosyal değer yaratan bir faaliyettir.
		Mair ve Marti, (2006)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunlara yenilikçi çözüm sunan bir sistemdir. Sosyal girişimciler ise bu sistemde yer alan değişim ajanları olarak tanımlanmaktadır.

		Johnson, (2000)	Sosyal girişimcilik, karmaşık sosyal ihtiyaçlarla başa çıkmak için yenilikçi bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Sorunları çözme ve sosyal inovasyon vurgusuyla sosyal girişimsel faaliyetler kamu, özel ve kar amacı gütmeyen faaliyetler arasındaki geleneksel sınırı bulanıklaştırmaktadır.
		UNICEF, (2007)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişimi takip eden ve belirli bir sosyal sorunu hafifletmeyi amaçlayan yenilikçilerin inisiyatifidir.
		Schuringa, (2013)	Sosyal girişimcilik birçok şekilde biçimlendirebilirken özünde, statükoyu olumlu yönde bozan bir yenilikle "sıkışık kalmış" sistemi değiştirme çabasıdır.
		Roberts ve Woods, (2005)	Sosyal girişimcilik, vizyoner ve tutkuyla adanmış bireyler tarafından gerçekleştirilen sosyal değişim için fırsatları takip etme, değerlendirme ve inşa etmedir.
		GCSE, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara hitap eden fırsatları tanımlama ve takip ederek yapılan yenilikçi uygulamaları ifade etmektedir.
	Hibrid	Lundstrom vd., (2014)	Sosyal girişimcilik sosyal amaç ve misyona sahip olan sosyal girişimciler liderliğinde yürütülen, sosyal değer yaratma amaçlı girişim sürecidir.
		Duke University, (2019)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi çözümler üretme sürecidir.
		GCSE, (2018)	Sosyal girişimcilik, önemli ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara hitap eden fırsatları tanımlama ve takip ederek yapılan yenilikçi uygulamaları ifade etmektedir.
		Fuqua School, (2018)	Sosyal girişimcilik, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi ve yaratıcı çözüm bulma amacı ve misyonuna sahip değildir.
		Mastrangelo, Benitez ve Ros, (2017)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunların çözümü için girişimciliği, sosyal değişimi ve ekonomik kalkınmayı birbirine bağlayan olağanüstü bir olgudur.
		Ndhlovu ve Ndinda, (2017)	Sosyal girişimcilik yenilikçi fikirlerini toplumsal sorunlara dayandırmaya çalışan karizmatik bireylerin risk almasını ifade eder.
		Peredo ve Mclean, (2006)	Sosyal girişimcilik, faaliyetlerin tamamı veya en azından belirgin bir kısmının sosyal değer yaratmaya odaklı olmasıdır.
		Said Business School, (2005)	Sosyal girişimcilik, fırsatları yakalayan ve piyasa başarısızlığını yeniden çözen sistematik değişim için profesyonel, yenilikçi ve sürdürülebilir bir yaklaşım göstermektedir.
		Schuringa, (2013)	Sosyal girişimcilik birçok şekilde biçimlendirebilirken özünde, statükoyu olumlu yönde bozan bir yenilikle "sıkışık kalmış" sistemi değiştirme çabasıdır
		Roberts ve Woods, (2005)	Sosyal girişimcilik, vizyoner ve tutkuyla adanmış bireyler tarafından gerçekleştirilen sosyal değişim için fırsatları takip etme, değerlendirme ve inşa etmedir.
		Seelos ve Mair, (2005)	Sosyal girişimcilik, toplumu değiştirme misyonu ile geleneksel girişimciliği birleştiren bir süreci ifade etmektedir.
		UNICEF, (2007)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişimi takip eden ve belirli bir sosyal sorunu hafifletmeyi amaçlayan yenilikçilerin inisiyatifidir.
		Meyskens, vd., (2010)	Sosyal girişimcilik, karşılanmamış toplumsal ihtiyaçlara karşılamak için kaynakları bir araya getirerek sosyal ve ekonomik değer yaratma mekanizması olarak tanınmaktadır

	Said Business School, (2005)	Sosyal girişimcilik, fırsatları yakalayan ve piyasa başarısızlığını yeniden çözen sistematiik değişim için profesyonel, yenilikçi ve sürdürülebilir bir yaklaşım göstermektedir.
	Smith ve Stevens, (2010)	Sosyal girişimcilik, stratejik olarak piyasa başarısızlığı ve sosyal değer yaratmak için fırsatları takip eden ve sistematiik olarak değişim yaratmak ve toplumsal etkisini maksimize etmek için bir dizi örgüt formlarını kullanmadır.
	Wolk, (2007)	Sosyal girişimcilik, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, kâr amacı güden kuruluşlar ve kamu sektörü içinde veya bu sektörlerin kesişimin de gerçekleşen sosyal sorunlara kalıcı çözüm bulma için gerçekleştirilen faaliyetler olarak ifade edilebilir.

EK 5: STK-Özel Sektör Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.
		Wei ve Yen, (2018)	Sosyal girişimcilik sosyal sorunları ve kurumsal yönetimi eşzamanlı olarak gerçekleştirme sanatıdır.
		Kostetska ve Berezyak, (2014)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların çözümünde yardımseverlik ve işletme yaklaşımlarının bir karışımıdır.
		Rothaemerl (2007), Said vd. (2015)	Sosyal girişimcilik, sosyal amaca hizmet eden piyasa odaklı ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.
	Karsız	Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.
		Stanford University, (2018)	Sosyal girişimcilik, toplumu güçlendirmek ve sosyal ortamın iyileştirilmesi için iyi iş ilişkileri ile sosyal sorunları çözmeye arzusunun birlikteliğini ifade eder.
		Sulphey ve Alkahtani, (2017)	Sosyal girişimcilik, küresel olarak iş dünyası ile yardımseverlik arasında bir köprü kabul edilmektedir.
		Wei ve Yen, (2018)	Sosyal girişimcilik sosyal sorunları ve kurumsal yönetimi eşzamanlı olarak gerçekleştirme sanatıdır.
		Kostetska ve Berezyak, (2014)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların çözümünde yardımseverlik ve işletme yaklaşımlarının bir karışımıdır.
		Murphy ve Coombes, (2009)	Sosyal girişimcilik, sosyal soruna çözüm bulma amacıyla ve diğerlerini de teşvik etme bağlamında sorumluluk ve girişiminin üstlenilmesidir.
	Hibrid	Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.
		Montgomery, vd., (2012)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların çözümünde benzer ve farklı aktörler arasında işbirliği olarak tanımlanmaktadır.
		Kostetska ve Berezyak, (2014)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların çözümünde yardımseverlik ve işletme yaklaşımlarının bir karışımıdır.
		Wei ve Yen, (2018)	Sosyal girişimcilik sosyal sorunları ve kurumsal yönetimi eşzamanlı olarak gerçekleştirme sanatıdır.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	Witkamp, vd., (2011)	Sosyal girişimcilik, bir sosyal hedefi bir iş anlayışı ile birleştiren ve sürdürülebilirlik gibi toplumsal değeri yaratmanın önemli bir yeni yolu olarak ilan edilen yeni bir iş modelidir.
		Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.
	Karsız	Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.

	Hibrid	Beauvais, (2017)	Sosyal girişimcilik, girişimcilerin var olan pazarda, yoksulluk, hastalık, cehalet, eşitlik, çevresel bozulma, insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk gibi toplumsal sorunlara çözüm üretmek için girişimler inşa etme sürecidir.
		Witkamp, vd., (2011)	Sosyal girişimcilik, bir sosyal hedefi bir iş anlayışı ile birleştiren ve sürdürülebilirlik gibi toplumsal değeri yaratmanın önemli bir yeni yolu olarak ilan edilen yeni bir iş modelidir.
		Youth Leadership Academy, (2018)	Sosyal girişimcilik, sürdürülebilir bir işletme modeli ile yardımseverliğin ve kazanç elde edilmenin birlikte yer aldığı sosyal, ekonomik veya çevresel problemlere çözüm üretmedir.
		MacMillan, (2005)	Sosyal girişimcilik, hem sosyal hem de girişimci faydanın birlikte yer aldığı sosyal refah artışına yol açan yeni işletme yaratma sürecidir.
		Social Entrepreneurship Forum, (2016)	Sosyal girişimcilik, yenilikçi araçlar ve işletme modelleri kullanarak kendinden kalıcı olmanın yanı sıra olumlu bir sosyal etki yaratmak anlamına gelir.
		Kök ve Mert, (2016)	Sosyal girişimcilik, girişimcilik aktivitesine sosyal değer yaratma boyutuyla eklemlenen yeni bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.
	Karlı	Drayton, (2002)	Sosyal girişimcilik, toplumun toplumsal sorunlarını çözecek olan değişimi yaratma sürecidir.
		Jackson ve Harrison, (2011)	Sosyal girişimcilik, yüksek motivasyona sahip bireylerin ve kuruluşların ekonomik ve sosyal problemleri, genel olarak ticari yöntemler ve yenilikçi stratejilerin kullanılması yoluyla toplum yararına çözüme çabalarıdır.
		Waring, (2016)	Sosyal girişimcilik, sosyal değişimi etkilemek için girişimciliği kullanan küresel bir harekettir.
		Hossain, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik toplumsal sorunlara karşı yenilikçi çözüm bulma çabaları olarak tanımlanmaktadır.
Balık sektörünü değiştirme	Karsız	Drayton, (2002)	Sosyal girişimcilik, toplumun toplumsal sorunlarını çözecek olan değişimi yaratma sürecidir.
		Hossain, vd., (2016)	Sosyal girişimcilik toplumsal sorunlara karşı yenilikçi çözüm bulma çabaları olarak tanımlanmaktadır.
		Jackson ve Harrison, (2011)	Sosyal girişimcilik, yüksek motivasyona sahip bireylerin ve kuruluşların ekonomik ve sosyal problemleri, genel olarak ticari yöntemler ve yenilikçi stratejilerin kullanılması yoluyla toplum yararına çözüme çabalarıdır.
		Nissan, vd., (2012)	Sosyal girişimcilik, kar amaçsız faaliyetleri desteklemek için kar amaçlı faaliyetler gerçekleştiren sosyal şirketlerin yapmış olduğu yenilikçi faaliyetlerdir .
	Hibrid	Drayton, (2002)	Sosyal girişimcilik, toplumun toplumsal sorunlarını çözecek olan değişimi yaratma sürecidir.
		Perrini ve Vurro, (2006)	Sosyal girişimcilik, girişimci zihniyet ve güçlü başarı isteği ile piyasa ve toplumda yeni bir sosyal değer yaratmak amacıyla sosyal yeniliği uygulama çabasında olan birey ya da örgüt tarafından oluşturulan ve yönetilen dinamik bir süreçtir.
		Brooks, (2009)	Sosyal girişimcilik, kamu ve özel sektör tarafından karşılanmayan sosyal sorun ve ihtiyaçların karşılanabilmesini amaçlar. Toplumsal sorunlara yenilikçi ve yaratıcı çözümler sunar ve sürdürülebilir toplumsal dönüşüm için fikirlerin, kaynakların ve sosyal süreçlerin organizasyonunu sağlar.
		Jackson ve Harrison, (2011)	Sosyal girişimcilik, yüksek motivasyona sahip bireylerin ve kuruluşların ekonomik ve sosyal problemleri, genel olarak ticari yöntemler ve yenilikçi stratejilerin kullanılması yoluyla toplum yararına çözüme çabalarıdır.
		NYU Stern, (2005)	Sosyal girişimcilik, toplumsal sorunlara yenilikçi yaklaşım geliştirmek için girişimsel ve işletme yeteneğini kullanma sürecidir. Kar amaçlı ve kar amaçsız girişimlerin sosyal etki ve finansal sürdürülebilirliğin bir arada takip edildiği yapılarıdır.

		Tapsell ve Woods, (2008)	Sosyal girişimcilik, tarihsel ve kültürel bağlamda ekonomik ve sosyal toplumlar arasında meydana gelen yenilikçi faaliyetlerle, sosyal değişim için fırsatları takip etme ve inşa etmedir.
--	--	--------------------------	---

EK 6: Kamu-Özel Sektör Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	Guo ve Bielefeld, (2014)	Sosyal girişimcilik, etkin ve sürdürülebilir sosyal fayda yaratmak için yenilikçi yöntemlerle (ürün, örgüt ve uygulama yaratma yoluyla) sosyal amacı takip etme olarak tanımlanabilir.
	Karsız	Guo ve Bielefeld, (2014)	Sosyal girişimcilik, etkin ve sürdürülebilir sosyal fayda yaratmak için yenilikçi yöntemlerle (ürün, örgüt ve uygulama yaratma yoluyla) sosyal amacı takip etme olarak tanımlanabilir.
	Hibrid	Montgomery, vd., (2012)	Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların çözümünde benzer ve farklı aktörler arasında işbirliği olarak tanımlanmaktadır.
		Guo ve Bielefeld, (2014)	Sosyal girişimcilik, etkin ve sürdürülebilir sosyal fayda yaratmak için yenilikçi yöntemlerle (ürün, örgüt ve uygulama yaratma yoluyla) sosyal amacı takip etme olarak tanımlanabilir.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	Tracey ve Phillips, (2007)	Sosyal girişimcilik, sosyal amaçlı ticaret yapmadır. Bu nedenle sosyal girişimciler belirli sosyal projeler için girişimci karı oluşturacak mal ve hizmet üretmek için gerekli kaynakları bir araya getiren ve piyasa fırsatlarını tanımlayan ve uygulayan kişilerdir.
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	Guo ve Bielefeld, (2014)	Sosyal girişimcilik, etkin ve sürdürülebilir sosyal fayda yaratmak için yenilikçi yöntemlerle (ürün, örgüt ve uygulama yaratma yoluyla) sosyal amacı takip etme olarak tanımlanabilir.

EK 7: Kamu-STK Sosyal Girişimciliği

		Yazarlar	Tanım
Balık verme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	Montgomery, vd., (2012)	Sosyal girişimciliği, sosyal sorunların çözümünde benzer ve farklı aktörler arasında işbirliği olarak tanımlanmaktadır.
Balık tutmayı öğretme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	NA	NA
Balık sektörünü değiştirme	Karlı	NA	NA
	Karsız	NA	NA
	Hibrid	Guo ve Bielefeld, (2014)	Sosyal girişimcilik, etkin ve sürdürülebilir sosyal fayda yaratmak için yenilikçi yöntemlerle (ürün, örgüt ve uygulama yaratma yoluyla) sosyal amacı takip etme olarak tanımlanabilir.

EK 8. Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Gelişmiş Ülke Örnekleri

İŞLETME GELİŞTİRME FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Kişi veya kurum/ ülke/etki alanı/ kuruluş yılı	Hedef kitle	Hedef sorunlar	Amaç	Nasıl yapmış	Başarısı	Büyümeye katkısı
	GroupeArcher /Fransa/Fransa/1987	İşsizler	Fabrikalarının başka ülkelere üretimleri taşımasının yarattığı sorunlardır.	İşsizlikle mücadele ve yerel ekonomiyi güçlendirmektir.	Üretim zincirinin bir bölümünün kalmasına ikna ederek yaratılan yeni bir iş modeli, yerel işletmeler ve sivil toplum temsilcileri birlikte yönetilmektedir.	Kendi ayakkabı markasını kurdu, bir holding grubu oluşturdu, Drôme bölgesindeki en büyük işverendir.	İstihdam, yatırım
	GROUPE SOS /Fransa/Fransa	Yoksullar ve işsizler	Avrupa Birliği'nde giderek artan toplumsal eşitsizliktir.	Toplumsal ihtiyaçları karşılama, piyasa temelli çözümler üretmektir.	Mesleki eğitim kuruluşları aracılığıyla uzun süreli işsizleri desteklemek için geçici istihdam ve eğitim sunmaktadır.	14.000 çalışanı, 350 kurum, 53 emeklilik evi ve yılda 400.000'den fazla hastaya hizmet veren sekiz hastaneye sahip ve mesleki eğitime harcadığı her bir euro, devleti ilgili maliyetlere yapılan üç euro'dan kurtarmaktadır.	Yatırım, istihdam, beşeri sermaye yaratımı, sağlık ve eğitim hizmetleri, sosyal maliyeti azaltma
	La Fageda /İspanya/İspanya/ 1982	Engelli insanlar	Psikiyatri hastanelerinin çoğunluğu nadiren hizmet vermektedir.	Toplumsal ve emek entegrasyonu sağlamaktır.	160'ının özürlü, 280 kişiden oluşan bir kooperatif olan kuruluş 60 € ödeyerek hissedar haline gelen işçilere aittir. Ayrıca aileleri olmayan işçiler için barınma ve meslek edinme imkanı sunmaktadır.	Yıllık cirosu 10.8 milyon avro ve her ay 3,5 milyon yoğurt satmaktadır. Tarım Bakanlığı tarafından öncelikli tarımsal işletme olarak kategorize edilmiştir.	Engelli istihdamı, beşeri sermaye yaratımı, yatırım
	Novica/ABD/1GÜ,6 GOÜ,2AGÜ 1998	Zanaatkarlar	Ürünlerinin değeri ölçüsünde para kazanamamasıdır.	Aracıların etkisini azaltmaktır.	Yerel dağıtım ile sınırlandırılanlara küresel pazarlar açtı ve sanatçıların kendi fiyatlarını belirlemelerine yardımcı oldu.	Dünya çapında 15.000 zanaatkarla çalışmaktadır. Sadece ABD'de 10 milyar dolarlık bir pazara sahiptir.	Girişimcilik, istihdam, ihracat
	One Earth Innovation/İngiltere/ Küresel/2010	Çevre sorunları	Küresel nüfus artışı ve yükselen yaşam standartları sonucu oluşan çevre sorunlarıdır.	Yeni nesil sürdürülebilir ürünler yaratmaktır.	Bireyi daha yeşil yaşam tarzlarını benimsemeye ve tüketici davranışında sürdürülebilir bir değişimi etkilemek için çeşitli pazarlama araçlarını kullanmaktadır.		Çevre

Hibrid	NewFoundry Ventures/Amerika/Amerika/1973	Yoksullar	Yoksulluk ve temel ihtiyaçlara yetersiz erişimdir.	Bireylerin ve toplumların refahını geliştirmektedir.	İstihdam yaratan işletmeler kurarak, düşük ve orta gelirli topluluklar için sağlıklı gıda, kredi ve enerji verimliliğine daha fazla erişim sağlayarak en acil sorunlara sürdürülebilir ve sistematik çözümler üretmektedir.	ABD'deki ilk sosyal girişim kuruluşlarından biri olan Rubicon devamıdır. Toplamda bu iki işletme yoksul bir ABD topluluğuna yaklaşık 200 milyon ABD doları gelir getirdi.	İstihdam, yoksulluğun azaltılması
	San Patrignano Community/İtalya/İtalya/1978	Dez-avantajlı kesim	Son yirmi yılda, Avrupa ülkelerinde uyuşturucu kullanımında üst düzey bir artış yaşadı.	Pazarlanabilir beceriler geliştirmektedir.	25.000'den fazla insana ev, tıbbi ve yasal yardım sağlanmasının yanı sıra çalışmalarını sürdürme, istihdam ve mesleki eğitime katılma ve topluma yeniden entegre olma imkânı sağladı.	1,350 dezavantajlıya barınma, %72'si uyuşturucudan kurtuldu, %71'inin eğitim gördükleri alanda çalıştıkları, +3,500 hapishanenin yerini rehabilitasyon programlarıyla değiştirerek hükümete 150 milyon dolar tasarruf sağladı.	Girişimcilik, beşeri sermaye yaratımı, yatırım, ihracat, istihdam,
Kar amaçsız	SocialImpact//Almanya/Almanya,Avusturya,İsviçre/1997	Dez-avantajlı gruplar	sosyo-ekonomik sorunlarına çözümlerin yetersiz olmasıdır.	Sosyal eşitliği sağlamak için ürün ve hizmetler geliştirmektedir.	Girişimcilik danışmanlığı ve özel programlar sunarak yenilikçi girişimlerin tasarlanmasına ve kurulmasına vesile olmaktadır.	Yaklaşık 400 grup alındı. Yaklaşık 200 grup sosyal girişim kurdu. Ekipler 170'den fazla ulusal ve uluslararası ödül kazandı.	Girişimcilik, istihdam
	Cambia/Avusturalya/Küresel/1992	KOBİ'ler	Yaşam bilimlerine dayanan yenilikler, belirsizliği ve maliyetleri artırarak ve dışlayarak, verimsiz hale getirmektedir.	Yenilikleri demokratikleştirmektedir.	Biyolojik Açık Kaynak girişimi sayesinde, bilimi inovasyon sürecinin önemli bir parçası olarak paylaşılarak yerel ya da küresel zorlukları daha iyi gidermek için dünya çapındaki yenilikçileri katalize etmektedir.	Son 15 yılda, biyo-teknolojik ürünler icat etmekte ve pazarlamaktadır.	Teknolojinin gelişmesi ve kullanımı,
	UnladKabayanMigrant Services Foundation /Filipinler / 8GÜ/ 1996	Beyin göçü, göçmenler	Nüfusun yaklaşık %10'u (8 milyon) Filipinli yurtdışında çalışmakta ve önemli ölçüde beyin göçü vermektedir.	Beyin göçünü önlemektir.	Göçmen işçilerin tasarruflarını fakir bölgelerde işletmeler ve topluluk geliştirme çabalarına başarıyla yönlendirerek topluluk kalkınmasında kullanmaktadır.	Başarılı topluluk girişimleri yarattı. Bunlar; istihdam, çiftçilerin ve işçilerin kârlılığını, değer zincirindeki yerlerini yükseltmekte ve denizaşırı Filipinli işçilerin yatırımına iyi bir getiri sağlamaktadır. Diğer göçmen ihraç eden ülkelerde de yaygınlaşmaktadır.	Girişimcilik, istihdam, yatırım,
YOKSULLARA YÖNELİK MAL VE HİZMET SAĞLAMA FAALİYETİ							

Kar amaçlı	DivineChocolate /İngiltere/Gana, İngiltere, ABD/1998	Çiftçiler	Kakao yetiştiriciliğinin sürdürülemez hale gelmesidir.	Tarımda sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır.	Temel inovasyonu, kooperatif mülkiyet yapısında ve tamamen sürdürülebilir ve izlenebilir bir tedarik zinciri oluşturulmaktadır.	Dünya fiyatlarında ödeme yapmakta, %2 üretici desteği ve toplumsal kalkınma için ton başına 200 dolar bireysel ikramiye vermektedir.	Tarımsal gelişme
	Regionalwert AG /Almanya/Almanya/2006	Küçük çiftçiler	Karlarının düşük olması sonucu gerekli finansman yetersiz olmasıdır.	Tarımsal değer zinciri yaratmaktır.	Bölge sakinlerinden tahsil edilen sermaye tarımsal gelişme için kullanılmakta, hukuki ve işletme yönetimine ilişkin bilgi sağlamaktadır.	16 yatırımın 12'si bu sermaye birikimi ile kurulmuş ve Freiburg bölgesindeki Regional wert portföyünde yaklaşık 50 iş yaratılmıştır.	Tarımsal gelişme, yatırım, istihdam
Hibrid	Groupe La Varappe /Fransa/Fransa/1992	Genç işsizlik	Artan işsizlik sonrası, büyük bir sosyal ve ekonomik zorluk oluşturmaktadır.	Topluluktan dışlanan gençler için işler yaratmaktır.	Konteynırları, öğrenci ve fakir insanlar için düşük maliyetli evlere dönüştürmek, az kalifiye insanlar için istihdam ve çevre alanına odaklanmaktadır.	Gelirinin %85'i hizmet satışlarından 700'den fazla çalışanı var.	Beşeri sermaye yaratımı, istihdam, sosyal maliyetin azaltılması
Kar amaçsız	DuckRevolution/Japonya/Asya/1989	Çiftçiler	Maliyetli ve sürdürülemez tarımsal üretim, azalan gelirlere ve kırsal kesimden kente göçün artmasıdır.	Tarımsal verimliliği artırmaktır.	Verimliliği, gıda güvenliğini ve çiftçilerin gelirlerini önemli ölçüde artıran ve iş yükünü azaltan, çevresel hasarı azaltarak sürdürülebilir bir organik pirinç ve ördekle tarım sistemini geliştirdi.	Gübre ile yetiştirilen ürünlere kıyasla %30 oranında karlı satmanın yanında yazdığı kitap en çok satanlar arasına girdi. Birçok Asya ülkesinde 75 000'den fazla çiftçi bu yöntemi kullanmaktadır.	Tarımsal gelişme, verimlilik
	Landesa/ABD/Küresel/1967	Yoksulluk	Dünyada kırsal ailelerin neredeyse yarısının araziye erişimi veya araziler için yasal hakları yoktur.	Arazi haklarının elde edilmesini sağlamaktır.	Hükümetlerin yoksul vatandaşlarına; toprak hakkı, refah artışı, gıda güvenliği gibi temel hakları elde etmesine katkı sağlamaktadır.	45'in üzerinde ülkede; 1.000.000 aileye arazi mülkiyeti, 100 milyondan fazla aileye toprak hakkı sağladı.	Mülkiyet hakkı, tarımsal gelişme ve yoksulluğun azaltılması

EGİTİM HİZMETLERİ FAALİYETİ

Kar amaçlı	DialogueSocial Enterprise/Almanya/Küresel/1988	Engelliler	Yetenekleri yerine açıklarına odaklanmasıdır.	Sosyal içermelerini kolaylaştırmaktır.	Sergiler, kurumsal atölye çalışmaları ve etkinlikler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir.	Dünyada 6 milyondan fazla ziyaretçi bu sergiyi ziyaret etti. Binlerce engelli kişiyi istihdam etti.	Engellilerin güçlendirilmesi, istihdam
	Lumni/Peru/Meksika, Kolombiya, Şili, Peru, ABD 2004	Düşük gelirli öğrenciler	Yetersiz öğrenci kredileri ve yüksek	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Beşeri sermaye sözleşmesi uygulamasıyla mezunlardan mezun olduktan sonra gelirlerinin	Öğrencilerin gelirleri %50-300 arttı, 32.000 öğrenciye ulaşmıştır.	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal

			oranda okul terk sorunlarıdır.		bir kısmını geri ödemelerini gerektiren bir uygulama yaratmıştır.		maliyetlerin azaltılması
Hibrid	JUMP Math/Kanada/Kanada ,ABD	Eğitim sistemi	10 yıl içinde 1 milyon STEM mezununa ihtiyaç olacağı fakat öğrenciler sayısal becerilerden yoksundur.	Tüm öğrencilere eşit şekilde eğitim sunmaktır.	Matematik müfredatı, bilişsel bilimdeki son gelişmelere dayanmakta, zorlu kavramları basit ve mantıklı adımlara dönüştüren yönlendirmeli egzersizlerle birleştirmektedir.	Kanada'da 140.000'den fazla öğrenci ve ABD'de 10.000 öğrenciye matematik öğretilmektedir.	Eğitim, beşeri sermaye yaratımı,
Kar amaçsız	Access Israel /İsrail//İsrail/ 1999	Engelliler	600.000'in üzerinde engelli insan ve mevcut erişilebilirlik eksikliğidir.	Bilinç düzeyini arttırmak ve engelliler ve ailelerine erişilebilirliği sağlamaktır.	Engelliler ve aileleri için gerekli bilgiyi sağlayan bir bilgi merkezi olarak hizmet etmektedir.	Her yıl 400.000'den fazla kişi veritabanına erişmektedir.	Engellerin topluma katılması, sosyal maliyetleri azaltma
	Off Road Kids Foundation/Almanya/ Almanya/1993	Sokak çocukları	Her yıl yaklaşık 2.000 çocuk sosyal işlev bozukluğu nedeniyle evden kaçmaktadır.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Sokak çocuklarını, gençleri ve engellileri işgücüne ve topluma entegre etmek için eğitimler vermektedir.	+20,000 genç kişiye eğitim	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal maliyetlerin azaltılması,
	CDI/Brezilya/Latin Amerika, Ürdün, Birleşik Krallık ve Madrid 1995	Dez-avantajlı kesim	Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kullanımında yetersizliklerdir.	BİT kullanımının sağlanması	CDI topluluk merkezleri toplum temelli derneklerle ortaklaşa olarak, ücretsiz bilgisayar ekipmanı ve yazılımı sağlamakta ve yerel öğretmenler için eğitim stratejileri uygulamaktadır.	13 ülkede 821'den fazla topluluk merkezine sahiptir. Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 87.876 mezun ve 249.799 dolaylı yararlanıcıdır.	Beşeri sermaye yaratımı, dezavantajlı kesimin topluma dahil edilmesi,
	Child and Youth Finance International/Holland a/Küresel/ 2011	Sokak çocukları	Yaratıcı ve cesur oldukları fakat yeterli finansmana erişimleri yoktur.	Girişimci özelliklerini ön plana çıkarmaktadır.	Mali haklarını ulusal ve uluslararası gündemlerde ön plana çıkarırken, çocuklar için güvenli ve kapsayıcı bir mali ortamın oluşturulmasını sağlamaya çalışmaktadır.	2016 yılına kadar 100 ülkede 100 milyon çocuğa ve gençlere finansal katılım ve eğitim sağlamıştır.	Girişimcilik, sosyal maliyetlerin azaltılması, beşeri sermaye yaratımı,
	City College& O School/Singapore/ Singapore/ 2002	Okul terki öğrenciler	Başarısız olan öğrenciler ve onların onları	Dans konusunda eğitmektir.	Yükseköğrenimlerini tamamlamasına yardımcı olmak için yenilikçi öğretim yöntemleri ve faaliyetlerin sürdürülebilirliği	1.200'den fazla öğrenci kaydetti, %60'ı, üniversiteye, %95'i liseye, 5.000'e yakın üyesiyle önde gelen sokak dansı okuludur.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, sosyal

			kabul etmediği bir sistem var.		ve finansmanı için sahne sanatlarını kullanmaktadır.	Ayrıca, önemli organizasyonlarda (Olimpiyat gibi) gösteriler sunmaktadır.	maliyetlerin azaltılması
	CollegeSummit /ABD/ABD/1993	Düşük gelirli öğrenciler	Lisenin üniversite ve kariyerle alakalı olmadığı düşüncesiyle okuldan ayrılmalar söz konusudur.	Üniversiteye kayıt oranını artırmaktır.	Etkili öğrencileri, liselerde bir "üniversite" kültürü kurmasına yardımcı olmak için düşük gelirli öğrencilerin üniversite kayıt oranlarını artırmaya yönelik eğitmektedir.	Düşük gelirli 130.000 öğrenciye hizmet vermiş, üniversite kayıt %18 artırmış. Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 50.000	Beşeri sermaye, eğitim,
	First Book /ABD/ABD,Kanada/ 1992	Düşük gelirli öğrenciler	Düşük gelirli mahallelerde her 300 çocuğa bir kitap düşmektedir.	Milyonlarca yeni kitap sunmaktadır.	Uygun fiyatlı kitap ve dijital kaynaklar, uzman rehberliğe erişim ve küresel düzeyde etkileşim kurma olanağı sunmaktadır.	Doğrudan faydalanıcıların sayısı:40.000	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim,
	KIPP Foundation/ABD/ABD, Meksika, Şili, Hindistan, İsrail, Güney Afrika	Düşük gelirli kesim	%10'dan azı bir üniversiteden mezun, sonuç daha fazla işsizlik ve daha az kazanç söz konusudur.	Üniversiteye gitmesine katkı sağlayarak eşitsizliği azaltmaktır.	Üniversite ve sonrasında başarılı olmak için gerekli bilgi, beceri ve karakter gücünü öğrencilere hazırlayan bir kamuya ait charter okulları ağı oluşturmaktadır.	+50.000 öğrenciye ulaştı, üniversiteden mezun ve başarı oranı; düşük gelir grubundaki öğrencilere göre 4 kat ve ulusal ortalamaya göre daha yüksek orandadır.	Eğitim, beşeri sermaye yaratımı, eşitsizliğin azaltılması
	MifalotEducationand Society/ İsrail/İsrail/ 2000	Eşitsizlik, dezavantajlı kesim	Yahudi ve Yahudi olmayan arasında eğitimsel ve sosyal eşitsizlik var.	Marjinalize olmuş toplulukları birleştirmektedir.	Yerel KOBİ'lerle yerel genç takımlarını destekleyerek özel sektörün gelecek nesli şampiyona altına almasını sağlayacak bir mekanizma sağlamaktadır.	150.000 çocuğa ve risk altındaki gençlere danışmanlık, spor ve eğitim programları sağladı. Faaliyetleri, Kongo, Ruanda, Kamerun ve Haiti'ye ihraç edildi.	Beşeri sermaye yaratımı, eşitsizliğin azaltılması, sosyal maliyetin azaltılması
	Kav-Or /İsrail/İsrail/1993	Hasta çocuklar	Hastaneye yatan çocukların, çevreden ve toplumdan uzak durmalarıdır.	Enerjilerini yaratıcı aktivitelere yönlendirmektedir.	Hastane sınıfları oluşturarak İbranice, Arapça, İngilizce ve Rusça dillerinde özel bir web sitesinden erişilebilen kolay öğrenme ortamları tasarlamaktadır.	Her yıl 120.000'den fazla çocuk faydalanmaktadır.	Eğitim
ENGELLİLERE YÖNELİK FAALİYETİ							
Kar	Delight/Güney Kore/ Güney Kore/	Yaşlılar ve düşük	Hızla yaşılanan nüfus ve %40'ı işitme engelli, ayrıca	Bu soruna sürdürülebilir	İşitme engelli vatandaşlar özellikle düşük gelirli olanlara devlet sübvansiyonuna eşit bir satış	Yaklaşık 5000 kişi faydalandı.	Temel ihtiyaçlara erişimin artırılması

		gelirli insanlar	artan gelir eşitsizliği söz konusudur.	çözüm sunmaktır.	fiyatıyla işitme cihazlarına erişim sağlamaktadır.		
Hibrid	ATF Gaia/Fransa/Fransa	Engelliler	9 milyon engelli var, hükümet, 2,7 milyon engelli tanımakta ve 1,8 milyon engelli istihdam edilmektedir.	İşgücüne entegre ederek istihdama eşit erişimini sağlamaktır.	Yılda yaklaşık 700 saat eğitimle, mevcut ve gelecekteki piyasa ihtiyaçlarını belirlemekte ve sürekli istihdam için gerekli becerileri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.	45 özürli istihdam etmektedir. 2014'te şirket, 162.986 adet bilgisayar ekipmanını tamir ederek bunun %61'ini sattı ve kalan %39'u geri dönüştürdü.	Engelliler, mesleki ve beceri eğitimi, istihdam
	BenetechInitiative /ABD/ Küresel/1989	Engelliler	Piyasa başarısızlığı ve temel ihtiyaçlara erişim yetersizdir.	Teknoloji uygulamalarını n erişilebilirliğini artırmaktır.	Düşük piyasa getirisi nedeniyle görmezden gelinen toplumsal açıdan değerli teknolojik girişimlerin gelişimini teşvik etmektedir.	60 ülkede +50.000 engelliye 12 dilde okuma araçları sağladı. +127.000 kaynaktan oluşan çevrimiçi bir kütüphane kurarak 145.000'den fazla üyeye sahiptir.	Engelliler, beşeri sermaye yaratımı,
	DSI /Fransa/Fransa/1996	Engelliler	İstihdam edilmemekte ve onlara yönelik hiçbir şey yapılmamaktadır.	Engelliler algısını geliştirmektir.	Eğitilerek veri toplama, fotokopi gibi endüstriyel ve üçüncül hizmetler için istihdam edilmektedir.	İstihdam edilenlerin yaklaşık %80'i engellidir.	İstihdam, sosyal maliyetlerin azalması,
	Specialisterne Foundation/ABD/3G Ü,4GOÜ	Otizmli kişiler	Otizm Spektrum Bozukluğu (ASD) ve onun olumsuz sonuçları söz konusudur.	ASD'nin avantajlarını bilişim teknolojilerin de kullanmaktır.	ASD'ye sahip insanlara istihdam sağlama, destekleyici bir çalışma ortamı ve emek piyasasında gereken becerilere odaklanmaktadır.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 3000	Engellilerin istihdamı, beşeri sermaye yaratımı,
	StiftungBlind-Liecht/İsviçre/İsviçre/ 1998	Engelliler	Yaklaşık 180.000 görme engelli ve 3,500'e yakın kişi kör ve bağımlıdır.	Gören ile kör arasındaki entegrasyon, güçlendirmektir.	Kısmen görebilen ve kör insanlar için iş yaratan projeler geliştirmekte ve desteklemektedir.	63 çalışanın 37'si engellidir. Vakıf, İsviçre'deki bu grubun en büyük özel işvereni	İstihdam, sosyal maliyet ve bağımlılığın azaltılması
	SeniorCitizen Home Safety Association/ Hong Kong /Çin Avustralya, Singapur/1996	Engelli ve yaşlılar	Yaşlanan nüfusun artması sosyal ve aile değerlerinde değişim ve yalnız yaşayan yaşlı sayısının artmasıdır.	Artan yaşlı nüfusa bakım hizmetleri sağlamaktır.	Yaşlılar ve muhtaç nüfus için 24 saat acil servis de dahil olmak üzere bakım ve hizmetler sunmaktadır.	1.200 gönüllü eğitti ve harekete geçirdi. Müşterilerin %20'si ücretsiz olmak üzere yüzlerce yaşlı ve aileye evde destek ve bakım hizmetleri sunmaktadır.	Sosyal maliyetin azalması, bağımlılığın azalması

Kar Amaçsız	ShekuloTov /İsrail/İsrail/2004	Engelliler	Çoğu vakalarda rehabilitasyon programları yetersizdir.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Yüksek kaliteli ürünlerini, her bir ürünün üretimini açıklayan bir etiketle markalaştırarak bunları önde gelen pazar kanallarına dağıtarak bir sosyal tüketici platformu yarattı.	1.400 kişiyi istihdam, rehabilitasyon programlarına katılanlar; gelir kazanmanın yanında, kişilerarası ilişkiler, iletişim becerilerinin gelişmesi gibi olumlu çıktılar elde etti.	İstihdam, sosyal maliyetlerin azaltılması, sosyal içermeye
	Encore/ABD/ABD	Yaşlılar	2020 yılına gelindiğinde 35 milyon yaşlı nüfusu yaklaşık 70 milyona yükselecektir.	Beşeri sermaye devrimi yaratmayı amaçlamaktadır.	50 yaşın üzerindeki bireylerin toplumun üretken üyeleri olarak kalmalarını ve böylece nitelikli emek havuzu açarak yaşlanan bir toplumun temel zorluğunu fırsat haline getirmektedir.	7,500 sosyal girişimci yarattı ve her yıl çalışmalarını ilerletmek için 100.000 \$ kazanmaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, yaşlıların istihdamı, sosyal maliyetin azaltılması
	Ethno-MedicalCentreAssociation /Almanya/Almanya/1989	Göçmenler ve yoksullar	Göçmenlerin topluma entegrasyonunun sağlanamamasıdır.	Bu sorunları gidermektir.	Sosyal entegrasyon için kilit bir teknoloji olan MiMi'ye dayanan EMC sağlık eğitimi, arabulucu eğitimi, sağlık okuryazarlığı ve kapasite geliştirmeyi desteklemektedir.	+15 dilde eğitim vermekte, 85 ülkeden 1.800 göçmen, kültürel arabulucular olarak eğitim gördü ve finansal okuryazarlık programı sunmaktadır.	Sağlık hizmetleri, göçmenlerin entegrasyonu
SAĞLIK HİZMETİ FAALİYETİ							
Kar amaçlı	RevolutionFoods/ABD/ABD	Obez ve yetersiz beslenme	Azınlık çocuklarının %50'si yetersiz beslenmektedir.	Düşük gelirli çocuklar için sağlıklı yiyeceklere erişim açığı kapatmaktır.	Her okulda sağlıklı yemekler sunmakta, her hafta sunulan yemeklerin %70'i, yoksulluk sınırında yaşayan çocuklara verilmektedir.	Uygun fiyatlı sağlıklı yemekler sunan bir yemek hattı başlattı. 2000 bakkaliye'de satışa sunulmakta ve 1.400.000'den fazla çocuğa verilmektedir.	Yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılması, temel ihtiyaçlara erişim
Hibrid	foodwatch /Almanya/Almanya/2002	Tüketiciler	Avrupa'da gıda pazarı, tüketicilerin değil üreticilerin çıkarları üzerine yoğunlaşmıştır.	Tüketicilerin haklarını güçlendirmektedir.	Çeşitli etkinlikler ve hizmetler yoluyla tüketicilerin gıda pazarındaki haklarını güçlendirmeye yönelik faaliyetler yürütmektedir.	Gıda hammaddelerine yapılan sermaye yatırımlarının gıda fiyatlarına ve insanların beslenme durumuna olumsuz etkisini göstermek için rapor yayınladı.	Sağlık ve gıda güvenliği
	HealthLeads /ABD/ABD/1996	Yoksullar	Giderek artan yoksullarla, sayı 46.2 milyon kişiye ulaştı.	Temel ihtiyaçları karşılamaktır.	Yoksulluk ile yetersiz sağlık bakımı arasındaki bağlantı kurarak hastalara yiyecek, istihdam, çocuk bakımı ve eğitim gibi kaynaklara erişim sağlamaktadır.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 9000'dir.	Yoksulluğun azaltılması, sosyal maliyetin azaltılması

SocialWelfare Corporation ShinkoFukushikai/Japonya/Japonya,1980	Yaşlılar	Nüfusun %20'si yaşlı ve 2055 yılına kadar %38'e çıkması beklenmektedir.	Uygun fiyatlı bakım evi hizmetleri sunmaktır.	Terk edilmiş personel yurtları gibi müstemilat binalarını yenilemeye ve orta sınıf aileler için uygun fiyatlı kullanıcı odaklı, ev benzeri yaşam ortamına dönüştürmektedir.	Yaşlı bakım endüstrisinde "ISO-9001" standartlarına sahip ilk kuruluştur. 36 yaşlı bakımı ve 8 çocuk bakım merkezine sahiptir.	Sosyal maliyetin azaltılması, bağımlılığın azaltılması
SielBleu/Fransa/Fransa, Belçika, İspanya, İrlanda	Yaşlılar	AB'de hızla artan yaşlı nüfus şu anda, 550 bin yaşlı Fransız ve 2025 yılında bir milyondan fazla olacaktır.	Yaşlıların sorunlarına ve bakımına odaklanmaktır.	İnsanların daha sağlıklı ve sosyal açıdan bağlantılı bir şekilde yaşlanmasına yardımcı olan yeni bir yaşlı bakımı modeli kurdu.	Haftada en az 20 dakika fiziksel aktivite Alzheimer %60, göğüs kanseri riskini %30 azaltmakta, Ayrıca, kırık ve diyabeti hedef alan faaliyetleri 8 yıl içinde; Fransa'nın 59 milyar, İspanya 36 milyar ve İngiltere ise 50 milyar Euro tasarruf sağladı.	Sosyal maliyetin azaltılması, bağımlılığın azaltılması

EK 9. Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Gelişmekte Olan Ülke Örnekleri

İŞLETME GELİŞTİRME FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Kişi veya kurum/ ülke/etki alanı/ Kuruluş yılı	Hedef kitle	Hedef sorunlar	Amaç	Nasıl yapmış	Başarısı	Büyümeye katkısı
	Dia DiaPractimercados/V enezüella/Venezüella/	Düşük gelirli kesim	Gıda harcamalarının bütçe içindeki payının artmasıdır.	Gıda tedarikinde aracıları ortadan kaldırmaktır.	Küçük marketler zinciriyle, operasyonel verimlilikleri ve büyük tedarikçilerle dağıtım anlaşmaları sayesinde düşük gıda fiyatlarının yanı sıra istihdam ve eğitimle toplulukların gelişimini desteklemektedir.	16 ilde 35 mağaza Aylık 1.000.000'in üzerinde müşteri 1.000 satış elemanına bankacılık, sigorta, sağlık ve telekomünikasyon gibi alanlarda bir dağıtım platformu ve mahalle sağlık klinikleri model geliştirmektedir.	İstihdam, küçük işletmelerin güçlendirilmesi,y oksulluğun azaltılması
	SiluloUlutho Technologies/Güney Afrika/Güney Afrika/2009	Genç işsizler	Eğitim ve teknik beceri yetersizliği ve yüksek genç işsizlik sorunudur.	Genç işsizliğe çözüm bulmaktır.	Franchising modeli ile fakir topluluklar ve kasaba sakinlerine eğitim ve girişimcilik imkânı sağlamaktadır.	132 personel istihdam eden 33 şubeye sahiptir. Son sekiz yılda 25.000 öğrenci mezun. %80'i kadın, %50'den fazlası düzenli iş buldu. Binlerce aile yoksulluktan kurtuldu.	Girişimcilik, istihdam, yoksulluğun azaltılması
	Rainforest Expeditions /Peru/Peru/1992	Kırsal yoksullar	Amazon ormanlarının yok olmasıdır.	Ormanların korunmasını sağlamaktır.	Turizm imkanı yaratarak yerli halklarla ortaklık kurmaktadır.	Yılda 13.000 konuk ağırlamaktadır. Yılda 1 milyon hektarlık orman alanını korunmaktadır.	Girişimcilik, mesleki kazanımlar, turizm
	endainter-arabe /Tunus/Tunus/1990	Yoksullar	Yoksul halk arasında yaratılan bağımlılık zihniyeti söz konusudur.	sermaye, eğitim ve pazar fırsatları vererek yoksulluktan kurtarmaktır.	Ticari, tarımsal, eğitim ve konut geliştirme kredilerin yanında finansal okur yazarlık, eğitim, sergilere ve fuarlara yönelik pazarlama yardımları ve yerinde danışmanlık hizmetleri de dahil olmak üzere iş geliştirme hizmetleri sunmaktadır.	65 şubede 1000 personel, 110.000.000\$'ın üzerinde kredi portföyü ve 1.000.000 \$ üzerinde kredi dağıtılmış, %95 geri ödeme oranı,330.000 kişi yararlanmış, her sekiz müşteriden biri yeni bir iş yaratmıştır.	Girişimcilik, istihdam, yatırım, yoksulluğun azaltılması
	PurProjet /Fransa/4GOÜ,4AGÜ /2009	Çevre tahribi	Yılda 13 milyon hektar, saniyede ise 100 metrekare ormanlık yok olmaktadır.	Şirketlerin faaliyetlerine çevre koruma stratejilerini yerleştirmektedir.	Küçük ölçekli çiftçiler, köy dernekleri veya yerli halk toplulukları aracılığıyla tarımsal ormancılık, ağaçlandırma ve orman koruma projelerini organize etmektedir.	Otellerle birlikte çalışarak, otel misafirlerini su tasarrufu yapmaya teşvik ederek, tasarruf edilen parayla, 1 milyon ağaç dikti. Bakımı için küçük kooperatif çiftçilerini çalıştırmaktadır.	Çevresel sürdürülebilirlik, turizm, istihdam

Hibrid	AgenturaProVás/ Çekya/Çekya/ 1996	Engelliler	Engellilerin bağımlılık yaratmasıdır.	Bu sorunu ortadan kaldırmaktır.	Engelli bireyleri istihdam edebilen projeleri ve işletmelerin gelişmesi için bir girişim yarattı.	2016 yılında yaklaşık 1.400 özürlüye istihdam ve iş olanakları sağlamıştır.	Sosyal maliyetin azaltılması, istihdam
	Nidan/Hindistan/Hin distan/ 1995	Kayıt dışı işçi ve yoksullar	340 milyondan fazla işçi kayıt dışı olarak günde 1 dolar ücret almaktadır.	Bir araya getirerek güç oluşturmaktır.	Bireyleri mesleğe dayalı gruplar halinde eğiterek kayıt dışı sektörden işçiler tarafından yönetilen karlı işletmeler kurmaktadır.	400 bin işçi bir araya getirmiş, +%100 gelir artışı sağlamış. Eğitim alamayan yaklaşık 100.000 çocuğu okula göndermektedir.	Girişimcilik, mesleki eğitim, beşeri sermaye yaratımı, sosyal sermaye
	SekemGroup /Mısır/Mısır/1977	Yoksullar ve çiftçiler	Yetersiz eğitim ve sağlık, verimsiz tarım sektörü söz konusudur.	Sürdürülebilir bir kalkınma vizyonunu gerçekleştirmek .	Biyo-dinamik tarım yöntemleri, tarımsal biyo-çeşitlilik, verimli topraklar inşa etme ve organik kompostlamayı teşvik etmektedir.	Avrupa ve ABD'ye ihracat, batı dünyası dışındaki en büyük organik ürün pazarı, Sürdürülebilir kalkınma için üniversite kurdu.	Tarımsal gelişme, kırsal kalkınma, ihracat, istihdam eğitim
	CiudadSaludable/ Peru 1989	Yoksullar	Atık yönetimi sorunu söz konusudur.	Bu sorunu çözmektir.	Belediyelerle ortak çalışarak, yoksul bölgede yaşayan 6 milyondan fazla kişiye istihdam yaratmak, sağlık ve yaşam koşullarını iyileştirmek için atık toplama aracı organize etti.	Belediyelerin hizmet verdiği alanlarda ödeme oranları %40'ın altındayken şirketin hizmet verdiği bölgelerde %80'nin üzerindedir.	İstihdam, Çevre ve sağlık sorunlarının azaltılması
	EntrepreneursAssocia tes/Hindistan/Hindist an	Yoksullar ve gençler	Kısıtlı istihdam ve eğitim olanaklarının olmaması, kamu işlerine aşırı bağımlılık var.	Girişimciliği hükümet işlerine bir alternatif olarak teşvik etmektir.	Tasarruf ve krediyi teşvik ederek devlet sübvansiyonlarına olan bağımlılığı azaltmak, kurumsal yönetim becerileri üzerine eğitimler ve girişimcilere kredi vermektedir.	Üniversitelerde girişimcilik eğitimleri vermeye başladı, +4.500 girişim kuruldu. +17.000 yeni istihdam yarattı. Bankalarla ortak +30 milyon dolar kredi kullandırdı.	Girişimcilik, istihdam, finansal içerme, yatırım
	Friends-International /Kamboçya/4GOÜ,4 AGÜ,1994	Yoksul ve marjinalize olmuş gençler	Dünyada+500 milyon marjinalize edilmiş çocuk ve genç var.	Üretken hale getirmek için korumak ve desteklemektir.	Eğitim, istihdama erişim ve sosyal işletme modellerinin kullanımı yoluyla gençleri desteklemektedir.	Her yıl 60.000 marjinalize çocuk ve gençliğe yardım etmek için kapsamlı bir yaklaşım benimsemektedir.	Girişimcilik, sosyal maliyetin azaltılması
	DoiTung Development Project/Tayland/2GO Ü,2AGÜ,1988	Yoksullar	Yoksulluk ve temel ihtiyaçlardan yoksunluk söz konusudur.	Bu sorunlara kalıcı çözüm bulmaktır.	Tarım, el sanatı, turizm gibi alternatif gelir kaynakları yaratarak kayıt dışı ekonomiyi azaltmaktadır.	3000 üzerinde doğrudan faydalanıcıya sahiptir.	Tarımsal gelişme, yoksulluğun azaltılması, beşeri sermaye

Kar amaçsız	Fundación Gente Nueva/Karamaçsız/ Arjantin/Arjantin/ 1989	Yoksullar ve genç işsizler	Nüfusun yaklaşık %50'si yoksul ve işsizlik oranı çok yüksektir.	Yoksulluk ve işsizliğe kalıcı çözüm bulmaktır.	Gençlere girişimci olabilmesi için gerekli teknik, eğitim vb. destekler sağlamanın yanında ileri yaş grupları için mesleki eğitim de vermektedir.	5.000'den fazla öğrenci mezun oldu.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, işsizlik ve yoksulluğun azaltılması
	Sakhrah Women's Society Cooperative/Ürdün/Ürdün/2002	Yoksullar	Kırsal nüfusun yaklaşık %19'u yoksuldur.	Yerel halkın yaşam standardını yükseltmektir.	Uzak ve kırsal bölgelerde kadınlara mikrokredilerin yönetimi, eğitim, ambalajlama, pazarlama konusunda eğitim vermektedir.	721 üyeye sahiptir.	Girişimcilik, İhracat, yatırım, istihdam, kadınların güçlendirilmesi
	Industree/Mother Earth/Hindistan/Hindistan/1994	Yoksul zanaatkarlar	Yoksul 40 milyon zanaatkar var.	Sermaye, tasarım ve üretim bilgisi sağlamaktır.	Üretici firmaların kurulması ve bunları önde gelen perakende sektörüne ve küresel pazarlara bağlayarak yaratıcı kırsal endüstri değer zincirleri yaratmaktadır.	Sekiz mağaza işletmektedir. Her 100 rupilik geliri üretici gelirlerinde 58 Rupî artış sağladı. +50.000 esnafı doğrudan etkilemektedir.	İstihdam, yatırım, ihracat, girişimcilik, beşeri sermaye yaratımı
	The Clothing Bank/Güney Afrika /Güney Afrika/	Genç işsiz kadınlar	Genç işsizlik çok yüksek ve tek annelerin %60'ı işsizdir.	Girişimcilik eğitimleri vermektir.	Fazla stoklarını bağışlayan büyük giyim perakendecilerinin satılmamış elbiselerini iş becerileri uygulamalarında bir araç olarak kullanmaktadır.	1240 kadın iki yıllık programdan mezundur. 2010'dan bu yana, bu kadınlar 2.5 milyon doların üzerinde gelir elde ettiler.	Girişimcilik, istihdam, beşeri sermaye, yoksulluğun azaltılması
	Telapak/Endonezya/Endonezya/ 2002	Çevresel bozulma	Eğitim ve bilinç eksikliği söz konusudur.	Bunu önlemektir.	Kooperatif ve topluluk işletmeleriyle ekolojik adaleti, kültürel bütünlüğü ve ekonomik güçlendirmeyi teşvik etmektedir.	Telapak'ın faaliyetleri bugüne kadar Endonezya'daki 33 ilin 16'sını etkilemektedir.	Çevresel koruma, girişimcilik
	Hapinoy/Flipinler/Flipinler/ 2007	Yoksullar temel ihtiyaçlara erişememe	Resmi ekonomi ve toplumdan soyutlanmış 20 milyondan fazla kişi var.	Kayıt dışı mikro girişimcileri resmi ekonomiye kazandırmaktır.	Çeşitli seviyelerde yoksullara iş ortağı olarak kişisel gelişim ve iş eğitimi, kapasite geliştirme gibi programlar sunmaktadır.	12 ilde faaliyet gösteren 10.000 mağazaya sahip ve binlerce kişinin gelirinde artış sağladı.	Girişimcilik, sosyal sermaye, yoksulluğun azaltılması
	SEWA/Hindistan/Hindistan/1972	Çalışan Kadınlar	%94'ü kendi hesabına çalışıyor olsa da daha az yasal koruma ve işçi haklarına sahip, çoğu okuma yazma bilmemektedir.	Yasal ve ekonomik kazanımlar için çalışmak.	Fakir, serbest meslek sahibi kadınlara pazarlık gücünü, ekonomik fırsatlarını, sağlık güvenliğini, hukuki temsilini ve örgütsel kabiliyetini artırma çabalarıyla kapsamlı destek sağlamaktadır.	1.3 milyon üyeli en büyük kadın sendikası, 103 kooperatifi, +3.000'den üreticiye pazar bağlantısı, üyelerin gelirlerinde %600 artış, +400.000 müşteriye sahip bankası, 300.000 kişiye sağlık hizmetleri, ilk ulusal düzeydeki	Kadınların güçlendirilmesi, istihdam, mesleki eğitim, finansal içerme

						sigorta programı olan kooperatifini kurdu.	
	LetohrádekVendula /Çekya/ Çekya/ 1990	Engelli insanlar	Topluma entegre eden destek programlarının azlığı söz konusudur.	Bakım, konaklama ve atölye çalışması sağlamaktır.	İstihdam ederek üretilen ürünler Baumax ev geliştirme mağazaları da dahil olmak üzere geniş bir ticaret ağında satılmaktadır.	Doğrudan yararlanıcı sayısı 100	Beşeri sermaye yaratımı, istihdam, bağımlılığı azaltma
	SarvodayaShramadan aMovement /Sri Lanka/ Sri Lanka,1970	Yoksullar, temel ihtiyaçlara erişememe	Ülke "orta gelirli" statüye sahip olmasına rağmen, sosyal gruplar arasında kalıcı farklılıklar var.	Sürdürülebilir köy ekonomileri yaratmaktadır.	Her köyde, ihtiyaç değerlendirmesi, kendi kendine yardım kurumlarının kurulması, etki ölçümü ve diğer köy topluluklarına verilen desteğin uzatılması gibi beş aşamalı bir müdahale modeli ile çalışmaktadır.	15.000 köyde; 140.000 müşteriye mikrokredi, 98.000'den fazla çocuğa eğitim hizmeti verdi.	Finansal içerme, girişimcilik, işletme geliştirme, eğitim hizmeti yoksulluk
	Grupo GEA /Peru/Peru 1992	Çevre	Hızlı kentleşme, çevresel, kültürel ve toplumsal bozulmalar söz konusudur.	Ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmelere katkıda bulunmaktadır.	Toplulukların doğal ve kültürel kaynaklarını geliştirmelerine yardım etmek için atölyeler, teknik destek ve finansman yoluyla kurumsal ve yerel kapasiteyi geliştirmektedir.	Sürdürülebilir bir kalkınma planı hükümetin politika çerçevesi haline geldi. Bu model Peru'nun diğer şehirlerinde de uygulanmaya çalışılmaktadır.	Yatırım, yerel toplulukların güçlendirilmesi, girişimcilik
YOKSULLARA YÖNELİK MAL VE HİZMET SAĞLAMA FAALİYETİ							
Kar amaçlı	BASIX Social Enterprise Group/ Hindistan/Hindistan/1 996	Kırsal yoksul ve kadınlar	Karın düşük olması ve yeterli finansal hizmetlerin sunulmamasıdır.	Finansal içermeyi sağlamaktır.	Finansal hizmetler ve teknik yardım sağlanması yoluyla kırsal kadın ve yoksullar için sürdürülebilir geçim kaynakları geliştirmektedir.	1 milyon kişiye mikrokredi verdi.	Girişimcilik, finansal içerme, yoksulluğun azaltılması
	Bina Swadaya/Endonezya/ Endonezya/1967	Kırsal yoksullar ve çiftçiler	Nüfusunun %40 tarımla uğraşmakta ve artan eşitsizlik söz konusudur.	Toplumsal gelişmeyi sağlamaktır.	Eğitim, eğitim materyalleri, danışmanlık, mikro-finans yoluyla kırsal toplulukların sosyo- ekonomik gelişimine katkı sağlamaktadır.	1500 yakın tarımsal kitap ve 2500 yayın gerçekleştirdi.	Girişimcilik, Beşeri sermaye, istihdam, tarımsal gelişme
	Unión de Ejidos de La Selva/Meksika/ Meksika/1979	Kahve üreticileri	Ürünlerini pazarlama konusunda yeterli	Ürünlerin pazarlanmasını sağlamaktır.	Kahve üreten yerli ailelerin birleşmesiyle çiftçilere gelirlerini artırma ve kendi kendine yetme konularında yardım etmektedir.	Yenilikçi yaklaşımları sayesinde kahve pazarının uluslararası boyutta çöküşünde ayakta kaldı.	Girişimcilik, kırsal kalkınma, ihracat

			altyapıya sahip olmamasıdır.		Elde edilen kârlar üyeleri arasında dağıtılmakta ve belirlenen sosyal ihtiyaçlarda kullanılmaktadır.	Avrupa ve Amerika'da ticari bağlantılar kurmakta. Starbucks'dan önce, ülkenin büyük şehirlerinde ve Avrupa'da kahve mağazaları açtı.	
	SELCO Solar Light/Hindistan/Hindistan/1995	Yoksullar ve yeterli enerjiye ulaşamama	Nüfusun yaklaşık %57'sinde elektrik yok.	Sürdürülebilir enerji hizmetleri sunmaktır.	Teknoloji, finansman, enerji hizmetleri, gelir yaratma ve yaşam kalitesi arasındaki bağlantılara öncülük ederek, 28 enerji hizmet merkeziyle tabandan faaliyetlerini yürütmektedir.	130.000 müşteriye ulaştı, binlerce insanın hayat kalitesinde iyileşme oldu, gece eğitimi alan çocuklar daha iyi eğitim çıktıkları elde etti.	Beşeri sermaye yaratımı, enerji kullanımı ve verimlilik
	HSSi/Filipinler/Filipinler/2010	Kırsal yoksullar	Elektrik yok ve diğer enerji kaynaklarının maliyeti yıllık 1 milyar dolardır.	Elektrik enerjisine erişim sağlamaktır.	Kırsal Filipinlere yenilenebilir enerji ürünleri ve hizmetlerine erişim imkânı sunmaktadır.	Doğrudan faydalanıcı sayısı: 30.000 ailedir.	Enerjiye erişim, yatırımlar, verimlilik ve beşeri sermaye
	JAVARA/Endonezya / Endonezya/	Küçük ölçekli çiftçiler	Teknolojinin gelişmesi çiftçileri olumsuz etkilemiştir.	Tarımsal değer zincirleri oluşturmaktır.	50.000 fazla çiftçi ile birlikte çalışarak üretim kapasitesi geliştirmek, ulusal ve uluslararası pazarlara erişim sağlamalarına yardımcı olmaktadır.	Avrupa, Amerika ve Asya'da 18 ülkede 25'in üzerinde ortakla çalışır ve JAVARA etiketli ürünler taşıyan otel zincirlerini içeren 60 yerli ortağa sahiptir.	Girişimcilik, tarımsal gelişme, katma değerli tarımsal ürünler
Hibrid	APAEB/Brezilya/1980	Fakir çiftçiler	Su kaynakları azalması tarımı olumsuz etkilemiştir.	Güçlenmesini sağlamaktır.	Fakir çiftçileri organize eder, eğitir ve uluslararası bağlantılar kurmalarına yardımcı olmaktadır.	Bankalar ve bağış kuruluşlarından finansman sağlama için tanınırlık sağlamıştır.	Mesleki eğitim, İstihdam ve yatırım
	FundaciónParaguay/ Paraguay/ Paraguay	Yoksullar ve gençler	Nüfusun üçte biri günde 2 dolar gelire sahip ve gençlerin %30'u eğitimsizdir.	Daha fazla eğitim fırsatları yaratmaktır.	Sürdürülebilir tarım eğitimi sağlayarak, öğrencilerin tarımsal iş bulmalarını, küçük işletmeler oluşturmalarını ve üniversiteye girmelerini sağlamaktadır.	30 ülkede 50'den fazla kuruluş var, 10.000 üzerinde kişi yoksulluktan kurtuldu.	Girişimcilik, eğitim, beşeri sermaye, yoksulluk, tarımsal gelişme
	GRUPEDSAC /Meksika/Meksika ve Latin Amerika/1990	Yoksullar, çevre sorunları	KGSYH çok düşük, yaşam süresi 10 yıl daha az, bebek ölüm hızı üç kat fazladır.	Kırsal yoksulluk ve çevresel sorunları çözmektir.	Topluluğun örgütsel kapasitesini ve özerkliğini arttıran beceri eğitimi ve gelişimi programları yapmaktadır.	Meksika Eyalet Hükümeti, en uzak belediyelerde sekiz adet küçük eğitim merkezi inşa etmiş ve birçok Latin Amerika ülkelerinde bu model yaygınlaştırılmıştır.	Girişimcilik, tarımsal gelişme, kırsal kalkınma, yoksulluğun azaltılması
	Pró-Cerrado Foundation/Brezilya/ Brezilya/	Yoksullar ve gençlik gelişimi	Devlet okullarının yetersiz ve verimsiz olmasıdır.	Gençlik gelişimine katkı ve yoksullukla	Yoksulluk ve çevresel bozulma arasındaki kısır döngüyü kırmak için işsiz gençleri ücretli çevreci	Emek piyasasında 30.000'den fazla genç yerleştirilmiş,	Beşeri sermaye yaratımı, istihdam,

	1994			mücadele etmektedir.	eylemcilere dönüştürerek hem işsizliği hem de çevrenin tahrip olmasını önlemektedir.	100.000'in üzerinde kişiye fayda sağlamıştır.	çevrenin korunması,
Kar amaçsız	CRHP/Hindistan/Hindistan/1970	Kırsal yoksullar	Yetersiz beslenme, yetersiz altyapı ve sağlık hizmetleri söz konusudur.	Kadınların güçlendirilmesi öncelik vermektedir.	Bu amaçlar doğrultusunda köy toplulukları ile işbirliği yaparak, kırsal yoksullara eğitim ve sağlık hizmetleri vermektedir.	Bebek ölüm hızı %84 ve anne ölüm oranı %75 oranında düştü. Yöntemi 100'den fazla ülkeye, bilgi ve becerileri ise 20.000'den fazla katılımcıya ulaştı.	Beşeri sermaye yaratımı, yoksulluğun azaltılması
	Saúde e Alegria Brezilya/Brezilya/1985	Yoksullar, eğitim ve sağlık sorunları	20 milyon insana ev sahipliği yapan Amazon yok olmaktadır.	Ormanın korunması ve yoksulluğun azaltılması sağlamaktır.	Kooperatifler ve piyasa odaklı faaliyetlerle toplulukları,ormanın korunması konusunda eğiterek, kamu ve özel sektörle ortaklıklar geliştirerek desteklemektedir.	Çocukların%98'i aşılanmış ve bebek ölüm hızı 18/1.000'e (diğeryerlerde 48/1.000), okur-yazarlık oranı artmış. "tekne hastanesi" ile her yıl 15.000 kişiye hizmet sağladı.	Beşeri sermaye yaratımı, sağlık ve eğitim hizmetleri
	Development Alternatives/Hindistan/Hindistan/1983	Kırsal yoksullar	İşsizlik, temel ihtiyaçlara ulaşamama ve çevre sorunları var.	Bu sorunlara çözüm bulmaktır.	Yenilikçi teknolojileri yoksullar için gelir yaratma ve çevre korunmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.	60.000'den fazla kişiye eğitim verme ve geliştirdiği yöntem sayesinde enerji kullanımını %55 ve emisyon salınımında %50 oranında azalma sağladı.	İstihdam, teknoloji, beşeri sermaye yaratımı/tarımsal gelişme
	Goonj /Hindistan /Hindistan/1999	Kırsal yoksullar	Son on yılda, kırsal-kent arasındaki eşitsizlik artmaktadır.	Eşitsizliği azaltmaktır.	Fazla giyim eşyalarını ve kullanılmayan diğer kaynakları, kentsel hane halklarından, maddi yoksulluğun en derin olduğu kırsal yoksullara toplamaktadır.	1500 köyde 500 altyapı projesinin gerçekleşmesine katkı sağladı. Faydalanan kişi sayısı 30.000'dir .	Kırsal kalkınma, yoksulluğun azaltılması
	Gram Vikas/ Hindistan/Hindistan/1979	Yoksullar ve marjinalize olmuş kesim	Sınırlı ekonomik seçenekler ve refah arayışı için kente göç söz konusudur.	Köyden kente göçü tersine çevirmektir.	Temel metodolojisi, tam bir toplum dayanışması yoluyla bir köydeki tüm fiziksel ve beşeri sermayeden faydalanmaktır.	943 köyde,55.000 biyogaz ve 55.422 temiz içme suyu sistemi kurdu. Aynı, nakdi yardımlarla köy havuzu oluşturarak belirli projelerin gerçekleşmesinde kullanılmaktadır.	Eğitim ve sağlık hizmetleri ve yoksulluğun azaltılması
	RESPONDE/Arjantin /Arjantin/1999	Kırsal kesim	Yarisından fazlası yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.	Sosyal ve ekonomik fırsatları teşvik etmektedir.	Köy turizm programıyla otel, restoran, turizm ve zanaat ürünlerinin servis sağlayıcıları olarak yerel ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir.	60 ilde sosyal ve ekonomik projeler geliştirdi, kırdan kente göç azaldı, 1.4 milyon insana fayda sağladı. 2021 projeyi 500 kırsal köye yaymayı planlamaktadır.	Yatırım,işletme geliştirme, yoksulluğun azaltılması, istihdam
	TogetherAssociationfor Development and Environment /Mısır/Mısır/2006	Yetersiz altyapı ve bulaşıcı hastalıklar	UNDP göre kırsal kesimin %90'dan fazlası yetersiz altyapıya sahiptir.	Sağlık, hijyen ve ekonomik koşulları iyileştirmektedir.	İzole bölgelerde yaşayan insanlar için düşük maliyetli köy temizlik sistemleri ve katma değerli	Kamuya göre %75 daha ucuzve yıllık 100\$ tasarruf sağlayan 37.000 haneyaltyapı hizmeti ve özellikle	Kırsal kalkınma, sağlık hizmetleri, mesleki gelişim

					topluluk geliştirme hizmetleri sağlamaktadır.	çocuklar arasında hastalık oranları azalmaktadır.	
	Maniapure/Venezüella/Venezuela, Ekvador, Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Peru /2000	Kırsal ve dışlanmış yoksullar	Kırsal bölgelerde modern tıbbi tedaviye erişimi yoktur.	Sağlık sorununa çözüm sunmaktır.	Uzak bölgelere kaliteli sağlık hizmetleri ve uzmanlaşmış teletıp hizmetleri sağlamaktadır.	Venezuela ve Ekvator'da altı eyalette yaygınlaşmış, yılda 4000 hastanın %95'i yerel sağlık teknisyenleri tarafından ve %5'i ise teletıp uzmanları tarafından tedavi edilmektedir.	Beşeri sermaye yaratımı, sağlık hizmetleri
	IDEI/Hindistan, 6 GOÜ,3 AGÜ /1991	Yoksullar ve küçük çiftçiler	Verimsiz tarım sektörü, yoksulluk ve büyük ölçekli göç söz konusudur.	Tarımda sulama teknolojisi geliştirmektir.	Kırsal yoksullukla suya erişimin eksikliği arasında yüksek korelasyon olduğunu böylece geliştirdiği sulama teknolojilerini, uygun fiyata satmaktadır. Ayrıca değerli ticari tarım üretimi sağlayacak teknik, finansal ve iş geliştirme hizmetleri de sunmaktadır.	+1.000.000'dan çiftçi ulaşıldı, Yıllık ilave 400\$ gelir elde etti, geçim amaçlı çiftçilikten ticari çiftçiliğe önemli artış, %20'si eğitim ve %15'i ise sağlık harcamalarını artırdı. Teknolojisi Afrika ve Güneydoğu Asya'daki ülkelere ihraç etmektedir.	Tarımsal gelişme, teknolojik gelişme, ihracat, eğitim ve sağlık hizmetleri, istihdam
	IDEAAS/ Brezilya/Brezilya/1992	Yoksullar, enerjiye erişimin yetersiz olması	Kırsal bölgelerin %70'i elektrikten yoksundur.	Daha uygun maliyetli bir elektrik dağıtım sistemi geliştirmektir.	Özellikle gelir getirici faaliyetler için yenilenebilir enerji sağlayan sürdürülebilir iş modelleri uygulamaktadır. Yerel emeğin kullanılması maliyetleri yaklaşık %90 oranında azalttı.	Çiftlik gelirlerini %200-400 oranında artırarak ters göçe katkı sağladı. Diğer eyaletlerde de benzer sistemleri uyguladı.	Tarımsal gelişme, istihdam, enerji erişimi, yatırım
	AllianceforRehabilitation/Macaristan/Macaristan/1986	Engelliler	Engellilerin toplumdan dışlanması söz konusudur.	Engellileri topluma entegre etmektir.	Etkileşimde bulunabilecek ve çalışabilecekleri bir topluluk yaratmanın yanında mesleki eğitim vermektedir.	620 özürli kişi istihdamı, Yaklaşık 157 bin dolarlık bir gelir yarattı.	Beceri geliştirme, istihdam, sosyal maliyetleri azaltma, ihracat
	PDA/Tayland/Tayland, Kamboçya /1974	Kırsal kesim	Yoksulluk oranının yüksek olmasıdır.	Yoksulluk oranının düşürülmesidir.	Yoksul bölgelerdeki gelişimi desteklemek için işletme becerileri ve mali yardımları kullanmaktadır.	400'den fazla köyün gelişmesine katkı sağlamış, 18 kâr amaçsız şirket kurmuştur.	Eğitim ve sağlık, yoksulluğun azaltılması
	EĞİTİM HİZMETİ FAALİYETİ						
Kar	Cinepop /Meksika/Meksika/2004	Sosyal dışlanma	Teknoloji, ürün ve hizmetlere erişim eksikliği, artan	Düşük gelirli nüfusa eğitici eğlenceyi yerleştirmektedir.	Ücretsiz sinema ve eğlence sunarak sağlık, çevre, istihdam, mikro-kredi gibi sosyal	Bugüne kadar Cinepop film gösterimleri 21 milyon kişi tarafından izlendi.	Sosyal içirme, eşitsizliği giderme,

			eşitsizlik söz konusudur.		programları hakkında bilgilendirmektedir.		
	ENOVA/Meksika/Meksika/2007	Düşük gelirli kesim	Önemli bir dijital bölünme ve düşük kaliteli eğitim söz konusudur.	Akademik, mesleki ve sosyal becerileri iyileştirmektedir.	Sosyal, kamusal ve özel sektörlerin göreceli güçlü yönlerini birleştirerek düşük gelirli topluluklara maliyet etkin hizmet sunumu sağlamaktadır.	2012'de 25 dijital kütüphane oluşturdu, her hafta 3.000 üyelik söz konusudur.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, teknolojinin kullanımı
	Mann Deshi Foundation /Hindistan	Düşük gelirli kadınlar	Verimsiz tarım sektörü ve finansal hizmetlere erişim yetersizdir.	Girişimci olmaları için güçlendirmektedir.	Kuraklığa eğilimli bölgelerde kadınlara finansal hizmetlere erişim ve destek sağlayarak mevsimlik işçilerden iş kadınlarına geçmelerine yardımcı olmaktadır.	Yaklaşık 300.000 kadın ulaştı 2022 yılına kadar 1.000.000 kadına ulaşmayı hedeflemektedir.	Girişimcilik, finansal içerme,
Hibrid	EnseñaChile /Şili/Şili/2008	Fakir öğrenciler	Şili'de eğitim bir sistemik sorundur.	Eğitim açığını tersine çevirmektir.	Düşük gelirli toplumlara eğitim vermek üzere en iyi üniversite mezunlarını seçerek eğitim fırsatlarını geliştirdi.	70 okulda 25.600 çocuğa ulaştı. Ülkenin her yerine yayılmayı planlamaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, istihdam
	YCAB Foundation /Endonezya/ Endonezya/1999	Yoksullar	Nüfusun %81'inden fazlası yoksuldur.	Gençleri uyuşturucu, HIV/AIDS konusunda eğitmektedir.	Danışmanlık, mesleki eğitim, mikrokredi erişimi ve sağlıklı yaşam programlarıyla, sürdürülebilir istihdam olanaklarına yönlendirmektedir.	+2 milyondan gence ulaştı, düşük gelirli aileler için ayda 0,5-1 Dolara eğitim, 5.649 mikrokredi dağıtmış ve geri ödeme oranı %99'dur.	Beşeri sermaye, girişimcilik, eğitim, kadınların güçlendirilmesi
	Pro Mujer /ABD/Meksika, Nikaragua, Peru, Bolivya, Arjantin	Yoksul kadınlar	167 milyondan fazla yoksul ve yetersiz sağlık hizmetleri söz konusudur.	Mali, sağlık ve insani gelişme hizmetleri sunmaktadır.	Finansal hizmetler, iş ve güçlendirme eğitimi ve sağlık desteğiyle gelir getirici faaliyetlerde bulunmasına katkı sağlamaktadır.	Doğrudan Faydalananların Sayısı: 282.000'dir.	Beşeri sermaye, finansal içerme, sosyal maliyetlerin azaltılması
	FundaciónEscuelaNuevaVolvamos a laGente /Kolombiya/40 ülke/1987	Eğitim sistemi	Eğitim hizmetleri ile ilgili sorunlar söz konusudur.	Kalitesini, etkinliğini artırmaktadır.	Mevcut okulları dönüştürerek ve paydaşların rollerini yeniden şekillendirerek sistematik, uygun maliyetli ve ölçeklenebilir bir çözüm sunmaktadır.	Bu yaklaşım 40'dan fazla ülkede uygulanmış, doğrudan faydalananların sayısı: 5.000.000 çocuk ve 26.000 öğretmendir.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim,
	Geekie/Brezilya/Brezilya/	Eğitim sistemi	Derin toplumsal farklılıklar söz konusudur.	Teknoloji kullanarak eğitim alanındaki	Bireysel performanslarını analiz ederek öğrencilerin öğrenme deneyimini kişiselleştirmek ve güçlendirmek için uyarlanabilir	17.000'den fazla okul katıldı. 3 milyondan fazla video dersi izlendi, öğrenci performansında %30 artış sağlandı.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, sosyal maliyetlerin azaltılması

				çözümlere odaklanmaktadır.	bir öğrenme platformu geliştirmektedir.	Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 2 milyon kişidir.	
	SaathLivelihood Services/Hindistan/Hindistan/1989	Yoksullar ve kayıt dışı ekonomi	60 milyondan fazla kişi gecekonduda yaşamakta daha da artması beklenmektedir.	Gecekondu sakinlerini resmi ekonomiye kazandırmaktadır.	Kamu-özel sektör ortaklığı modeli, yaşam koşullarını iyileştirirken gecekondu mahallelerini kayıt ekonomisine entegre etmektedir.	Heryıl 14.000 aileyi etkilemekte 6.000 haneye kamu-özel sektörü ortaklıyla su, elektrik ve yol altyapısı ve 25.000 kadını istihdamına katkı sağladı.	Yoksulluğun azaltılması, istihdam, girişimcilik
	Juanfe Foundation/Kolombiya/Kolombiya	Yoksullar ve bebek ölümleri	Nüfusun %37.2'si yoksul ve temel hizmetlere erişimi yetersizdir.	Bebek ölümlerini azaltmak ve anneleri güçlendirmektedir	Genç annelerin istikrarlı bir iş bulmasına yardım ederek yoksulluk döngüsünü kırmaktadır.	3.551 bebek tedavi edildi ve kaydedildi, bebek ölüm oranında %79 azalma, eğitim alan 462 anne bir iş kurdu.	Girişimcilik, sağlık hizmetleri
	FundaciónOrigen/Şili/Şili/ 1991	Yoksullar ve dezavantajlı gençler	Eğitim sistemi, sosyal ve ekonomik ayrımları kötüleştirmektedir.	Eğitim sorununa çözüm bulmaktadır.	Geleneksel okul sisteminden atılmış ya da okuldan çıkarılan çocuklar için (14-18 yaş arası) yapısal olarak dönüştürücü bir eğitim modelini başlattı	10.000 öğrenci okuldan mezun oldu; bırakma oranı %0. %70'inden fazlası üniversiteye, Mezunların %75'i tarım sektöründe çalışmaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, istihdam, tarımsal gelişme
	LifelineEnergy /GüneyAfrika/Sahra-altı Afrika /1999	Yetersiz eğitim hizmetleri	Kalitesiz ve yetersiz eğitim, azalan istihdam olanakları ve artan eşitsizlik söz konusudur.	Uzaktan eğitim için teknolojik çözümler sunmaktadır.	Güneş ve insan gücüyle çalışan medya oynatıcıları ve grup dinleme telsizleriyle eğitim ve tarım girişimleri sunmaktadır.	20 milyondan fazla kişiye fayda sağladı.	Eğitim, beşeri sermaye yaratımı,
	MathsCentre /Güney Afrika/ Güney Afrika	Eğitim sistemi	Matematik ve fen derslerinde başarısızlık ve yüksek terk oranları var.	Öğretmen, öğrenci ve ailelerin performanslarının geliştirilmesini.	Okul içi ve okul dışı gençler için beceri geliştirme programları ve yüksek kaliteli ve etkili öğretim ve öğrenim materyalleri sağlamaktadır.	174.695 öğrenciye ulaşmış, matematik ve fen derslerinde önemli artış oranıyla performans dağılımı gelişmiş ülkelerle uyumludur.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim
Kar amaçsız	Center forCitizenshipEducation/Polanya/4GOÜ/1994	Eğitim sistemi	Komünizimden sonra, siyasi ve ekonomik bir dönüşüme ayak uyduramayan eğitim sistemine sahiptir.	Eğitim uygulamalarının değişimini teşvik etmektedir.	Okul müfredatının geliştirilmesi yeni öğretim ve değerlendirme yöntemleri, özellikle de proje tabanlı eğitim reformlarının uygulanması için eğitim bakanlığı ile işbirliği yapmaktadır.	1000'den fazla okulun, tüm okul topluluğunu, öğrencileri ve velileri içeren öğrenen organizasyonlar haline gelmesine yardımcı oldu.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim
	AfroesTransformational Games/Güney	Gençler	İşsizlik ve yoksulluğun gençler üzerinde yarattığı	Gençlerin zihniyetini değiştirmeyi	Gençler arasında toplumsal eylemi gerçekleştiren ve bunlara ilham veren cep telefonu oyunları	Mobil içeriğini Afrika'da STK ve eğitim bakanlığına verdi. Dünyanın	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal maliyeti azaltma,

Afrika /Güney Afrika /2009		güçsüzlük söz konusudur.	amaçlamaktadır .	geliştirmektedir. Örneğin, finansal okur yazarlığı öğreten bir oyun geliştirdi.	diğer bölgelerinde lisanslama sürecini başlattı.	istihdam
Al Jisr/Fas/Fas/1999	Okul terkleri	Her yıl 15 yaş altı yaklaşık 390.000 öğrenci okulu bırakmakta ve sadece %13'ü üniversiteye kaydolmaktadır.	Devlet okullarının performansını iyileştirmektedir.	Eğitimin iyileştirilmesine yönelik menfaat sahipleriyle birlikte çalışarak kamu-özel sektör ortaklıklarını başarıyla desteklemektedir.	500 okulda 300.000 öğrenci için olumlu bir etki yapmış, ayrıca geri dönüşümde kullanılmak üzere bağışlanan bilgisayarın yenilenmesinde ortaokul terklerini eğitmektedir.	Eğitim, sosyal maliyetin azaltılması
Heartlines/Güney Afrika/Güney Afrika/ 2002	Yoksullar	Sağlık ve yoksullukla ilgili konularda bilgi eksikliği söz konusudur.	Temel toplumsal konulara çözüm bulmaktadır.	HIV / AIDS, sivil hayata katılım, iletişim, eğitim, işletme geliştirme, sağlık gibi alanlara üzerine eylem geliştirmek için multimedyaı kullanmaktadır.	Önemli iyileşmeler gerçekleştirdi.	Eğitim, sağlık sosyal maliyetin azaltılması
MAARDEC/Nijerya/ Nijerya/1991	Engelliler	Yaklaşık 24 milyon özürü ya ailelerine bağımlı ya da dilenci olmaktadır.	Sosyal, kültürel ve çevresel engeller ve önyargılardan kurtulmaktadır.	Personelinin yaklaşık %50'si engelli aynı zamanda engellilere danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmaktadır.	Özürü 20.000 kişiye yardım ve 4000'i kamu sektöründe istihdam edildi, nitelikli engellilerimüşteri temsilcileri olarak istihdam etmek için ortaklık kurdu.	İstihdam, sosyal maliyetlerin azaltılması, bağımlılığın azaltılması
TheCitizens Foundation/Pakistan /Pakistan/1995	Kızların eğitimi	+20 milyon çocuk okula gitmemekte ve okuma yazma oranı ise %46'dır.	Bu soruna çözüm bulmaktadır.	Ekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarına, özellikle kız çocuklarına uygun fiyatlı ve kaliteli ilköğretime erişim imkânı sağlamaktadır.	145.000 öğrencinin %50'si kız, 1.000 okul,7.700 öğretmene sahip ve 11.500'den fazla kişiye istihdam sağladı.	Beşeri sermaye yaratımı, Eğitim, eşitsizlik
Fundación Mi Parque/Şili/Şili/2008	Yoksullar	Yoksullar için yeşil alanların yetersiz olmasıdır.	Yoksul ailelerin hayatlarını iyileştirmektedir.	Peyzaj projelerinde aileleri, özel sektörü ve kamu sektörünü devreye sokarak, çevrenin iyileştirilmesi için düşük gelir grubundaki toplulukları yetkilendirmektedir.	Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 150.000'dir.	İstihdam, yoksulların güçlendirilmesi,
EducationForEmployment/ABD/3GOÜ,2A GÜ /2001	Nitelikli eleman eksikliği	Nitelik ve nicelik bakımından, emek arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluk söz konusudur.	Gençlere iş imkanı yaratmaktadır.	Büyüme ve iş yaratma konusunda sağlam potansiyele sahip, fakat uygun nitelikli personel bulunmayan ekonomi sektörlerini tanımlayarak onların taleplerine yönelik gençleri eğitmektedir.	4.400 genç mezun olmuş ve mezunların %44 kadınlardan oluşmaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, istihdam,

Abcdespañol/Kolombiya/Latin Amerika/1982	Okuma yazma bilmeyenler	Okuma, yazma ve matematik standartlarını karşılamada başarısızlık var.	Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunları gidermektedir.	Basitve etkili bir yöntemle çocuk, genç ve yetişkinlere okuma, yazma ve matematik becerileri öğretmektedir.	90-120 saat arasında okuma yazmayı öğrenmekte, 1 milyondan fazla kişiye ulaşmış, ayrıca yöntem, dört yerli Maya dili, İngilizce ve Portekizceye de uyarlanmıştır.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim,
AfghanInstitute of Learning/ABD /Afganistan, Pakistan/1995	Kadınlar ve gençler	İç savaş ve temel hizmetlere yeterince erişememe söz konusudur.	Sağlık ve eğitim hizmetleri sunmaktır.	Kadınlara, çocuklara sağlık ve eğitim hizmetleri vermekte, öğretmen yetiştirme, liderlik, insan hakları, sağlık ve kapasite geliştirme alanlarında atölyeler sağlamaktadır.	Bugüne kadar eğitim ve sağlık hizmetleri yoluyla 8.8 milyondan fazla kişiye fayda sağlamıştır.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim ve sağlık hizmetleri,
CPCD/Brezilya/Brezilya, Mozambik1984	Eğitim sistemi	Yoksul kentsel ve kırsal bölgelerde yüksek terk ve sınıf tekrarı söz konusudur.	Eğitim ve topluluk gelişimini desteklemektir.	Kapsamlı bir izleme ve değerlendirme sistemini geliştirdi.	2.000'den fazla yenilikçi eğitim yaklaşımı yarattı, 20 binden fazla çocuk CPCD programı ile geçti. Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 25.000'dir.	Eğitim, sosyal maliyetlerin azaltılması,
Network of MotherCenters /Çekya/Çekya/2001	Kadınlar	Küçük çocuklu kadınlar sosyo-ekonomik zorluklar sahiptir.	Mesleki beceriler ve kendine güvenini geliştirmektir.	Azınlıklar, mülteciler ve engelliler de dahil olmak üzere herkese açık olan bir merkez ağı sayesinde etkinlik, zanaat, spor ve eğitimsel ve yeniden niteliklendirme sağlamaktadır.	Doğrudan faydalanan 5000 kişidir.	Kadınların güçlendirilmesi, mesleki beceri kazandırma,
PodKridly /Çekya/Çekya/ 2000	Sokak çocukları	Kurumsal ya da koruyucu bakımdan ayrılan gençlerin sorunları söz konusudur.	Gençlerin topluma entegre olmalarına yardım etmektir.	Bakıma muhtaç gençlere ev sağlamakta ve topluma entegrasyonu için yardım sunmaktadır.	%90'ın topluma entegre olduğunu ve sorunsuz bir şekilde yaşıyor olduğunu göstermektedir.	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal maliyeti azaltma,
Sonidos de la Tierra /Paraguay/Paraguay	Gençler	Diktatörlük sonrası sosyo-ekonomik zorluklar söz konusudur.	Toplumsal dönüşümü desteklemektir.	Sosyal sermaye yaratma gerekliliğinden hareketle müzik okulları ve gençlik orkestralarıyla etkinliklerini sürdürmektedir.	Doğrudan faydalanıcıların sayısı: 14.000'dir.	Sosyal sermaye, beşeri sermaye yaratımı,
Planet Read /Hindistan/Hindistan/ 2004	Kırsal bölgeler	Her yıl 27 milyon çocuk ilkokullarını işlevsiz bir okuyucu olarak	Bu soruna çözüm bulmaktır.	"Aynı dilde altyazı" (SLS) ile popüler TV programlarında altyazı kullanarak izleyicilere yazılı metne açıklamakta ve	200 milyon kişiye ulaştı, birçok dilde altyazı mevcut, haftalık 30 dakika SLS, okuma-yazma oranını %25'ten %56'ya yükseltmiş ve SLS'ye harcanan 1 dolarla, yılda	Eğitim hizmetleri, sosyal maliyetin azaltılması

			tamamlamakta ve kitapları yok.		okumak için kaçınılmaz bir fırsat sunmaktadır.	yaklaşık 1.000 kişiye 30 dakika okuma uygulaması sağlanmaktadır	
	LAPO Microfinance Bank Limited/Nijerya/Nijerya/1987	Yoksullar	+50 milyondan yoksul ve resmi finansmana erişimi zor veya imkânsızdır.	Finansal, ticari ve sosyal hizmetler sunmaktır.	El işleri, gıda işleme, ticaret, imalat ve tarım alanlarında faaliyet gösteren KOBİ'lere destek sağlamaktadır.	486.760 mikro-finance müşterisine hizmet etmektedir.	Mikrokredi, tarımsal gelişme, girişimcilik,
Hibrid	Kashf Foundation/ Pakistan/ Pakistan/1996	Düşük gelirli kadınlar	Nüfusun %34'ü yoksulluk içinde yaşamaktadır.	Mikro-kredi sağlayarak yoksulluğu hafifletmektedir.	Yeni ürünleri ön plan çıkarmakta ve kentsel yoksullara, özellikle de kadınlara kapıdan kapıya mikro-finance hizmetleri sağlamaktadır.	1.8 milyon kredi vermiş, müşterilerin %50'si kadın ve kadınlara erişim açısından üçüncü en büyük MFI'dır.	Mikrokredi, girişimcilik, kadınlar, yoksulluk
	KuyasaFund /Güney Afrika/ Güney Afrika/1999	Kayıt dışı kesim ve yoksullar	Konut ve konut finansmanına erişim azlığı söz konusudur.	Konut arzını artırmaktır.	Yoksul topluluklarının konut koşullarını iyileştirme de bir araç olarak mikro-finance sağlamaktadır.	Doğrudan faydalanıcı sayısı 5000 kişidir.	Mikrokredi, kayıt dışılığı azaltma,
	FundaciónCapital/Ko lombiya/50 ülke/2009	Yoksullar ve varlık kullanımı	2 milyardan fazla insan, finansal hizmetlerin kullanımını bilmemektedir.	Varlıkları yönetme konusunda bilgilendirmektedir.	Uzun vadeli varlıklarını ve yeteneklerini, özel ve kamusal ortaklarla birlikte yenilikçi ve ölçeklenebilir çözümler üretmek yoluyla geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.	50 ülkede faaliyet göstermektedir 100 milyondan fazla insana ulaşmıştır.	Tasarruf, yatırım, yoksulluğun azaltılması
KAYNAK EŞLEME FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Coronilla/Bolivya /Bolivya/1972	Yoksullar ve azınlıklar	Yüksek yoksulluk ve uluslararası pazarlara erişimi azdır.	Değer zincirine etki ederek yoksulluğu mücadele etmektedir.	İhracat için yerel tedarikçilerden satın alarak kırsal alanlarda organik ürünlerin üretimini desteklemekte ve işe alım sürecinde azınlıkları tercih etmektedir.	Yüzlerce aileye istikrarlı bir gelir kaynağı sağladı.	İhracat, istihdam yoksulların güçlendirilmesi
	Human Nature /Filipinler/ Filipinler/2008	Küçük çiftçiler	Nüfusun %90'ı günde 2 doların altında gelire ve verimsiz bir tarım sektörüne sahiptir.	Yüksek katma değerli tarımsal üretimi desteklemektir.	Tüm doğal kozmetik ürünlerini Filipinler'de üretmekte ve yüksek katma değerli ürünler üretmek için eğitim, ekipman ve fonlar sağlamaktadır.	Avon tarzı bir modelle ürünlerini sattığı 40.000 şubesi ve yerel kaynaklı malzemeler kullanarak bir marka yarattı.	Tarımsal gelişme, yoksulların azaltılması, istihdam
Hibrid	Fondation Orient Occident/Fas/?	Genç işsizler ve Göçmenler	Nüfusunun %70'i genç ve bunların %50'si işsiz ve artan	İşsizliği azaltmak göçmenlerin	Gençlere, göçmenlere ve mültecilere mesleki eğitim imkanı sağlamaktadır.	Yılda 8,000'den fazla kişiye mesleki eğitim sağlamakta ve 1000'den fazla mülteciyi desteklemektedir.	Mültecilerin entegrasyonu ve istihdamı, sosyal

			göçmen sorunları var.	entegrasyonunu sağlamaktır.			maliyetlerin azaltılması,
Kar amaçlı	AajeevikaBureau /Hindistan/Hindistan/ 2005	Yoksullar ve göçmenler	+100 milyon mevsimlik işçinin resmi ekonomi ve imkanlardan soyutlanmasıdır.	Göçmenler için sosyal ve geçim olanaklarını iyileştirmeyi amaçlamaktır.	Kırsal gençler için beceri eğitimi, istihdam ve göçmen işçileri için yasal hizmetler, sağlık hizmetleri, danışmanlık, girişimleri konusunda bilgi, kapasite geliştirme ve yönetim desteği sağlamaktadır.	50.000'den fazla göçmene yardım etti	Beşeri sermaye yaratımı, yoksulluğun azaltılması, kayıt dışılığın azaltılması
SAĞLIK HİZMETİ FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Clínicas del Azúcar/Meksika/Meksika/?	Düşük gelirli diyabet hastaları	+14 milyondan diyabetli için sağlık hizmetleri pahalı ya da erişilememektedir.	Ulaşılabilir koruyucu ve destekleyici bakım sağlamaktır.	Uygun maliyetli bir sağlık hizmeti sunarak, kritik bir sosyo-ekonomik konuyu ele almakta, eşitsizliği azaltmakta ve insanların yaşam kalitesini ve genel üretkenliği geliştirmektedir.	Diyabet oranlarını %60, yıllık bakım maliyetini %70, bekleme süresini %80 azattı.	Sağlık hizmetleri, beşeri sermaye yaratımı, yoksulluğun azaltılması
	EmbraceInnovations/ ABD/Hindistan/2008	Yoksullar	1 milyondan fazla bebek ilk 28 gününde ölmektedir.	Yenilikçi sağlık teknolojileri geliştirmektedir.	Düşük maliyetli bir bebek ısıtıcısı geliştirmenin yanı sıra sağlık teknolojilerinin geliştirilme ve konuşlandırma biçimini değiştirmektedir.	3.000'den fazla bebeğe yardımcı oldu ve 9 ülkede pilot projeler başlattı.	Sağlık hizmetleri,
	NayaJeevan /Pakistan/Pakistan/2007	Düşük gelirli kesim	Temel ihtiyaçlara erişimin yetersiz olmasıdır.	Sağlık sigortasının sağlanmasıdır.	Uygun sağlık sigortası ve "katma değer" hizmetleri sunmakta ve mesleki eğitim vermektedir.	40 ilde 100'den fazla hastane ağı vasıtasıyla sağlık hizmetleri sunmaktadır.	Sağlık hizmetleri,
Hibrid	AECS /Hindistan/Küresel/1976	Düşük gelirli ve engelliler	246 milyon görme engelli ve bunların %90'ı yoksuldur.	Sağlık hizmetleri sunmaktır.	Hizmetlerinin%55'ini ücretsiz veya önemli ölçüde düşük gelirli aileleri sübvans eden sürdürülebilir bir hizmet sunum modeli yarattı.	290'dan fazla göz hastanesinde en iyi uygulamaların çoğaltılması için Enstitü kurdu. Yılda yaklaşık 500.000 ameliyatı etkilemektedir.	Sağlık, sosyal maliyetlerin azalması, atıl beşeri kaynakları kazandırma
	FélútonAlapítvány/Macaristan/Macaristan/1994	Alkol ve kumar bağımlıları	Alkol ve kumar ciddi bir sorun olarak görülmektedir	Alkol ve kumar bağımlılarını tedavi ve eğitmektir.	Tedaviye ihtiyaç duyan kişilere yardım ve gençleri alkol ve bağımlılık konusunda eğitmekte aynı zamanda mesleki eğitim vermektedir.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 5000'dir.	Sosyal maliyetlerin azaltılması, mesleki beceri kazandırma

	Shonaquip /Güney Afrika/Güney Afrika/1992	Engelliler ve düşük gelirli	Gelişmiş ülkelere göre tasarlanan engelli araçlarının yarattığı sorunlar var.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Kırsal bölgelerde engelli kişiler için fiziksel erişim ve yaşam kalitesini artıran yenilikçi ve sürdürülebilir hizmet sistemleri ve hareket cihazları geliştirmektedir.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 15 000'dir.	İhracat, sosyal maliyetlerin azaltılması, sosyal içerme,
	Groupe AMH/Fas/Fas/?	Engelliler	Nüfusun %10'u engelli, bunların %78'i işsizdir.	Savunmasız insanları topluma kazandırmaktır.	Birbiriyle ilişkili beş alanda çalışmaktadır; sağlık, sosyal hizmetler, mesleki eğitim, kurumsal kalkınma ve lobi faaliyetleri.	Yılda 30 engelliye iş bulmakta, uzmanlaşmış psikoterapistler ve hemşireler yetiştiren tek meslek geliştirme kurumu, 5 rehabilitasyon merkezi açmayı planlamaktadır.	İstihdam, Sosyal maliyetlerin azaltılması
	BHVIF/GüneyAfrika/ Küresel/ 1999	Görme engelliler	670 milyon görme engelli, en az 153 milyonu tedavi edilebilir.	Temel göz bakımı hizmetlerine adil erişimin sağlanmasıdır.	Sürdürülebilir çözümler geliştirerek, önenebilir körlük ve görme bozukluğunu ortadan kaldırmaktır.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 30 milyondur.	Sağlık hizmetleri, yoksulluk,
	BroadReach Healthcare/Güney Afrika/31 ülke/?	Düşük gelirli kesim	Yetersiz sağlık hizmetleri söz konusudur.	Sağlıklı yaşam sağlamaktır.	Dünyanın en büyük ilaç şirketlerine, yoksullara sağlık hizmeti sunmaları için ticari erişim modelleri oluşturmada, strateji ve iş planları tasarlama konusunda yardım etmektedir.	1000 sağlık tesisi, 10.000 sağlık hizmeti sunucusu 1.500 sağlık lideri ve yöneticisi 5 milyondan fazla hastayı eğitmekte, 1 milyondan fazla hastaya HIV bakım desteği sağlamaktadır.	Sağlık hizmetleri, beşeri sermaye yaratımı,
	Salauno/Meksika/Me ksika/?	Görme engelliler	Tüm körlük vakalarının %67'si kataraktan kaynaklanmaktadır.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Çalışma verimliliğine, yüksek hasta hacmine ve çapraz sübvansiyonlara dayanan yenilikçi iş modeliyle yoksul nüfusa göz bakımı sağlamaktadır.	Ortalama doktordan beş kat fazla ameliyat, piyasa fiyatını ortalama %40 azalttı, 3 yılda 72.000 hasta aldı. %84'ünden fazlası düşük gelirlidir.	Sağlık hizmetleri, beşeri sermaye yaratımı
	CIES Global/Brezilya/ Brezilya/2008	Yoksullar	148 milyon insan kamu sağlığı hizmetlerine erişememektedir.	Temel ihtiyaçlara erişimi artırmaktır.	Mobil tıbbi merkezlerin kullanımı yoluyla ihtiyaç sahibi topluluklara uzmanlaşmış, yüksek teknoloji koruyucu tıbbi bakım hizmeti sunmaktadır.	Günde 250 kişi ve 4 yılda 100.000'den fazla tedavi gerçekleştirdi.	Sağlık hizmetleri, beşeri sermaye yaratımı,
Kar amaçsız	AssociaçãoSaúdeCriança (ASC)/Brezilya/Brezilya/1991	Yoksullar	BM göre, sağlık hizmetleri nüfusun %60'ı için temel ve acil bakım ile sınırlıdır.	Eşitsizliği azaltmak ve sağlık hizmetlerine erişim artırmaktır.	Her ASC birimi bir halk sağlığı birimine bağlı olarak yetkililer tarafından görevlendirilen gönüllüler, aylık geliri 247 Doları'nın altındaki ailelilere, beslenme önerileri, ilaçlar ve gıda,	Yaklaşık 9 bin kişiye hizmet vermektedir. 2006'dan 2013'e kadar, 848 ailesi örneği, hastane masraflarında azalma, hastaneye kaldırma günlerinde %62'lik bir düşüş, aile gelirinde	Yoksulluğun azaltılması, sağlık hizmetleri, sosyal maliyetin azalması

				mesleki eğitim ve konut gibi hizmetler vermek için 24 ay boyunca ailelerle birlikte çalışmaktadır.	ortalama%38'lik bir artış ve çocuk sağlığında genel bir iyileşme olduğunu gösterdi.	
Aurolab/Hindistan/Küresel/?	Yoksullar	Yoksulluk ve temel ihtiyaçlara erişim yetersizliği söz konusudur.	Sağlık hizmeti sunmaktır.	Zengin ve fakir tüm ekonomik katmanlarına, hem mali açıdan sürdürülebilir hem de toplumun her kesimine karşı ekonomik olacak şekilde sunmaktadır.	Gelişmiş ülkelerde 150 dolar olan lensleri 2 dolara satmakta, yılda 300.000 ameliyat gerçekleştirdi. Bunların %70'i ücretsiz veya maliyetinin altındadır.	Sağlık, beşeri sermaye yaratımı, eşitsizliğin azaltılması
North Star Alliance/Güney Afrika/GüneyAfrika/2006	HIV / AIDS'liler	Dünyanın en yüksek HIV / AIDS oranlarına sahiptir.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Birbirine bağlı kliniklerinden oluşan bir ağ aracılığıyla mobil çalışanlar ve ilgili toplulukların sağlık ve güvenlik hizmetlerine sürdürülebilir erişim sağlamaktadır.	Elektronik kişisel sağlık pasaportu olarak hareket edebilen özel bir yazılım programı geliştirmiştir.	Sosyal maliyetin azaltılması, sağlık hizmetleri
Operation ASHA/Hindistan/Hindistan, Kamboçya/?	Yoksullar ve küresel pandemi	Her yıl 2 milyon insanı öldürmekte ve her yıl 8 milyon vaka eklenmektedir.	Küresel salgını önlemek ve yoksulluğu azaltmaktır.	Yerel girişimciler ve işsiz gençler tarafından yönetilen merkezler aracılığıyla dezavantajlı nüfusa sağlık ve finansal hizmetler sunmaktadır.	%90'ın üzerinde başarı oranı, tedavi maliyetini 15 kat düşürdü ve 5 ton gıda, 4000 adet ücretsiz battaniye dağıttı.	Sosyal maliyet ve yoksulluğun azaltılması, sağlık, istihdam
KarunaTrust/Hindistan/Hindistan/?	Verimsiz halk sağlığı merkezleri (PHC)	Yetersiz altyapı ve personelin bulunmaması ve yaygın yolsuzluk söz konusudur.	Yetersiz sağlık hizmetleri ve yolsuzlukla mücadele etmektir.	Daha düşük maliyetle ve yüksek kalitede 'son mil' sağlık hizmeti sunanlara dönüştürmektedir. Aynı zamanda, yerel kızları eğiten ve onlara geçim olanağı sağlayan bir hemşirelik okulunu işletmektedir.	Yılda kişi başı 2.4 \$ maliyetle 1.000.000 fazla hastaya hizmet vermiş ve ülkedeki en yüksek sağlık sonuçlarını rapor etmektedir. Önümüzdeki üç yıl içinde, 2 milyona hizmet vermeyi planlamaktadır.	Sağlık hizmetleri, yolsuzluğun azaltılması

EK 10: Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Az Gelişmiş Ülke Örnekleri

İŞLETME GELİŞTİRME FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Kişi veya kurum/ ülke/ etki alanı/ kuruluş yılı	Hedef kitle	Hedef sorunlar	Amaç	Nasıl yapmış	Başarısı	Büyümeye katkısı
	ACF/Nepal/Nepal/1987	Düşük gelirli kadın esnaflar	Nüfusunun yarısı yoksul ve gençlerin yalnızca %45'i okur yazardır.	Kadınların güçlenmesine katkıda bulunmaktır.	Geleneksel el sanatlarının üretilmesi konusunda, hammadde temini, tasarım fikirleri, yönetim ve organize pazar becerileri sağlamaktadır.	38 kişi ile başladı ve bugün Nepal'teki 15 ilde 1100'ü aşkın (%90 kadın) kişi çalışmaktadır. Çalışmaları, 21 ürün alanını kapsamaktadır.	Kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması
	Selfina/Tanzanya/Tanzanya /2002	Yoksul Kadınlar	Nüfusun %75'i kırsal ve %60'tan fazlasının geliri günde 1 dolar altındadır.	Mikro leasing'i kullanmaktır.	Yoksul kadınları mikro leasing'i sahipleri yaparak bunu daha fazla borçlanma için teminat olarak göstererek fakirlik tuzağından kurtulmalarını sağlamaktadır.	Kadınlara 22 milyon dolar kredi, 46.000'den fazla kadını eğitti, 200.000'den fazla kişiyi yoksulluktan kurtulmalarına yardım etti.	Girişimcilik, istihdam, kadınların güçlendirilmesi fi nansmana erişim
Hibrid	Arcenciel/Lübnan/lübnan/?	Düşük gelirli insanlar, dez-avantajlı kesim	Düşük gelirli vatandaşlarının ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır.	Toplumunun üretken üyeleri olmasını sağlamaktır.	13 farklı merkezde çoğu engelli olan 200 çalışan engellilere uygun araçlar üretilip dağıtıyor. 5 merkezde, marjinalize insanlar çalışmakta ve 4 merkezde ise yoksul ve mültecilere ücretsiz sağlık hizmeti vermektedir.	Engellilerin hak ve menfaatleri savunan kanunun çıkmasına yardımcı oldu. Bugüne kadar 100.000 kişi doğrudan faydalanmıştır.	İstihdam, sağlık hizmetleri
	ASAFE/Kamerun/5A GÜ/1987	Yoksullar ve kadınlar	İşyerlerin çok küçük olması ve teminat veremediği için, sistematik olarak krediye erişememesidir.	Yerel girişimciliği geliştirerek, ulusal kalkınmayı teşvik etmektir.	Binlerce kadın girişimciyi desteklemek için işletme geliştirme eğitimi, alternatif finansman ve e-ticaret erişimi sağlamaktadır.	5.000 üye mikro işletme kurdu. 15.000'den fazla kadına kredi ve tasarruf sağladı, 550 bilgisayar ve ağ mühendisi eğitildi ve iş buldu veya kendi işini kurdu. 2 köyde güneş enerjisi projesi ve organik tarım için kooperatifler kurdu.	İstihdam, finansal içerme, yatırım, tarımsal gelişme, beşeri sermaye yaratımı
	Community Empowerment Solutions/Guatemala/2GOÜ,3AGÜ/?	Yoksullar ve temel ihtiyaçlara erişememe	Yaşamsal teknolojilere, ürünlerle ve hizmetlere erişim azlığı söz konusudur.	Bu sorunu çözmektir.	Yoksullar için uygun fiyatlı yaşamsal teknolojilere, ürünlere ve hizmetlere daha fazla erişim sağlamak için kadın girişimcileri eğitmekte ve desteklemektedir.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 10.000'dir.	Girişimcilik, istihdam, yoksulluğun azaltılması

	MYC4/Danimarka /3AGÜ/ 2006	Yoksullar ve finansal kaynaklara erişememe	Afrika'da 380 milyondan fazla yetişkinin finansmana erişimi yoktur.	KOBİ'lerin finanse edilmesini sağlamaktır.	İnternet üzerinden Afrika'da ki küçük işletme sahipleri ile borç vermek isteyen yatırımcıları buluşturmaktadır.	117 ülkeden 19.500 yatırımcı 7 Afrika ülkesinde 11.900 küçük işletmeye 25 milyon \$ borç vermiştir.	İşletme geliştirme, Girişimcilik, finansal içerme, yatırım
Kar amaçsız	BRAC/Bangladeş/ 6AGÜ 1971	Yoksullar	Yoksulluk ve hastalık sorunlarına çözüm bulamayan verimsiz bir hükümet var.	Yoksulları kendi hayatlarını iyileştirmek için harekete geçirmektedir.	Sağlık, eğitim ve mikrokredi programlarıyla yaklaşık 110 milyon insana ulaşan BRAC, yoksulların yaşam kalitesini artırmaktadır.	28,000 tam gün çalışanı, 3.8 milyon yoksul kadın 100.000 köy organizasyonu kurmuş. 10 milyon kişiye sağlık, 1.2 milyon çocuğa (%70'i kız öğrenci) eğitim ve 1.8 milyar dolar mikro-kredi kullandırmıştır.	Yoksulluğun azaltılması, eğitim ve sağlık hizmetleri, istihdam, tarımsal gelişme
	GawadKalinga (GK)/2GOÜ,3AGÜ/2 003	Küçük çiftlikler	En az 4,5 milyon kişinin temel hizmetlere erişimi yoktur.	Açlık ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır.	Eğitim merkezleri ve tarımsal teknoloji transferi yardımıyla aile temelli çiftlikler kurmaktadır.	384'den fazla GK köyünde 1000 kişiye sağlık eğitimi vermiş, yoksulluğu 2024 yılına kadar durdurmayı hedeflemektedir.	Beşeri sermaye, eğitim, sağlık, yoksulluğun azaltılması
	KickStart Kenya /Kenya/sahra altı Afrika/1991	Yoksullar,	Yoksulların %80'i çiftçi ve kârlı olmadığı için, yoksullara yeni ürünler ve teknolojiler sunulmamaktadır.	Milyonlarca insanın yoksulluktan kurtulmasına yardım etmektedir.	KOBİ'ler düşük maliyetli teknolojiler ve hizmetleri üretmesi için özel sektör üreticilerini eğitmekte ve yerel perakende satış mağazaları ağı aracılığıyla yoksul topluluktaki girişimcilere satmaktadır.	Yılda 1,100 \$ kâr, çiftlik gelirlerinde %1,000 artış. 158.000 mikro sulama pompası satıldı, 101.000 işletme kuruldu, 500.000 kişi yoksulluktan kurtuldu. Her 1 dolarlık harcama, KOBİ için 15 \$ kazanç sağladı.	Tarımsal gelişme, girişimcilik, teknolojik gelişme, Yatırım
	LivingGoods /Amerika/Uganda 2007	Yoksullar ve temel ihtiyaçlara erişememe	Bir milyardan fazla insan günlük ihtiyaçlarına yeterince erişmeden yaşamaktadır.	Yaşamsal mal ve hizmetlere nasıl erişim sağlanabileceği ni öğretmektedir.	Avon benzeri" mikro girişimci ağlarıyla basit tedavi gerektiren hastalıklar için ürünler satarken kapıdan kapıya eğitimlerle ailelere sağlık ve refahlarını nasıl geliştirecekleri yönünde bilgilendirmektedir.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 30.000'dir.	Girişimcilik, istihdam ve temel ihtiyaçları karşılama
	SAILD/Kamerun/ 3A GÜ/1988	Çiftçiler	Kamerun nüfusunun %70'nin ana gelir kaynağı tarım olmasına rağmen verimsizdir.	Tarımsal kalkınmayı kısıtlayan sorunlara çözümler önermektedir.	Ekonomik ve örgütsel kapasitesini çeşitli stratejiler yoluyla geliştirmekte, çiftçilerin ürünlerine uygun fiyatlarla yenilik yapmalarına yardımcı olurken aynı zamanda eğitim ve mikro-finans da sağlamaktadır.	Çiftçilerin ürün çeşitlendirmesini sağlayarak ülke çapında bir pazar inşa etmesine yardımcı oldu, her yıl 10.000 bitki aşılınmış, tohum yatağı geliştirdi, binlerce çiftçi kırsal işletmeler yarattı.	Tarımsal gelişme, ihracat, yoksulluğun azaltılması

	SunlabobRenewableE nergyLtd/Laos/5AGÜ 2000	Kırsal kesim	Laos'da, hane halkının %40'ının elektriğe erişimi yoktur.	Enerjiye erişim sağlamaktır.	Elektrifikasyon ve su arıtımı sağlayan güneş enerji sistemlerini yerel işletmeleri geliştirme ve mülkiyetini teşvik etmek için köylü teknisyenleri eğitmektedir.	Danışmanlık ve kapasite geliştirme hizmetlerinde franchise anlaşmalarıyla farklı ülkelere yayılmaktadır.	Girişimcilik, beşeri sermaye yaratımı, istihdam, enerji
	Village Reach /ABD/Malavi, Mozambik/?	Kırsal kesim	+4 milyondan insanın sağlık hizmetlerine erişimi yok, yılda sadece 2.4milyon çocuk aşı yapılmadığı için ölmektedir.	Sağlık hizmetlerini tüm topluluklara sunmaktadır.	Sağlık hizmetlerine erişim için; dağıtım sistemini yeniden tasarladı, lojistik bilgi sistemi geliştirdi, bu yeniliklerin uygulanması için sağlık çalışanlarına eğitim ve denetim sağladı ve şebekeden bağımsız sağlık merkezlerine enerji hizmetleri vermektedir.	Aşı oranlarını %68'den %95'e, arttı, stok çıkışları %80'den %1'e düştü. Kamu giderlerinde %20'lik bir azalma sağladı. 8 milyondan fazla bir nüfusa hizmet veren 400'den fazla kırsal sağlık merkezini desteklemektedir.	Teknolojik gelişme, yoksulluğun azaltılması, beşeri sermaye yaratımı, sağlık hizmetleri
YOKSULLARA YÖNELİK MAL VE HİZMET SAĞLAMA FAALİYETİ							
Kar amaçlı	TECNOSOL /Nikaragua/4AGÜ/19 98	Kırsal kesim	Kırsal nüfusun%50'sinden fazlasının elektrik erişimi yoktur.	Alternatif enerji için ürün ve hizmetler sunmaktadır.	Aydınlatma, güneş enerjisi ile çalışan soğutma, su pompalama, rüzgar ve hidro-elektrik sistemleri dahil çeşitli ürünler sunmakta ve finanse edilmesi için yerel mikro- finans kurumlarıyla çalışmaktadır.	Nikaragua'daki 15 mağaza zinciri ve 5000'den fazla güneş enerji sistemi kurdu.	İşletme geliştirme, yatırım, teknolojik gelişme
Hibrid	SidaiAfrica /İngiltere/Kenya/?	Yoksulluk	Hayvan potansiyelinin gerektiği gibi kullanılmamasıdır.	Hayvancılık hizmetlerinin geliştirmektir.	Franchise anlaşması çerçevesinde faaliyet gösteren uzmanlarının sahip olduğu ve yönettiği veterinerlik merkezleri ağı oluşturmaktadır.	96 franchise 60.000'den fazla müşteriye sahip, çiftçilerin eğitimlerinin yanı sıra genç profesyonel staj programları da sunmaktadır.	Tarımsal gelişme ve yatırımlar
Kar amaçsız	BarefootCollege/Hin distan/1GOÜ, 4AGÜ /1972	Marjinalleş tirilmiş, fakir kırsal topluluklar	Temel hizmetlere erişimin yetersiz olmasıdır.	Erişimi artırmaktır.	Yaparak öğrenme yaklaşımıyla fakir kesimin bilgi ve beceri kazanmasını sağlamaktadır.	37 ülkede 35 000 evin güneş enerjisi kullanmasını, 3 milyon insana su erişimi sağlama, çevre kirliliğini önleme gibi katkılar sağlamaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı
	FundaciónEducacion al CulturalLaFuente/Şili /Şili/ 2000	Yoksullar	Okuma yazma oranının düşük olmasıdır.	Eğitim ve eğitim materyalleri sağlamaktır.	Okul kütüphaneleri kurmakta, mobil okul, toplum kütüphaneleri ve kültür merkezleri geliştirmektedir.	Doğrudan faydalanan kişi 20 000'dir.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri

	IOPA/Tanzanya/Tanzanya/?	Yoksullar	Temel hizmetlerden yoksunluk söz konusudur.	Yoksulluğu azaltmadır.	Radyo programları, yuvarlak masa tartışmaları ve festivaller yoluyla ekonomik sisteminin dönüştürülmesi ve çeşitlendirilmesini kolaylaştırmaktadır.	4 veterinerlik tedarikçisi ve 3 veteriner teşhis / araştırma merkezini kurdu, daha fazla süt ve et ürünleri elde edildi, yoksullukta önemli azalma sağlandı.	Tarımsal gelişme, yoksulluğun azaltılması
EĞİTİM HİZMETİ FAALİYETİ							
Kar amaçlı	Dimagi/ABD/Küresel 2002	Yoksullar	Yaklaşık bir milyar insan yoksul ve temel ihtiyaçlara erişememektedir.	Temel hizmetlere erişimi artırmaktır.	Halk sağlığı, tarım, su gibi alanlarda, hastalık yönetimi ve teknik yardım sağlamak için klinik arayüzler, sağlık bilgi sistemleri ve mobil teknolojiler tasarlanmaktadır.	Yaklaşık 1 milyon müşteriye ulaştı. Araştırmalar, halk sağlığında önemli iyileşmeler olduğunu göstermiştir. Doğrudan faydalanan kişi: 3.205.000'dir.	Yoksulluğun azaltılması, sağlık, tarımsal gelişme
	MicroManos Corporation /ABD/Küresel/2003	Göçmenler ve yoksullar	Göçmenler için ekonomik ve finansal hizmetler yetersizdir.	Bankacılık hizmeti sağlamaktır.	Düzenli para yatırma işlemleri, göçmenlerin kredi kayıtlarının oluşturulmasına yardımcı olmakta ve bu sayede daha sonra katma değerli hizmetlere erişebilmelerini sağlamaktadır.	Doğrudan faydalananların sayısı: 10.000'dir.	İstihdam, finansal içerme, göçmenlerin içermesi
Hibrid	Bridge International Academies /Kenya/Kenya,2009	Yoksullar	Eğitim sistemi yoksul 2.5 milyar insana eğitim hizmeti sunmamaktadır.	Düşük ücretle kaliteli eğitim vermektir.	Yüksek kaliteli eğitim sunumunun her alanını standartlaştırarak ve ölçeklendirerek dünyanın en fakir kesimine eğitim imkânı sunmaktadır.	3000'den fazla çalışanı ve 80.000 öğrenciye ulaştı, temel okuma becerilerinde %35, matematik becerilerinde %19 daha iyi, 2025'de 10.000.000 öğrenciyi eğitmeyi planlamaktadır.	İstihdam, eğitim, yoksulluk ve piyasa başarısızlığın azaltılması
Kar amaçsız	AgapeAssociation / El Salvador/ El Salvador/ 1984	Sınırlı finansal kaynaklara sahip insanlar	Özellikle kırsal alanların temel hizmetlerden yoksunluğu söz konusudur.	Ekonomik kalkınmada ki sistematik boşlukları gidermektedir.	Yetersiz toplumların kendi sürdürülebilirliklerini teşvik etmenin yanında 50'yi aşkın sosyal programı yürütmektedir.	Doğrudan yararlanan kişi sayısı: 400.000'dir.	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal maliyetleri azaltma, istihdam
	AshesiUniversityCollege/Gana/Gana/?	Eğitim sisteminin eksikleri	Lise mezunlarının sadece %5'i üniversiteye devam etmektedir.	Yeni nesil girişimciler yetiştirmektedir.	Yenilikçi müfredatı, problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri geliştirerek Afrika'nın en acil ihtiyaçlarına yaratıcı çözümler üretmelerini sağlamaktadır.	Her yıl mezunlarının %90'ını üç ay içinde meslek veya lisansüstü programlara yerleştirilirken,%10'u Afrika'da ilerleme için çalışmaya devam etmektedir.	Beşeri sermaye yaratımı, girişimcilik,

Camfed International/İngiltere /4 AGÜ/1993	Kızlar ve yoksul öğrenciler	Okuma yazma oranının özellikle kızlarda düşük olmasıdır.	Kadınların güçlendirilmesi dir.	Kız çocuklara ve genç kadınlara hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli ekonomik ve sosyal getiri sağlayan bir model geliştirdi.	17 yılda 1.065.710 genç doğrudan yararlandı. Okuldan mezunlar, ortalama 2.5 çocuğun eğitimini desteklemektedir.	Beşeri sermaye, kadınların güçlendirilmesi
Questscope /Ürdün/1GOÜ,7AGÜ /1988	Okuldan atılan öğrenciler	Orta Doğu Ülkeleri, yüksek genç işsizlik ve sosyal dışlanmayla yüzleşmektedir.	Okuldan terk öğrencileri topluma tekrar kazandırmaktır.	Yoksul ve sosyal olarak dışlanan gençler için resmi ve mesleki eğitim alternatifi sağlamaktadır. Ayrıca mahkum gençler için ilk rehberlik ve eğitim programını başlattı.	4.900 mezun ve 2.450 kişi iş buldu veya kendi işini kurdu.	Eğitim, istihdam, beşeri sermaye yaratımı, sosyal maliyetlerin azaltılması
Roomto Read /ABD/ 3GOÜ, 7AGÜ	Okuma yazma bilmeyen kadınlar	Düşük okuma yazma ve ezbere dayalı eğitim sistemi söz konusudur.	Düşük okuryazarlık ve kızların eğitimine destek olmaktadır.	Kültürel açıdan alakalı, yaşa uygun okuma materyallerine erişim ve öğrenmeyi daha elverişli kılmak için okul ortamını geliştirmektedir.	16.000'den fazla kütüphane 40.000'den fazla öğretmen yetiştirdi, 25.000 kız çocuğuna ulaştı, 9 milyon çocuğun hayatına fayda sağlamıştır.	Eğitim, beşeri sermaye yaratımı, finansal içerme
TeachForAll/ABD/K üresel/2007	Yetersiz eğitim hizmetleri	Sosyo-ekonomik ve siyasi olayların öğrenci ve toplum için yarattığı zorluklar var.	Öğrencilerin potansiyellerini gerçekleştirmel erini sağlamaktır.	Yoksulluklarına ve ülkelerindeki okulların sınırlı kapasitelerine rağmen, öğrencileri önemli akademik başarıya yönlendiren yüksek kalitede öğretmenler sağlamaktadır.	Yaklaşık 1.000.000 öğrenciye ulaştı, 14.000'den fazla öğretmen ve yaklaşık 26.000 mezun kitlesine sahiptir.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim, istihdam
Worldreader/ ABD/69 ülke,2010	Okuma yazma bilmeyenle r	Dünyada okuma yazma bilmeyen; 774 milyon yetişkin ve 122 milyon çocuk var.	Herkesin okuyucu olabileceği bir gelecek yaratmaktır.	Düşük maliyetli teknolojiyi, kişiselleştirilmiş bir dijital kütüphaneyi ve milyonlarca çocuk ve ailenin potansiyeline erişmesine yardımcı olmaktadır.	44'ü aşkın dilde, 17 milyon kişi uygulamaya erişti, 15 milyon saatlik okuma gerçekleşti, aylık 2 milyondan fazla insan kullanmakta, okuma hızı arttı.	Beşeri sermaye, eğitim, eşitsizliğin azaltılması
YTF/Nijerya/2GOÜ, 3AGÜ/ 2000	Gençler ve kadınlar	Yüksek genç işsizlik ve gelir eşitsizliği söz konusudur.	Uygun teknoloji ve girişimcilik becerileri ile donatmaktır.	Piyasa taleplerine erişerek, iş fırsatlarını hızlandıran bağlantılar ve özelleştirilmiş eğitim programlarıyla yoksulluktan kurtarmaktadır.	Program mezunlarının %40'ı istihdam edildi. %38'i kendi işletmelerini kurdu. 2.100'den fazla KOBİ yarattı	Girişimcilik, istihdam, yoksulluğun azaltılması, beşeri sermaye
RIVER/Hindistan/Hi ndistan, Nepal, Etiyopya, Bangladeş, Almanya/1987	Eğitim ile ilgili sorunlar	Öğretmen eksikliği, alakasız ders kitabı içeriği, yüksekokul terk oranları söz konusudur.	Yetersiz eğitim sorununa çözüm bulmaktır.	Okul müfredatlarının yerel bağlamda uyarlandığı ve her bir öğrencinin kabiliyetine göre küçük modüller halinde düzenlendiği etkinliğe dayalı	Okula devam oranı %80'in üzerindedir, bırakma oranı %30 daha düşük, başarı devlet okullarına göre %40 daha fazladır. "2004 en	Eğitim, sosyal maliyetin azaltılması

					öğrenme programı olan School-in-a-Box'dur.	yenilikçi geliştirme projesi" ödülü aldı.	
	TableForTwo International /Japonya/Küresel/2007	Dengesiz beslenme	+925 milyon yetersiz beslenme, +1,6 milyon ise kilolu veya obez kişi var.	Küresel gıda dengesizliğini karşı savaşıdır.	"Aşırı kalorileri" uygulamasıyla gelişmiş ülkelerdeki 500 ortakla müşterilerine dengeli yemekler sunmakta ve yetersiz beslenen öğrencilere yemek başına 0,25 dolar aktarmaktadır.	Bu uygulamanın çalışan ve öğrencilerin olumlu ilgisini artırdığı ve ücretsiz yemek alan öğrencilerin okula kayıt ve okuma oranlarında artış olduğu kaydedildi.	Yoksulluğun azaltılması, sosyal maliyetlerin azaltılması
	DigitalOpportunityTrust (DOT) /Kanada/1GÜ,8 AGÜ /2002	Genç işsizler	İşverenlerle iş arayanların ihtiyaç duyduğu beceriler arasında boşluk var.	Genç işsizliğe çözüm bulmaktır.	Teknolojiden yararlanarak, marjinalize olmuş gençleri piyasa ile ilgili beceriler ve iş bulma ve iş kurma konusunda eğitmektedir.	6.000 gençlik ağını büyütmede, 1 milyon kişi için fırsatlar yarattı. 25 ülkede kalkınma yenilikçileri ve katalizörleri olarak çalışmaktadır.	Beşeri sermaye, girişimcilik, teknoloji, DYY
	CMES/Bangladeş/Bangladeş/1978	Kırsal kesim	Eğitimde büyük bir kıstınlılık var.	Yenilikçi temel okul sistemiyle bu sorunu ele almaktır.	Bir iletişim ağı vasıtasıyla, mesleki beceri ve uygun teknolojiler sunan bir müfredat ve köyler için uygulanabilir teknolojik çözümler geliştirmektedir.	Her yıl 20.000 öğrenciye, %66'sı kız öğrenci ulaşmaktadır.	Beşeri sermaye, mesleki eğitim, girişimcilik, istihdam, eğitim
	FriendshipBangladesh/Bangladeş/Bangladeş/2002	Yoksul kadınlar	Sağlık ve diğer temel hizmetlere erişim eksikliği var.	Temel ihtiyaçlara erişim sağlamaktır.	Önemli fiziksel altyapıdan yoksun bölgeler için bir hastane gemisinde sağlık hizmeti sunmakta ve ücretsiz eğitim ve mali programlar sağlamaktadır.	300 Hekimle koordineli çalışan 200 klinik kurdu. Doğrudan faydalananların sayısı: 1.500.000'dir.	Beşeri sermaye yaratımı, sağlık hizmetleri, yoksulluğun azaltılması
SERMAYE SAĞLAMA FAALİYETİ							
Kar	bKash Limited /Bangladeş/Bangladeş/?	Yoksullar	Resmi bankacılık sistemi gelişmemiştir.	Bu soruna çözüm bulmaktır.	Güvenilir ve uygun fiyatlı finansal işlemler için mobil tabanlı bir platform sunmaktadır.	200 distribütörden oluşan bir ağ aracılığıyla faaliyet göstermekte ve 68.000 köyde 110.000 perakendeci de satılmaktadır.	Finansal içerme, girişimcilik,
Hibrid	AndeanHealthand Development /ABD/Ekvator 1996	Kırsal kesim	Sağlık hizmetlerinin yetersiz olmasıdır.	Kırsal sağlığı dönüştürmektir.	Genç doktorları ve hemşireleri etkili liderler olarak yetiştirerek hastalara yüksek standartta bakım sağlamaktadır.	Doğrudan faydalanan kişi sayısı 30.000'dir.	İstihdam, sağlık hizmetleri
	Basic Needs/İngiltere/4GO Ü,8AGÜ/?	Yoksul ve zihinsel engelliler	%40'ında zihinsel sağlık politikası ve %25'inde mevzuatı yoktur.	Bu kişilerin, güçlendirilmesi dir.	Gelir üretme ya da üretken işe katılma fırsatları sağlamakta, böylece sürdürülebilir geri	600 binden fazla kişi faydalandı, hastaların %94'ü tedavi edilmiş, %70 semptomlarda azalma,	Sağlık hizmetleri, istihdam, mesleki beceri kazandırma

					kazanımlar ve topluma yeniden bütünleşme sağlanmaktadır.	%79'u istihdam ve üretken işlere girdi.	
	CEGIN/Arjantin/Arjantin, Bolivya/1989	Yoksullar ve anneler	Yetersiz ve pahalı sağlık hizmetleri var.	Sağlık hizmetleri sunmaktır.	Piyasa taleplerini dikkate alan yaklaşımıyla, bazı özel sağlık hizmetlerinden ve birçok kamusal tesisten daha kaliteli sağlık hizmetleri sunmaktadır.	Günde 130 hastayı tedavi, rahim kanseri için testler gerçekleştirmektedir.	Sağlık hizmetleri, eşitsizliğin azaltılması
	Ecofiltro /Guatemala/Guatemala/2009	Temiz suya erişim yetersizliği	Yılda 1.8 milyon kişi, suyla ilişkili enfeksiyonlarından ölmektedir.	Akut ve büyüyen su krizini çözmek bulmaktır.	Doğal bir antibakteriyel olan kil, talaş ve koloidal gümüş gibi yerel olarak üretilen filtreler uygun fiyatla satılmaktadır.	MIT üniversitesi tarafından incelenmiş ve etkili olduğu bulunmuş. Hastalık oranında %50 azalma sağlanmaktadır.	Temel ihtiyaçların karşılanması, sağlık hizmetleri
Kar amaçsız	Last Mile Health/ABD/Liberya/ ?	Kırsal kesim	İç savaş sonrasında, sağlık altyapısı çökmesidir.	Bir milyon kişiye sağlık hizmetleri sunmaktır.	Topluluk temelli polikliniklerle kırsal kesimde önlenabilir ölümleri sona erdirmeye ve ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerine erişim sağlamaktadır.	İlk topluluk temelli kırsal HIV tedavi programını kurdu. Doğrudan faydalanan kişi 20 000'dir.	Sağlık hizmetleri, yoksulluğun azaltılması
	Nepal Eye Program/Singapur/Nepal/1992	Engelliler	Yetersiz sağlık hizmetleri söz konusudur.	Körlüğün önlenmesidir.	Körlüğün neden olduğu acıları hafifletmek için yerel hekimleri güçlendiren projeler geliştirmektedir.	Doğrudan faydalanan kişi 10 000'dir.	Sağlık hizmetleri, beşeri sermaye yaratımı,
	RidersforHealth /İngiltere/ Sahra altı Afrika/1988	Yoksullar	5 yaş altı çocuklar tedavi edilebilir hastalıklardan her gün ölmektedir.	Sağlık ve hayati hizmet ile kırsal yoksullara ulaşmaktır.	Sağlık çalışanlarının ulaşılabilir araçlara erişmesini sağlamakta, böylece düzenli sağlık hizmetleri en yalıtılmış insanlara ulaşabilmektedir.	2010 yılında yalnızca 3.2 milyon kilometreden fazla yol kat etti. 11 milyon insana sağlık hizmeti	Sağlık hizmetleri, yoksulluğun azaltılması
	Possible/ABD/Nepal/ ?	Yoksullar	Temel ihtiyaçlara erişim yetersizliği ve yoksulluktur.	Yolsuzluk ve etkinsiz sağlık hizmetlerine çözümdür.	Kamu altyapısı içerisinde yüksek kaliteli, düşük maliyetli sağlık hizmeti sunmak için performans dayalı ödeme yapan sağlık hizmeti ve yoksullar için ücretsizdir.	Kişi başı sağlık harcamaları 7 dolardan 4 dolara düşmüş, 2019 yılına kadar yılda 500 bin hastaya hizmet vermeyi planlamaktadır.	Sağlık hizmetleri, yoksulluğun azaltılması, yolsuzluğun azaltılması

EK 11: Faaliyet Alanlarına Göre Sosyal Girişimcilik Türkiye Örnekleri

İŞLETME GELİŞTİRME FAALİYETİ							
Kar amaçsız	Kişi veya kurum/ İl/ etki alanı/ kuruluş yılı	Hedef kitle	Hedef sorunlar	Amaç	Nasıl yapmış	Başarısı	Büyümeye katkısı
	TESKOMB/ Türkiye/81 il/ 1970	Esnaf	Finansmana erişimde sorunlar var.	KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaktır.	Esnaf ve sanatkârlara faaliyetleri için gerekli krediyi vermek ya da kredi almalarında yardımcı olmaktadır.	Sayıları 921 olup, bu kooperatiflere bir milyon beş yüz bin esnaf kayıtlıdır.	KOBİ'lerin gelişmesi, finansal içerme
	TOBB/ Türkiye/ il/2004	İşveren ve işgücü	Nitelikli elaman sorunu var.	Sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün yetişmesini sağlamaktır.	Çeşitli eğitim düzeylerinde eğitim kurumları kurma, kurulmuş bulunanlara iştirak etme, işbirliği yapma gibi görev tanımlarına sahiptir.	TOBB 81 il 160 ilçede faaliyet yürüten 365 oda ve borsanın üst kuruluşudur.	Girişimcilik, beşeri sermaye yaratımı
	KGF/ Türkiye/81 il/1993	KOBİ'ler	Finansal yetersizlikler söz konusudur.	KOBİ ve KOBİ dışı işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamaktır.	Teminat yetersizliği nedeniyle çeşitli kredi ve destek imkânlarından yeterince yararlanamayan KOBİ ve KOBİ dışı işletmelerin, krediye erişimlerini sağlamaktadır.		Finansal içerme, KOBİ'lerin gelişmesi
	Arıkovanı/ Türkiye/81 il/?	Girişimciler	Farklı paydaşlar arasında iletişim eksikliği söz konusudur.	Karşılıklı yardımlaşma yoluyla toplumun sorunlarının giderilmesidir.	Yerli teknolojiyi geliştirme ve bu bilincin toplum tarafından kazanılması için girişimcilerin geliştirdikleri teknoloji ve yenilik odaklı projelerin hayata geçmesini sağlayan bir kitlesel fonlama platformu geliştirmiştir.	NA	Girişimcilik, sosyal sermaye
	TGBD/ Türkiye/51 il/2010	Farklı teknoloji paydaşlar	İleri teknoloji üretememe sorunu söz konusudur.	TGB arasında işbirliğini geliştirmektir.	Girişimci, sanayici ve üniversite gibi farklı paydaşları bir araya getirerek teknolojinin geliştirilmesi için gerekli olan bir ekosistem yaratmaktadır. Böylelikle ileri teknoloji üretimini teşvik ve uluslararası rekabet gücünün artması için destek olmaktadır.	2017 yılı itibariyle 42 üyesi bulunmaktadır. Türkiye'deki teknoparkların büyük çoğunluğu TGBD üyesidir. Ayrıca, Dünya Teknoparklar Birliği ve İnovasyon Birliği üyesidir.	Bilgi paylaşımı, teknoloji gelişimi, sosyal sermaye
	TGB/Türkiye/ 51 il/2001	KOBİ'ler	Farklı paydaşlar arasında	Üniversiteler, AR-GE kuruluşları ile üretim sektörleri	Teknolojik bilginin üretilmesi, ticarileştirilmesi, yeniliklerin geliştirilmesi, KOBİ'lerin yeni ve ileri teknolojilere	NA	Teknolojik gelişme,

			iletişim eksikliği söz konusudur.	arasında işbirliği sağlamaktır.	geçişinin sağlanması, ileri teknoloji DY Y'lerin ÷lkeye girişinin hızlandırılması gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir.		istihdam, ihracat, DY Y
	Kamer/ Türkiye/24 il/1997/	Kadınlar ve çocuklar	Kadına şiddet ve düşük gelirli kadınlar var.	Zarar veren uygulamaları tespit etmek, alternatiflerini geliştirmektedir.	Kadın girişimciliği çalışmaları ile hem girişimci kadınların taleplerine destek olmak hem de vakfın sürdürülebilirliği sağlanarak kadınların ekonomik olarak güçlenmeleri, kadın çalışmalarının ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması ve toplumsal katılım süreçlerine katkıda bulunulması sağlanmaktadır.	Bugüne kadar 550 bin kadına destek verdikleri, 2014-2017 yılları arasında kadınların %98 ekonomik haklarını öğrendikleri, iş bulmak için başvuran kadın sayısı %57 oranında arttı. Üretim atölyelerinde çalışan kadın sayısı 12 kat artarak 228 kişi oldu.	Sosyal maliyetin azaltılması, girişimcilik, kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, mikrokredi
	Çöp(m)adam/ Türkiye/ Balıkesir/2005	Kadınlar ve çevre	Atıkların geri dönüşüm oranı sadece yüzde 18'dir.	Çalışanlara ve çevreye zarar vermeden yüksek kaliteli ürün üretmektedir.	İşsiz kadınların el becerilerini geliştirerek, kadınları istihdam eden bir girişimdir.	100 kadına düzenli olarak maaş imkanı sunmaktadır.	Kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, istihdam, çevre
	Alıs Bağıs/ Türkiye/81 il/2018	Yoksullar	Toplumsal sorunlara finansal destek azlığı söz konusudur.	Toplumsal sorunları azaltmaktadır.	Türkiye'de yurttaş sektörünün gelişimine katkıda bulunarak toplumsal projeler hakkında kamuoyunu bilgilendirmekte ve ticari kuruluşlarla yurttaşlar arasında köprü kurarak bu toplumsal projelere finansal kaynak yaratmaktadır.	Toplanan bağışlar ile Van'da bir ana sınıfı, Tema vakfına 2 bin 427 ağaçlık hatıra ormanı sağladı, 32 yetişkine okuma – yazmayı, 32 genci kişiisel gelişim projesinden yararlandırdı.	Toplumsal sorunların azaltılması, yoksulluğun azaltılması, finansal içirme
YOKSULLARA YÖNELİK MAL VE HİZMET SAğLAMA FAALİYETİ							
Kar amaçsız	Kızıly/ Türkiye/81 il/1868	Sığınmacı ve yoksullar	Artan toplumsal sorunlar söz konusudur.	Temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktır.	Toplumsal dayanışma ve refahın gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla ihtiyaç sahiplerine barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi hizmetlerinin yanı sıra mineralli su işletmeleri faaliyeti gerçekleştirmektedir.	Dünyanın en iyi afet örgütlenmelerinden biri, son 10 yılda 78 farklı ÷lkede afetlerle mücadele etmiş, kuruluşundan bugüne 137 ÷lkede faaliyet yürütmektedir.	Temel ihtiyaçların karşılanması, sosyal sermaye
	TKDK Türkiye/81 il/?	Kırsal kesim	Verimsiz tarım sektörü söz konusudur.	AB ve diğer kuruluşlardan sağlanan kaynakların kırsal kalkınmada kullanılmasını sağlamaktır.	Ülkemizin beşeri kaynaklarının özelliklerini dikkate alarak toplumun ihtiyaçlarının karşılanması, mevcut kaynaklarla elde edilebilecek tüm imkânların rasyonel bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır.	Çok sayıda proje ile kırsal kesime finansman sağlamaktadır.	Kırsal kalkınma, tarımsal gelişme, yoksulluğun azaltılması

	TKV/Türkiye/ 20 il/ 1969	Düşük gelirli kesim	Yoksulluk	Tarım ve girişimcilik yoluyla yoksulluğun azaltılmasıdır.	Yoksul köylüleri kırsal ve tarıma dayalı kalkınmaya yönlendirerek yoksulluktan kurtarmaya çalışmaktadır.	Köy-Tür şirketini kurması, Türkiye'nin en büyük beyaz et üreticisi olması ve kendi markasını kurdu. Ülke düzeyinde yirmiden fazla ilde binlerce hane yararlanmaktadır.	Tarımsal gelişme, kadınların güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, yatırım
	Buğday ekolojik yaşamı destekleme derneği, Türkiye /81 il/1990	Düşük gelirli kesim	Yoksulluk ve sürdürülebilir tarımsal gelişme için çalışmalar yetersizdir.	Üretim ve tüketim ilişkilerinin ve ihtiyaçlarının doğanın sınırları ile tanımlandığı yaşamsal bir birlik oluşturmaktır.	Sürdürülebilir tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması, geleneksel üretimlerin korunması, doğal gereksinimlere uygun üretim ve tüketim modellerinin ve teknolojilerinin desteklenmesi ve uygulanması, bilgi ve kültür alışverişini sağlayan turizm anlayışının geliştirilmesi gibi konularda projeler yürütmektedir.	2015 itibariyle; 6 bin gönüllü ve 66 bin bağışçı aracılığıyla bünyesinde yer alan STK'lara aktarılan kaynak 9 milyon TL'ye ulaşmıştır. Miraslık tohumlarımıza korumak için 42 ayrı cinsten, 155 yerel çeşidin ekimi sağlandı. Toplanan bağışlarla, çocuklara 79.000 TL.'lik organik gıda desteği sağlandı.	Tarımsal gelişme, yoksulluğun azaltılması
	Tarlamvar Türkiye/81 il/?	İşsizler ve Çiftçiler	Çok verimli topraklar olmasına rağmen, kullanılmayan birçok arazi var.	Müşterilerinin ekim için yatırım yapmasını sağlayarak onların tarımsal ekonominin bir parçası olmalarını hedeflemektedir.	Çiftçilere yardım etmek isteyen kişiler kolaylıkla tarlayı kiralayarak değerlenmesini sağlamak ve böylelikle köylerdeki tarla sahiplerine de istihdam yaratmış olmaktadır. Böylelikle, döngüsel bir ekonomiye olanak sağlanmaktadır.	Ceviz ağaçlarına odaklanan girişim 1.700 ağaç dikerek 3 aileye istihdam sağlamıştır. 2020 yılında 250 istihdam edilen aileye, değerlendirilen arazi boyutunu 15.000 dekara, gerçekleşen üretim artışını ise 12.500 tona ulaştırmayı hedeflemektedir.	İstihdam, tarımsal üretimde artış
	Tarımsal Pazarlama/ Türkiye/81 il/2003	Çiftçiler	Tarımsal gelişme ve kırsal kalkınma yaşanan sorunlar var.	İnternetle buluşturup ürünlerini koruması, değerinde ve komisyonsuz satılmasını sağlamaktır.	Çiftçilere çeşitli eğitimler vererek, iki birbirinden uzak grubu – çiftçileri ve bilgi teknolojilerini- buluşturmaktadır. Böylelikle mevcut aracı yapılara bağlı kalmadan alternatif piyasalara ulaşmalarını sağlamaktadır.	Üç milyon çiftçinin ekonomiye ve toplumsal hayata katılmalarını, ihracat için tarım akademisi kurulması, yurtdışından gelen firmalara danışmanlık yapılması ve çiftçilerin uluslararası pazarlara açılmaları, kırsal bölgelerde “teknoloji köyleri” kurulması gibi.	Tarımsal gelişme, ihracat, kırsal kalkınma doğrudan yabancı yatırım
EĞİTİM HİZMETİ FAALİYETİ							
Kar	Darüşafaka Türkiye/21 il/1863	Yoksul ve yetim öğrenciler	Eğitim hizmetlerine yetersiz erişim var.	Eğitimde fırsat eşitliği sağlamaktır.	Günümüzde yetim veya öksüz, maddi olanakları yetersiz, yetenekli çocuklara uluslararası standartlarda eğitim fırsatı sunmaktadır.	Sınavla seçilen 1.000'e yakın öğrenci, 8 yıl süreyle tam burslu, yatılı, kolej eğitimi görmekte ve	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri,

					üniversiteyi kazanan mezunlara burs desteğini sürdürmektedir.	sosyal maliyetin azaltılması
Anadolu Vakfı/Türkiye/81 il/1979	Düşük gelirli kesim, kadınlar ve öğrenciler	Yetersiz sağlık ve eğitim hizmetleri söz konusudur.	Anadolu insanına eğitim ve sağlık alanında hizmet sunmaktır.	Eğitim, sağlık gibi alanlarda yatırımlar gerçekleştirerek devlete bağışlamakta, ayrıca çocuk, engelli ve yaşlı binlerce kişinin tıbbi yardım almasına, Danışmanlık programları ile gençlerin bilgi ve deneyim kazanmasını ve kadınların girişimcilik konusunda desteklenmesini sağlamaktadır.	26 binden fazla öğrenciye karşılıksız burs, 2016 yılında 6,5 milyon TL harcayarak 112 binden fazla muayene, 9000 ameliyat olmak üzere toplamda 460.000'e yakın sağlık hizmeti sağladı.	Beşeri sermaye yaratımı, sağlık ve eğitim hizmetleri, kadınların güçlendirilmesi, mikrokredi
Kitapmatik Türkiye/81 il/?	Eğitim	Kitaplara erişmenin zor olmasıdır.	Kitap okuma oranını artırmaktır.	Hastane, otobüs vb. yerlerde vaktin verimli şekilde kullanılması için bu yerlere "Kitapmatik"ler kurarak, insanların vakitlerini kitap okuyarak geçirmelerini sağlamaktadır.	Ayda 1000-1500 kişinin kitap aldığı 15 noktaya makina yerleştirmiştir.	Eğitim
Genç Gelecek/ Türkiye/81 il/2015	Öğrenciler	Eğitim sistemi metodolojik ve içerik olarak yetersizdir.	Problem çözme, eleştirel düşünme, girişimcilik vb. konularda kendilerini geliştirmesine yardımcı olmaktadır.	Bir üniversite öğrencileri inisiyatifi olan girişim, üretici bir toplum için önemli olduğunu düşündükleri; yetkinlik bazlı öğrenme, özel sektör ile işbirliği, takım çalışması ile problem çözme, ilham verme ve cesaretlendirme alanlarında gelişim sağlamayı hedeflemektedir.	42 gönüllü çalışanıyla beraber 1.200 öğrencinin eğitimine katkı sağladı.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri
Reflect Türkiye/81 il/?	Öğrenciler	Tüketim çılgınlığının giderek artmasıdır.	Aşırı tüketimin önüne geçmektir.	Sanatla modayı birleştirerek eski kıyafetleri değerlendiren girişim sanat terapisi adı altında çocukların yaratıcılıklarına katkı sağlayarak modayı sosyal etki için bir araca dönüştürmektedir.	Şimdiye kadar 120 çocuğa ulaşan girişim, gün geçtikçe eğitimine katkıda bulunduğu çocuk sayısını da artırmaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri
Otsimo Türkiye/81 il/?	Engelliler	Otizmlili çocukların gereken eğitimlerin yetersiz kalmasıdır.	352.000 otizmli çocuğun sadece 21.000'i gereken eğitime erişebilmektedir.	Otistik çocuklara online eğitim imkanı sunarak onların daha etkili bir şekilde dünyaya katılmalarını sağlamaktadır.	3.000 çocuğa ulaştı.	Sosyal maliyetin azaltılması, engellilere eğitim hizmetleri, devletin üzerinden yük almak
Gelecek daha net Türkiye/81 il/	Gençler	Bilinçli karar almalarını sağlayacak	Doğru eğitim, meslek ve hayat seçmeleri	Firma, STK, eğitim ve kamu kurumları arasında işbirlikleriyle gençlerin akademik, kariyer ve hayat yolculuklarında	Yüzlerce firma ve uzmana gençlerle gönüllü çalışma imkanı vermekte, bilgi ve beceri paylaşımında gençler	Beşeri sermaye yaratımı, beşeri kaynakların

			araçlardan yoksun olmasıdır.	konusunda bilgi, sağlamaktır.	gereksinim duydukları bilgi, beceri ve ağlara erişmelerini sağlayan bir platform işlevi görmektedir.	her sektörden profesyonele ulaşabilmektedir.	etkin kullanımı, sosyal sermaye
GENÇTUR/ Türkiye/81 il/ 1959	Gençler		Çalışan ve okuyan gençlerin ekonomik kalkınmaya katkı sağlamalarını amaçlamaktadır.	“Uluslararası Gönüllü Çalışma Kampları” ile hem bu amacı gerçekleştirmekte, hem de uluslararası gençliğin birbiri hakkındaki önyargılarını değiştirmeye yardımcı olmaktadır.	1979 – 2017 arası 37 yılda: 1.5 milyon kişiye erişilmiş, 311 bin kişiye hizmet verilmiş, 23 bin genci yurtdışına göndermiş, yurtiçindeki projelerine 14 binden fazla yerli ve yabancı genç katılmış, 177 bin gence “Uluslararası Öğrenci ve Gençlik Kartı” verilmiştir.	Beşeri sermaye yaratımı, sosyal sermaye	
Toplum Gönüllüleri Vakfı, Türkiye/81 il/ 2002	Gençler	Hayata karşı sorumsuz tavırların söz konusu olmasıdır.	Gençlerin enerjisini toplumsal yarara dönüştürebilmeyi amaçlamaktadır.	Gönüllü olarak sosyal sorumluluk projelerine katılmalarını teşvik ederek kişisel gelişimlerine katkıda bulunmakta, gönüllülük, proje yönetimi, insan hakları, sosyal haklar, sağlık okuryazarlığı gibi konularda akran eğitimi yapan eğiticileri eğitmektedir.	Dört okul kurdu, 8 yıl süreyle, yılda 07-14 yaş grubunda 150 bin çocuğun okul sonrası öğrenimlerine destek verdi ve ülke genelinde yaygınlaşmasına öncülük yaptı. 49.3 milyon TL katme değer yarattı ve 826 bin kişiye hizmet verdi.	Beşeri sermaye yaratımı, toplumsal sorunların azaltılması, sosyal sermaye	
KAYNAK EŞLEME FAALİYETİ							
e-bursum/ Türkiye/81 il/2015	Öğrenciler	Bursların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmamasıdır .	Burs arayanlarla burs vermek isteyenleri buluşturur.	Öğrencilerin eğitim olanaklarına eşit şekilde ulaşması için burs ekosistemini daha demokratik hale getirmeyi hedeflemenin yanında 21. yüzyıl gereklerine cevap veren bireyler yetiştirmek amacıyla temel finansal okuryazarlık eğitimi ve kariyer videoları gibi eğitimler de sunmaktadır.	Verilen yıllık burs miktarı: 116 milyon TL ve toplam bursiyer sayısı 34 bin kişidir.	Beşeri sermaye yaratımı, beşeri kaynakların etkin kullanımı	
İŞKUR/ Türkiye/81 il/1946	İşsizler ve dez-avantajlı kesim	İşveren ve işsizler arasında istenen nitelik uyumsuzluğu söz konusudur.	İşsizliğin azaltılmasıdır.	İşsizliği önlemek, istihdamı geliştirmek, meslek edindirme kursları düzenleyerek personel yetiştirmek, engelli, eski hükümlü, terör mağduru gibi grupların istihdamını sağlamak, takip etmek gibi görevlere sahiptir.	Çok sayıda istihdam ve mesleki eğitim verildi.	İstihdam, beşeri sermaye yaratımı, işsizliğin azaltılması	
TGMP/ Türkiye/81 il	Düşük gelirli kadınlar	Kadına şiddet ve yetersiz kadın	Yoksulluğu azaltmaktır.	Dar gelirli kadınların girişimci olmalarına yardımcı olmak amacıyla hiçbir teminat gerektirmeden mikrokredi sağlayarak kadınların güçlenmesini sağlamaktadır.	61 ilde 91 şubesiyle halen 37.000 üzerinde üyeye hizmet vermektedir.	Kadınların güçlendirilmesi, girişimcilik, yoksulluğun	

		istihdamı söz konusudur.				azaltılması, mikrokredi
KOSGEB/ Türkiye/81 il/1990	KOBİ'ler	Sosyal ve ekonomik ihtiyaçların yeterince karşılanamamasıdır.	KOBİ'lerin etkisi ve sanayideki payını artırmaktır.	Yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmek ve girişimciyi eğitimsel ve finansal anlamda desteklemesinin yanı sıra işletmelerin rekabet güçlerini ve seviyelerini artırma, ihracat, kurumsallaşma ve AR-GE gibi konularda gelişmelerine destek olmaktadır.	Çok sayıda girişimcilik eğitim ve uygulamaları verildi.	Girişimcilik, yatırım, mikrokredi
Kodluyoruz Derneği/ Türkiye/81 il/2016	Genç işsizler	Türkiye OECD ülkeleri arasında en yüksek genç işsizliğe sahiptir.	Teknoloji alanındaki yetenek açığını kapatmak ve genç işsizliğe çözüm olmaktadır.	Çeşitli eğitim düzeylerine sahip öğrenciler ile mezun gençlere teknoloji okuryazarlığı ve kodlama alanında eğitimler vermektedir.	2019 itibariyle 10 eğitim kampıyla 202 gence ulaştı. Bu eğitimleri alan gençlerin %65'i takip eden 6 ay içinde işe yerleşmiş ya da üst bir kademeye geçiş yapmıştır.	İstihdam, beşeri sermaye yaratımı, işsizliğin azaltılması
Misface/ Türkiye/ Sakarya/2016	Öğrenciler	Kendilerine güven sorunu söz konusudur.		Üniversite öğrencilerinin, dijital pazarlama, hukuk, mobil uygulama geliştirme, web yazılım gibi alanlarında uzman kişilerden ücretsiz danışmalık desteği alabildiği bir platform kurmuştur.	44 danışmanla beraber yaklaşık 50 üniversiteden 200 öğrenciye destek olmaktadır.	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri
Garaj/ Türkiye/İstanbul /?	Öğrenciler	Mesleki ve teknik eğitim yetersizlidir.	Yeni teknolojiler geliştirmektedir.	Bir grup gencin hackerspace (bilgisayar, teknoloji, bilim gibi ortak ilgi alanlarına sahip kişilerin oluşturduğu topluluk) olarak başlattığı sistem, öğrenciler ile girişimler arasında bağ kurarak, üreten ve paylaşan yeteneklere dokunmakta, gençleri yeni teknolojilere entegre etmektedir.	NA	Beşeri sermaye yaratımı, eğitim hizmetleri, teknolojik gelişim yaratma
Demgoodcoffee /Türkiye/ İstanbul/?	Engelliler	Engelli bireylerin hayata aktif olarak katılmamasıdır	Önyargıları yıkmak, işitme engelli bireylerin topluma katılımını artırmaktadır.	İşitme engelli bireylerin hayata aktif olarak katılmasını sağlayan girişim; iletişim, sohbet, güler yüz çatısı altında insanları birbirleriyle buluşturmaktadır.	Birçok işitme engelli vatandaşımızı iş sahibi yaptı ve şube sayısını artırmayı planlamaktadır.	İstihdam, sosyal maliyetin azaltılması
Givin/ Türkiye/81 il/?	STK'lar	Yetersiz finansal destekler söz konusudur.	Kaynakların verimli şekilde kullanılmasıyla, iyiliğin artması ve kolay bir şekilde	Mobil bir pazaryeri üzerinden bireyler ya da firmalara ait mal ve hizmetleri satışa sunarak, STK'lar için kaynak yaratmaya çalışmaktadır.	NA	Kaynakları en verimli şekilde kullanılması, sosyal sermaye

				gerçekleşmesini sağlamaktır.			
	Fazla Gıda/ Türkiye/ 81 il/2015	Bağışçılar, ihtiyaç sahipleri ve çevresel sorunlar	Dünyada üretilen gıdaların %70'i çöpe gitmekte ve bunların 1/3'ü kullanılabilir durumdadır.	Fazla gıdaların israf edilmesini engellemektir.	Gıda fazlası olan kurumların bağış ilanı yaratmasını sağlamakta ve ihtiyacı olan gıda bankaları ilana başvuru yaparak teslim almaktadır.	500 Startups'tan da yatırım aldı. 30.000'den fazla ihtiyaç sahibine bağış ulaşmasını sağladı. UNDP tarafından 9 etki odaklı girişimden biri seçilmiş ve 2017 Cenevre Sosyal Fayda Zirvesi'nde Türkiye'yi temsil etmiştir.	Temel ihtiyaçların azaltılması, çevresel sorunların azaltılması
	MEKSA/ Türkiye/81 il/1985	İşsizler ve dez-avantajlı kesim	Mesleki ve teknik eğitim yetersizlidir.	Mesleki eğitim ile istihdam arasında bir bağ kurulmasıdır.	İşletmeler üstü eğitim merkezleri kurarak 20'yi aşkın meslek dalında eğitim vermektedir.	20 yılı aşkın bir sürede 50.000' in üzerinde kişiye mesleki eğitim hizmeti sundu. Eğitim alan insanların istihdam edilme oranları %80 - 90'dır.	İstihdam, beşeri sermaye yaratımı, işsizliğin azaltılması
SAĞLIK HİZMETİ FAALİYETİ							
Kar amaçsız	Pozitif Yaşam Derneği, Türkiye/81 il/ 2003	HIV ve AIDS' liler	Sosyal ve ekonomik dışlanmışlık ve ön yargı söz konusudur.	Bilincin artırılması ve ayrımcılığın sona erdirilmesidir.	Bir iletişim ağı kurarak tedavilerini kolaylaştırmakta ve devletin sağlık politikaları ve uygulamalarında iyileşmelerin sağlanmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir.	Sağlık Bakanlığı ile birlikte Pozitif Yaşam Destek Merkezi hayata geçirildi.	Sağlık hizmeti, devletin üzerinden yük almak
	E-Hastam Türkiye/81 il/2008	Kronik hastalar	Hasta ve doktor arasında yetersiz iletişim söz konusudur.	Kronik hastalıklar sonucu ölümleri azaltmaktır.	Bu proje ile kronik hastalıklara sahip kişiler hastalıklar hakkında bilgilendirilerek gerekli durumda doktorlarla iletişime geçilmesi sağlanmaktadır.	NA	Sağlık hizmeti, Kaynakların etkin ve verimli kullanılması
	SGDD/ Türkiye/Ankara/ 1996/	Sığınmacı ve göçmenler	Temel hak ve hizmetlere yeterli erişimleri yoktur.	Temel hak ve hizmetlerden yararlanabilmeleri ni sağlamaktır.	Sığınmacılar ve mültecilerin ihtiyaçları, sorunları ve zorluklarına karşı her türlü desteği sağlamaktadır.	50'den fazla ilde 60'ı aşkın ofisiyle çalışmalarını sürdürmektedir.	Sosyal maliyetin azaltılması, sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonu, sağlık

Kar amaçsız	Genç Engelliler Gençlik ve Spor Kulübü/ Türkiye/Adana/ 2005	Engelliler ve sığınmacılar	Önyargı ve güvensizlik söz konusudur.	Engelli sporcular yetiştirmektedir.	Spor hizmetlerinin ötesine geçerek engelli ve engelsiz gençlerin kendilerini geliştirebilecekleri, eğitim ve iş hayatlarında yeni kapılar açabilecekleri alanlar sunmaktadır.	Engelli/engelsiz toplam 204 lisanslı sporcusu bulunmaktadır. Suriyeli engelli çocuklara ve gençlere paralimpik branşlarda eğitimler vermektedir.	Sosyal maliyetin azaltılması
	Alternatif Yaşam Derneği/ Türkiye/81 il/2002	Engelliler ve dezavantajlılar	Sosyal ve ekonomik dışlanmışlık söz konusudur.	Yenilikçi ve sürdürülebilir projeler üretmektedir.	Yenilikçi ve sürdürülebilir projeler üreterek engelli ve dezavantajlı grupların hem üretici hem de tüketici olarak ekonomik hayata katılımlarını sağlamaktadır.	Ulusal ve uluslararası birçok ödül kazandı. Birleşmiş Milletler'in "Engellilik ve Kalkınma" konulu etkinlikte örnek proje olarak tüm dünyaya tanıtıldı.	Sosyal maliyetin azaltılması,
	Bizimköy Engelliler Üretim Merkezi Vakfı/ Türkiye/ Kocaeli/2005	Engelliler	Sosyal ve ekonomik dışlanmışlık söz konusudur.	İhtiyaçlarını karşılamaları ve ekonomiye katkıda bulunmalarını sağlamaktadır.	Üretim ve sosyal hizmet birimleri kurarak mesleki sağlık ve sosyal rehabilitasyon ile istihdam ve eğitim imkanları sağlamaktadır.	Çalışanlarının %85'i engellilerden oluşmaktadır.	Engellilerin istihdamı, sosyal maliyetin azaltılması, ihracat
	WeWalk Türkiye/81 il/?	Görme engellilerin	Binlerce görme engellilerin karşılaştığı zorluklar var.	Hayatlarında bir fark yaratmaktadır.	Akıllı, ergonomik ve anlaşılır bir baston üreterek görme engelli bireylerin hayata tutunmasına yardımcı olmaktadır.	NA	Sosyal maliyetin azaltılması
	Anlataneller/ Türkiye/81 il/2016	Sağırılar	Karşılaştıkları binlerce zorluk ve engel söz konusudur.	Kendi hikayelerini bağımsızca anlatabilecekleri ve yaşayabilecekleri bir dünya yaratmaktadır.	İşaret dili desteği ile duyma yetisi olmayan kişilere eğitim vererek eğitimde yaşadıkları fırsat eşitsizliklerine çözümler üretmektedir.	NA	Engellilerin eğitimi, sosyal maliyetin azaltılması
	Otistikler derneği/Türkiye /10 il/2006	Otizmliler	Sosyal ve ekonomik dışlanmışlık söz konusudur.	Sağlık, eğitim, meslek edinme ve bakım sorunlarının giderilmesidir.	Zihinsel engelli çocukları eğiterek engelli insanlarla nasıl bir arada yaşanabileceğini topluma göstermektedir.	NA	Sosyal maliyetin azaltılması, istihdam,

EK 12. Tez Değerlendirme Formu

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı: Cuma DEMİRTAŞ		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	✓
2	Kapakta ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	✓
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	✓
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	✓
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	✓
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	✓
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	✓
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	✓
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	✓
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	✓
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	✓
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	✓
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	✓
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	✓
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	✓
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	✓
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	✓
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	✓
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	✓
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	✓
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	✓
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	✓
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	✓
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	✓

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası